

martorell



editura minerva

«Ia te uită, [Caroș] așa e chiar Tirante el Blanco!»
Asta ironice, cumetre, căi am dat peste o adevărată
comoară de cavalerie și o mînă de aur pentru clipele
de răgaz. Aici se povestește despre viteazul cavalier
Quirieleis: de Montalbán și fratele lui, Tomas de
Montalbán: despre lupta vrăjmașului Tirante cu dușii
și vorbele de duh ale junețului Piacerdemivida, apoi
despre patimi și smintirile viclene ale Vidovrei Cannetit,
sotului ei. Îți spun cinstit, cumetre, că, așa cum e
scrisă, cartea asta e cea mai bună din lumea».

CERVANTES, DON QUIJOTE DE LA MANCHA,
partea I, cap. 6

963



martorell

tirante el blanco



martorell



Vol. I-II, Lei 10.

Ilustrația copertei : *Gheorghe Marinescu*

Coperta a IV-a : *Detaliu din Arcul triumfal al lui Alfonso Magnânimo de la Castel Nuovo din Napole, lucrat de celebrul sculptor și arhitect Francesco Laurana (1453), unde cavalerii sînt îmbrăcați cu rigoare după moda epocii lui Martorell*

**Joanot martorell •
martí joan de galba
tirante el blanco**

ROMAN CAVALERESC



TRADUCERE, SELECTIE ŞI NOTE DE
OANA BUSUIOCEANU
PREFAŢĂ ŞI TABEL CRONOLOGIC DE
ANDREI IONESCU

BIBLIOTECA PENTRU TOŢI • 1978

EDITURA MINERVA • BUCUREŞTI

Pentru versiunea românească toate drepturile
rezervate Editurii Minerva (B.P.T.)

JOANOT MARTORELL ●
MARTÍ JOAN DE GALBA
TIRANT LO BLANC

Pròleg i text de Martí de Riquer. Editorial Seix
Barral S.A, Barcelona, 1969 (Biblioteca Breve
de Bolsillo)

TIRANTE EL BLANCO

Traducción de J. F. Vidal Jové. Prólogo de Mario
Vargas Llosa. Alianza Editorial, Madrid, 1969
(El libro de Bolsillo)

PREFAȚA

CEA MAI BUNĂ CARTE DIN LUME : așa numește Cervantes romanul *Tirante el Blanco*, și aprecierea poate părea astăzi hiperbolică pentru cine nu l-a citit. Iată însă că de vreo două decenii această carte extraordinară, aproape ignorată pînă mai ieri, cunoaște cîteva ediții în tiraje de masă (în catalană și spaniolă) și începe să intre în conștiința publicului larg. „Este una dintre cele mai formidabile cărți pe care le-am citit în viața mea“, exclamă Dámaso Alonso într-un articol entuziast¹ din 1961, în care susține că *Tirante* reprezintă un moment crucial în evoluția romanului modern, iar romancierul și criticul peruvian Mario Vargas Llosa prefățează ediția spaniolă din 1969 (Alianza Editorial) cu o adevărată „scrisoare de provocare la luptă“ pentru apărarea romanului, propunîndu-și să pună în lumină ceea ce studiile erudite — unele dintre ele admirabile prin bogăția informației și rigoarea analizei faptelor, ca bunăoară prefața lui Martí de Riquer la ediția catalană — nu au făcut îndeajuns, și anume să sublinieze vitalitatea cărții, fiindcă semnalarea surselor și examinarea minuțioasă a evenimentelor istorice care își găsesc „reflectarea“ în roman riscă să

¹ „*Tirant lo Blanc*“, *novela moderna* („*Tirant lo Blanc*“, roman modern), în volumul *Primavera temprana de la literatura europea* (Primăvara timpurie a literaturii europene), Madrid, 1961, pp. 201—253.

prelungescă și chiar să accentueze condiția funerală a unei cărți rămase pînă nu de mult fără cititori. Dealtfel, întreaga literatură cavalerescă a fost dată uitării începînd din vremea Contrareformei, cînd biserica a condamnat aspru asemenea opere „delirante“, considerate rodul unei fantezii ne-exemplare, fiindcă nu se subordonau strict față de preceptele Conciliului din Trento. Într-un moment de recrudescență a culturii scolastice, imaginația liberă a autorilor de romane cavaleresti a apărut drept subversivă, periculoasă pentru dogmă și instigatoare la răzvrătire. Pentru a putea continua genul în spiritul său profund, Cervantes recurge la parodie. Departe de a da lovitura de grație romanului cavaleresc, cum se afirmă uneori, a reușit, dimpotrivă, să-l salveze valorile și să le umanizeze. În rînduiala pusă de preot și de bărbier în biblioteca lui Don Quijote, Cervantes cruță romanul *Tirante el Blanco* — „o comoară de desfătări și o mină de aur pentru clipele de răgaz“ — văzînd în el o operă precursoră a propriului demers literar. „Prin stilul ei — ne asigură preotul — aceasta e cea mai bună carte din lume : în ea cavalerii mănîncă și dorm, și mor în patul lor, și își fac testament înainte de a muri și alte multe lucruri pe lîngă acestea, de care toate celelalte cărți de soiul ei duc lipsă“. Prin stil, Cervantes înțelege aici realism și verosimilitate, două calități pe care le posedă în cel mai înalt grad și *Don Quijote*.

Într-adevăr, cartea lui Martorell poate fi comparată cu *Don Quijote* prin cîteva trăsături esențiale, prezente uneori abia în stare embrionară, ce-i drept, dar care au constituit o treaptă necesară pentru manifestarea lor plină în romanul lui Cervantes. Caracterul credibil al isprăvilor lui *Tirante* anunță normalitatea cotidiană și banală în care se desfășoară aventurile lui *Don Quijote* așa cum ironia voioasă a lui Martorell anunță ironia, cînd voioasă cînd amară, și tristețea infinită a dezamăgirii lui Cervantes. Desigur că între cele două opere există și mari deosebiri, și tonalitatea lor diferă așa cum diferă Renașterea de vremea Contrareformei, dar înruditărea spirituală a autorilor nu este prin aceasta mai puțin evidentă.

Atitudinea asemănătoare a celor doi scriitori reprezintă, desigur, în primul rând reacțiile personale față de propria lor experiență de viață. „Răbdarea în fața adversităților“ — aceasta este, după propria sa mărturisire, lecția primită de la viața de Cervantes, care trăiește sub domnia sumbrului monarh Filip al II-lea și apoi a lui Filip al III-lea, dar declarația ar fi putut s-o facă într-o oarecare măsură și Martorell, deși i-a fost dat să trăiască în plină epocă a Renașterii catalano-aragoneze. Amândoi simțeau idealul cavaleresc într-un mod (profund, intens, total) care nu se mai potrivea cu epoca lor, și tocmai din cauza disproporției dintre ideal și realitate și-au văzut spulberate iluziile. Această ascunsă critică deziluzionată care prevestește umorul tragic din *Don Quijote* este desigur motivul entuziasmului arătat de Cervantes pentru *Tirante*. Distanțarea ironică din romanul catalan, simțul umorului și realismul împins uneori pînă la caricatură generează un contrast puternic în lumea romanelor cavelerești, pregătind terenul pentru apariția lui *Don Quijote*. Dacă opera lui Cervantes este considerată unanim drept primul roman modern, existența elementelor modernității în *Tirante* ne ajută să înțelegem că marile opere nu se nasc din nimic, și, de asemenea, cum de a fost posibil și cît de greu a fost să apară capodopera lui Cervantes. Prin umanizarea idealului cavaleresc și asocierea, abia schițată, deocamdată, a gravității cu veselia, se anticipează rostogolirea idealului pe panta comicului care a putut fi înțeleasă abia în vremea romantismului și care constituie marea originalitate a lui Cervantes. Citind *Tirante* putem vedea nu numai cum a început romanul modern, ci și tot ceea ce a trebuit să depășească pentru a putea începe. La frontiera dintre literatura cavaleriească și romanul modern care o depășește integrînd-o, *Tirante* reprezintă triumful unei mari și surprinzătoare descoperiri în cadrul genului : umorul.

Umorel robust al lui Martorell este produsul unor fericite conjuncturi : ambianța renașcentistă de la curtea catalano-aragoneză, mult mai surîzătoare decît cea castiliană, spiritul practic catalan, în sens larg, înrudit cu cel din Italia și din sudul Franței, al căror exponent este neîndoielnic autorul, la care se adaugă, desigur, ca factor primordial, particularitățile temperamentului său.

Dar importanța lui *Tirante* nu se reduce la anticiparea modernității lui *Don Quijote*. Lectura romanului a avut, fără îndoială, consecințe extrem de binefăcătoare asupra lui Cervantes, și tocmai de aceea apariția lui *Don Quijote* nu putea „ucide”, acoperind de ridicol, decât romanele de duzină, neverosimile și convenționale, nu și o carte precursoră cum este *Tirante*. Romanul lui Martorell, departe de a reprezenta o curiozitate arheologică, este o carte vie, de sine stătătoare, care se poate dispensa foarte ușor de sprijinul considerațiilor de istorie literară pentru a rezista la confruntarea directă cu cititorul de astăzi, constituind una din acele rare creații cu adevărat impunătoare, care valorifică viața omenească într-o formă permanent încărcată de semnificații.

Roman „total”, cum îl numește Vargas Llosa în studiul amintit, *Tirante* deschide direcții literare multiple care se vor impune abia în secolul al XIX-lea, începând cu realismul critic (Balzac, Dickens, Galdós și Tolstoi) și terminând cu Joyce, Faulkner și reprezentanții „noului roman” latino-american. Dintre aceștia din urmă, îndeosebi Carpentier și García Márquez au declarat în repetate rânduri că de mult datorează realismul miraculos și magic din America Latină romanelor cavalești și lui Cervantes ca autor nu numai al lui *Don Quijote*, ci și al romanului „bizantin” *Persiles și Segismunda*. Martorell este un cutezător și un deschizător de drumuri, care inaugurează tipul romancierului nepărtinitor, atotștiutor și omniprezent, posedând o amplă viziune panoramică. Un roman atât de variat și complex ca *Tirante* nu-i deloc ușor de clasificat, fiindcă toate definițiile i se potrivesc, dar nici una nu-i este suficientă.

Prima întrebare care s-a pus și continuă să se pună este dacă *Tirante* poate fi considerat un roman cavaleresc propriu-zis. Pentru Menéndez y Pelayo, cel mai important critic spaniol din secolul trecut, *Tirante* nu este în fond un cavaler rătăcitor, fiindcă nu cunoaște delirul și himerele, ci un căpitan care-și pune spada în slujba creștinătății amenințate de turci. Am avea de-a face, așadar, cu o carte de cavalerie de un tip special, scrisă de un om chibzuit, cu spirit „burghez” și cam prozaic, care modifică sensul eroismului și schimbă conceptul de iubire pentru a ajunge la un senzualism fără limite. Cu gravitate castiliană, Menéndez y Pelayo respinge

unul din aspectele cele mai cuceritor moderne ale cărții : dezinvoltura cu care sînt tratate scenele de dragoste. Reacționînd față de această severitate excesivă, criticul catalan Martí de Riquer atrage atenția că eticheta de scriitor cu spirit burghez este eronată, dacă luăm termenul în accepția lui obișnuită. Martorell este un cavaler, nu un burghez, și pentru el faptele pe care le înfățișează sînt foarte serioase. Numai că este un cavaler cu *joie de vivre*, cu o subtilă înclinație spre glumă, care știe să surprindă notele ridicole și pitorești și, ca scriitor, simte că tocmai aceste note dau sevă romanului. Prin intermediul ironiei se conferă grație senzualității, și scenele cele mai picante, pe multe de cuțit, nu păcătuiesc totuși niciodată prin vulgaritate, fiind salvate de un umor sănătos.

Preluînd teza lui Menéndez y Pelayo, Dámaso Alonso înclină să considere că *Tirante* nu este un roman cavaleresc, cu toate că în paginile cărții întîlnim numeroase elemente cavalerești, și aceasta pentru că spiritul în care a fost compusă este un „spirit științific“, cu alte cuvinte autorul simte permanent nevoia să dea seamă cititorului — și lui însuși — de fiecare amănunt, căutînd întotdeauna explicațiile cele mai raționale și respingînd miraculosul. Realismul surprinzător al romanului se bazează pe o nouă tehnică a narațiunii, de asemenea inexistentă în alte romane ale genului. Autorul găsește în chipul cel mai firesc, parcă fără să le caute, amănuntele, atitudinile și cuvintele cele mai potrivite din viața de fiecare zi, posedînd mijloace de expresie care țin de o artă nouă, deosebită de arta cărților cavalerești ale evului mediu, cît și a celor castiliene din secolul al XVI-lea, și dovedind o simplitate și un verism naturalist care anunță romanul modern. Nenumărate scene par scrise — cum observă Dámaso Alonso în studiul amintit — „într-un tempo vesel, umoristic, impulsiv, degajat și primăvărat“, care nu datorează nimic esențial modelelor și antecedentelor tradiționale.

Nu putem socoti, totuși, *Tirante* drept un roman cavaleresc ? În mare parte, da, dar un roman cavaleresc deosebit de celelalte. O examinare atentă a cărții ne arată că au existat mai multe faze de concepție și execuție, chiar dacă nu-l avem în vedere decît pe primul ei autor, Joanot Martorell. Prima parte, care

înfățișează ucenicia lui Tirante în Anglia, reia partea finală a poemului anglo-normand *Guy de Warwyck*, compus în secolul al XII-lea și tradus în engleză în secolul al XIV-lea. Martorell a cunoscut desigur acest poem în timpul șederii în Anglia. Mai mult, a compus un roman cu același titlu, inspirat din faptele legendarului cavaler. La Biblioteca Națională din Madrid s-a păstrat (împreună cu scrisorile de provocare la luptă amintite în Tabelul cronologic) un roman scris în catalană și căruia i s-a pus titlul *Guillem de Varoic*, după numele eroului. Este neîndoios opera lui Martorell. Latura doctrinală a acestui roman, precum și aspectele teoretice și ceremoniale privind viața cavalerilor rătăcitori din „episodul englez” al lui *Tirante el Blanco*, se inspiră, pe lângă poemul pomenit, și din celebrul breviar cavaleresc medieval care este *Llibre de l'orde de cavalleria*, carte compusă cu un secol în urmă de catalanul Ramon Llull. Despre acest episod inițial se poate afirma că este un roman cavaleresc în sens strict, impregnat de atmosfera celtică. Asemeni romanelor din ciclul breton, această primă parte a lui *Tirante* este gravă, lipsită de umor și de senzualitate, două trăsături esențiale pentru restul romanului, nu însă și de realismul și verosimilitatea întregii cărți. Chemări la luptă, turniruri, serbări organizate la curtea Angliei, inițierea în tainele cavaleriei rătăcitoare sub îndrumarea lui Guillem de Varoic, devenit sihastru, toate se desfășoară parcă în conformitate cu un ritual dinainte stabilit și nu fără o anumită doză de convenționalitate : „A doua zi, când sihastrul a ieșit din chilie după ce-și isprăviseră rugăciunile, Tirante cu ceilalți cavaleri l-au întâmpinat cu *plecăciuni și vorbe frumoase*, la care el le-a răspuns *cum se cuvenea* (s.n.), apoi s-au așezat pe pajiștea verde și înflorită, după cum își făcuseră obiceiul” etc. etc., dar hieratismul acestor formule ceremoniale nu-l fac totuși pe Tirante să uite că se cuvine să se îngrijească de-ale mîncării, și cavalerii îi trimit sihastrului „găini, claponi și tot felul de bucate pentru mai bine de un an”, ba îi duc și lemne, ca să nu fie nevoit să iasă din chilie pe vreme rea. Detaliile realiste și motivarea rațională, uneori de natură psihologică, a tuturor actelor, care indică dimensiunea interioară a per-

sonajelor, sînt prezente de la bun început, asigurînd unitatea de ton a întregii cărți. Iată-l bunăoară pe Diafebus, care relatează lupta pe viață și pe moarte dintre vărul său Tirante și seniorul de las Vilesermes, dezvăluindu-ne latura omenească a sublimiei poveri reprezentante de onoare : „Vai de bietele mame care-i aduseseră pe lume !“, exclamă el ajungînd la momentul de maximă înclăștare, apoi urmează : „Sînt încredințat că în clipele acelea fiecare ar fi fost mai dornic de pace decît de război, dar cum erau cavaleri viteji și plini de dîrzenie, se luptau mai departe fără pic de milă“. Elementul miraculos există, dar e neînsemnat în economia cărții, și de aceea, dacă luăm drept canon ciclul breton, *Tirante* apare ca un roman ne-tipic. Motivele care-l îndeamnă pe erou la luptă nu sînt arbitrare ca în cazul altor cavaleri rătăcitori, care se bat pentru plăcerea de a se bate, străbat mări și țări într-un peisaj imaginar, dincolo de geografia precisă a unui anumit loc și timp, taie monștri și diavoli, eliberează prințese captive etc. Mai mult, după introducerea pe care ne-o oferă prin „episodul englez“, Martorell își transformă personajul dintr-un cavaler rătăcitor într-un vajnic comandant de oști, apărător al creștinătății în fața primejdiei otomane. Se poate presupune, ca și în cazul lui Cervantes cînd a conceput *Don Quijote*, că Martorell intuiește abia acum pe deplin care poate fi sursa vitalității romanului pe care-l scrie. Intenția majoră se precizează din ce în ce mai bine : va povesti faptele de arme ale unui cavaler imaginar (și totodată construit pe baza unor modele vii din istoria țării sale și a întregii creștinătăți), cavaler care prin vitejia și talentul lui strategic salvează imperiul grec de primejdia turcească. Pentru o asemenea faptă eroică era nevoie de un cavaler desăvîrșit, și „episodul englez“ se justifică astfel prin aceea că ni-l înfățișează pe Tirante în ipostaza caracteristică a cavalerului fără teamă și fără prihană. Cînd, mai tîrziu, în cea mai mare parte a romanului — episoadele mediteraniene — devine mai curînd mare general și strateg decît cavaler rătăcitor, nu încetează în fond nici o clipă să fie și cavalerul desăvîrșit de la început. Dacă Tirante se deosebește de alți eroi ai cărților cavaleresti, stăpîniți adesea de ambiții personale și nesupuși față de ordinea stabilită, cheltuindu-și energiile în

acțiuni individuale fără vreun folos pentru colectivitate, aceasta nu înseamnă că se abate de la canonul ordinului, ci, dimpotrivă, îl purifică, știind să evite slăbiciunile altor cavaleri, trufași și țănoși. Idealul cavaleresc este slujit cu credință de Tirante în ceea ce are mai valoros și se păstrează în esență și mai târziu, ca o achiziție a lumii civilizate : fidelitatea în dragoste, cavalerismul, simțul onoarei, bunele maniere, simțul datoriei, obligația de a apăra femeile, orfanii și pe cei oprimați, de a-și ține cuvântul dat și de a nu săvârși nedreptăți. Chiar transformarea lui din simplu cavaler rătăcitor în apărătorul creștinătății este o înnobilare a tagmei, o revenire la idealul din epoca glorioasă a cruciadelor, când cavalerii își fixaseră drept obiective primordiale restabilirea păcii universale prin concordia religiilor, cucerirea Ierusalimului și alungarea turcilor din Europa, îndatoriri care fuseseră uitate ulterior prin inmixtiunea pasiunilor egoiste. Așadar, slujind cauza comună, Tirante nu-și pierde, ci, dimpotrivă, își poate manifesta plenar virtuțile cavalești : vitejie, iscusință, modestie, mărinimie.

În fond, totul este o chestiune de accent, și dacă luăm în considerație elementele pe care cade accentul principal (și care reprezentau o importantă noutate) sîntem îndreptățiți să considerăm *Tirante* în primul rînd drept un roman realist, istoric și psihologic, fără ca prin aceasta să-i anulăm condiția de roman cavaleresc. Dezinvoltura extraordinară cu care sînt mînuite o mulțime de elemente foarte disparate și obiectivitatea cu care sînt integrate în ansamblul romanului (în de talentul narativ neobișnuit al autorului, care reușește să steargă linia de demarcație dintre real și ireal, dintre posibil și imposibil, și să găsească tonul convingător cu ajutorul căruia face verosimile lucrurile cele mai neverosimile, fără a tulbura unitatea narațiunii. Fiindcă elementele fantastice nu dispar în episoadele mediteraniene ale romanului (Tirante cucerește în cîțiva ani nu mai puțin de trei sute șaptezeci și două orașe, țîrguri și castele, regele Artur apare printre vasalii împăratului bizantin etc.), dar asemenea evenimente supranaturale și personaje fabuloase capătă un aer foarte firesc datorită fascinației realiste exercitate de Martorell.

Dat fiind că ponderea elementului fantastic este fără însemnătate și că marea majoritate a faptelor și personajelor sînt împrumutate din realitatea istorică a epocii, s-ar părea că avem de-a face cu un roman istoric. Putem vorbi însă de un roman istoric în sens strict ? Istoricii literari au descoperit faptele reale care se ascund sub multe din isprăvile lui Tirante și au demonstrat că linia principală a acțiunii din episoadele mediteraniene urmează cu destulă fidelitate odiseea cavalerului Roger de Flor relatată în *Cronica* lui Ramon Muntaner în urmă cu un secol și jumătate. Au fost identificați, printre personajele romanului, cîțiva monarhi, cavaleri și nobili cu existență reală și au fost despărțite riguros acțiunile și locurile certe de cele inventate. Incontestabil, materialele împrumutate de Martorell din istorie sînt foarte numeroase, și funcția lor este mult mai importantă decît în alte romane cavaleresti. Dar cum am putea considera drept roman istoric cu valoare documentară o carte care apropie evenimente despărțite în realitate de secole, schimbă configurația locurilor, inventează regi și imperii și „descrie“ invadarea Angliei de către arabi ? Evident avem de-a face cu un roman istoric *sui generis*, care triază și montează faptele în funcție de necesități poetice, amestecînd lumea obiectivă a evenimentelor istorice documentate cu lumea subiectivă a faptelor inventate.

Dacă nici eticheta de roman istoric nu ne satisface pe deplin, asta nu înseamnă că putem trece cu ușurință peste momentul istoric în care se naște romanul și care-i împrumută atîtea și atît de importante elemente. Însăși tema (apărarea Constantinopolului de pericolul turcesc) plutea în aer mai de mult (dovadă și poemul *Guy de Warwyck*, în care cavalerul pleacă în ajutorul împăratului din Constantinopol amenințat de sultanul Babiloniei, salvează Grecia, și împăratul îi dă fata de soție), și Martorell nu face altceva decît să altoiască pe firul evenimentelor eroice ale expediției lui Roger de Flor (care constituie scheletul istoric al romanului) trăsăturile caracteristice romanului cavaleresc. Din perspectiva actuală poate părea un lucru simplu să devii, ca scriitor, exponentul unei nevoi colective. Dar intuirea acestui comandament major al epocii și mai ales modul cum putea fi realizat

constituie meritele excepționale ale lui Martorell (și ale lui Galba, fără îndoială, care, ducând cartea la bun sfârșit, nu i-a trădat intențiile). Cadrul romanului, cu fapte și personaje și mai ales spiritul care le însușește, se bazează pe realitatea epocii și îndeosebi a Aragonului. Ecourile expediției catalano-aragoneze pentru apărarea Bizanțului de la începutul secolului al XIV-lea nu se pierduseră încă, și Martorell urmează cu destulă fidelitate evenimentele din *Cronica* lui Muntaner. Asemenea lui Roger de Flor, cavaler german în slujba casei de Aragon, care a trecut în Bizanț pentru a-l apăra pe Andronic al II-lea de amenințarea turcilor, a primit titlul de mare duce și cezar al imperiului, s-a căsătorit cu prințesa Maria, nepoata împăratului, după care i-a înfrînt pe necredincioși, salvînd Constantinopolul, și a murit asasinat la Adrianopol, victimă a trădării, tot astfel Tirante, cavaler breton în serviciul regelui Siciliei, trece în imperiul grec pentru a-l apăra pe împărat, primește titlul de căpitan și cezar al imperiului, se însoară cu Carmesina, fiica împăratului și, după ce-i înfrînge pe necredincioși (episoadele din nordul Africii), salvează Constantinopolul încercuit, apoi moare de o boală contractată la Adrianopol. Ceea ce în *Guy de Warwyck* fusese o pură fantezie literară, la Muntaner era realitate istorică certă. În afară de aceste izvoare istorice, numeroase evenimente politice strict contemporane, cum sînt cuceririle lui Alfons al V-lea în Marea Mediterană : Corsica, Sardinia (1420), apoi Neapole (1443), conflictul cu genevezii, în mîna cărora cade prizonier însuși monarhul, în 1435, trebuind să fie răscumpărat de la ducele Milanului în schimbul sumei de treizeci de mii de florini, apoi acordul lui Alfons cu negusul Iaac al Abisiniei contra oștirii mamelucilor din Egipt, (1428), lupta împotriva sultanului din Egipt pentru apărarea insulei Rodos (1443), încercările de a slăbi puterea lui Mahomed al II-lea prin înțelegeri secrete (cu emirul Anatoliei, în 1451) și pacte de alianță (cu Dimitrie Paleologul din Moreea, în 1451, plănuiind ocuparea Constantinopolului) etc. etc., toate își găsesc, direct sau indirect, ecoul în roman. Dar, în pofida acestor încercări eroice pentru apărarea creștinătății, turcii intră în Constantinopol în 1453, și romanul lui Martorell (scris probabil

între 1454 și 1455) gravitează firesc în jurul greu încercatei capitale a Bizanțului. Căderea Constantinopolului în mîna turcilor a afectat Peninsula Iberică mai mult decît alte zone ale occidentului Europei. Reacția firească a fost întărirea luptei contra Islamului. Cucerirea ultimei redute maure, Granada, în 1492, de către Regii Catolici (la doi ani după apariția lui *Tirante*) a fost considerată o compensație, iar unificarea și pacificarea țării a permis dezvoltarea vieții de curte, de astă dată în Castilia, nu în Catalonia, ceea ce va favoriza apariția unei noi serii de romane cavalierești naționale, începînd cu *Amadís* (1508).

Prin fuziunea acțiunii eroice inspirate de toate aceste evenimente istorice, mai îndepărtate sau mai apropiate, cu spiritul cavaleresc al romanelor din ciclul breton, Martorell realizează miracolul artistic care este romanul *Tirante el Blanco*, împletire de istorie romanțată și carte de cavalerie tratată într-un spirit nou, realist, influențat de Renașterea italiană. Obține astfel o performanță extrem de rară: conferă realitate umană idealului cavaleresc.

Influența Renașterii s-a realizat mai ușor în teritoriul iberic de limbă catalană, dată fiind vecinătatea imediată cu Italia. Catalonia și Aragonul formau pe atunci un regat puternic, condus între 1416 și 1458 de un monarh luminat, Alfons al V-lea, supranumit Mărinimosul. Existența lui Martorell concide cu înflorirea regatului catalano-aragonez de-a lungul a mai bine de jumătate de secol, pînă cînd, în deceniul al optulea, Aragonul se unește cu Castilia și, sub Regii Catolici, inițiativa marilor acțiuni politice și culturale va fi preluată de spiritul castilian. Un episod glorios al domniei lui Alfons al V-lea ne va ajuta să înțelegem ambianța în care se produce fuziunea spiritului medieval iberic cu suflul Renașterii italiene și ne va da măsura grandorii și gustului epocii. După un lung asediu, trupele catalano-aragoneze pătrund în Neapole în iunie 1442, și regele își face intrarea triumfală, într-o apoteoză scenografică, sinteză a antichității și Renașterii, la 28 februarie 1443. A fost nevoie să se dărime cîteva case și s-a înălțat un arc de triumf impunător pentru trecerea alaiului format din zeci de

cavaleri (printre care este foarte probabil să se fi aflat și Joanot Martorell), înveșmîntați în straie strălucitoare, împodobite cu pietre prețioase, și calești aurite cu figuri alegorice. La fastuoasa curte neapolitană a regelui aragonez sînt invitați cîteva umanisti italieni de primă mărime ca Lorenzo Valla, Enea Silvio Piccolomini, Bartolomeo Fazio, care-i dedică opere importante scrise indeosebi în latină și stimulează discuțiile filozofice și creația artistică în limbile castiliană și catalană. Se știe că Leonardo Aretino i-a trimis monarhului cîteva scrisori în care își exprimă regretul că nu poate veni la Neapole. Catalanii și aragonezii acceptă fără rezerve o cultură pe care o consideră superioară, și prin această conviețuire se realizează aclimatizarea Renașterii în regatul aragonez.

La curtea lui Alfons al V-lea, faptele de arme ale cavalerilor rătăcitori au fost o realitate efectivă. Viața scriitorului, el însuși cavaler, cu nesfîrșite conflicte și provocări la luptă pe viață și pe moarte, constituie în această privință dovada cea mai elocventă. Ceremonialul exterior trăda o vădită influență a lecturilor cavaleresti, tinzînd să reproducă luptele din romanele bretonă, cu simbolurile și scenografia de rigoare. (*Tirante* nu coincide exact cu acest tip, fiindcă, așa cum am văzut, cele mai importante fapte vitejești le săvîrșește în fruntea unei oștiri, semănînd astfel mai mult cu eroii ciclului carolingian și cu cei din istoria regatului catalano-aragonez.) Serbările și solemnitățile de la curte se îmbracă într-un strălucitor veșmînt cavaleresc cu un pronunțat caracter literar. Literatura se inspiră astfel din nou din faptele la a căror configurație contribuie în mare măsură prin modelele nepieritoare pe care le oferise în cadrul ciclului breton. Atmosfera cavalerască din regatul catalano-aragonez împregnează întregul roman, indiferent de locul unde se petrece acțiunea, în Anglia, în Sicilia, la Constantinopol sau în nordul Africii, în pofida faptului că eroul este breton. Toate personajele (englezi, francezi, turci sau bizantini) poartă amprenta Cataloniei, gîndesc, vorbesc, reacționează ca niște catalani autentici, și această amprentă locală (sau mai bine zis spirit al locului) ne atrage atenția că *Tirante* nu este (și nici nu putea fi la acea dată) un roman al reconstituirilor istorice, ci doar o operă de ficțiune cu importante elemente reale, isto-

rice, pe care le prelucrează liber, subordonându-le cerințelor poetice. Viața autorului ne dovedește existența neîndoiebnică a unei vocații cavaleresti, și în contrarierea acestei vocații am putea vedea geneza vocații literare. Poate că Tirante este în fond personajul pe care Martorell a visat să-l poată întruchipa el însuși în viața reală, și în cazul acesta puternica amprentă catalană nu trebuie să ne surprindă. În absența ei, cu alte cuvinte fără o intensă participare afectivă, probabil că romanul n-ar fi avut atita viață. De aceea se împletește atit de strîns și de armonios faptele reale și faptele inventate și (în afara izvoarelor evidente) cu greu putem stabili unde se termină realitatea și unde începe fantezia. În lumina ideii - lului cavaleresc pe care urmărește să-l reînvie, faptele militare ale „catalanilor“ se înobilează și se purifică. Martorell idealizează istoria, și în acest sens *Tirante* trebuie considerat romanul istoriei posibile a Cataloniei, a unei istorii ideale și poetice.

Data fiind mulțimea campaniilor militare purtate de oștenii lui Tirante pentru apărarea Bizanțului și a întregii creștinătăți, nu poate oare fi socotit *Tirante* drept un roman militar? Martorell cunoaște toate secretele războaielor și ne oferă informații extrem de bogate, descriind minuțios tactica și strategia militară a vremii, cum se cucerește un oraș, cum poți duce lupta cu mai multe armate vrăjmașe deodată etc. Spre deosebire de alți cavaleri care se luptă singuri, pe Tirante îl aflăm de obicei în fruntea unei oștiri, în același timp titan al luptei individuale, asemenea lui Amadís, și strateg genial. Martorell ține să ne înfățișeze toate amănuntele luptelor individuale sau colective, pe jos sau călare, descrie dueluri, turniruri, bătălii pe mare și pe uscat, asediul și despresurarea unei cetăți etc., ne instruește cu răbdare, oferindu-ne date prețioase pentru a cunoaște felul în care sînt educați un cavaler creștin și un războinic arab, ceremonialul cerut de turniruri, cu fazele luptei, scenariul, armele și simbolurile potrivite cu fiecare situație, alcătuiind o adevărată *mise en scène*. Aflăm care e solda oștenilor lui Tirante veniți să apere Constantinopolul, cît cîștigă războinicii din armata sultanului și alte asemenea amănunte cu caracter extrem de realist. Repertoriul strategic este inepuizabil. Bătăliile se cîștigă nu numai cu vitejia, ci și cu iscusința, și adesea

aceasta din urmă se dovedește a fi factorul cel mai important. În orice caz, înainte de bătălie, Tirante studiază situația sub toate aspectele, pentru a nu risca fără rost viața oștenilor săi; și recurge la înfruntarea directă a armatelor numai după ce a epuizat folosirea avantajelor pe care i le oferă împrejurările. O bătălie se poate câștiga „cu mijloc iscusit și vicleșug subțire”, răvășind bunăoară tabăra dușmană prin slobozirea unui mare număr de iepe, pe care, când le simt, armăsarii maurilor se smucesc să-și rupă căpestrele și pripoanele și stîrnesc o neorînduială de nedescris. O cireadă de boi care ar fi putut primejdui soarta unei bătălii, omorînd caii oștenilor creștini, este alungată tot printr-un siretlic și îndreptată spre tabăra maură: un marinar cu experiență („om isteț și priceput la multe”) pregătește niște străchini cu seu de oaie și bărbi de țap, apoi dă foc grăsimii și cum vîntul duce fumul spre boi, aceștia, cînd simt duhoarea, o rup la fugă prin mijlocul taberei, trîntind la pămînt corturile dușmanilor și permițînd lui Tirante să cadă asupra lor în fruntea oștirii. La trecerea prin strîmtoarea Gibraltar, corabia lui Tirante ar fi căzut în mîna maurilor dacă printre oștenii săi nu s-ar fi aflat un mîrinar iscusit, Cataquefărás¹, care întinde cu dibăcie o plasă pe corabie pentru a se apăra de pietrele catapultate de dușmani și apoi îi opărește pe maurii din feluci cu untdelemn clocotit și păcură fierbinte turnate cu polonicul. Nici dușmanii nu se lasă mai prejos în folosirea dibăciei (la asediul Rodosului doi trădători pătrund în camera armelor și scot nucile arbaletelor, pe care le înlocuiesc cu altele de săpun și brînză), dar din fericire sînt descoperiți la timp. Violențele sînt descrise cînd idealizat, cînd cu detalii naturaliste. Locuitorii Rodosului asediat suferă o foamete cumplită și ajung să mănînce pînă și pisicile din oraș. La prima vedere, cavalerii se

¹ În românește s-ar traduce prin „Bagă de seamă ce ai de făcut”. Dealtfel, foarte multe nume au valoare simbolică, sugerînd firea personajelor care le poartă (Placerdemivida, Diafebus) sau, dimpotrivă, ca în cazul personajului Văduva Cuminte (nume care i se potrivește doar la început), sînt folosite cu intenție ironică (după ce personajul evoluează, întruchipînd tipul intrigantei fă-tărnice).

luptă pentru glorie, dar sub aceste aparențe strălucitoare și nobile se ascunde uneori interesul material. Seniorii care stăpinesc fortăreața Malvei se îmbogățesc de pe urma războiului, și pentru răscumpărarea ostatecilor de neam ales se cer sume exorbitante. E firesc să fie răsplătită vitejia cavalerilor, dar uneori aceasta pare a fi condiționată de răsplată. Tirant însuși primește după cea dintâi victorie în Grecia cîte cincisprezece ducați pentru fiecare prizonier (a capturat patru mii trei sute), dar el este mai presus de orice bănuială. Toate faptele eroului, întărite de comentariile tuturor celorlalte personaje, îl arată de o generozitate fără seamăn. Renunță la titlul de conte (oferit de împărat) în favoarea lui Diafebus, și dăruiește apoi tot ce cucerește în expedițiile sale, motiv pentru care „era îndrăgit oriunde se arăta sau i se răstă numele“. Mărinimia este o componentă esențială pentru a face din el un cavaler desăvîrșit, alături de vitejie și iscusință, atît la vorbă cît și în bătălii. Pentru că, așa cum singur declară, onoarea este mai presus de toate și „a muri ca un cavaler înseamnă a-ți încununa viața de glorie, cinste și faimă pe lumea asta și pe cealaltă“. Magistrul din Rodos surprinde exact faptul (esențial) că un cavaler desăvîrșit ca Tirante nu putea aspira la răsplata puterii decît ca o emanație a virtuților cavaleresti : „Dacă Tirante o avea zile multe de trăit, va ajunge să stăpînească lumea, căci e mărinimos, viteaz, înțelept și iscusit ca nimeni altul“. În cadrul concepției creștine a epocii, stăpînirea lumii nu putea constitui un scop, ci doar un mijloc. Preocuparea capitală era, desigur, mîntuirea sufletului, viața pămîntească fiind o simplă pregătire pentru cea de apoi. Pelerinajul la sfîntul Mormînt pentru iertarea păcatelor constituia o practică foarte curentă, și așa se face că-l vedem pe regele Siciliei îmbarcîndu-se în taină pe corabia lui Tirante pentru a merge la Ierusalim. Tirante însuși, după extraordinarele fapte de arme realizate în slujba creștinătății, declară că răsplata o va primi pe lumea cealaltă și nu așteaptă altă mulțumire de la cei dezrobiți decît să-i facă în fiecare zi cîte o slujbă. Într-adevăr — cum ne asigură autorul — „nu se pot povesti mulțumirile și blagosloveniile aduse de mulțime lui Tirante, căci numai rugăciunile înălțate pentru el i-ar fi fost de ajuns ca să-i

deschidă porțile raiului“. Ținând seama de importanța pe care o capătă în carte profesia armelor și războaielor pentru apărarea creștinătății, sîntem îndreptățiți că considerăm că *Tirante* este un roman militar, în aceeași măsură în care, în epoca noastră, putem considera și *Război și pace* drept roman militar. Dar nu exclusiv un roman militar. Căci luptele cavalerilor și cele ale oștirilor conduse de cavaleri constituie doar un aspect (foarte important, fără îndoială) dintre numeroasele aspecte ale vieții înfățișate de autor, care consacră un număr egal de pagini momentelor de odihnă, conversațiilor galante din palatele regilor și nobililor, interesîndu-se pe larg de viața socială și de viața intimă a personajelor.

Putem considera atunci cartea lui Martorell drept un roman social? Evident *Tirante* este o oglindă a moravurilor vremii. Întreaga viață socială este văzută cu un ochi balzacian, și sociologul poate găsi în carte un număr impresionant de date cu privire la clasele sociale, instituțiile, obiceiurile și mentalitatea epocii. Și nu numai viața aristocrației, căreia îi aparțin personajele principale, ci și viața păturilor de jos își află ecoul în roman, nefiind, ca în alte cărți cavalerești, un simplu fundal. Sînt reprezentate toate straturile societății — monarhi, nobili, călugări, soldați, avocați, medici, heralzi, paji, slujnice, robi — și se dau informații bogate despre conflictele dintre ei și despre viața lor intimă. Furia năpraznică a seniorului feudal împotriva burgheziei în ascensiune se reflectă bunăoară în episodul expulzării avocaților din regatul Angliei, sau în gestul violent (considerat drept foarte firesc) cu care Diafebas îl pedesește pe medicul incapabil să-l vindece pe loc pe Tirante. Pe lângă informațiile extrem de amănunțite cu privire la ordinele cavalerești (îndatoririle cavalerului, înființarea ordinului Jartierei, desfășurarea turnirurilor etc.), ni se dau numeroase știri despre organizarea politico-administrativă, ni se explică modul de funcționare a justiției, obligațiile care decurg din diferite funcții, titluri și situații, sînt descrise pe larg ceremoniile religioase și profane, aflăm care sînt credințele și miturile epocii, se precizează cînd se salută cavalerii îmbrățișîndu-se și cînd sărutîndu-se pe gură, cui se cuvine să i se sărute mîna sau piciorul

și de ce, aflăm date prețioase despre modă, materialul, culorile și croiala ȳșmintelor, precum și prețul lor. Se descriu pe larg banchele, și lacomul prinț Filip, pus mereu la încercare de infanta Ricomana ca să se convingă dacă nu cumva e necioplit ori zgîrcit, se face de rîs tăind pîinea în feliî înainte de a se aduce bucațele la masă. Despre prințesa Carmesina, care probabil era o frumusețe rubensiană, aflăm că devorează o prepeliță stropită cu vin de Candia, după care mîncîcă o duzină de ouă. Ni se oferă adevărate diete terapeutice : carnea de fazan, ne asigură împăratul, este bună pentru inimă. Dar asupra acestui vast material sociologic planează aceeași îndoială ca și în cazul conținutului istoric al romanului : unde se termină observația și unde începe să lucreze fantezia autorului ? Aparența de adevăr pe care coerența ansamblului o imprimă tuturor elementelor alcătuitoare constituie un obstacol serios în calea cercetătorului care ar dori să utilizeze cartea ca sursă de informare „științifică“, și nu putem decît să admirăm din nou, și sub acest aspect, fuziunea perfectă a unor materiale extrem de disparate și forța de persuasiune artistică a autorului.

Ținînd seama de rolul foarte important pe care-l joacă dragostea, nu putem oare considera *Tirante* drept un roman erotic ? Dragostea ocupă în *Tirante* un loc la fel de important ca și războiul, ba chiar se poate spune că elementul eroic este subordonat celui erotic, așa cum subliniază împăratul, dînd glas unui gînd împărtășit unanim : adevăratele isprăvi vitejești s-au înfăptuit totdeauna din dragoste. Tirant aspiră să rămînă în memoria posterității ca îndrăgostit, nu ca războinic, și cere ca pe mormînt să i se pună următorul epitaf : „Aici zace Tirante el Blanco, cel care-a murit de mult ce-a iubit“. Atracția erotică apare tîrziu în roman (lipsind cu totul în solemnă și castă primă parte), dar de cînd apare, în clipa cînd Tirante atinge din întîmplare pieptul frumoasei Inés, prezența ei este permanentă și crește progresiv, ajungînd să ocupe primul plan în timpul șederii eroului la curtea din Constantinopol. Dragostea este tratată de Martorell cu o dezinvoltură renașcentistă, amintind de Boccaccio. Pînă și Tirante,

care este adeptul iubirii timide și sentimentale, declară în conversația cu infanta Siciliei : „Și-apoi cine poate să fie pe lumea asta voios, și cu sufletu-n rai“, ca să nu mai vorbim de jupîneasa Placerdemivida, care face un elogiu înflăcărat al bucuriilor prezentului, reluare renescentistă a motivului antic *carpe diem* : „Nu trebuie să lași nici o bucurie de azi pe mâine, și nici să n-o lași să-ți scape din mînă cu gîndul la alta viitoare“. Dar poate mai mult decît libertățile pe care și le îngăduie Martorell impresionează în *Tirante* varietatea, complexitatea și imparțialitatea în tratarea iubirii. Nici una din formele sentimentului nu este lăsată deoparte, de la tradiționala iubire curtenitoare, cu riturile ei rigurose matematice și retorica ei barocă, pe care o reprezintă în anumite momente Tirante și Carmesina, pînă la împlinirea dorinței fără nici o ceremonie, ca sărbătoarea instinctului la care participă împărăteasa și Hipólito. Latura senzuală și chiar lascivă este permanent dublată de latura spirituală și rafinată. Cavalerii își înfrînează dorințele, rafinîndu-le printr-o curtenie elegantă și subtilă, cum sînt ingenioasele dialoguri oneste purtate de Tirante și Carmesina în prezența împăratului și a împărătesei. Personajele dizertează amplu despre acest subiect, ca de exemplu Stefania, care distinge trei feluri de iubire : virtuoasă, folositoare (interesată) și desfătătoare, pronunțîndu-se deschis în favoarea celei din urmă, asemeni jupînîței Placerdemivida. Scenele de dragoste se țin lanț, făcînd să alterneze pasiunea pămîntească și sărbătoarea simțurilor cu delicatul simbolism al sentimentului purificat, cu proiecțiile mitice și idealizarea rafinată a dorințelor, înfățișînd deopotrivă chinurile și bucuriile iubirii. Cele două laturi se află într-o opoziție complementară și se împletesc adesea foarte strîns. Spiritul lui Boccaccio prezidează numeroase scene. Iată-l bunăoară pe diacul de pe corabia căpitanului genovezilor, căruia i se aprind călcîiele după o frumoasă și „cînstită“ femeie din Rodos și care dobîndește de la dînsa tot ce-l poftea inima după ce-l dăruiește un diamant și un rubin în valoare de vreo cinci sute de ducăți. Aceasta ar fi iubirea interesată, sau cu folos material, despre care vorbește Stefania, căci femeia cea frumoasă se arată darnică în dezmierdări ca să stoarcă cît mai mult de la

genovezul îndrăgostit. Este apoi rîndul fratelui Simon de Far, cel „stăpînit mai mult de dragoste decît de evlavie“, să-și încerce norocul. Fapta lui „păcătoasă“ este privită cu îngăduință complice de străjerul care, deși nu-l lasă să pătrundă în cetățuie în miez de noapte (ca să nu afle magistrul), îl sfătuiește cu blîndețe să vină a doua zi, cînd va putea intra fără grijă. Giuvaierurile și galbenii sînt adesea răsplata acordată în schimbul mîngîierilor. După prima noapte de dragoste, împărăteasa îi dăruiește lui Hipólito o piatră prețioasă în valoare de o sută de mii de ducăți, și chiar prințesa Carmesina ia bani din vistieria imperiului pentru a-i dăruia lui Tirante. Există iubiri la prima vedere, cum este iubirea lui Tirante pentru Carmesina (conformă întru totul cu poemul didactic *Ars amandi* al lui Ovidiu, carte de rafinament în evul mediu, și cu amorul curtenitor, după care îndrăgostiții nu se jenează să se arate foarte simțitori și chiar să leșine ori să se îmbolnăvească din dragoste, să-și piardă pofta de mîncare și somnul, să devină din timizi îndrăzneți și invers etc.), există iubiri care se infiripă treptat, cum este iubirea lui Filip pentru mîndra infanță Ricomana, există iubiri fără speranță cum este iubirea jupîniței Placerdemivida pentru Hipólito sau a reginei Maragdina pentru Tirante, există iubiri necuviincioase cum este iubirea Văduvei Cumînți pentru Tirante, există, în sfîrșit, iubiri „transferate“ în sens psihanalitic, cum este iubirea împărătesei pentru Hipólito.

Dar oare analiza atît de pătrunzătoare a tuturor mobilurilor, manifestărilor și semnificațiilor iubirii, precum și ale altor sentimente, nu justifică, în cazul lui *Tirante*, denumirea de roman psihologic *avant la lettre*? Fără îndoială, pentru că în caracterizarea personajelor Martorell surprinde nuanțe și subtilități necunoscute în cele mai multe romane cavaleresti, unde bogăția faptelor contrastează de obicei cu sărăcia și monotonia vieții interioare a eroului, care se reduce la ilustrarea mecanică a unor calități ori defecte abstracte și invariabile. În *Tirante* avem de-a face cu o încercare foarte modernă de a pătrunde în intimitatea personajelor și de a înțelege origina și mobilurile acțiunilor. Psihologia individuală nu este descrisă (și impusă) din afară prin adjective caracterizatoare, ci se configurează treptat și în mod

obiectiv, reieșind din comportament. Desigur că există un maniheism convențional, avînd la bază rivalitatea extrem de puternică dintre credințele religioase. În timpul războaielor, creștinii întruchipează adevărul și dreptatea, iar musulmanii, minciuna și nedreptatea. Dar acest schematism se atenuază și viziunea devine mai puțin simplistă de îndată ce ne îndepărtăm de cîmpul de luptă. Varietatea umană nu este nicicum abolită. Faptul că luptătorii creștini aparțin taberei adevărului nu înseamnă că, luați individual, toți valorează la fel. Există printre ei zgîrciți ca infantele Filip, invidioși, trădători și asasini ca ducele de Macedonia, lacomi și lipsiți de scrupule cu Hipólito. Iar printre necredincioșii sectei mahomedane există ființe generoase și demne, ca Escariano și Maragdina, care se convertesc infailibil la dreapta credință și recunosc că vechea lor credință este un eres. În romanele cavalierești obișnuite ne întîlnim la tot pasul cu visul, a cărui funcție este să permită pătrunderea elementului miraculos. În *Tirante* există și vise de acest fel, desigur, dar există și un alt fel de vise, cel puțin două (numite de Vargas Llosa „vise false“), care constituie poarta de intrare în intimitatea secretă a personajelor : unul este visul pe care-l inventează Placerdemivida ca să poată povesti „cununia tainică“ din castelul Malvei¹, celălalt este visul pe care și-l atribuie împărăteasa după noaptea de dragoste cu Hipólito. Amîndouă ne dezvăluie rațiunea, profundă a conduitei personajelor. În romanele cavalierești tipice personajele sînt în general previzibile, identice cu ele însele. În *Tirante*, în schimb, avem de-a face cu o serie de personaje care înregistrează o evoluție spectaculoasă, personaje a căror personalitate nu mai este manifestarea unei esențe fatidice, ci rezultatul unui proces. Înainte de a o cunoaște pe Carmesina, *Tirante* se arată dispre-

¹ Această cununie tainică, cum se poate vedea și din tabelul cronologic, era o realitate a epocii. După Conciliul din Trento nu i se va mai recunoaște valabilitatea. Este, desigur, unul din acele lucruri despre care Joan de Glaba mărturisește în finalul cărții că s-ar putea să fie nepotrivite cu dogma și dacă s-au strecurat cumva în carte a fost fără vrerea autorilor, care le supun spre îndreptare sfînteii biserici catolice.

fulfor față de femei și îi ia în derîdere pe îndrăgostiți, considerîndu-i nebuni, pentru ca mai tîrziu să pună dragostea mai presus de orice. Înainte de a-l cunoaște pe Hipólito, împărăteasa pare să fi fost o soție credincioasă, la fel cum Văduva Cuminte a fost o jupîniță desăvîrșită pînă în clipa cînd se îndrăgostește de Tirante. Experiența iubirii le schimbă complet profilul. Mai mult, personajele ajung să se contrazică, și uneori se sapă adevărate abise între ceea ce cred sau declară ele că sînt și ceea ce acțiunile arată că sînt în realitate. Conflictele și contradicțiile interioare le îmbogățesc și le umanizează, conferindu-le ambiguitatea care este un atribut esențial al umanului. Tirant, bunăoară, vrea să lase impresia că ar fi un seducător, dar în realitate cuvintele lui sînt o pură tanfaronadă, căci în fond e un timid, ascuns sub masca modestiei, ca în momentul cînd, la întrebarea sihastrului despre rezultatul întrecerilor, n-are curajul să spună că el a fost cel mai viteaz cavaler și se retrage îndată ce Diafebus începe să povestească felul în care s-a desfășurat turnirul, sau mai tîrziu, la curtea bizantină, cînd se preface bolnav ca să nu vadă ceilalți că de fapt e bolnav de dragoste, și se dovedește slab, complet lipsit de cutezanță în fața ezitărilor și scrupulelor Carmesinei, făcînd-o să-și piardă răbdarea pe jupînița Placerdemivida. Tirant e un timid în dragoste și laudă în fața infantei Ricomana manierele iubirii curtenitoare, dar cînd e vorba de alții știe să fie hotărît, dovadă ajutorul pe care i-l dă lui Filip pentru a-și vedea împlinită dragostea pentru Ricomana, slujindu-se de violenții și stratageme similare celor folosite în strategia militară. Cazul jupîniței Placerdemivida este asemănător. Menéndez y Pelayo a atras atenția pe bună dreptate asupra contradicției dintre limbajul foarte liber pe care-l folosește și relativa ei castitate. Stefania e mai puțin ambiguă, mai consecventă: înfăptuiește fără ezitare iubirea desfătătoare pe care o teoretizează în conversația cu Carmesina. Dar personajul cel mai complex este, fără îndoială, împărăteasa, care pare concepută ca să slujească drept exemplu la teoria lui Freud. Prin prezența ei este insinuată în roman, îmbogățindu-l, lumea subconștientului.

Aşadar, un roman total, în acelaşi timp roman cavaleresc, fantastic, istoric, militar, social, erotic, psihologic. Un roman multiplu, care admite lecturi diferite şi chiar antagonice, producând impresia de pluralitate pe care o degajă viaţa însăşi, fiind în acelaşi timp obiectivitate şi subiectivitate, raţionalitate şi fantezie. Originalitatea lui Martorell constă în faptul că elementul legendar, mitic şi iraţional nu înecă elementul istoric, obiectiv şi raţional. Dimpotrivă. Dimensiunea fantastică a realităţii apare în *Tirante* la fel ca în *Amadis*, numai că proporţia este mult mai mică. Martorell se arată sceptic faţă de credulitatea epocii şi de aceea nu abuzează de miracole, nu este fascinat de magie, şi miturile pe care le acceptă sînt „rezonabile“. Tirant e un erou uman, fără extravagante, exagerări şi fapte vitejeşti imposibile. Victoriile lui sînt explicate prin rezistenţa fizică, iar faptul că e rănit şi încă de mai multe ori, că îşi poate fractura un picior sărind pe fereastră sau căzînd de pe cal, dovedeşte o vulnerabilitate extrem de omenească. Explicaţiile autorului nu sînt întotdeauna convingătoare, şi uneori raţionalizarea fantasticului nu face decît să întărească impresia de fantastic. Dar, la urma urmei, aceasta nu diminuează realismul cărţii, ci dimpotrivă îl întăreşte, dovedind că autorul a inoculat fanteziilor şi miturilor o viaţă proprie indestructibilă. Căci fiecare epocă are fanteziile şi miturile ei, la fel de reprezentative ca şi războaiele şi obiceiurile. Integrînd în universul său toate aceste elemente, *Tirante* constituie o mărturie inestimabilă a mentalităţii complexe a unei epoci de răscruce, situată între asfinţitul evului mediu şi zorii Renaşterii. Perspectiva amplă îi conferă calitatea de creaţie obiectivă. Imparţialitatea lui Flaubert reînvie peste secole, perfecţionînd-o, desigur, obiectivitatea narativă a romanului cavaleresc în general, prezentă în cel mai înalt grad în *Tirante*, care se impune în primul rînd ca o creaţie autosuficientă, dotată cu viaţă proprie. Prezenţa autorului este atît de discretă, încît ficţiunea pare să nu depindă decît de ea însăşi, şi prin această autonomie se transmite cititorului iluzia vieţii. Imparţialitatea lui Martorell nu înseamnă însă indiferenţă. Plăcerea de a povesti este formidabilă, şi de la autor ea se transmite personajelor, care-şi istorisesc reciproc tot felul de aventuri şi

incidente, știind să aleagă amănuntul pitoresc și relevant pentru a sugera o atmosferă sau o stare de spirit, ferindu-se de a califica din exterior o situație sau un personaj. Intervențiile directe sînt foarte puține și lipsite de ostentație, nestînjening curgerea necontenită a faptelor obiective, punctînd cînd și cînd acțiunea cu sumare considerații morale și filozofice, îndeosebi spre final, datorate probabil în marea lor majoritate celui de al doilea autor. Intensa participare subiacentă produce o senzație de spontanitate și imprevizibilitate pe care înmixtiunea directă le-ar fi diminuat simțitor. **Pentru a crea senzația fluxului liber al vieții**, permițînd personajelor să acționeze nestînjinit, Martorell folosește o strategie narativă de mare rafinament, reușind să fuzioneze perfect multiple planuri și niveluri ale realității : retoric, obiectiv, simbolic, și să apeleze cu perfectă adecvare la cele mai variate registre stilistice, de la vorbirea cultă, elevată și pompoasă a curții bizantine la expresiile cele mai suculente și picante ale vorbirii populare. Prin extraordinara lui bogăție, exuberanță și flexibilitate, stilul lui Martorell prevestește marea sărbătoare a discursului literar care va fi, peste un secol și jumătate, opera lui Cervantes.

ANDREI IONESCU

TRAIECTORIA LITERATURII CAVALEREȘTI ÎN SPANIA

Romanul cavaleresc ilustrează una din trăsăturile primordiale ale literaturii spaniole, și anume decalajul față de celelalte literaturi ale Europei occidentale¹. Genul înflorește deplin în Peninsula Iberică abia în secolul al XVI-lea, la distanță de aproape trei secole de la momentul de apogeu pe care-l cunoscuse în Anglia și Franța.

Dacă încă din secolul al XIII-lea în nodrul Franței materia poemelor epice este preluată treptat de romanul curtean, odată cu rafinarea moravurilor nobilimii, în Spania lupta aspră pentru recucerirea teritoriului ocupat de arabi prelungește nevoia poemelor eroice și întârzie cu mai bine de un secol producția originală de romane cavaleresti. Prin particularitățile sale (bază istorică foarte puternică, realism, gravitate etică, austeritate a moravurilor opusă senzualismului musulman, religiozitate rigidă și strâns legată de puterea politică), epopeea castiliană era mai puțin aptă decât cea franceză pentru a genera romane cavaleresti. Din vechea epopee s-au desprins două specii literare caracteristice pentru secolele XIV și XV : cronicile și baladele populare

¹ Ramón Menéndez Pidal, *Caracteres primordiales de la literatura española*, în *Historia general de las literaturas hispánicas*, vol. I, Barcelona, 1949.

cunoscute sub numele de *romances*. Satisfăcută de balade, imaginația populară n-a mai simțit nevoia unor personaje mitologice din alte epoei, ceea ce amână pătrunderea și cultivarea literaturii cavaleresti în Peninsula Iberică. Dintre cele trei „materii” ale acestei literaturi (după cunoscutele versuri ale lui Jean Bodel : *Ne sont que trois matières à nul homme attendant, / De France et de Bretagne et de Rome le grant*), epica spaniolă cultivase cu precădere tradiția legată de figura lui Carol cel Mare (alături, bineînțeles, de „matéria” autohtonă : Cidul, Bernardo del Carpio, Fernán González, Infanții de Lara etc.) și mult mai puțin tradiția antică și „matéria” ciclului breton. Or tocmai acest ciclu este esențial pentru nașterea literaturii cavaleresti. Epopeea celtică, cu elementele ei fantastice, de mister și magie, cu idealul iubirii ca scop suprem al vieții, acordînd femeii un loc și un rol pe care vechii poeți din Grecia, Germania și Franța nu i-l conferiseră niciodată, cucerește treptat evul mediu european și impregnează puternic întreaga poezie modernă. Suveranitatea iubirii, ca inovație primordială a evului mediu, își face loc la sud de Pirinei mult mai greu și mult mai târziu, dar se impune totuși cu timpul și începe să dea roade bogate abia atunci cînd romanul cavaleresc nu se mai cultivă în alte țări, realizînd, după opinia multor critici spanioli, opera perfectă a genului : romanul *Amadís de Gaula*, publicat în 1508.

Au existat, desigur, și în Spania, romane cavaleresti autohtone mai înainte de 1508 (chiar o versiune pierdută a lui *Amadís* este pomenită în secolul al XIV-lea), dar literatura cavalerescă este în general slab reprezentată, și cele cîteva romane ale acestui gen apărute în secolele XIV și XV sînt creații impure : amestec de cronică și aventură propriu-zisă. În sens strict, ar trebui denumite, nu cărți de cavalerie, ci mai curînd narațiuni cu elemente cavaleresti. Eroii acestor narațiuni nu renunță întru-totul la idealurile epopeii eroice : patria și credința religioasă, ci adoptă doar parțial și încă timid trăsăturile noului gen, rafinat și galant, care proclamă aventura ca sărbătoare a vieții.

Legendele bretone își fac loc mai întîi în Nordul Spaniei, mai ales în ținutul Galiciei, cu populații de origine celtică. Încep

să circule traduceri ale romanelor franțuzești din ciclul breton, care înfățișează isprăvile extraordinare ale unor eroi desăvârșiți cum sînt Tristan și Lancelot. De aici se răspîndesc și mai la sud, în Castilia, dar nu au parte de o primire unanim favorabilă. López de Ayala, bunăoară, care este unul dintre scriitorii de seamă al secolului al XIV-lea, se plînge, în *Rimado de palacio*, că și-a pierdut timpul în tinerețe citind romane cavaleresti, anticipînd cu aproape două secole cenzura severă a Inchiziției, care va include în indexul cărților interzise cea mai mare parte a romanelor cavaleresti. Dar la curțile regale și în palatele nobililor noul ideal cavaleresc începe să cîștige teren. Răgazul pe care și-l îngăduie regatele creștine în lupta contra Islamului reprezintă un moment de deschidere spre restul Europei și duce la o cizelare a modului de viață, care atrage după sine cultivarea mai intensă a liricii trubadurești și circulația cărților cavaleresti de proveniență franceză.

În prima jumătate a secolului al XIV-lea apare primul roman cavaleresc din literatura spaniolă intitulat *Historia del caballero de Dios que había por nombre Cifar* (Povestea cavalerului lui Dumnezeu care se numea Cifar), păstrat într-o ediție tîrzie, din 1512. Nu se știe nimic despre autor. Se presupune doar că a fost cleric în Toledo, judecînd după descrierea minuțioasă a unei procesiuni pe străzile acestui oraș. Cartea este un amestec ciudat de materiale eterogene. Acțiunea principală (versiunea secularizată a uneia din cele mai populare legende pioase din evul mediu : viața sfîntului Eustațiu) este întreruptă de digresiuni didactice și de numeroase povestiri, legende, apologuri și maxime, în tradiția literaturii orientale. Sînt adaptate și cîteva elemente narative ale ciclului breton, în relatarea aventurilor fiilor lui Cifar, care împărtășesc idealul celt al iubirii și caută aventura de dragul aventurii, precum și elementele romanului bizantin : naufragii, călătorii, răpiri pirateresti, pierderi și regăsiri între părinți și copii etc. Cifar este un cavaler creștin, așa cum arată și titlul, și faptele lui repetă pe cele ale sfîntului din legenda hagiografică amintită, cu singura deosebire că romanul nu se termină cu martiriul sfîntului și al familiei sale, ci cu

gloria și triumful lumesc al lui Cifar. Luptele dintre cavaleri sînt descrise cu prudență, simțindu-se permanent intenția pioasă, pacifistă și moralizatoare a autorului. Această primă încercare spaniolă de roman cavaleresc este în fond o operă doctrinală alcătuită pe baza unui material împrumutat din literatura cavalerescă. Nu întîmplător personajul cel mai viu nu este cavalerul, ci scutierul, un antecedent al lui Sancho Panza și al personajelor picarești de mai tîrziu, prin șiretenia, spiritul practic și obiceiul de a se exprima prin proverbe.

O altă operă cu elemente cavaleresti de la începutul secolului al XIV-lea este *La gran conquista de Ultramar* (*Marea cucerire de peste mări*), carte tradusă din franceză, cu unele adaptări și rezumate, din porunca regelui Sancho al IV-lea, din mai multe cărți franțuzești și provenșale despre Cruciade. Pe lîngă relatarea campaniilor militare pentru răscumpărarea Sfîntului Mormînt, sînt prelucrate numeroase legende provenite din poemele epice și din literatura cavalerescă. Dintre acestea se remarcă legenda despre nașterea lui Carol cel Mare, numit Mainete, și legenda Cavalerului Lebedei, care încearcă să stabilească genealogia lui Godefroy de Bouillon, legendă preluată mai tîrziu de Wagner în *Lohengrin*.

Dintre operele care conțin elemente cavaleresti compuse în secolul al XV-lea se cuvine să amintim *Crónica de don Pero Nuño* sau *El Victorial*, de Gutierre Diez de Gámez, *Libro del passo honroso, defendido por el excelente caballero Suero de Quinones*, de Pero Rodríguez de Lena, și *Crónica del rey don Rodrigo*, de Pedro del Corral. Cea mai însemnată dintre cărțile cavaleresti ale secolului al XV-lea este, fără îndoială, *Tirant lo Blanc*, publicată în catalană în 1490 și tradusă în primii ani ai secolului al XVI-lea în italiană și spaniolă¹. Odată cu *Tirant* și cu *Amadís de Gaula*, de Garcí Rodríguez de Montalvo, apărut în 1508, se deschide seria marilor romane cavaleresti din Peninsula Iberică, a căror înflorire extraordinară în tot secolul

¹ Importanța și semnificația cărții sînt relevate amplu în prefață.

al XVI-lea a fost explicată de Menéndez Pidal prin teoria „roadelor tirzii“. Renașterea spaniolă nu a marcat o ruptură categorică față de mentalitatea medievală ca în alte țări ale Europei occidentale, ci în multe privințe este o continuare a ei, ceea ce a permis apariția pe solul iberic a unor forme literare aparent anacronice (dacă le judecăm în raport cu societatea și cultura franceză, care au slujit mult timp drept normă unică pentru restul Europei), în fond perfect adecvată stadiului la care ajunsese organismul social spaniol, a cărei evoluție, datorită împrejurările speciale ale Reconquistei, înregistrează în unele aspecte o întârziere față de țările vecine ale Europei, iar în alte privințe o dezvoltare complet diferită (nu însă prin aceasta și „anormală“, cum nu o dată a fost apreciată). Dintre aceste „roade tirzii“, alături de romanul cavaleresc, trebuie amintită literatura mistică, teatrul religios (*autos sacramentales*), drama onoarei și baladele (*romances*). Renașterea spaniolă este originală și profundă tocmai pentru că nu este o simplă imitație a Renașterii italiene sau franceze, ci expresia conflictelor sociale și spirituale proprii, expresia preocupărilor și a sensibilității caracteristice pentru Peninsula Iberică în timpul Regilor Catolici și al lui Carol Quintul, prin împletirea noilor curente europene cu tradiția națională, a elementelor medievale cu cele renașcentiste, într-un dualism care-i este specific. Într-un studiu extrem de interesant în care își propune să fixeze un diagnostic, intitulat *Scila și Caribda literaturii spaniole*, Dámaso Alonso semnalează pendularea permanentă a scriitorilor spanioli, ca urmare a unei „legi a polarității“, între două linii principale de dezvoltare: „popularism — localism — realism“ și „selecție — universalitate — idealism“. În prima jumătate a secolului al XVI-lea, care este pentru Spania un moment de deschidere și universalitate, prezența celei de a doua orientări este precumpănitoare, dar împletirea lor dă literaturii o configurație derutantă la prima vedere. Noul sistem de valori privind lumea și omul nu împiedică persistența spiritului religios. Elementele populare (lirica tradițională) și locale (marile figuri ale epice medievale: Cidul, Bernardo del Carpio) co-

există cu elementele culte și universale (lirica petrarchistă a lui Garcilaso și Boscán, cu păstori care împărtășesc concepții neoplatonice și invocă zeități ale mitologiei greco-latine). Linia realistă coexistă cu cea idealistă: primul roman picaresc, *Lazarillo de Tormes*, conviețuiește cu seria nesfârșită a romanelor cavale-rești care descind din *Amadís*.

Dintre factorii care au favorizat înflorirea extraordinară a genului de-a lungul secolului al XVI-lea (îndeosebi în prima lui jumătate) se cuvine să amintim tradiția eroică foarte puternică în Spania, formată de-a lungul celor aproape opt secole de Reconquistă, care duce la preamărirea și proliferarea tipului uman întruchipînd curajul și loialitatea. Spre sfîrșitul Reconquistei se infiltrează și cîștigă tot mai mult teren manierele rafinate și tot ceea ce constituie idealul de viață cavaleresc și galant de la curțile Angliei și Franței, cu sclavia iubirii și turnirurile în care cavalierii „îmblînziți“ își arată vitejia în fața doamnelor inimii lor. Succesul enorm al romanelor cavale-rești în epoca Regilor Catolici și mai ales în timpul domniei lui Carol Quintul se explică, în mare parte, prin coincidența aventurilor extraordinare ale eroilor din aceste cărți fabuloase și aventurile reale (dar nu mai puțin ne-verosimile) pe care le trăiau soldații spanioli pe pămînturile recent descoperite ale Lumii Noi, precum și în Italia, Franța și Țările de Jos, în războaiele purtate de Carol Quintul, care realiza, prin această expansiune a imperiului, o mare carte de cavalerie în acțiune. Într-un moment cînd în alte țări europene triumfă o concepție empirică a războiului (Machiavelli), campaniile armate-lor spaniole, care luptau în numele credinței, apăreau ca o apoteoză a virtuților și idealurilor medievale. Este semnificativ faptul că numeroase locuri descoperite pe continentul american (bunăoară California) au fost botezate de conchistadori cu nume luate din cărțile de cavalerie. Romanul cavaleresc devine astfel genul cel mai cultivat în secolul al XVI-lea. În sută de ani care a urmat după publicarea lui *Amadís*, au apărut în Spania și Portugalia peste cincizeci de romane cavale-rești. Între 1508 și 1550 se publică în medie cîte unul pe an, între 1550 și 1590 se

adaugă vreo zece, iar pînă în 1605, cînd se publică prima parte din *Don Quijote*, au mai apărut doar trei.

În *Amadís*, capodopera genului, se îmbină armonios spiritul eroic cu ambianța lirică renescentistă. Eroul intruchipează tipul cavalerului desăvîrșit, în același timp viteaz și curtenitor, înflăcărat și statornic în dragostea pentru prințesa Oriana, mărinimos și gata oricînd să ia apărarea celor nevoiași în numele dreptății. Gravitatea spaniolă moderează sentimentalismul romanelor franțuzești ale ciclului breton din care descinde, păstrînd însă aura poetică în jurul îndrăgostiților, care se situează la loc de cinste în galeria marilor perechi legendare. Prin slăbiciunile care-l fac mai puțin neverosimil decît alți eroi de romane cavaleriești, fără a-i știrbi însă virtuțile tagmei, în primul rînd curajul cu care înfruntă cele mai mari și neașteptate primejdii, *Amadís* este un personaj de care cititorul de astăzi se poate apropia cu ușurință. Cartea lui Montalvo devine în scurt timp de la apariție un adevărat cod al onoarei pentru mai multe generații de cititori, un manual al bunului gust, al conversației și manierelor elegante, rivalizînd cu celebrul tratat al lui Castiglione despre însușirile cerute curteanului. Succesul cărții este rapid și răsunător. *Amadís* devine lectura preferată la curtea Spaniei. Însuși împăratul se delectează cu aventurile nemaipomenite ale lui *Belianís de Grecia*, unul din numeroșii descendenți ai lui *Amadís*. Se știe că Francisc I, pe cînd se afla prizonier la Madrid (detențiunea și eliberarea lui de către Carol Quintul nu sînt oare și ele tot aventuri cavaleriești?), a cunoscut romanul lui Montalvo și a poruncit unuia din cavalerii săi, Nicolas de Herberay, senior de Essarts, să-l traducă în franceză. De atunci dovezile popularității romanului în Franța de-a lungul întregului secol al XVI-lea sînt la fel de impresionante ca și în Spania. O versiune prescurtată apărută la Paris cu titlul *Le Trésor d'Amadís* cunoaște peste douăzeci de ediții în cincizeci de ani, și din Franța romanul se răspîndește apoi în Anglia. În Italia, de asemenea, *Amadís* contribuie în mod hotărîtor la menținerea prestigiului literaturii spaniole și influențează spiritul unei întregi epoci. Ariosto reia în *Orlando furioso*

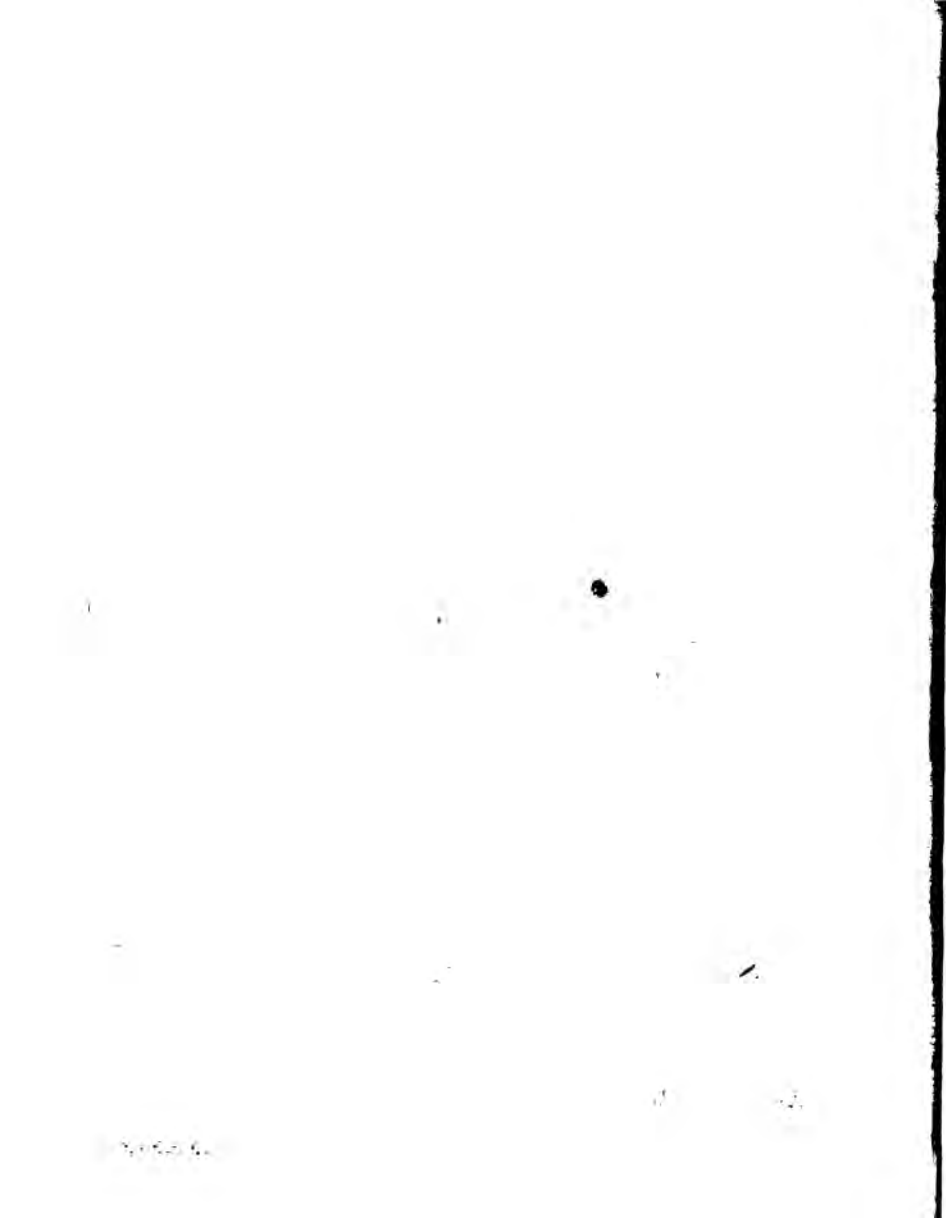
citeva pasaje ale romanului spaniol, iar Bernardo Tasso compune un amplu poem cu titlul *Amadigi*. Aventurile cavalerești ale lui *Amadís* farmecă anii de tinerețe ai lui Juan de Valdés și Teresa de Jesús. Peregrinarea la Montserrat a lui Ignacio de Loyola și vegherea armelor în fața icoanei Sfintei Fecioare nu sînt oare adaptarea religioasă a ritualurilor îndeplinite de *Amadís* și neme-roșii săi descendenți? Căci succesul extraordinar al cărții lui Montalvo duce la înmulțirea prodigioasă a cavalerilor rătăcitori, fiecare cu fii, nepoți și strănepoți, care le continuă isprăvile miraculoase. Însuși Montalvo inaugurează procedeul prin publicarea în 1510 a unei continuări a lui *Amadís* cu titlul *Las sergas del muy virtuoso caballero Esplandián* (*Isprăvile preavirtuosului cavaler Esplandián*), în care proslăvește faptele feciorului. Dintre cultivaatorii genului se cuvine să-l amintim pe Feliciano de Silva, autor al altor cărți (a noua, a zecea și a unsprezecea (în 1535) despre *Amadís* (*Amadís de Grecia, Don Floriset de Niquea, Don Rogel de Grecia*), scrise într-un stil bombastic pe care-l va ironiza Cervantes, vorbind despre „tilcurile adînci“, jocurile de cuvinte și perlele cu care-și împodobește stilul, sucindu-i mințile lui Don Quijote, care învață pe de rost pasaje întregi din înflăcăratele scrisori de dragoste de tipul: „Rațiunilor iraționalelor chemări la uzul rațiunii, din care zilnic îmi faceți rațiunii mele rație, îmi anemiează în așa măsură rațiunea, încît am rațiuni a mă plînge de frumusețea domniei-voastre“ etc. etc.

Alături de seria descendenților lui *Amadís*, apare bogata familie a cavalerului Palmerín (*Don Palmerín de Oliva, Primaleón, Don Palmerín de Inglaterra*, frumoasa carte a portughezului Francisco de Moraes) și alți numeroși cavaleri, ale căror aventuri devin din ce în ce mai incredibile: *Don Clarisel de las Flores, Don Félixmarie de Hircantă* etc. Dată fiind bogata producție a literaturii cavalerești, care devenise o afacere editorială în genul literaturii polițiste din zilele noastre, e firesc să se înregistreze la un moment dat o scădere a nivelului artistic. Un scriitor pretențios cum era Juan de Valdés critică romanele cavalerești de duzină pe motiv: că sînt pline de minciuni și

lăsa de dorit în ceea ce privește compoziția și stilul. Cei mai mulți adversari ai genului nu-l atacă însă din pricina defectelor de stil, ci din motive morale, considerându-l primejdios pentru că ar incita la senzualitate și viciu. Începând încă din ultimii ani ai domniei lui Carol Quintul, dar mai ales în vremea lui Filip al II-lea, criticile devin din ce în ce mai violente. Américo Castro semnaleză în monumentală sa carte *El pensamiento de Cervantes (Gîndirea lui Cervantes)*, patru sprezece atacuri la adresa cărților cavalezești din partea unor scriitori însemnați ca Luis Vives, Antonio de Guevara, Pedro Mexia, Alonso de Fuentes, Diego Gracian, Fernández de Oviedo, Melchor Cano, Arias Montañó, Malón de Chaide, Luis de Granada etc. Acuzațiile iau un caracter oficial în 1531, cînd, printr-un decret regal, se interzice trimiterea în America a cărților profane de genul lui *Amadis*, din motivele teologice : să nu-i învețe pe indigeni apucături imorale și să nu discrediteze cărțile sfinte. În 1553, deci după prima etapă a Conciliului din Trento (1545—1563), s-a interzis tipărirea cărților cavalezești în Lumea Nouă, iar după doi ani se cerea extinderea dispoziției și în Spania, confiscarea și arderea cărților existente. În momentul Contrareformei, cînd Spania se izolează de restul Europei și unitatea națională este concepută ca uniformitate ideologică, teologia oficială nu mai admite concurența operelor de ficțiune care nu i se subordonează direct și explicit. Aventurile fabuloase ale cavalerilor rătăcitori nu mai pot fi tolerate, și în 1555 Cortesurile din Valladolid cer să se interzică publicarea cărților de cavalerie și să se retragă cele aflate în circulație. În pofida acestor interdicții, literatura cavalezească a mai continuat o bucată de vreme să se tipărească în Spania și să se difuzeze prin contrabandă în Lumea Nouă. Genuș decade însă spre sfîrșitul secolului, și locul lăsat liber este ocupat de noile genuri la modă : romanul pastoral, romanul picaresc și piesele de teatru ale lui Lope de Vega și ale discipolilor săi. Cu gust sigur, Cervantes salvează de la incendiu, din biblioteca lui Don Quijote, cele mai bune romane cavalezești : *Amadis de Guala*, *Palmerin de Inglaterra* și

Tirante el Blanco, prelungind genul și în secolul următor, printr-un omagiu patetic și parodic — *Don Quijote* — insuflindu-i o viață nouă și în același timp modificându-l radical, salvându-l și în același timp substituindu-l, în clipele de agonie, cu umorul tragic al cavalerului său înfrînt, și creînd astfel, cu detașare ironică, prin prelucrarea liberă a materiei cavaleriești, romanul modern.

ANDREI IONESCU



TABEL CRONOLOGIC

1413 (? **1414**) S-a născut, probabil la Gandia, în bogatul ținut al Valenciei, Joanot Martorell. Apartine unei familii din nobilimea mijlocie. Bunicul său, Guillem Martorell, senior de Xaló, a fost sfetnic și vistiernic al regelui Martí I, iar tatăl său, Francesc Martorell, s-a aflat în slujba aceluiași rege și a fost „jurat de Valencia“. S-a căsătorit cu Damiata de Monpalau, cu care a avut șapte copii : Galceran, cavaler și senior de Lliber ; Joan sau Joanot, viitorul scriitor, care va deveni cavaler, Jofre, *donzell* (grad nobiliar catalan echivalent în Aragon cu scutierul) ; Jaume, tot *donzell* ; Isabel, care s-a căsătorit cu poetul Ausias March ; Aldonça, măritată cu Galceran de Monpalau, și Damiata, care a avut parte, cum vom vedea, de o serie de triste peripeții amoroase, cu înfriure asupra vieții și operei fratelui ei Joanot.

1420 — Documentele vremii consemnează participarea la expediția lui Alfons Mărinimosul, în Sardinia și Corsica, a lui Ausias March, a lui Galceran și Jofre Martorell, precum și a lui Francesco, probabil frații și tatăl scriitorului.

1433 14 martie Apare pentru prima dată atestat numele viitorului scriitor, cu titlul de cavaler („mossèn Johanot Martorell“), împreună cu tatăl și cu fratele său Galceran.

1436 La moartea tatălui, Galceran rămîne moștenitorul celei mai mari părți din avere. Joanot primește de la bunica sa Beatriz domeniile Benibrafim și Murta, care-i conferă titlul de senior. La împărțirea celorlalte domenii se naște un conflict de familie caracteristic pentru moravurile vremii. Isabel, soția lui Ausias March, primește domeniile Ràfols, Traella și Cuca, dar bărbatul ei nu se arată mulțumit și deschide cearta, cerînd și domeniul Vall de Xaló. O familie nobilă nu se putea supune hotărîrilor luate de niște judecători aparținînd clasei burgheze. Singura cale onorabilă rămîne „războiul privat“, frecvent între familiile nobile sau între membrii aceleiași familii, ca în cazul de față.

15 ianuarie 1438 — Galceran îi trimite cumnatului său o *lletra de deseiximent* (scrisoare de provocare), prin care îl anunță că, dacă în termen de zece zile nu renunță la pretențiile asupra domeniului Vall de Xaló, atunci să se aștepte la orice din partea lui. Trebuie să intervină Isabel și Jaume ca să obțină o aplanare temporară a conflictului, și numai moartea Isabellei, survenită în septembrie, pune capăt acestei violente dispute, la care Joanot nu a putut lua parte, fiindcă se afla în Anglia.

1437 Martie Cealaltă soră, Damiata, declanșează și ea un conflict, care ne îngăduie să-l cunoaștem pe Joanot Martorell în ipostaza de cavaler, asemeni personajelor din cărțile sale de mai târziu. Un văr de-al doilea, Joan de Monpalau, venind ca rudă în casa lor, unde avea ușile deschise, a promis prin jurămint

tainic că se va însura cu Damiata, dar după ce a dezonorat-o a refuzat s-o ia de nevastă. Indignat de o asemenea mișelie, care nu putea rămîne nerăzbutată, Joanot Martorell îi trimite o scrisoare de provocare la luptă *a tota ultrança* (pe viață și pe moarte). Conform normelor cavaleriei, îi dă un termen de patru pînă la șase luni ca să-și caute, un judecător, iar dacă mișelul n-o să se ostenească să-l afle, o să-l fixeze el însuși. Lui Monpalau îi revenea alegerea armelor. Bogata corespondență ce a urmat între cei doi cavaleri (păstrată, din fericire, aproape în întregime) ne permite să reconstituim fazele unei dispute înverșunate și îndelungate, cu aminări și eschivări sub diferite pretexte, cu intervenții directe și hotărîte din partea unor persoane suspuse și chiar capete încoronate, alcătuiind toate un adevărat roman cavaleresc. Iată momentele mai importante ale conflictului. La scrisoarea lui Martorell, Monpalau răspunde la fel de violent, tăgăduind că s-ar fi jurat s-o ia de nevastă pe Damiata. Cum însă nu tăgăduiește și faptul că ar fi dezonorat-o, situația fetei e compromisă. Asemenea scrisori nu erau citite numai de destinatar, ci adesea erau afișate pe ușile bisericilor. De la bun început ne aflăm în fața unei teme frecvente în romanele cavaleresti, și anume căsătoria tainică, fără ceremonie religioasă, bazată numai pe cuvîntul dat sub jurămint. Răspunsul minios al lui Martorell nu întîrzie : acceptă lupta călare și va căuta un rege de arme, urmînd să se bată în termen de șase luni. Lăsînd la o parte cazuistica juridică și cavaleriească din acest schimb de scrisori, cîteva pasaje prezintă un interes deosebit sub aspect uman și literar. Fiînd amîndoi nobili, își manifestă ostentativ disprețul suveran pentru profesia („burgheză”) de magistrat și în general pentru oamenii de

litere, nu de arme. Din partea lui Monpalau nu ar fi nimic neobișnuit, dar ne surprinde că Martorell, care mînuia pînă cu o ușurință și o eleganță nemai-atinse de contemporanii săi, scrie că nu mai vrea să lungească discuția cu adversarul său pe motiv că „nu este o ocupație demnă de un cavaler sau un gentilom, ci mai degrabă de juriști sau de femei, care nu știu să se apere decît cu limba și cu pînă”. Și mai departe, cum observă Martí de Riquer¹, scriitorul care în *Tirante* folosește cuvintele cu o proprietate admirabilă și dovedește stăpînirea deplină a procedeelor retorice afirmă că „improprietatea cuvintelor nu poate tulbura lupta noastră, fiindcă retorica e mai potrivită pentru notari decît pentru cavaleri, și de aceea n-o să stau să-mi aleg cuvintele conform tratatelor“. Lupta se amîină din pricina dificultății de a găsi un rege de arme și judecători. Nu putea îndeplini această misiune regele Aragonului, pentru că, în cazuri de trădare, nu-i era îngăduit să-și arbitreze vasalii.

- 1438 Martie Martorell îi trimite adversarului său o scrisoare din Londra, prin care îi aduce la cunoștință că a găsit judecător și loc sigur, „pe înaltul și puternicul rege al Angliei și Franței“, Henric al VI-lea de Lancaster. Scrisoarea, însoțită de citație și de salvconductul regelui, pentru ca Monpalau să poată pătrunde în Anglia, este adusă la Valencia de Francisc Oliver, slujitorul lui Martorell. Cum sosește, Oliver este închis din ordinul soției lui Alfons Mărinimosul, Maria de Castilia, căreia nu-i plăceau luptele între vasalii săi. Citația e oprită de regină.

¹ Martí de Riquer, *Joanot Martorell i el „Tirant lo Blanc“*, prolog la ediția catalană a romanului, Seix Barral, Barcelona, 1969, p. 11.

1439 *Februarie* Sosește la Londra cavalerul Perot Mercader, prieten și protector al lui Monpalau. Instruit de regină, îl birfește pe Martorell la curtea engleză, susținând că a plecat din Valencia fără încuviințarea infantelui Enric și că, de vreme ce cei doi cavaleri nu căzuseră de acord asupra luptei, aceasta nu avea justificare. Martorell îl provoacă la duel pe viață și pe moarte, pentru a-l pedepsi : ținând partea lui Monpalau, Mercader se făcuse vinovat de dispreț față de ordinul cavaleriei, căci „orice cavaler trebuie să apere onoarea femeilor și a fetelor“. Îl propune pe rege drept judecător și-l lasă să aleagă armele. Lupta nu are loc, și nici Monpalau nu se duce la Londra. În același an, Martorell se întoarce la Valencia, unde, împreună cu frații lui, îndeosebi Jaume, continuă să se zbată pentru a spăla onoarea Damiatei. Prin intermediul reginei Maria, cearta ajunge la urechile regelui Alfons. Regele îi scrie din Neapole soției sale, cerându-i să-l convingă pe Jaume Martorell să accepte împăcarea în schimbul sumei de patru mii de florini pe care Monpalau e condamnat să-i plătească Damiatei. Se pune așadar capăt conflictului printr-un compromis între cele două familii, semnat de o parte de Monpalau, iar de cealaltă de Joanot și Jaume Martorell. Prin acest compromis, înverșunata dispută, care ar fi putut avea un sfârșit tragic, rămîne doar pitorescă.

Dar existența cavaleriească a lui Joanot Martorell nu se termină aici. Documentele consemnează un lanț neîntrerupt de certuri, procese și noi provocări la luptă pe viață și pe moarte.

1440 *19 octombrie* Printr-un decret regal, se poruncește să fie căutați și prinși, în Vall de Xaló, Galceran și Joanot Martorell, pentru a fi aduși la judecată la cererea lui Bartolomeo Martí.

14 25 februarie. Printr-un alt decret regal, autoritățile și locuitorii din Murta și Benibrafim sînt dezlegați de toate obligațiile de vasalitate față de Joanot Martorell, rămînînd numai supușii regelui.

14 12 martie Un alt document pomenește de o scrisoare a reginei Maria, trimisă din Zaragoza, către locuitorul guvernatorului din Valencia, prin care poruncește să se ridice sechestrul localităților amintiite și să fie restituite proprietarului lor, Joanot Martorell, în urma procesului pierdut de Bartolomeo Martí.

August Este provocat la luptă de Jaume Ripoll, care vrea chipurile să se antreneze. Propunerea e jignitoare, căci Joanot Martorell era un cavaler încercat și n-avea nevoie de asemenea ocazii de afirmare, și de aceea îi răspunde că, dacă vrea să-și mențină forma, atunci să lupte în slujba regelui, care începuse asediul Neapolelui. În aceeași scrisoare se menționează că un răspuns asemănător fusese trimis la provocarea lui Felip Boyl. Despre acesta se știe că era un cavaler rătăcitor foarte reputat, și prezența lui ca adversar în biografia lui Joanot Martorell ne indică faima de luptător viteaz de care se bucura acela pe care posteritatea îl reține mai mult ca scriitor decît ca neînfocat cavaler. Probabil că Boyl aflate de Martorell la curtea Angliei (de unde acesta plecase cu trei ani în urmă), și l-a întorcere l-a provocat, prin intermediul lui Ripoll. Martorell îl refuză cu dispreț. Din păcate nu s-au păstrat alte amănunte ale incidentului, dar este semnificativ, pentru rangul social și prestigiul de cavaler al scriitorului, faptul că-l tratează cu superioritate pe un cavaler rătăcitor atît de cunoscut cum era Felip Boyl, care figurează și în *Cronica contelui Don Pedro de Meneses* de

Gomes Eanes de Zurata. Din același răspuns se poate desprinde că Martorell se afla spre sfârșitul anului la Neapole, în slujba regelui Alfons.

1443 Un document atestă prezența lui Martorell în Portugalia, fapt important prin consecințele lui literare, ca și șederea în Anglia, pe pământul unde se desfășuraseră aventurile regelui Artur și ale cavalerilor Mesei Rotunde și unde are ocazia să-l admire pe cavalerul Richard de Beauchamp, urmaș al celebrului Guy de Warwyck, ale cărui isprăvi își vor găsi ecoul în prima parte a lui *Tirante*. Dintr-o corespondență de afaceri financiare cu un cămătar portughez reiese că Martorell trecuse pe acolo în urmă cu câțiva ani, poate într-o simplă escală în drum spre Anglia, sau la întoarcere, deci în 1438 sau 1439, dar la fel de bine s-ar putea să fie vorba de o călătorie ulterioară.

1444 *Septembrie* Izbucnește un nou conflict între cavaleri, cu tot ritualul de amenințări, provocări la luptă, amânări și aplanări prin intervenții influente. Agnès de Portugal, soția lui *don Gonçalbo d'Hijar*, comandor de Muntalbă și cavaler al ordinelor Sant Jaume de l'Espasa și Santiago, cumpără de la Joanot Martorell castelul și moșia din Vall de Xaló. După câteva zile *don Gonçalbo* semnează o scrisoare prin care se obligă să plătească pentru domeniile Murta și Benibrafim suma de cinci mii de sous pînă la o anumită dată din 1445, sub jurămint. Cum comandorul nu plătește, Galceran încearcă să rezolve conflictul pe cale juridică, făcînd plîngere la regele Navarrei (viitorul rege Juan al II-lea de Aragon), pe atunci locțiitor al fratelui său, Alfons Mărinimosul. Comandorul oprește procesul izbutind să-l bage la

închisoare pe Galceran, apoi, la proces, vine cu chitanțele semnate de Joanot Martorell la Valencia, din care reiese că acesta a primit diverse sume de bani de la el prin procură, așa încît datoria este achitată. Dar, cum onoarea este mai presus de orice, lucrurile nu se opresc aici.

1446 27 aprilie Joanot și Jofre Martorell trimit scrisori de provocare lui Gonçalbo d'Hijar pentru închiderea fratelui lor. Regele Navarrei intervine pentru a se ajunge la o înțelegere, dar comandorul nu vrea să plătească.

1450 1 martie Joanot Martorell îi trimite lui Gonçalbo d'Hijar o provocare la luptă pe viață și pe moarte, amenințându-l că, dacă nu va primi, se va duce „la maiestatea-sa împăratul sau la puternicul rege al Angliei“, unde-i va răsturna scutul cu capul în jos în semn de infamie, vestind tuturor principilor și seniorilor „fapta-i rușinoasă cu care și-a întinat faima“. Comandorul îi răspunde regelui de arme Calăbria, care-i adusese scrisoarea, că nici nu vrea s-o citească. Urmează o nouă scrisoare a lui Martorell cu aceleași amenințări, la care d'Hijar îi răspunde, tot prin cuvinte nescrise, că puțin îi pasă de provocare. De data asta, Martorell se află cu o treaptă mai jos pe scara socială și este tratat cu dispreț de comandor. Dar nu renunță la luptă, căci onoarea îi este în joc.

1 aprilie Trimite din Barcelona o scrisoare care urmează să fie afișată la Valencia și prin care se adresează tuturor baronilor, nobililor, cavalerilor și gentilomilor de onoare, cu rugămintea să-l admonesteze pe don Gonçalbo d'Hijar, repetind provocarea (cu

termen de treizeci de zile pentru răspuns) și amenințările de pîră la împăratul Germaniei și la rege. *16 aprilie.* Se prezintă în fața guvernatorului din Valencia notarul Francesc Cardona, cu procură din partea „preanobilului don Golçalbo d'Ixer (Híjar), mare comandor de Muntalbà, din ordinul Santiago” care-l acuză pe „cinstitul cavaler Joanot Martorell” că, neputînd obține prin judecată banii pe care-i preteinde, încearcă să-i dobîndească prin provocări pe care comandorul nu le poate accepta, dată fiind „marea diferență și inegalitate dintre cele două părți (...) atît în ceea ce privește vița, condiția și starea, cît și prin felul de viață”. Apoi invocă faptul că ordinul Santiago nu-i îngăduie să accepte provocări la luptă și insistă asupra marii deosebiri existente între ei. Se prevalează deci de situația socială și privilegiile sale nobiliare, cerînd guvernatorului să-l convingă pe Martorell să renunțe la acuzații publice și provocări la luptă, iar de nu, să-l silească să tacă. Guvernatorul poruncește să se lipească pe poarta caselor lui Jaume și Damiatei sentința contra lui Joanot.

1454 Dintr-un document reiese că Joanot și Galceran Martorell s-au dus la curtea din Neapole, unde au rămas cel puțin un an.

1468 Probabil anul morții lui Joanot Martorell, căci în sentința de adjudecare a averii sale lui Galceran, Aldonça (văduvă) și Damiata (necăsătorită), unul din martori declară (la 23 octombrie 1469) că Joanot a murit de mai bine de un an.

Se mai știe că Joanot Martorell nu a fost căsătorit și nu i se cunosc fii nelegitimi. Poate fi considerat o

figură tipică pentru nobilimea mijlocie a Valenciei din secolul al XV-lea. Cavaler neînfricat, este bine primit la curțile europene ale vremii și respectat pentru măiestria dovedită în minuirea armelor. Deși din documente nu reiese că ar fi participat la războaie, unele pasaje din *Tirante* ne fac să credem contrariul. În disputele cavaleresti, a dispus întotdeauna de mesageri cu renume care să-i ducă provocarea la luptă.

Provocările la luptă rămase fără urmări ar putea lăsa impresia că atitudinea cavalerului-scriitor era întrucîtva anacronică. Desigur că momentul culminant al cavaleriei rătăcitoare trecuse. Cu toate acestea, pe timpul lui Martorell, în întreg regatul Aragonului se cunosc numeroși cavaleri rătăcitori autentici, care, asemenea lui Martorell, dar cu mai mult noroc, pe cît se pare, ajung să rezolve chestiunile litigioase prin lupte pe viață și pe moarte.

Un autor cultivat cum se dovedește a fi Joanot Martorell bineînțeles că era familiarizat cu literatura catalană a epocii (Guillem de Torrvella, Bernat Metge, Guillem de Cervera, Cerveri de Girona, Pachs, Joan Roís de Corella), precum și cu Renașterea italiană. Cercetătorii erudiți ai operei sale au mai semnalat numeroase ecouri din Dante, Petrarca și Boccaccio. La rîndul ei, opera lui Martorell își va afla ecoul la Cervantes, Ariosto, Bandello, Giovio etc. etc.

★

Există și un al doilea autor al romanului *Tirant lo Blanc*, mai puțin cunoscut și adeseori chiar uitat. Despre Martí Joan de Galba se știe că era fiul cavalerului catalan Guerau de Galba din Montnegre.

1457 Galba se însoară cu Catalina Celma, de la care n-a avut copii. În palatul din Valencia unde a trăit Galba se păstrează inventarul bunurilor : arme, mobile somptuoase și o mare cantitate de cărți, printre care și două manuscrise ale romanului *Tirante*, unul dintre ele fiind cel pregătit pentru tipar, iar celălalt, probabil versiunea neterminată pe care a lăsat-o Martorell la moarte.

1490 27 martie Își lasă averea prin testament unui nepot... și moare în același an, la 27 aprilie.

Nu se cunosc legăturile dintre Martorell și Galba. În colofonul cărții se afirmă că cel dintîi n-a putut „tălmăci” decît primele trei părți (conform unui obicei curent, se simulează că opera ar fi fost tradusă mai întîi din engleză în portugheză, apoi din portugheză în catalană), iar cea de a patra „a fost tălmăcită la rugămintea nobilei doamne Isabel de Lloris de către strălucitul cavaler Mossèn Martí Joan de Galba”. Dar este foarte greu să se determine unde începe și unde se termină intervenția lui Galba, deoarece atît în prima ediție (1490), cît și în reeditarea din 1497, romanul nu are părți, ci capitole, numerotate de la unu la patru sute optzeci și șapte. Iar în 1511, cînd apare în versiune castiliană, este împărțit în cinci cărți, nu în patru.

Critica modernă (Givanel și Martí de Riquer) înclină să creadă că Galba n-a făcut altceva decît să pregătească manuscrisul pentru tipar, intercalînd, mai ales în ultima parte, începînd cu episoadele în care se relatează faptele vitejești ale croului în nordul Africii, o serie de amănunte și de considerații morale. În această chestiune se cuvine să-și spună cuvîntul său competent Oana Busuiocanu, care a putut simți

foarte bine pulsul romanului. În dificila muncă de recreare a cărții (în cazul de față nu numai traducerea, ci și selecția, care dovedește un gust admirabil), poate fi descompus mecanismul stilistic și poate fi sesizată mai bine decât la o simplă lectură a originalului orice schimbare, oricât de mică, a tonalității specifice.

A. I.

CUVÎNT ASUPRA EDITIONII

Prima problemă care se ridică la publicarea unei serii vechi este : cărui public îi e destinată ? În cazul de față, răspunsul s-a impus de la sine : oricărui public. Calitățile intrinsece ale acestei cărți — varietatea peripețiilor, dinamismul personajelor, humorul sau dramatismul situațiilor — sînt apte să cucerească orice categorie de cititori, indiferent de vîrstă, preocupări și pregătire. Dar investigațiile bibliografice și unele analize filologice care s-au impus pentru reconstituirea cît mai fidelă nu numai a textului literal, ci și a intențiilor subiacente, au scos treptat la iveală o serie de elemente-surpriză care adăugau o a treia dimensiune narațiunii. În consecință, am considerat că obligația mea de traducător îmi cerea să ofer și cititorului o viziune „în relief“ a romanului, care fusese în parte accesibilă publicului de acum cinci veacuri. Spun în parte, deoarece reculul istoric dezvăluie, în schimb, lectorului de astăzi aspecte care i-au scăpat poate chiar și autorului însuși. În vederea acestui scop am recurs la trei procedee : o selecție a textului care să evidențieze tot ce era caracteristic și original ; adăugarea unor note de subsol pentru a puncta principalele jaloane ale subtextului ; căutarea unor echivalențe lexicale și stilistice care să redea atît sensul explicit cît și intențiile implicite.

Afirmațiile de mai sus necesită câteva precizări. Gestația cărții a cunoscut două etape distincte, de-a lungul cărora opera și-a modificat fundamental structura: concepută inițial ca un roman cavaleresc, narațiunea s-a transformat curind într-un roman de inspirație istorică și profund realistă — caracteristici cu totul străine de genul cavaleresc. Poate că cel mai uimit să o afle ar fi fost autorul însuși, care în prima fază pornise pe urmele unor scheme tradiționale. Primele 27 de capitole prezentau isprăvile unui erou legendar împrumutat din repertoriul englez, ca preludiu al faptelor vitejești ale unui tânăr cavaler de spiță bretonă (dar de inspirație catalană), care își face debutul la festivitățile de la curtea Angliei. Turniruri, lupte cu monștri, întâmplări miraculoase, personaje alegorice, cavaleri răătăcitori și ceremonial heraldic, nimic nu lipsește din rețetarul clasic al epicii cavaleresti. Acest „episod englez“ reprezintă însă o unitate de sine stătătoare, o primă povestire rămasă neterminată și alipită destul de artificial ca introducere a romanului lui Tirante. Lipsit de coeziune și originalitate, el constituie însă o mărturie certă a intențiilor inițiale ale autorului: Martorell nu era singurul care încerca, în acea perioadă de declin a instituției cavaleresti, să reînvieze gloria și exemplul eroilor „*sans peur et sans reproche*“, ca un scut împotriva expansiunii otomane.

Dar timpurile se schimbaseră, tactica militară evoluase, iar soarta bătăliilor nu mai putea fi decisă de eroismul individual, ci de trupe bine organizate, conduse de căpitani capabili, care își ofereau curajul și competența nu numai în schimbul gloriei, dar și al unor recompense concrete. Cavaleri continuau să existe, însă îndrăzneala lor se consuma în răfuiele personale. Pe plan politico-militar vitejia se profesionalizase, generând o figură tipică pentru climatul Renașterii: condotierul. Ori Catalonia fusese una din primele țări europene furnizoare de mercenari excelenți, așa-numiții *almogavari*, care în urmă cu un secol și jumătate duseseră faimă războinică a acestui popor pînă pe îndepărtatele țărmuri bizantine. Faimă umbrită însă de tarele inevitabile ale unei îndeletniciri în care singurele alternative posibile erau îmbogățirea sau moartea. Cu cît primejdia era

mai mare, cu atât creștea și prețul cerut, astfel încât adesea mercenarii erau la fel de prădalnici ca și cotorpitorii.

Corăbiile spaniole au continuat și în veacul lui Martorell să hărțuiască limanurile bizantine, asiatice și levantine, minate de concurența traficului mediteranean. În această atmosferă a epocii, populată de numeroase prezențe catalane, rămânea vie figura întrepidului condotier Roger de Flor, ale cărui biruințe și veleități îl impuseseră ca asociat vremelnice la tronul imperiului bizantin. Episod tulbure, împletit din vitejie și rapacitate, ca atâtea „alte „cruciade“ soldate cu prăzi bogate. Onoarea catalană se cerea reabilitată prin asocierea virtuților militare cu nobilele virtuți cavaleresti, din ce în ce mai umbrite de mentalitatea mercantilă. Aceasta va fi misiunea conștientă sau inconștientă pe care și-o asumă Martorell în romanul său. Și astfel, din apologet al cavalerilor răătăcitori, el se transformă pe nesimțite în apărător al noilor cavaleri al spadei, mercenarii. Istoria și geografia, aparent anacronice sau fanteziste, se revelează la un examen atent foarte judicios folosite în slujba acestui scop. Contopind în figura lui Tirante virtuțile celor mai vestiți războinici ai timpului, autorul creează imaginea unui Roger de Flor ideal și idealizat, lansându-l pe itinerariul clasic al mercenarilor catalani, pentru a rectifica unele amintiri neplăcute care puteau umbri gloria compatrioților săi.

Criticul Martí de Riquer identifică patru personaje istorice care i-au servit autorului drept model în crearea eroului său: Roger de Flor, conducătorul expediției catalane la Bizanț în 1304; Pedro Vazquez de Saavedra, cavaler spaniol răătăcitor, participant la expediția burgundă din 1444—45 la Constantinopol; Geoffroy de Thoisy, cavaler burgund, participant la aceeași expediție și la apărarea Rodosului în 1444; Ioan de Huniade, vestit în toată Europa acelor ani pentru victoriile sale asupra turcilor. Ultimii doi au fost sugerați ca modele probabile ale lui Tirante de către cercetătorul român Constantin Marinescu, un vechi investigator al arhivelor aragoneze. Preluând ipoteza acestuia, criticul catalan menționează că voievodul Transilvaniei i-a inspirat lui Martorell nu numai fapte și trăsături ale eroului său, dar

pină și numele. Căci „acest Ioan Huniade, tatăl lui Matei Corvin regele Ungariei, era valah, drept care în textele contemporane este numit Valachus și Balachus, cuvînt care în Occident a luat uneori forma Blac sau Blach, așa încît, prin etimologie populară, s-a transformat curînd în Blanc și Blanch, Bianco în italiană, Bianchum în latină, etc. Cronicile franceze îl numesc *«le chevalier Blanc»*¹. Această explicație a numelui lui Tirante „el Blanco“ e susținută și de constatarea că pe stindardul confecționat îndată după sosirea lui la Constantinopol, Tirante a cerut să se picteze un corb — herbul lui Huniade.

Atît Huniade cît și Saavedra și Geoffroy de Thoisy sînt menționați în cronica lui Jehan Wawrin, *Anciennes chroniques d'Angleterre*, care cuprinde un episod de o deosebită importanță pentru romanul de față: partea a VI-a relatează pe larg participarea unor corăbii burgunde la apărarea Rodosului în 1444, urmată de o expediție de apărare a Constantinopolului. Acest episod a fost publicat în 1927 de N. Iorga, care îl considera „o sursă capitală pentru istoria românească la mijlocul secolului al XV-lea“, deoarece la cererea lui Vlad Dracul, corăbiile burgunde își prelungesc incursiunea în Marea Neagră, pătrunzînd în susul Dunării pînă la vărsarea Oltului pentru a elibera porțile valahe de ocupația turcească. Lectura acestui episod a relevat o seamă de detalii — destul de numeroase — care se regăsesc și în romanul lui Martorell, iar anumite coincidențe par să îndreptățească adăugarea numelui lui Wawrin, amiralul flotei și nepotul cronicarului, la șirul personajelor reale care au influențat crearea figurii lui Tirante. Trebuie precizat că, deși această parte a cronicii a fost publicată abia în 1461, întîmplările le erau cunoscute contemporanilor, deoarece după întoarcerea din expediție, amiralul Wawrin a făcut un raport detaliat papei și ducelui de Burgundia. Pe de altă parte, contactele între cavalerii spanioli și burgunzi erau frecvente, și e suficient să amintim că însuși Geoffroy de Thoisy a fost trimis în ambasadă la regele Aragonului în 1457, deci cu trei ani înainte de data la care

¹ Prefață la ediția catalană (v. Bibliografia), p. 73—74.

afirmă Martorell că și-a început cartea. Am stăruit asupra acestui fapt, deoarece nici unul din criticii literari consultați nu au acordat importanța cuvenită influenței posibile a amintitului episod burgund în compunerea lui *Tirante el Blanco*.

Din cele arătate pînă aici și expuse mai detaliat în note, rezultă limpede că opera lui Martorell este puternic ancorată în concret și contemporaneitate. Aceasta a fost probabil cauza care l-a obligat să modifice schema compozițională a romanului său, inițial cavaleresc, deoarece funcțiile personajelor nu mai erau impuse de un model tradițional, ci de o viziune istorică modernă și personală, care subordona mitul realității. În consecință, romanul lui Martorell constituie un salt incontestabil în evoluția genului, depășind în toate privințele modelul clasic cavaleresc, lucru care ar putea fi demonstrat în mod elocvent printr-o analiză semiologică a motivelor și funcțiilor ce alcătuiesc narațiunea.

Se pare că Martorell a murit înainte de a-și fi terminat opera, căci ediția princeps semnalează și un al doilea autor, Martí Joan de Galba. Contribuția acestuia a rămas o problemă contestată, deoarece indicația din colofon că ar fi compus „partea a patra care cuprinde sfîrșitul cărții“ e foarte vagă, dat fiind că ediția respectivă nu era divizată în părți, ci doar în 487 de capitole, iar traducerea spaniolă din 1511 comportă cinci părți. Unii cercetători îi atribuie lui Galba un rol foarte limitat, ca simplu îngrijitor al ediției, cu eventuale intervenții lipsite de importanță. Alții consideră că el ar fi contribuit doar la redactarea episodului petrecut în Africa, cu care începe de fapt partea a IV-a din ediția castiliană. Cea mai plauzibilă ni se pare însă ipoteza lui Martí de Riquer, care presupune că, odată cu episodul african, intervențiile lui Galba începute sporadic pe originalul neterminat, devin preponderente în partea finală a cărții.

Fără a pretinde să aduc o soluționare a problemei, voi menționa aici cîteva constatări care s-au impus cu evidență în urma analizei atente pe care o presupune traducerea. Încă înainte de episodul aventurilor lui *Espereus*, considerat în unanimitate ca

total străin de genul lui Martorell (cap. 410—413, omise în ediția de față), apar treptat elemente stilistice noi și frapante prin frecvența lor. De la cap. 387 (II, p. 206) se introduce o formulă stereotipă de avertizare că se schimbă locul acțiunii ; de la cap. 421 (II, p. 239) scrisorile, soliile și dialogurile devin mult mai concise și mai clare, debarasate de formulele alambicate, retorice și uneori confuze prin care erau introduse în capitolele anterioare ; de la cap. 426 (II, p. 245) numele lui Tirante — uneori și al altor personaje — este aproape invariabil însoțit de epitete stereotipe, care ajung atît de supărătoare, încît le-am omis uneori în traducere. La aceste elemente formale se adaugă o modificare sensibilă a stilului, care devine mai sobru, lipsit de culoarea și humorul caracteristice lui Martorell, pentru a atinge în final un tragism de o neașteptată amploare, cu o rezonanță fără precedent în tot restul cărții. În sfîrșit, figura lui Hipolit se modifică substanțial, pierzîndu-și toate atributele care făcuseră din el un personaj-naiv, amuzant și simpatic ; el devine brusc un individ matur și calculat, zugrăvit într-o manieră care frizează cinismul — trăsătură cu totul absentă pînă aici. Toate acestea ne duc la concluzia că intervenția lui Galba este un fapt real, iar apariția ei începe să se facă simțită către sfîrșitul episodului african, pentru ca în partea finală să îngăduie chiar presupunerea unei redactări integrale. Cum era probabil conștient de modelele care inspiraseră figura și peripețiile lui Tirante, Galba a mers pe o linie dinainte stabilită, izbutind — cu excepțiile amintite — să contribuie la reușita romanului, datorită unor calități literare incontestabile.

În ciuda marilor sale calități, romanul lui Martorell a căzut în uitare, căci după edițiile catalane din 1490 și 1497, și cea spaniolă din 1511, cartea n-a mai fost retipărită în Spania decît la sfîrșitul secolului trecut. Între timp a cunoscut cîteva traduceri în italiană (Veneția 1538, 1566 și 1611) și două traduceri franceze în secolul al XVIII-lea. Dacă la o sută de ani după apariție Cervantes o declara „cea mai bună carte din lume“, astăzi sînt puțini cei care au auzit de ea, cu toate că numeroasele studii

care i-au fost dedicate în ultimele decenii atestă interesul inepeizabil al acestei opere. Una din cauze ar putea s-o constituie dimensiunile ei : peste o mie de pagini, din care narațiunea propriu-zisă ocupă cam jumătate. În rest, vreo 200 de pagini reprezintă fragmente preluate din alte surse, adesea aproape fără modificări : un episod din romanul anglo-normand *Guy de Warwick* (sec. XIII), extrase din regulamentele ordinului cavaleresc luate din tratatul militar *Arbre de batailles* al lui Honoré Bouvet (sec. XIV) și tratatul *Libre d'orde de cavalleria* al lui Ramon Lull (sec. XIII), o povestire din ciclul *Il novellino* (sec. XIII) și un episod reprodus după John Mandeville (sec. XIV). Asemenea „împrumuturi“ constituiau nu numai un obicei, ci chiar o obligație în acele timpuri, ele demonstrând erudiția autorului și conferind un spor de autoritate propriei sale creații. Aceleași motive îl obligau și la etalarea unor cunoștințe enciclopedice cît mai vaste, din domeniul filozofiei, istoriei, moralei și teologiei, inspirate invariabil din sursele acreditate oficial, ca Aristotel în versiunea tomistă, Seneca, Cicero, Plutarh și, evident, *Biblia*. În sfîrșit, regulile de stilistică și oratorie impunea intercalarea unor lungi perifraze pilduitoare, presărate cu exemple și citate moraliste, cu lamentații și argumentări pedante, adesea lipsite de coeziune.

În pofida inovațiilor sale, Martorell nu se putea abate de la aceste reguli. Asemenea adaosuri, care astăzi și-au pierdut rațiunea de existență și sînt prin definiție lipsite de originalitate, ridică însă o barieră supărătoare între cărțile vechi și cititorul modern. Ele constituie cel mai adesea cauza căderii în uitare a unor lucrări valoroase, precum și a opiniei larg răspîndite că textele vechi prezintă interes doar pentru specialiști. Ca atare, eliminarea acestor pasaje se impune aproape de la sine în edițiile destinate marelui public, și așa am procedat în cazul de față, marcînd prin puncte de suspensie locul omisiunilor.

Datorită acestui fapt nu s-a mai putut păstra împărțirea originală în capitole, care dealtfel nu era legată de conținut, ci marca în general un început de paragraf sau de dialog. Am procedat, în consecință, la o nouă împărțire, pe unități logice,

modificând, pe alocuri, și titlurile care nu mai corespundeau. Aceste intervenții de ordin strict formal nu afectează cu nimic conținutul, a cărui respectare a constituit criteriul de bază atât în operarea selecției, precum și în căutarea unor echivalențe care să permită o redare cât mai integrală a sensurilor și nuanțelor din original. Preocupări ce au fost secondate cu sollicitudine de redactorul cărții, Elena Murgu, printr-o revedere perspicace a traducerii, însoțită de sugestii prețioase, pentru care țin să-mi exprim aici recunoștința. Am efectuat această selecție cu o grijă constantă de a păstra cu fidelitate valoarea și originalitatea romanului, din dorința de a înlesni cunoșterea unui autor remarcabil și a unei opere care nu și-a pierdut nimic din savoare și prospețime cu trecerea veacurilor. Iar dacă respectul și dăruirea cu care am căutat să reînviez aceste pagini fremătătoare de viață vor izbuti să ofere o lectură agreabilă, ne vom putea bucura că măcar aici, în patria unuia dintre eroii care l-au inspirat pe Tirante, am înlăturat „lințoliul nedreptei uitări“, pe care îl deplîngea cu drept cuvînt cunoscutul istoric literar Mario Vargas Llosa.

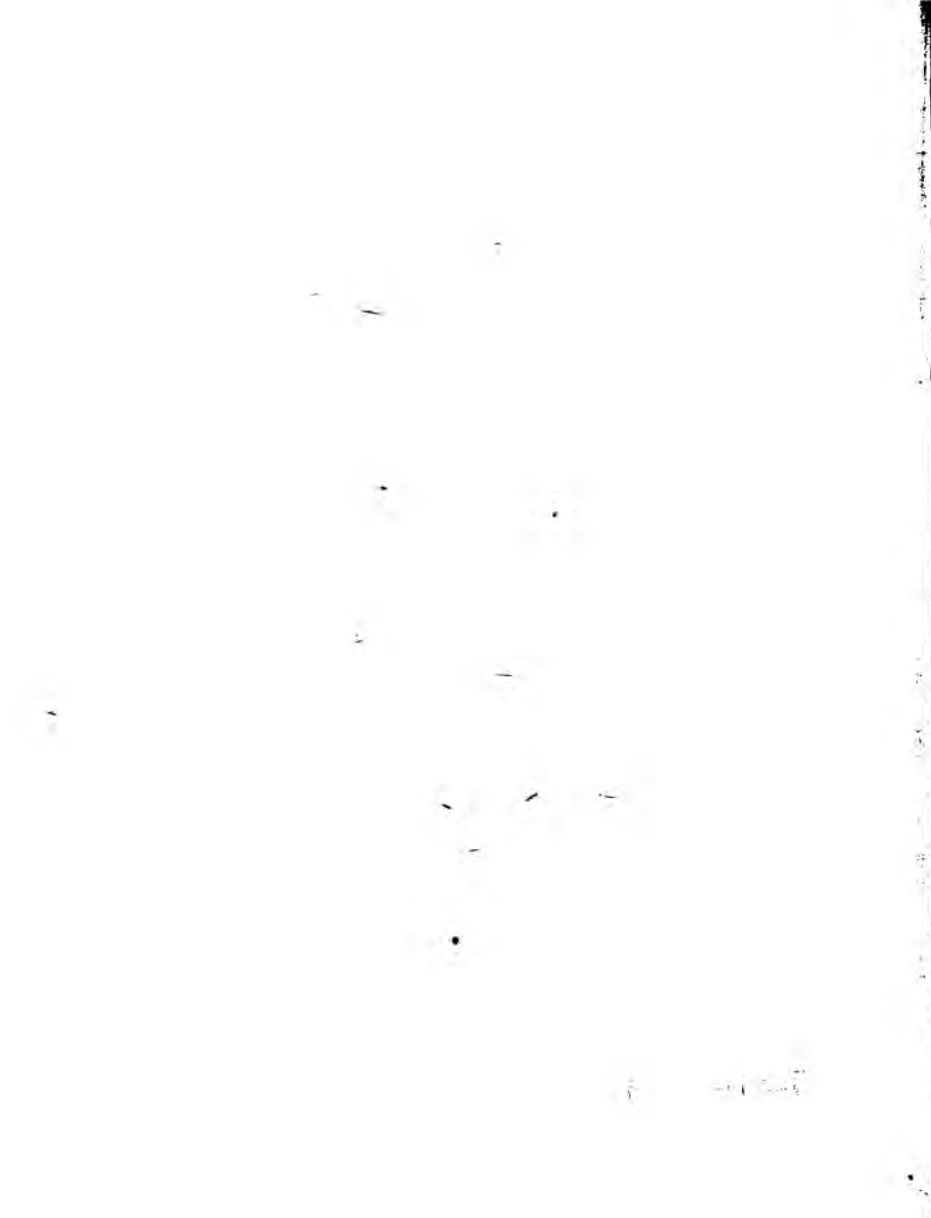
OANA BUSUIOCEANU

BIBLIOGRAFIE

- MARTI DE RIQUER, *Joanot Martorell i el „Tirant lo Blanc“*; prefată la ediția catalană, Barcelona, Seix Barral, 1969.
- MARIO VARGAS LLOSA, prefată la ediția spaniolă, Madrid, Alianza Editorial, 1969.
- FELICIDAD BUENDÍA, studiul introductiv și prefețele din volumul *Libros de caballerías españoles*, Madrid, Aguilar, 1954.
El caballero Cifar (din volumul citat).
Amadis de Gaula (idem).
- JEHAN DE WAWRIN, *Anchiennes croniques d'Engleterre*, Paris, Renouard.
- N. IORGA, *La campagne des croisés sur le Danube (1445)*. Paris, 1863. Librairie Gamber — 1927 Vălenii de Munte, Datina Românească.
- C. MARINESCU, *L'île de Rhodes au XV-e siècle et l'ordre de Saint-Jean*, Città del Vaticano, Miscellanea Gio, Mercati, vol. V, 1946.
- C. MARINESCU, *Tentatives de mariage de deux fils d'Andronic II Paléologue avec des princesses latines*, Buc. Rev. Hist. du Sud-Est Européen, I, nr. 4—6, 1924.
- * * * *Il Novellino* (culegere anonimă), Milano, 1891.
- M. GUBOGLU, *Paleografia și diplomatica turco-osmană*, București, Editura Academiei R.P.R., 1958.

- N. STOICESCU, *Curteni și slujitori*, Buc. Ed. Militară, 1968.
- AI. ALEXIANU, *Modă și veșminte din trecut*, Buc., Meridiane, 1971.
- * * * *Diccionario enciclopédico Salvat*, Barcelona-Madrid, 1960.
- * * * *Enciclopedia di scienze, lettere ed arti*, Roma, Treccani, 1949—1961.
- * * * *La grande encyclopédie, inventaire raisonné des sciences, des lettres et des arts*, Paris, 1885—1901 (31 volume).

TIRANTE EL BLANCO



*Aici începe cartea numită TIRANTE EL
BLANCO închinată de mosén Joanot
Martorell măritului principe don Fer-
rando de Portugalia.*

Prealuminat, virtuos și slăvit principe și viitor rege :

Faima aleselor voastre haruri îmi era dinainte cunoscută, însă acum mi-a fost dat să le prețuiesc mai îndeaproape, deoarece ați binevoit să-mi împărtășiți nobila voastră dorință de a vă întoarce gândul către vajnicii cavaleri din vremuri trecute, a căror strălucire au cîntat-o poeții și cronicarii în operele lor, spre veșnica amintire a vitejiei acestora. Și îndeosebi a strălucitelor isprăvi săvîrșite de preaslăvitul cavaler care, prin faptele sale de arme, strălucește mai presus de toți ceilalți cavaleri din lume, întocmai ca soarele printre stele, anume Tirante el Blanco, cel ce a izbutit prin virtuțile lui să cucerească atîtea țări și provincii, dăruindu-le apoi altora, deoarece pentru el nu dorea decît gloria cavallerească.

Iar cum istoria numitului Tirante e scrisă în limba engleză, senioria-voastră ați binevoit să-mi cereți a o tălmăci în portugheză, socotind că, de vreme ce am stat un timp în insula Angliei, aș cunoaște mai bine decît alții graiul acela. Rugămîntea voastră a fost pentru mine o preaplăcută poruncă, deoarece îndatoririle ordinului din care fac parte îmi cer să răspîndesc faima faptelor vite-

jești ale trecuților cavaleri. (...) Iar dacă senioria-voastră veți avea bunătatea să iertați stingăciile de limbă și stil din tratatul de față, datorate nebăgării de seamă și mai ales nepriceperii mele, mă voi încumeta să-l tălmăcesc nu numai din engleză în portugheză, ci apoi și din portugheză în graiul valencian, așa încît neamul din care mă trag să poată găsi prilej de mîndrie și învățătură în strălucitele fapte pövestite în această carte. Iar pe senioria-voastră vă rog să primiți opera de față ca din partea unui slujitor credincios. (...) Și pentru ca nimeni altul să n-aibă de suferit vreo muștrare din pricina vreunor greșeli care se vor fi strecurat în această lucrare, eu, Joanot Martorell, cavalier, doresc să port singur întreaga răspundere, deoarece cartea de față a fost întocmită numai de mine, la cererea prealuminatului principe și viitor rege, don Ferrando de Portugalia, și începută la 2 ianuarie anul o mie patru sute șazeci.¹

¹ Conform unei frecvente uzanțe a timpului, autorul simulează că lucrarea lui ar fi traducerea unei opere străine. Adevărul este că începutul și alte cîteva fragmente sînt compilate după diferite lucrări, așa cum s-a arătat mai amănunțit în Cuvîntul asupra ediției. Lucrarea este însă incontestabil originală și a fost redactată direct în catalană (valenciană). În privința datării, precizările din această dedicație au generat unele controverse, deoarece tocmai în 1460 — anul menționat de autor — dispăruseră conjuncturile care îi conferiseră vremelnice infantelui Ferdinand calitatea de moștenitor prezumptiv al tronului Portugaliei (între 1438 și 1451), sau al Neapolelui (între 1450 și 1451). Acest fapt i-a făcut pe unii cercetători să presupună o eroare de tipar în ediția inițială (MCCCCLX în loc MCCCCL). Dar identificarea unor evenimente și personaje contemporane din care s-a inspirat autorul ne duc dincolo de anul 1460, astfel încît împărtășim convingerea criticului Martí de Riquer că data indicată de Martorell este exactă, dedicația fiind adăugată probabil într-un moment cînd redactarea romanului se afla într-un stadiu avansat.

PROLOG

Lucru știut și îndeobște dovedit este că slaba noastră ținare de minte dă curînd uitării nu numai faptele îmbătrînite de vreme, dar și pe cele petrecute în vremurile noastre. De aceea s-a dovedit a fi trebuincios, folositor și binevenit să se aștearnă în scris isprăvile de vitejie și întîmplările cele vechi ale oamenilor destoinici și neînfricați, pentru a fi luminată pildă și învățătură vieții noastre, cum spune vestitul orator Cicero. (...)

În vremurile de demult, ordinul cavaleresc era ținut la asemenea cinste încît nu ajungea să fie primit în rîndurile lui decît cel vinjos, viteaz, vrednic și inimos, cu adevărat încercat în mînuirea armelor. Tăria brațului și neînfricarea au a se îmbina cu înțelepciunea, căci, mulțumită chibzuinței și istețimii războinicilor, desori cei puțini i-au biruit pe cei mulți ; iar înțelepciunea și iscusința le-au fost de ajuns unor cavaleri pentru a înfrînge puterile vrăjmașe. De aceea au fost rînduite de cei vechi întreceri și turniruri, pentru ca tinerii să se deprindă încă din fragedă vîrstă cu mînuirea armelor, așa încît să se arate în luptă puternici și curajoși și să nu se înfricoșeze la vederea dușmanului. Cinstea ostășească tre-

buie slăvită, căci fără ea n-ar putea hălădui în pace regatele și cetățile, după cum spune sfântul Luca în Evanghelia lui¹. Așadar, cuvine-i-se cavalerului destoinic cinste și slavă, iar faima lui nu trebuie să scadă cu trecerea timpului.

Printre acești cavaleri de seamă vrednici de pomenire s-a aflat unul viteaz și de neînfrînt, pe nume Tirante el Blanco, a cărui amintire e proslăvită în cartea de față, unde sint povestite cu de-amănuntul vitejiile și faptele sale cavалerești, după cum se va vedea în istorisirea ce urmează.

¹ Pasajul la care se referă autorul pentru a-și susține principiile este următorul : „Cînd un om tare și înarmat își păzește curtea lui, avuțiile sale stau în bună pace.” (Luca, 11,21.)

Tirante el Blanco și sihastrul. Marile serbări de la curtea Angliei

Inimile viteze ale cavalerilor englezi începuseră să cam lincezească de la o vreme, căci își tot petreceau zilele în pace și liniște, trăind în huzur. Ca să nu se dedea cu totul la trîndăvie și moleșală, bunul rege al Angliei a hotărît ca pentru nunta lui, sorocită pe curînd, să se trimită o chemare către nobilii de pretutindeni spre a se face întreceri de arme. Faima strălucitei serbări pe care o pregătea vestitul rege s-a răspîndit în toate țările creștinătății.

S-a întîmplat că un gentilom de viță veche, venit din Bretania în tovărășia altor gentilomi ce se duceau la serbare, frînt de oboseala lungului drum pe care-l făcuse, a rămas în urma celorlalți și a adormit în șa. Calul, în loc să meargă înainte pe drum, a luat-o pe o cărare ce ducea la un izvor răcoros, unde ședea un sihastru care se desfăta cu o carte numită *Arborele bățăliilor*¹; mulțumind neconținut cerului, în timp ce citea, pentru marile bucurii ce-i fuseseră hărăzite pe vremea cînd slujise în ordinul

¹ *Arbre de batailles*, tratat militar bine cunoscut în acea epocă, scris la sfîrșitul secolului al XIV-lea de Honoré Bouvet (ortografiat adesea Bonet), autor francez mort în 1405. Lucrarea fusese tradusă în catalană, așa încît Martorell s-a putut inspira direct de la sursă în capitolele 32—38, menționate în nota de la p. 11.

cavalerilor. Cum stătea el așa, a văzut venind peste câmp un călăreț care dormea dus, dar n-a vrut să-l trezească. Ajuns la izvor, murgul s-a apropiat de apă, dar neputînd să bea pentru că avea friul legat de oblîncul șei, s-a tot smucit pînă ce l-a sculat din somn pe gentilom. Cînd a deschis ochii, acesta a văzut înaintea lui un sihastru cu barba colilie, îmbrăcat într-un veșmînt flenduros, prin care se ghicea trupul slab și vlăguit de neconținute canoane, cu ochii arși de multele lacrimi vărsate. Înfățișarea îl arăta a fi un om deosebit și plin de evlavie.

Gentilomul s-a minunat de asemenea arătare, dar bunul-simț l-a făcut să priceapă că trebuia să fi fost vreun cucernic care se sihăstrise pe acolo pentru a se pocăi și a-și mîntui sufletul. Ca om de lume ce era, a descălecat pe dată și i-a făcut o plecăciune adîncă. Pustnicul l-a privit cu plăcere și s-au așezat pe pajiștea verde și îmbietoare, după care sihastrul a zis :

— Nobile gentilom, ai rogu-te bunătatea și curtenia să-mi spui care ți-e numele și ce vînt te-a adus prin pustietățile astea.

Atunci gentilomul i-a răspuns pe dată precum urmează :

— Cuvioase părinte, de vreme ce sfinția-ta vrei să-mi cunoști numele, am să ți-l spun bucuros. Mi se zice Tirante el Blanco, pentru că tatăl meu a fost stăpîn peste marca Tirania¹, care dincolo de mare se învecinează cu

¹ Conform spuselor sale, Tirante este originar din Bretania, țara prin excelență a legendelor cavaleresti. Acest ducat, încă independent pe vremea lui Martorell, păstra ierarhia feudală a primilor imigranți bretoni. Căpeteniile de feude (burguri) purtau titlul originar de *tyern*, derivat din lat. *tyrannus* (stăpîn), care a sugerat probabil numele lui Tirante. Din explicația lui rezultă deci că era nepotul ducelui de Bretania și fiul unui vasal al acestuia, care stăpînea un mic ținut pe malul Mării Minecii (marca fiind ținut de hotar). Cît despre numele „el Blanco“, cititorii vor găsi în Cuvîntul asupra ediției lămuriri care stabilesc o legătură neașteptată cu trecutul țării noastre.

Anglia, iar mama era fiica ducelui Bretaniei și se numea Blanca ; de aceea au vrut ca eu să mă numesc Tirante el Blanco. S-a dus vestea prin toate țările cum că regele Angliei a hotărît adunarea nobililor de pretutindeni în cetatea Londrei și că și-a sorocit nunta cu fiica regelui Franței, care e cea mai aleasă copilă din toată creștinătatea, frumoasă cum nu se mai află alta. Iată, aș putea doar să-ți dau o pildă : de sfântul Mihail mă aflam la curtea regelui din Paris, căci în acea zi s-a hotărît căsătoria, iar regele dăduse o mare serbare. Regele, regina și prințesa mîncau toți trei la o masă, și cu adevărat pot să-ți spun că atunci cînd prințesa gusta din vinul cel roșu, se vedea cum îi alunecă prin gîtlej, într-atîta îi este pielea de albă, de se minunau toți cei din jur.

Se mai spune apoi că regele vrea să fie uns cavaler, după care-i va unge pe toți cei ce vor dori să intre în ordinul cavaleresc. Iar eu i-am întrebat pe heralzi și pe regii de arme¹ cum de nu se făcuse cavaler în timpul războiului pe care l-a purtat cu maurii ; dar ei mi-au spus că nu s-a putut, pentru că fusese înfrînt în toate luptele, pînă ce a venit acel viteaz vestit, contele Guillem de Varoic², care i-a nimicit degrabă pe mauri și a adus pacea în țară. Și se mai zice că în ziua de sfîntul Ioan o să fie și regina în cetatea Londrei și o să se facă serbări mari, care au să țină un an și o zi. Drept care am venit din Bretania treizeci de gentilomi de viță și meșteri în ale armelor, pentru a intra în ordinul cavalerilor. Și cum umblam noi pe drum, soarta a vrut să rămîn mai în urmă,

¹ Această categorie de arbitri ai protocolului cavaleresc, apărută prin secolul al XII-lea, comporta trei trepte ierarhice : regii de arme, heralzii și perseveranții (aspiranți). Erau aleși dintre nobili, cavaleri sau războinici lipsiți de avere, înnobilați cu prilejul investiturii care presupunea și schimbarea numelui. Mesageri, intermediari și arbitri, ei vegheau la respectarea complicatului protocol al ceremoniilor de curte sau cavaleresti, dispărînd pe la mijlocul veacului al XVI-lea, odată cu turnirurile propriu-zise.

² Ortografiere catalană a numelui englez Guy de Warwick.

fiindu-mi calul ostenit și eu de asemenea, după calea cea lungă pe care o făcusem în mare grabă, căci plecasem mai târziu decât ceilalți. Și umblînd așa, dus pe gînduri, am adormit, iar calul s-a abătut de la drumul mare și m-a adus înaintea sfîinției-tale.

Cînd a auzit sihastrul că gentilomul se ducea să fie uns cavaler, și-a amintit ce însemna acel ordin și ce se cerea unui cavaler și, oftînd din adîncul inimii, a căzut pe gînduri, cugetînd la marea cinste în care îl înălțase cîndva cavaleria. Iar Tirante, văzîndu-l așa cufundat în gînduri, i-a spus :

— Preacuvioase părinte, ai bunătatea să-mi spui ce anume-ți frămîntă mintea.

— Fiule, mă gîndeam la ordinul cavaleresc și la marea îndatorire pe care și-o ia cel ce trebuie să sprijine un ordin atît de ales.

— Părinte, spune-mi, nu cumva cuvioșia-ta ești cavaler ?

— Fiule, acum mai bine de cincizeci de ani am fost uns cavaler prin părțile Africii, într-o mare bătălie împotriva maurilor ¹.

¹ Pustnicul este chiar Guy de Warwick, eroul unui vechi roman anglo-normand din secolul al XIII-lea. Pînă la cap. 39 (primele 27 au fost omise aici), Martorell a povestit aventurile acestui cavaler, care alcătuiseră inițial subiectul unei lucrări rămasă neîncheiată (v. pag. LII). Iată pe scurt faptele : După o existență plină de glorie cavalereste, contele Guy de Warwick abandonează viața lumească : îi dăruiește soției sale comitatul și, lăsînd-o nemîngîiată cu băiețelul lor, pleacă în pelerinaj la Ierusalim, de unde trimite în țară vestea că a murit ; apoi revine incognito în comitatul lui, trăind în sihăstrie. Curînd după aceea maurii atacă Anglia, iar regele înfrînt îi cedează sihastrului — în urma unui vis — coroana și cîrmuirea oștirii. Bătrînul cavaler își salvează patria, apoi îi restituie regelui țara și coroana, reîntorcîndu-se în sihăstria unde-l va găsi Tirante. Autorul include în biografia eroului legendar fapte din viața descendentului său, Richard de Beauchamp, conte de Warwick, pe care l-a cunoscut probabil personal.

— Brav cavalier și senior, a zis atunci Tirante, deoarece ai slujit atîta vreme în ordinul cavaleresc, binevoiește să-mi spui cum poate un bărbat să slujească mai bine ordinul acesta pe care Dumnezeu l-a ridicat în asemenea slavă ?

— Cum, a zis sihastrul, nu cunoști oare legile și rînduiala cavaleriei ? Cum poți năzui să ajungi cavalier dacă n-ai aflat temeiurile ordinului ? Căci n-ai cum să-l aperi dacă nu știi ce ți se cere, iar cel ce nu-i cunoaște rînduielile nu este cavalier. (...) Fiule, toate cele ale ordinului sînt scrise în cartea ce-o vezi, din care citesc cîteodată ca să-mi aduc aminte de hatîrul pe care mi l-a hărăzit Dumnezeu pe lumea aceasta, căci eu am cinstit și am apărut din răputeri ordinul cavaleresc. Și așa cum cavaleria îl înzestrează pe cavalier cu toate cîte i se cuvin, tot astfel cavalerul, la rîndul lui, trebuie să nu precupească nimic pentru a o cinsti.

Apoi sihastrul a deschis cartea și i-a citit lui Tirante un capitol în care se arăta cum a luat ființă ordinul cavaleresc și în ce scop a fost el întemeiat ¹. (...)

Tirante se desparte de sihastru și după încheierea serbărilor se-ntoarce la dînsul

— Părinte și senior, a zis Tirante, de vreme ce au fost atîția nobili cavaleri care au făptuit lucruri de seamă, te-aș ruga să nu-mi iei în nume de rău cele ce am să-ți spun. Mult m-aș socoti mișel și netrebnic dacă aș șovăi.

¹ Cele șapte capitole omise aici conțin extrase din regulamentele ordinului cavaleresc, pentru care Martorell s-a inspirat din două surse. În primul rînd lucrarea citată chiar de el, *Arborele bățăliilor* a lui Honoré Bouvet, și tratatul *Libre d'orde de cavalleria* al eruditului Ramon Lull (1235—1315), catalan ca și Martorell.

să intru în ordinul cavaleresc, oricîte cazne și năpaste ar fi să mi se tragă din asta ! Căci fiecare trebuie să știe cît îi poate inima și vitejia. Iar eu țin să te încredințez pe domnia-ta că, chiar de ar fi și mai multe primejdii în apărarea acestui ordin, tot nu m-aș da îndărăt dacă aș găsi cine să mă ungă cavaler. Apoi, întîmple-se ce s-o întîmpla, căci chiar și moartea mi s-ar părea binevenită, odată ce mi-aș închina viața ordinului cavaleresc, slujindu-l din toate puterile mele, astfel încît să nu-mi pot auzi vreo muștrare din partea cavalerilor celor destoinici.

— Fiule, dacă rîvna de a intra în acest ordin îți este atît de mare, du-te să-ți dobîndești dreptul prin faimă și nume bun. Iar în ziua cînd vei fi primit, mînuiește-ți armele în așa fel încît neamurile și prietenii tăi să se poată încredința că ești în stare să sprijini și să slujești ordinul cavaleresc. Dar fiindcă s-a făcut tîrziu iar tovarășii tăi trebuie să fi ajuns destul de departe, cred că acum ar fi bine să pleci ; căci aflîndu-te în țară străină și necunoscînd drumurile, s-ar putea să te pască primejdia de a te rătăci în pădurile întinse ce se află prin partea locului. Am să te rog să iei cartea asta cu tine și s-o arăți seniorului meu, regele, și tuturor cavalerilor destoinici, ca să afle din ca ce este ordinul cavaleresc. Iar cînd va fi să vă întoarceți, am să te rog să treci iar pe aici, ca să-mi spui ce nobili au fost unși cavaleri și să-mi povestești despre serbările și întrecerile ce se vor ține, pentru care lucru am să-ți rămîn recunoscător.

Apoi i-a dat cartea, iar Tirante a luat-o foarte bucuros, mulțumindu-i și făgăduindu-i că o să se întoarcă pe acolo, iar la plecare a zis :

— Dacă regele sau ceilalți cavaleri mă vor întreba cine le-a trimis cartea, eu ce să le spun ?

— De ți-or pune o asemenea întrebare, să le spui că este din partea aceluia care toată viața lui a îndrăgit și a cinstit ordinul cavaleresc.

Tirante i-a făcut o plecăciune adîncă, a încălecat pe cal și s-a dus în drumul lui. Iar tovarășii săi s-au tot întrebat ce se-ntîmplase cu el de zăbovea atîta. Temîndu-se că s-o fi rătăcit prin pădure, mulți dintre ei s-au întors să-l caute și l-au întîlnit pe drum, cum venea citînd de zor despre isprăvile cavaleresti și rînduielile ordinului ce erau scrise în carte.

De îndată ce a ajuns în tîrgul unde îl așteptau ceilalți tovarăși ai săi, Tirante le-a povestit minunata peripecie pe care i-o hărăzise Domnul, și cum îi dăduse cartea acel pustnic cuvios. Apoi au citit din ea toată noaptea, pînă a venit vremea să încalece. Și au mers cale bătută pînă au ajuns în cetatea Londrei, unde se afla regele cu o mulțime de cavaleri băștinași și străni, căci sosiseră destul de mulți, și pînă la sîrbătoarea sfîntului Ioan, nu mai erau decît treisprezece zile.

De cum s-au văzut acolo, Tirante și tovarășii săi s-au dus pe dată să se închine regelui, care i-a primit prietenos. Apoi fiecare s-a rostuit cum a putut mai bine, după rang și dare de mîină. Prințesa, mireasa regelui, se afla într-o cetate numită Canterbury, căle de două zile de acolo, unde este îngropat trupul sfîntului Toma de Canterbury¹.

În ziua de sfîntul Ioan au început serbările, iar regele s-a arătat împreună cu prințesa, care acum era soția lui. Au ținut serbările acelea un an și o zi, iar cînd s-au încheiat, toți străinii și-au luat rămas-bun de la rege și regină, întorcîndu-se fiecare în țara lui.

Tirante, după ce a plecat din cetatea Londrei împreună cu tovarășii săi, și-a amintit de făgăduiala făcută sihastrului și, cînd au ajuns aproape de locul acela, le-a spus :

¹ *Thomas Becket*, arhiepiscop de Canterbury și mare cancelar al Angliei (c. 1118—1170), asasinat din porunca lui Henric II Plantagenet. A fost canonizat după moarte.

— Seniori și fîrtați, eu am îndatorirea să trec pe la părintele sihastru.

Cealalți l-au rugat să le îngăduie a-l însoți, căci erau dornici să îl cunoască ; și cum Tirante s-a arătat bucuros, au pornit-o cu toții spre sihăstrie. La ceasul cînd au ajuns ei, pustnicul stătea sub un copac depănîndu-și mătăniile. Cînd a văzut că sosește atîta mulțime de oameni, s-a minunat cine or fi fiind. Tirante a ieșit mai în față și, ajuns lîngă dînsul, a descălecat, iar cealalți au făcut la fel, apropiindu-se de sihastru cu mare umilință și plecîndu-și genunchiul pentru a i se închina cu toată cinstirea cuvenită și au vrut să-i sărute mîna, dar cuviosul nu i-a lăsat. Apoi sihastrul, care era om cu purtări alese, i-a primit cu toată prețuirea și i-a îmbrățișat pe toți, poftindu-i să ia loc pe pajiște în preajma lui (...), după care au așteptat să-i audă cuvîntul. Iar el, înțelegînd cîntea pe care i-o făceau, a grăit precum urmează (...):

— Mare fală este pentru cavalerii care s-au întrecut în ale armelor cînd se văd biruitori fără prihană. De aceea vă rog, nobili seniori, să aveți bunătatea de a-mi spune care a fost cel mai vajnic dintre biruitori și cine a dobîndit faima și răsplata acestei întreceri. (...)

— Seniore, a răspuns Tirante, este greu să judeci drept în asemenea privință, căci acolo au fost de față seniori de seamă și cei mai mulți s-au luptat vitejește ; or, știut este că atunci cînd cei mari își dau silința să se întreacă în luptă, lor le revine faima, chiar dacă nu sînt fără cusur, și nu vreunui biet gentilom care poate s-a dovedit mai destoinic.

— S-ar putea să fie precum zici, a răspuns sihastrul, dar în țara asta e obiceiul ca la întrecerile regești, după ce s-au încheiat luptele și serbările, regii de arme, heralzii și crainicii, împreună cu gorniștii și menestrelii să anunțe care a fost cel mai vajnic dintre biruitori. Și cum serbările acestea au fost cu adevărat regești și mărețe, căci

s-au vestit în toată lumea, iar întrecerile de luptă au fost pe viață și pe moarte, așa vrea să știu cine a fost cel care a dobândit slavă și faimă mai presus de toți ceilalți.

Tirante tăcea, nedînd semn cum că ar mai vrea să vorbească, ci, cu capul plecat și privirea în pămînt, stătea nemișcat.

— Tirante, fiule, a stăruit sihastrul, de ce nu-mi răspunzi la întrebare ?

Atunci s-a ridicat un cavaler, pe nume Diafebus, și a spus :

— Seniore, sînt și cuvinte ce nu pot căpăta răspuns ; dar mă jur pe sfîntul ordin cavaleresc în care eu, nevrednicul, am fost primit de ziua preasfîntei Fecioare din august, că am să-ți spun domniei-tale tot adevărul despre cele întîmplate, așa cum ai cerut, fără să născocesc nimic de la mine. Și vei afla domnia-ta cine a fost cel mai destoinic dintre biruitori, care s-a învrednicit de răsplata și onorurile cîmpului de luptă, după hotărîrea regelui, a judecătorilor de cîmp și a tuturor regilor de arme, a heraldizilor și crainicilor, precum și a tuturor marilor seniori ai creștinătății ce s-au aflat de față, au fost martori și au iscălit cu mîna lor, punîndu-și și pecetea, pe scrisoarea întocmită de douăzeci și cinci de dieci ai regelui, care aveau căderea să aștearnă în scris asemenea hrisov, încheiat și pecetluit de numiții dieci, și pe care îl pot arăta domniei-tale.

— Oh, cu cîtă plăcere aş privi un hrisov atît de deosebit ! a spus sihastrul.

Atunci Tirante s-a sculat de la locul lui și a poruncit să se descarce povara de pe catîri în mijlocul tăpșanului, să se întindă corturile și să se aștearnă masa lîngă izvor cu cele convenite pentru cină. Diafebus a cerut să i se aducă traista în care ținea scrisoarea, și s-au apucat s-o citească. Și era scrisă precum urmează :

„Noi, Henric¹, din mila lui Dumnezeu regele Angliei, seniorul Marii Britanii, al Țării Galilor și al principatelor Cornwall și Irlanda, mare gonfalonier al sfintei Biserici și al sfântului Părinte de la Roma.

Către împărați, regi, duci, conți, marchizi, principii, nobili, cavaleri și gentilomi, dăm de știre la toți cei ce vor voi să afle cum că din porunca mea s-au ținut serbări întru cinstea și slava Domnului nostru și a Maicii sale preacurate, precum și spre slava cavalerilor care s-au aflat de față la această slăvită întrecere, pentru a se lupta pe viață și pe moarte. Și întrucît cinstea se cuvine aceluia sau acelor care s-au purtat cel mai bine și au fost biruitori fără prihană și fără să fi fost vreodată învinși, am hotărît și am poruncit să dăm lumeasca mărire, slavă și faimă destoinicului și viteazului cavaler, uns de mîna noastră, Tirante el Blanco. Poftim să se vestească în toate cele patru colțuri ale cîmpului de luptă, de către regii de arme, heralzi și crainici, cu gornîștii și menestrelîi, din încuviințarea mea și a judecătorilor de cîmp ce mă reprezintă pe mine, că el este cel mai viteaz cavaler. Și mai poruncim să încalece pe un cal alb, iar toți cei ce vor fi de față, bărbați și femei, să porceadă cu mine pe jos în alai, iar Tirante să fie dus sub polog pînă la biserica slăvitului cavaler Sfîntul Gheorghe², unde se va face o slujbă cu

¹ Acest rege al Angliei pare să fie Henric al IV-lea, pe care Martorell l-a cunoscut în timpul șederii sale la Londra în 1439. El s-a căsătorit în 1444 la Tours cu Margareta de Provence (fiica lui René de Anjou), încoronată în anul următor la Westminster, cînd s-a organizat un mare turnir de trei zile. Durata de „un an și o zi” a serbărilor, menționată de autor, a fost sugerată poate de intervalul scurs între nunta de la Tours (24 mai 1444) și încoronarea din Anglia (sfîrșitul lui mai 1445).

² Acest viteaz oștean originar din Capadocia, ajuns datorită meritelor sale în gardă personală a lui Dioclețian și martirizat în anul 303, s-a bucurat de o faimă deosebită în Orientul bizantin. Cultul lui s-a răspîndit curînd și în Occidentul medieval, odată

cîntări și se vor pomeni faptele vitejești ale lui Tirante el Blanco. Mai poruncim de asemenea și orînduim ca, ieșind din biserică, alaiul să treacă pe la toate cîmpurile de luptă, iar Tirante să le ia în stăpînire, primind cheile lor de la regii de arme, în semn de biruință. Mai poruncim să se facă serbări vreme de cincisprezece zile, spre cîntea și slava numitului cavaler. Și pentru ca oricine să se poată încredința de adevărul celor de mai sus, am iscălit hrisovul de față cu cerneală roșie și l-am pecetluit cu pecetea noastră.

Dut în cetatea Londrei, la 14 iulie din anul de la nașterea Domnului, etc. Rex Enricus". (Semnat de toți judecătorii de cîmp, regii de arme, heralzii și crainicii. Semnat de toți marii seniori.) (...)

**Diafebus istorisește cum și-a dobîndit Tirante
faima de cavaler neînfrînt**

— Tare aș dori să cunosc faptele lui vitejești, a zis sihastrul, pentru că îmi pare un om de multă omenie : iată că a plecat de lîngă noi ca să nu rostească și nici să n-audă cuvinte întru lauda lui. Înțeleg că e vrednic cu adevărat de a fi cavaler și de aceea te rog să-mi povestești isprăvile pe care le-a făptuit.

— Seniore, a răspuns Diafebus, n-aș vrea să mi-o luați în nume de rău, căci sîntem de același neam și gîndim la fel, dar am să vă spun adevărul adevărat, întocmai cum s-au petrecut lucrurile. Cel dintîi pe care l-a uns regele oavaler a fost Tirante el Blanco, și tot el a intrat cel dintîi

cu legenda că salvase o prințesă din ghearele unui balaur. Venerat mai cu seamă în Anglia, Aragon, Catalonia și Portugalia, el a fost ales ca protector al multor provincii, orașe și instituții, printre care și aceea a Ordinului Jartierei (v. p. 33 și urm.).

în luptă. (...) Într-una din zile regele și regina petreceau cu toată curtea lor pe pajiștea de lângă râu, dănuind și veselindu-se în fel și chip. Se afla acolo o rudă a reginei, fiica ducelui de Berry, numită frumoasa Inés, cea mai încântătoare jupîniță din câte am văzut vreodată. Drept este că regina le întrecea pe toate în frumusețe, dar aceasta era mai gingașă, mai plăcută la vorbă și mai mărinimoasă decît orice femeie, căci ele sînt adesea zgîrcite din fire. Doamna aceasta atît de aleasă purta veșminte ce prețuiau cît un oraș, dar era gata să le dăruiască cu dragă inimă, întocmai ca și giuvaerurile și alte podoabe, de bună ce era din fire. În ziua aceea, seniore, frumoasa Inés purta pe piept un giuvaer de preț ; cînd s-a isprăvit dansul, de față cu regele, cu regina și cu toți cavalerii, Tirante s-a apropiat de dînsa și plecîndu-și genunchiul la pămînt i-a spus :

— Înțelegînd, domniță, ce făptură aleasă sînteți, atît prin obîrșie cît și prin frumusețe, farmec, înțelepciune și toate celelalte virtuți ce pot fi aflate într-o făptură mai degrabă cerească decît pămîntească, doresc nespus să mă pun în slujba domniei-voastre, și aș socoti un mare hatîr dacă ați binevoi să-mi dați giuvaerul pe care-l aveți la piept. Iar dacă îmi veți îngădui, îl voi purta cu mîndrie în cîntea domniei-voastre și făgăduiesc și mă jur pe ordinul meu cavaleresc să mă lupt cu un cavaler pe viață și pe moarte, călare sau pe jos, cu sau fără armură, așa cum va crede el de cuviință.

— Ah, sfîntă Fecioară ! a zis frumoasa Inés, pentru un lucru atît de mărunț și lipsit de însemnătate vreți să vă avîntați într-o luptă pe viață și pe moarte, fără teamă de primejdii și de urmările ce le-ar putea avea ? Dar ca să nu fiu muștrată de doamne, jupînițe și vajnicii cavaleri preacinstiți, mă învoiesc bucuros de față cu măriile-lor regele și regina, pentru a nu vă lipsi de răsplata unor fapte alese și a ordinului cavaleresc ; luați deci giuvaerul cu mina domniei-voastre.

Mult l-a bucurat pe Tirante răspunsul frumoasei Inés ; și cum giuvaerul era prins cu panglici de rochie și trebuia dezlegat pentru a-l scoate, Tirante n-avea cum să-l ia fără a-i atinge pieptul cu mîna ; iar după ce l-a scos, l-a sărutat și plecîndu-și genunchiul la pămînt a spus :

— Vă mulțumesc nespus domniță pentru neasemuitul hatîr pe care mi l-ați făcut și pe care îl prețuiesc mai mult decît dacă mi-ați fi dăruit tot regatul Franței ; și în semn de recunoștință făgăduiesc înaintea lui Dumnezeu că acela care ar vrea să-mi ia giuvaerul va plăti cu viața.

Apoi și l-a prins la boneta pe care o purta.

A doua zi, pe cînd regele se afla la liturghie, a venit la Tirante un cavaler francez numit seniorul de las Vilesermes, foarte viteaz și încercat în mînuirea armelor, și i-a vorbit precum urmează :

— Cavaliere, oricine ai fi, ai avut îndrăzneala să te atingi de trupul unei făpturi preaslăvite, cum este frumoasa Inés, necuviință ce nu s-a mai pomenit la vreun cavaler. De aceea trebuie să-mi dai neapărat giuvaerul, de voie sau de nevoie, căci pe drept mi se cade mie, deoarece din copilărie și pînă acum am iubit, slujit și cinstit pe această doamnă, căreia i se cuvine tot ce este mai bun pe lume. Că atare eu trebuie să mă bucur de dînsa, căci mi-am dobîndit acest drept prin nenumăratele mele ostenele, suferințe și frămîntări, așa încît țin să-mi primesc răsplata anilor mei de tinerețe pe care i-am irosit în parte slujind-o pe domnia-sa ; iar dacă nu vei vrea să-mi dai giuvaerul, să știi că scurtă-ți va fi viața. Dă-mi-l de bună-voie, pînă nu se întîmplă o nenorocire din pricina lui.

— Mare înjosire ar fi pentru mine — a spus Tirante — să dau ce mi-a fost dăruit cu mărinimie și am luat cu mîinile mele, ca și pentru credința pe care am făgăduit-o și jurămîntul pe care l-am făcut. Pe drept cuvînt aș fi socotit cel mai mișel și mai nemernic cavaler din cîți s-au născut vreodată, iar dacă aș face una ca asta ar trebui să mi se pună pe cap o chivără încinsă în foc. Dar dom-

nia-ta, cavalerie, ai dovedit prin vorbele-ți necugetate prea multă trufie, așa că se cade să-ți mai retez din ea.

Cavalerul a dat să apuce giuvaerul, dar Tirante, mai sprinten, a tras jungherul pe care-l avea la el și toți cei de față s-au aruncat unii asupra altora, așa că s-a iscat o scurtă încăierare ; dar pînă să poată fi potoliți au murit doisprezece oameni, atît cavaleri cît și gentilomi. La auzul larmei și al strigătelor mulțimii, regina, care se afla mai aproape, și-a făcut loc printre ei și i-a despărțit ; iar eu știu ce vorbesc, căci am fost rănit atunci de patru ori, ca și alții care mi-au ținut tovarășie. Cînd a aflat regele despre întîmplare totul se liniștise, dar nu trecuseră nici trei zile cînd cavalerul francez i-a trimis printr-un paj lui Tirante o chemare la luptă, întocmită precum urmează :

„Către tine, Tirante el Blanco, care ai pricinuit văr-sare de sînge cavaleresc : dacă inima ta vitează va îndrăzni să înfrunte primejdiile luptelor obișnuite între cavaleri, cu armură sau fără, călare sau pe jos, îmbrăcat sau dezbrăcat, după cum ți se va părea mai potrivit pentru tine, răspunde dorinței mele, învoindu-te ca spadele noastre să se măsoare pe viață și pe moarte. Scrisă de mîna mea și pecetluită cu pecetea herbului meu,

Seniorul de las Vilesermes“.

După ce a citit scrisoarea, Tirante l-a luat deoparte pe paj, i-a dat o mie de scuzi de aur și l-a pus să-i făgăduiască pe loc că nu va spune nimănui nimic. Apoi s-a dus singur la un rege de arme și, luîndu-l cu el la trei mile depărtare de acolo, i-a vorbit precum urmează :

— Rege de arme, în numele încrederii de care te bucuri și al jurămîntului făcut în ziua cînd din voia și împuternicirea regelui ai primit această slujbă, îți cer să păstrezi taina asupra celor ce-ți voi spune și să-mi dai sfat bun și cinstit, așa cum prin datina și legea luptelor ești dator s-o faci.

Regele de arme, care se numea Jerusalén, i-a răspuns în felul următor :

— Seniore Tirante, îți făgăduiesc pe slujba mea și pe jurământul făcut că voi păstra taina celor ce-mi vei spune.

Atunci Tirante i-a arătat chemarea la luptă și i-a cerut s-o citească, după care i-a spus :

— Prietene Jerusalén, aş socoti o mare cinste pentru mine să pot împlini vrea şi dorinţa viteazului cavaler, seniorul de las Vilesermes. Dar cum sînt tînăr şi nu cunosc obiceiurile cavaleşti, căci abia am împlinit douăzeci de ani, mă încred în priceperea domniei-tale şi îți cer sfatul, deoarece nu mă îndoiesc că ai avut de-a face cu regi şi mari seniori şi cunoşti mai bine decît oricine întregul tipic al luptelor. Să nu gîndeşti că ți-am spus toate acestea din teamă sau slăbiciune sufletească, dar n-aş vrea să-i aduc vreo supărare maiestății-sale care-mi arată atîta cinstire, pentru că el a orînduit în regatul său legile acestei nobile îndeletniciri cavaleşti, şi nu doresc să mă văd disprețuit de cavalerii destoinici şi nici să-mi poată aduce cineva în această împrejurare învinuirea că aş fi un cavaler nevolnic.

Regele de arme i-a răspuns astfel :

— O, tinere şi viteaz cavaler, îndrăgit de soartă şi de toată lumea ! Îți voi da sfatul cerut şi-ți voi fi pavăză în fața maiestății-sale şi a judecătorilor de cîmp. Domnia-ta poți lupta liniștit cu acest cavaler, fără vreo muștrare din partea regelui, a judecătorilor şi a cavalerilor, căci el este cel ce te-a chemat la luptă, iar domnia-ta cel ce se apără ; de la el a pornit răul şi vei fi oricînd la adăpost de învinuiri. (...)

— Sînt foarte bucuros de sfatul domniei-tale, de vreme ce-mi spui că nu pot fi învinuit nici de măriasa, nici de judecători sau cavaleri. Acum, Jerusalén, vreau să te rog ca, prin slujba pe care o ai, să fii judecătorul luptei noastre şi totul să treacă prin mîna domniei-tale, pentru

a aduce mărturie adevărată despre cele petrecute oricînd vei fi întrebat.

Jerusalén a spus :

— Bucuros ți-aș face pe plac, dar potrivit rînduieiilor slujbei noastre nu pot să vă fiu judecător și iată din ce pricină : pentru că nici un cavaler sau rege de arme, crainic sau herald care a dat vreun sfat nu mai poate fi judecător, căci cînstea ar putea să iasă știrbită ; chiar și regele, seniorul tuturor, dacă ar fi judecător în vreo luptă, nu trebuie să se arate binevoitor față de nici unul, căci dacă ar face asta i s-ar putea zice judecător nedrept iar lupta aceea ar trebui să nu mai aibă loc. Dar pentru ca domnia-ta sau celălalt să nu pierdeți prilejul de a cîștiga lupta, am să vă găsesc un judecător destoinic, care să nu pară îndoielnic nici unuia nici celuiilalt ; e tot din tagma noastră, rege de arme, se numește Claros de Clarenza și este foarte priceput la lupte.

— Îl știu bine, a spus Tirante, și mi-ar plăcea să fie el, dacă se învoiește și seniorul de las Vilesermes, pentru că este un bun rege de arme și va da cînstirea cuvenită celui ce va ști să și-o dobîndească. Dar doresc ca el să afle întocmai cum stau lucrurile, și anume că această chemare la luptă mi-a fost adusă de un paj, iar dacă și eu aș trimite răspunsul la fel, s-ar putea lesne prinde de veste, iar lupta nu și-ar mai atinge țelul la care rîvnim amîndoi. De aceea iată cum vom face : să mergem la locuința mea și eu îți voi da o foaie de hîrtie nescrisă, iscălită de mîna mea și pecelluită cu herbul meu, iar domnia-ta te vei înțelege cu el în privința luptei așa cum îi va fi lui pe plac. (...)

Regele de arme a pornit să pună la cale lupta, căutîndu-l pe seniorul de las Vilesermes printre nobilii regelui și reginei, dar, văzînd că nu-l găsește, a intrat în oraș unde a dat de el la o mănăstire de călugări unde-și făcea spovedania. După ce s-a împărtășit, Jerusalén l-a luat deoparte și i-a spus să iasă cu el din biserică pentru a putea sta de vorbă, căci în asemenea locuri nu era îngăduit să

se pomenească despre lucruri singeroase. Îndepărtându-se de sfântul lăcaș, Jerusalén i-a spus așa :

— Seniore de las Vilesermes, eu, în virtutea slujbei mele, aș fi foarte bucuros să pot aduce pacea și buna înțelegere între domnia-ta și Tirante el Blanco ; dar dacă nu vreți să vă împăcați, iată chemarea la luptă pe care i-ai trimis-o și răspunsul la ea printr-o hîrtie nescrisă, pecetluită cu herbul lui Tirante și semnată de mîna lui ; el mi-a cerut să vin la domnia-ta ca rege de arme, dîndu-mi deplină împuternicire pentru a ne înțelege asupra luptei precum urmează : în privința alegerii armelor de atac și de apărare, a luptei călare sau pe jos și a celorlalte lucruri pomenite în chemarea domniei-tale el vrea ca, fără a-și știrbi dreptul de care se bucură fiind cel provocat, să-ți dea puțința de a hotărî după cum îți va fi pe plac, dar, de bună seamă, la fel pentru amîndoi și fără viclesuguri, iar lupta să aibă loc, dacă se poate, chiar mîine.

— Îmi place purtarea aleasă a lui Tirante, a spus seniorul de las Vilesermes. Nici nu mă puteam aștepta la altceva din partea lui. Primesc libertatea pe care mi-o lasă de a alege armele și felul luptei, care vor fi următoarele : doresc să ne luptăm pe jos, în cămăși din pînză de Franța, cu scuturi de hîrtie și pe cap o tichie de flori, fără nici o altă îmbrăcăminte ¹. Armele de atac să fie două cuțite genoveze cu tăiș pe ambele laturi și vîrfurile foarte ascuțite, lungi de două palme și jumătate fiecare. Așa ne vom bate pe viață și pe moarte. Și mă uimește din partea domniei-tale, rege de arme, că vrei să faci din neînțelegere bună înțelegere : noi sîntem hotărîți să ne batem, iar domnia-ta îmi vorbești de împăcare.

¹ Deși această costumație sumară și simbolică poate părea ciudată pentru epoca prin excelență a armurilor, documentele vremii consemnează asemenea cazuri în care adversarii se înfruntau pe viață și pe moarte fără nici o îmbrăcăminte de protecție.

— Este o îndatorire a slujbei mele să spun ce am spus și să nu doresc moartea nici unui cavaler destoinic.

— Atunci, de vreme ce ne-am învoit și eu primesc să mă lupt Tirante, socot că ne-am înțeles.

— Și eu socotesc că v-ați înțeles, a zis Ierusalén. Să mergem dar să căutăm armele și tot ce mai trebuie până nu se întunecă.

S-au dus îndată să cumpere cuțitele și le-au ascuțit bine virfurile și tășurile ; apoi au luat pînă de Franța și au pus grabnic să fie croite și cusute cămășile. Le-au făcut ceva mai lungi dar cu mînele scurte pînă la cot, ca să nu-i stingherească în timpul luptei. Pe urmă au luat hîrtie și, împărțind-o pe din două, au făcut o pereche de paveze în chip de scuturi. Închipuți-vă cît îi putea apăra o bucată de hîrtie ! Cînd au mîntuit cu toate, cavalerul i-a spus regelui de arme :

— Domnia-ta, care ai pus la cale lupta, ești de partea lui Tirante ; eu nu vreau pe nimeni de partea mea, decît pe Dumnezeu și mîinile mele, care sînt obișnuite să se spele în nobilul sînge al cavalerilor. (...) Iar de vreme ce ești judecătorul nostru, fă în așa fel încît să isprăvim cît mai iute.

— Seniore, să-ți spun cum stau lucrurile, a zis regele de arme ; eu nu pot să vă fiu judecător, căci v-am sfătuit și pe domnia-ta și pe Tirante, iar dacă aș face asta mi s-ar putea spune de la obraz că sînt un judecător nedrept ; voi aduce însă un altul de care nici unul să nu se îndoiască. Se numește Claros de Clarenza, rege de arme, foarte priceput în război și în meșteșugul armelor, venit acum de curînd cu ducele de Clarenza, și este omul care mai degrabă s-ar lăsa omorît decît să facă vreun lucru potrivnic slujbei sau onoarei lui.

— Sînt întru totul mulțumit, a spus cavalerul, de vreme ce nu încap părținare și lucrurile se vor petrece în taină. (...)

Dis-de-diminează, ca să nu fie văzuți, regii de arme i-au dus pe cei doi cavaleri într-o pădure unde nu-i putea afla

nimeni. Când au ajuns într-un loc potrivit, Jerusalén a grăit precum urmează :

— Preacinstiți cavaleri, aici se află moartea și mormîntul vostru. Iată armele alese de acest senior și încuviințate de Tirante. Fiecare să ia partea care-i va fi pe plac.

Și le-a pus jos pe iarba verde ; apoi Claros de Clarenza a zis :

— Preanobili și neînfricați cavaleri, vă aflați în acest loc ferit unde nu așteptați sprijin de la rude sau prieteni ; sînteți la un pas de moarte și nu vă puteți pune nădejdea decît în Dumnezeu și în vitejia voastră. Doresc să-mi spuneți cine vreți să vă fie judecător în această luptă.

— Cum așa ? Nu ne-am înțeles oare că o să fii chiar domnia-ta ? a zis seniorul de las Vilesermes.

— Iar domnia-ta, Tirante, pe cine dorești ca judecător ?

— Eu îl vreau pe cel pe care îl vrea seniorul de las Vilesermes.

— De vreme ce ați hotărît să vă fiu eu judecător, trebuie să jurați pe ordinul cavaleresc în care ați fost primiți că vă veți supune întru totul poruncilor mele.

Așa au făgăduit și jurat amîndoi. Pe urmă celălalt cavaler i-a spus lui Tirante.

— Ia armele pe care le dorești, iar cu cele ce vor rămîne am să lupt eu.

— Nu, a răspuns Tirante ; domnia-ta le-ai avut pînă acum și ai venit cu ele aici. Alege primul, căci m-ai chemat la luptă, iar eu o să iau la urmă.

Și cum cavalerii se tot poșteau din mîndrie unul pe altul, judecătorul, ca să-i împace, a luat armele și le-a pus în dreapta și stînga lui ; apoi a cules două fire de pai, unul mai lung, altul mai scurt, și a spus :

— Cel ce va trage paiul mai lung să ia armele din dreapta, iar cel cu paiul mai scurt pe cele din stînga.

După ce și-au luat fiecare armele, s-au dezbrăcat într-o clipită și și-au pus amarnicele cămăși, adevărate cilicii

ale durerii. Judecătorul a tras două linii pe pământ și i-a dus pe fiecare în dreptul uneia din ele, poruncindu-le să nu se miște pînă ce nu le-o spune el. Au tăiat niște crengi dintr-un copac ca să înjghebe un fel de podină pe care să stea judecătorul, iar cînd totul a fost gata, acesta s-a dus la seniorul de las Vilesermes și i-a spus :

— Eu sînt judecător prin puterea pe care mi-ați dat-o, iar îndatoririle slujbei mele îmi cer să vă dojenesc și să vă rog, în primul rînd pe domnia-ta, seniore, care ai făcut chemarea la luptă : binevoiește să nu te avînți în această primejdie, ci întoarce-ți gîndul la Dumnezeu ca să nu mori nemîngîiat, căci știi preabine că Domnul nostru nu-i iartă pe cei ce-și pricinuiesc singuri moartea, osîndindu-i pe veci.

— Să lăsăm acum vorbele astea, a spus cavalerul, căci fiecare știe ce vrea și ce poate. Să vină Tirante aici, în fața mea, și poate că vom cădea la învoială.

— Nu mi se pare a fi o cerere dreaptă, a spus judecătorul. Aici sînteți amîndoi de-o potrivă, așa încît de ce ar veni el la domnia-ta ? Poți să vii însă pînă la mijlocul cîmpului de luptă și Tirante de asemenea.

Așa au făcut, iar cînd cei doi au ajuns față-n față, seniorul de las Vilesermes a vorbit astfel :

— Dacă tu, Tirante, vrei să dobîndești împăcare, dragoste și bunăvoință din partea mea și dorești să-ți cruț tinerețea, eu mă învoiesc, însă cu prețul de a primi în schimb giuvaerul slăvitei Inés de Berry, odată cu scutul de hîrtie și cuțitul, ca să le pot arăta cinstitelor doamne. Știi doar preabine că nu ești vrednic să ții în stăpînirea ta vreun lucru cît de mărunț al unei femei atît de nobile și alese, dat fiind că rangul și neamul din care te tragi nu-ți dau dreptul nici să-i descâlți condurii, necum să te pui într-un rînd cu mine, ci eu am avut bunătatea să te socot asemenea mie învoindu-mă la această luptă.

— Cavaliere, a răspuns Tirante, îmi este cunoscută noblețea viței tale, știu cine ești, cît prețuiești și ce poți.

Dar nu este nici timpul, nici locul potrivit pentru a ne folosi de strălucirea herbului nostru. Eu sînt Tirante el Blanco și, cu spada în mînă, nu se află rege, duce, conte sau marchiz care să mă poată nesocoti, după cum bine o știe oricine. (...) Așadar să purcedem la luptă, căci pentru asta am venit aici, și să nu ne mai pierdem timpul cu vorbe de prisos, deoarece nici un fir de păr dacă mi-ar cădea nu m-aș învoi să ți-l dau, și cu atît mai puțin să te las să-l ridici.

— De vreme ce nu vreți să ajungeți la o înțelegere, a zis judecătorul, ce doriți, viața sau moartea ?

Seniorul de las Vilesermes a răspuns :

— Rău îmi pare de moartea acestui tînăr înfumurat ; dar să purcedem la luptă, așa că fiecare să fie gata la locul lui.

Atunci judecătorul s-a urcat pe podina făcută din crengi și a strigat :

— Haideți, cavalerilor, și purtați-vă ca niște viteji !

S-au repezit unul la altul cu furie : cavalerul francez ținea cuțitul ridicat în dreptul capului, iar Tirante îl ținea jos în dreptul genunchilor și, cînd au ajuns unul lângă altul, cavalerul a vrut să-l izbească cu sete în creștet, dar Tirante i-a oprit lovitura și l-a trăznit dintr-o parte, deasupra urechii, retezînd o bucată pînă la gît, de era gata să-i sfîrtece creierii. Celălalt l-a nimerit pe Tirante în coapsă, care s-a despicat cît un lat de palmă, apoi l-a lovit la iuteală și în brațul stîng, pătrunzîndu-l pînă la os. Se luptau cu atîta îndîrjire încît era o priveliște înfricoșătoare și, cum se aflau foarte aproape unul de altul, la fiecare lovitură țîșneau șuvoaie de sînge din rănile cumplite pe care și le făceau, de li se înroșiseră cu totul cămășile. Vai de bietele mame care-i aduseseră pe lume ! Jerusalén îl întreba mereu pe judecător dacă nu s-ar cădea să oprească lupta, dar acesta îi răspundea neînduplecat :

— Lasă-i să ajungă la capătul zilelor precum și-au dorit.

Sînt incredințat că în clipele acelea fiecare ar fi fost mai dornic de pace decît de război, dar cum erau cavaleri viteji și plini de dirzenie, se luptau mai departe fără pic de milă. În cele din urmă Tirante, văzînd că din pricina mării pierderi de sînge i se apropie sfîrșitul, și-a adunat toate puterile și a înfipt cuțitul în pieptul celui alt chiar în dreptul inimii, dar și acesta i-a dat una în cap de i s-a întunecat vederea, așa încît Tirante s-a prăbușit la pămînt înaintea dușmanului său. Iar dacă acesta s-ar mai fi putut ține pe picioare cînd a căzu Tirante, l-ar fi răpus în voie ; dar n-a mai găsit atîta putere și s-a prăvălit mort pe loc.

Judecătorul, văzînd că cei doi cavaleri zăceau nemișcați, a coborît de pe podină și, ducîndu-se la ei, le-a spus :

— Pe cîntea mea, v-ați purtat ca niște buni cavaleri, vrednici de toată cîntea, căci nimeni nu v-ar putea învinui în vreun fel.

Și închinîndu-i pe fiecare de două ori, a înjghebat o cruce din două bețe și a pus-o pe trupurile lor, zicînd :

— Văd că Tirante are ochii întredeschiși, dar dacă nu e mort, nici mult nu-i lipsește. Rogu-te, Jerusalén, rămii aici să le păzești trupurile pînă mă duc la curte să dau de veste regelui și judecătorilor de cîmp — așa cum avea îndatorirea s-o facă.

A dat de rege tocmai cînd ieșea de la liturghie și, de față cu toată lumea, i-a spus :

— Preamărite senior, aflați că doi cavaleri de seamă prin neamul și vitejia lor, care azi dimineață erau la curtea maiestății-voastre, acum sînt în pragul morții fără scăpare.

— Cine sînt acești cavaleri ?

— Maiestate, unul e seniorul de las Vilesermes, iar celălalt Tirante el Blanco.

— Mult mă mîhnește asemenea veste, a zis regele. Ar fi bine să mergem acolo înainte de masă și să vedem dacă-i putem ajuta în vreun fel.

— Sēniore, a spus Claros de Clarenza. unul s-a și trecut din viață, iar celălalt cred că îi va ține în curînd tovărășie, căci sînt rău vătămați. (...)

Regele, după ce a ținut sfat cu sus-numiții regi de arme, aflînd de-a fir a păr toate cele petrecute, a trimis după cei trei arhiepiscopi, episcopi și toată preoțimea, ca să porceadă cu mare alai pentru a da onorurile cavalerului mort ; iar rudēle lui Tirante au adus doctori, așternuturi, un cort și tot ce era de trebuință ca să-l îngrijească. Pe trupul lui au aflat unsprezece răni, dintre care patru puteau fi ucigătoare ; celălalt cavaler avea cinci, toate aducătoare de moarte. (...)

La ceasul vecerniei, regele și regina cu toți baronii lor s-au dus la biserica Sfîntul Gheorghe, unde a fost adus și Tirante, iar după slujbă regele a poruncit să se citească hotărîrea de judecată, care spunea precum urmează :

„De vreme ce maiestatea-sa preadînălțatul rege ne-a dat nouă, judecătorilor de cîmp, puterea și îngăduința de a judeca și a hotări în toate luptele ce se vor ține în timpul sorocit de măria-sa, fie în cîmp închis sau deschis, la șes ori la munte, călare sau pe jos, cu privitori sau fără, în armură sau fără de ea, în locuri publice ori ferite, și în urma împu-ternicirii ce ne-a fost dată, am hotărit și dăm de știre :

Că seniorul de las Vilesermes a murit ca un bun cavaler și martir în luptă, iar întrucît nu poate avea parte de o înmormîntare creștinească fără incuviințarea noastră, aducem la cunoștință că i se cuvine acest drept, pentru a fi îngropat potrivit datinilor sfîntei biserici, iar gloria bătlăiei îi revine lui Tirante el Blanco. După ce se vor roști rugăciunile, să i se facă îngropăciunea curenită cavalerilor căzuți în luptă fără prihană. Aceasta e hotărîrea noastră, pecetluită cu pecetea herbului nostru.“

După ce s-a citit hotărîrea. toată preoțimea a cîntat o frumoasă litanie la mormîntul cavalerului. care a ținut atît de mult încît se făcuse aproape miezul nopții, căci murise fără prihană în luptă. Pe urmă Tirante a fost dus la locuința

lui cu mare alai, cinstit de rege, regină și toți baronii, după cum erau cinstiți toți cavalerii biruitori.

— Să ai parte de bucurie și de tot ce-ți dorești, i-a spus sihastrul lui Diafebus, pentru că mi-ai povestit cum s-au desfășurat aceste nobile serbări și cum a ieșit Tirante biruitor în luptă. Mult mă bucur să aflu despre el că încă de la început a fost cel mai bun dintre învingători !(...)

— Seniore, ce-aș putea să vă mai spun despre Tirante ? De unsprezece ori s-a luptat în arenă pe viață și pe moarte, ieșind de fiecare dată biruitor, ca să nu mai vorbim de alte înfruntări mai puțin primejdioase. Dar cred că ați ostenit tot ascultându-mi istorisirea. Iată că masa e gata, iar Tirante ne va fi mare medelnicer. După cină am să vă povestesc despre frăția sau ordinul întemeiat de regele Angliei, care se aseamănă cu acela al Mesei Rotunde orînduit pe timpuri de bunul rege Artur ¹.

— Diafebus, mult mi-a plăcut măiestria cu care te pricepi să istorisești, și bunele rînduiri respectate în aceste lupte, mai cu seamă de strălucitul cavaler Tirante el Blanco, atît de viteaz și destoinic în ciuda tinereții sale. Și cu adevărat m-aș fi socotit omul cel mai norocos din lume dacă aș fi avut un fecior viteaz ca el, înzestrat cu atîtea însușiri și cavaler atît de iscusit. Iar dacă va avea zile, putem zice că va ajunge ca un rege.

Tocmai cînd sfîrșea sihastrul aceste cuvinte, Tirante i s-a înfățișat cu smerenie și, plecîndu-și genunchiul la pămînt, i-a spus :

— Senior vrednic de mult mai multă cinstire, primește să împarți o mică gustare cu acești gentilomi și frați ai mei, căci mare hatir ne-ai face și lor și mie.

¹ Instituție creată la curtea legendarului rege Artur în scopul căutării Graalului (v. n. 1, p. 110). Masa rotundă în jurul căreia se adunau cavalerii și regele era un simbol al egalității lor în drepturi, dar și în obligația de a respecta nobilele îndatoriri cavалerești, iar numărul scaunelor a sporit cu timpul, în diversele creații ale ciclului breton, de la 50 la 150.

Bunul senior, învățat cu purtările alese, s-a ridicat plin de bunăvoință, zicînd :

— Deși nu mi se prea potrivește una ca asta, o voi face cu bucurie de dragul vostru, ca să vă fiu pe plac.

S-au îndreptat așadar cu toții către izvorul cel limpede, unde au găsit masa întinsă ; după ce sihastrul a rostit binecuvîntarea, s-au așezat și li s-au adus din belșug tot felul de bucate alese, de parcă s-ar fi aflat la oraș, căci Tirante avu-sese grijă să vină cu cele trebuincioase. Și-au petrecut seara cu multă voie-bună, vorbind despre feluritele minunății ce se văzuseră la serbări, pe care dacă ar fi să le istorisim, nu ne-ar ajunge nici zece topuri de hirtie.

A doua zi, cînd sihastrul a ieșit din chilie după ce-și isprăvise rugăciunile, Tirante cu ceilalți cavaleri l-au întîmpinat cu plecăciuni și vorbe frumoase, la care el le-a răspuns cum se cuvenea. Apoi s-au așezat ca de obicei pe pajiștea verde și înflorită, iar pustnicul i-a rugat să-i povestească cum s-a întemeiat frăția cea nouă pe care o rînduise seniorul său, regele. Atunci cavalerii au început să se îndemne unul pe altul la vorbă, hotărînd să-l aleagă pe Tirante ; dar el n-a primit, rugîndu-l pe Diafebus ca, de vreme ce făcuse începutul, să facă tot el și sfîrșitul. Așa că Tirante s-a dus să se îngrijească de cele ce voia să i le lase sihastrului, iar Diafebus, scoțîndu-și boneta din cap, a început precum urmează :

Cum s-a întemeiat Ordinul Jartierei

— Trecuse un an și o zi, iar serbările cele strălucite se încheiaseră, cînd regele Angliei a dat de veste oaspeților de orice rang că-i ruga să binevoiască a mai zăbovi cîteva zile, deoarece voia să aducă la cunoștința tuturor noua frăție pe care o întemeiasă de curînd, alcătuită din douăzeci și

șase de cavaleri aleși dintre cei mai destoinici. Și află domnia-ta că temeiul și începutul acestei frății, așa cum am auzit eu și acești cavaleri chiar din gura regelui, a fost următorul :

Într-o zi de sărbătoare, petrecere și dănțuială, regele se trăsesese într-un capăt al sălii ca să se odihnească, iar regina în celălalt, împreună cu jupînesele ei, pe cînd cavalerii dănțuiau cu doamnele de la curte. Și iată că în toiul dansului, una din jupînițe, ajunsă cu cavalerul ei în apropierea regelui, și-a pierdut la o învîrtitură cordeluța care-i ținea ciorapul, iar cavalerii din preajma regelui au văzut-o cînd a căzut (cei atunci de față zic că era de la piciorul stîng și făcută dintr-o panglică de mătase). Jupînița asta se numea Madreselva, dar să nu crezi domnia-ta că era mai frumoasă decît altele, ori mai mindră la înfățișare ; era doar intrucîtva plăcută la chip, dar mai cu seamă sprintară la dans și la vorbă și cînta din gură destul de bine. Dar ca dînsa s-ar mai găsi cu sutele, dacă nu chiar mai chipeșe și mai nurlii ; însă gusturile și dorințele bărbaților sînt foarte felurite. Atunci un cavaler dintre cei aflați în preajma regelui i-a zis :

— Madreselva, vezi că ți-ai pierdut armura de la picior, și pare-mi-se că ai un paj neîndemînic, care nu s-a priceput să ți-o prindă !

Nițeluș rușinată, ea s-a oprit din dans ca să-și culeagă cordeluța ; dar alt cavaler, mai iute de mîină, i-a luat-o înaintea. Dacă a văzut așa, regele l-a chemat și i-a spus să i-o lege lui peste ciorap, pe piciorul stîng, sub genunchi. Și a purtat regele panglica aceea mai bine de patru luni, iar regina n-a zis nimic. Cu cît era gătit mai frumos, cu atît și-o punea mai bucuros, purtînd-o în văzul lumii, și nimeni nu îndrăznea să cîrtească. Pînă cînd, într-o bună zi, un slujitor dintre cei mai iubiți de rege, socotind că povestea se lungea cam mult, i-a spus între patru ochi :

— Stăpîne, dacă ai ști măria-ta ce știu eu, și cîrtelile cu care umblă toți străinii, supușii măriei-tale, regina și cinstitele doamne !

— Cum așa ? s-a mirat regele. Să-mi spui pricina numaidecît !

— Află, măria-ta, că se minunează cu toții de hatîrul nemaipomenit pe care ai binevoit să i-l faci unei biete fete de neam mărunt și nu tocmai prețuită de celelalte, purtîndu-i gajul atîta vreme în văzul lumii. Să fi fost ea regină sau împărăteasă, și tot era hatîrul prea mare. Cum adică, n-a găsit oare înălțimea-ta în tot regatul o fată de rang mai înalt, mai aleasă în frumusețe, port și înțelepciune și mai împodobită de daruri ? Căci mina regilor este lungă și ajunge pînă unde dorește.

Regele a zis :

— De asta se plîng regina, oaspeții străini și supușii mei ? Și a rostit în franceză : *honni soit qui mal y pense !* Iată, mă jur pe Dumnezeu că din întîmplarea asta voi face temeiul unui ordin cavaleresc, de care să se pomenească cît o fi lumea !

Apoi l-a pus îndată să-i scoată cordeluță, căci i se făcuse lehamite de atîta supărare, deși n-a arătat-o pe față.

Cînd s-au sfîrșit serbările, după cum îți spuneam domniei-tale, regele a hotărît următoarele : mai întîi să se înalțe o capelă cu hramul preafericitului sfînt Gheorghe,

¹ Ordinul Jartierei (The Order of the Garter) a fost înființat în realitate de Eduard al III-lea, la mijlocul secolului al XIV-lea. Martorell reproduce aici cea mai cunoscută dintre legendele privitoare la întemeierea acestui ordin, legată de un turnir organizat la Windsor în 1344 sau 1347, eroina fiind contesa de Salisbury. Faptul că deviza a fost rostită în franceză nu e o ciudățenie, căci mama lui Eduard era franțuzoaică, iar el se considera îndreptățit la tronul Franței. Numărul inițial al membrilor a fost limitat la 24, sub directă dependență a regelui Angliei ; cum însă ordinul a dăinuit pînă în zilele noastre, acest număr a fost dublat în secolul trecut, pentru a permite accesul unor suverani străini la această prețuită demnitate.

într-un castel ce se numește Windsor, în frumosul tîrg cu același nume, care capelă să fie făcută ca o absidă de biserică din mănăstirile de călugări¹. Chiar la intrare, pe mîna dreaptă, să fie două jîlțuri și pe stînga altele două, iar de acolo înainte, de fiecare parte, cîte unsprezece jîlțuri, adică cu toatele douăzeci și șase, ca să șadă cîte un cavaler pe fiecare. Sus pe spetează să aibă deasupra capului cîte o spadă frumos aurită și băgată într-o teacă de damasc sau de purpură, cusută cu mărgăritare și fir, sau cu ce i-o plăcea fiecăruia, ca să fie cît mai bogată ; iar lîngă spadă să aibă cîte un coif ca acelea cu care se luptă la turniruri, fie din oțel frumos făurit, fie din lemn aurit, iar pe coifuri să-și pună ce deviză vor dori ; pe spătarul jîlțului să fie prinsă o foaie de aur sau de argint avînd zugrăvit pe ea herbul cavalerului. (...)

Regele a ales douăzeci și cinci de cavaleri, iar cu dînsul au fost douăzeci și șase, el jurînd cel dintîi că va păzi toate legile ordinului și nimeni afară de cei douăzeci și cinci nu va mai putea fi primit în frăția lor. Tirante a fost ales primul dintre toți, ca fiind cel mai bun cavaler. (...) Pentru fiecare cavaler ce urma să fie primit în frăție se îndeplinea următoarea rînduială : se înmîna unui episcop un hrisov închis și pecetluit, cu legile scrise ale ordinului, iar el îl ducea celui ales, căruia i se trimitea un veșmînt tivit cu panglică de jartieră, căptușit cu samuri, și o mantie lungă pînă la glezne, din damasc siniliu, căptușită cu hermină și avînd un găitan de mătase albă cu care să și-o lege la gît, iar poalele mantiei le puteau purta aruncate peste umăr, așa încît să se vadă veșmîntul de dedesubt. Gluga

¹ În apropiere de Londra, lîngă vechiul oraș Windsor, se înalță pe malul Tamisei impunătorul castel, mult amplificat de Eduard al III-lea și rămas reședință regală timp de 9 secole. Cu prilejul întemeierii noului ordin, el a construit și masivul turn rotund amintit aici, pentru a-i servi drept sediu. Se pare că relatarea lui Martorell constituie prima atestare scrisă a acestei legende, pe care autorul a aflat-o desigur chiar la curtea Angliei.

era captușită cu hermină și tivită cu o panglică încheiată la capăt cu o cataramă, întocmai ca acelea cu care multe femei de neam își prind ciorapul mai jos de genunchi ; iar pe panglică erau scrise cuvintele : *honni soit qui mal y pense*. Toți cavalerii erau ținuți să poarte oricînd și oriunde aceste veșminte. (...)

Iar episcopul sau prelatul acela este solul frăției, nu al regelui, și trebuie să-l ducă pe cavaler într-o biserică, pe cît se poate una cu hramul sfîntului Gheorghe ; acolo îi cere să jure cu mîna pe altar și-i spune următoarele :

— Tu, care ai fost uns cavaler, ești socotit destoinic și fără de prihană printre cavalerii cei buni. Eu sînt trimis ca sol al întregii frății a înfloritorului ordin al preafericitului sfînt Gheorghe, iar prin jurămîntul ce l-ai făcut vei păstra taina celor ascunse, pe care nu le vei dezvălui nici fățiș, nici pe ocolite, nici prin viu grai și nici în scris.

Cavalerul făgăduiește sub jurămînt că va îndeplini și va păzi cele de mai sus, iar apoi i se înmînează legile ordinului. După ce le-a citit, dacă le primește, îngenunchează înaintea altarului sau a chipului sfîntului Gheorghe și cu supunere și smerenie primește investitura în ordinul frăției. (...)

Legile ordinului sînt următoarele : mai întîi cel care n-a fost uns cavaler nu poate intra în frăția ordinului sfîntului Gheorghe, a doua este ca niciodată să nu se lepede de regele și seniorul său adevărat, oricîte rele și neajunsuri i-ar face. A treia este să apere și să ajute vădulele și copilele orfane cînd îi vor cere sprijinul, iar în slujba lor să-și pună avutul și viața, intrînd pe cîmpul de luptă cu sau fără arme, să adune oșteni, rude, prieteni și ajutoare și să se bată în tîrguri, orașe sau cetăți, dacă vreo cinstită doamnă ar fi închisă ori prinsă cu sila. A patra lege spune că nici un cavaler nu va fugi din luptă, fie pe mare, fie pe uscat, oricît de mulți i-ar fi dușmanii ; se poate retrage, dînd înapoi, dar numai cu fața întoarsă înspre vrăjmaș. (...)

Acestea sînt legile care se trimit fiecărui cavaler, iar jartiera ce i se dă este bogat împodobită cu rubine, cu diamante și alte pietre scumpe. Dacă primește jartiera și se invoiește să intre în frăție, se face în aceeași săptămînă o serbare mare în orașul sau locul unde se află. El îmbracă veșmintele ordinului și încalecă pe un cal alb, dacă se poate fără nici o pată, iar mulțimea îi face alai pe jos ; străbat astfel tot orașul în văzul tuturor, apoi se duc să se roage în biserica sfîntului Gheorghe, dacă se află, iar dacă nu, în oricare alta, cu două steaguri : unul cu herbul și altul cu deviza cavalerului. Iar de atunci înainte, regele îl va numi fratele său de arme, sau conte¹, care tot asta vrea să zică. (...)

S-a mai orînduit apoi ca douăzeci de cinstite doamne să facă parte din frăția Jartierei, drept care să respecte trei jurăminte : că niciodată nu-și vor îndemna bărbatul, fiul sau fratele aflat în război să se întoarcă ; apoi, dacă ar afla de vreunul din acești cavaleri că este împresurat în vreun sat, cetate sau oraș și că duce lipsă de hrană, vor face tot ce le stă în putință și se vor strădui să-i trimită ; în sfîrșit, dacă vreunul din acești cavaleri ar cădea prins, vor face totul pentru a-l răscumpăra, dăruindu-și avutul pînă la jumătate din zestre. Iar doamnele vor trebui să poarte jartiera prinsă pe brațul stîng, pe mîneacă, deasupra veșmintelor.

Cu asta am terminat de istorisit cuvioșiei-tale despre ordinul Jartierei. (...)

— Mult mă bucur de cele auzite din gura domniei-tale, a zis sihastrul. Și cu adevărat îmi place ordinul acesta al Jartierei, pentru că este făcut după adevărate legi cava-

¹ Cuvîntul *conte* este derivat din latinescul *comes-itis*, care înseamnă tovarăș și prieten, iar către sfîrșitul Imperiului această denumire se dădea doar curtenilor ce erau tovarășii nedespărțiți ai cezarului. Cu timpul a dobîndit o nuanță onorifică, apoi administrativă, transformîndu-se pînă la urmă într-un titlu din ierarhia feudală.

lerești, iar eu n-am văzut și nici n-am auzit de vreo altă frăție atît de aleasă, care este așa cum aș fi dorit-o, spre bucuria sufletului meu. Și cum să nu mă minunez, viteazule cavalier, (...) de toate lucrurile pe care ai avut bunătatea să mi le istorisești, de serbări ca și de faptele vitejești ? Căci de cînd trăiesc eu pe lumea asta oropsită, niciodată n-am auzit de serbări care să se fi ținut cu atîta fală.

Așa grăia pustnicul cînd Tirante s-a apropiat de el și a zis :

— Preacuvioase părinte, fă-mi domnia-ta hatîrul să vii cu noi pînă la izvor ca să iei o gustare. Iar apoi îngăduie să mai rămînem aici vreo patru-cinci zile să-ți ținem tovarășie.

Sihastrul s-a arătat preabucuros, așa că au zăbovit ei acolo mai bine de zece zile, în care au vorbit despre tot felul de isprăvi vitejești, iar pustnicul le-a dat o mulțime de sfaturi bune. (...) Cînd a venit vremea să plece. Tirante și soții lui l-au rugat să innopteze într-unul din corturile lor, căci aveau de gînd să pornească în zori și nu voiau să plece fără binecuvîntarea lui. Încredințat că aceasta era singura pricină, sihastrul s-a învoit și i-au pregătît un culcuș, iar după ce a adormit el, Tirante a trimis la sihăstrie găini, claponi și tot felul de bucate pentru mai bine de un an, ba i-au dus pînă și lemne și cărbuni, ca să nu aibă a ieși din chilie pe vreme rea.

Cînd a venit ceasul plecării, și-au luat cu toții rămas-bun de la sihastru, cu mulțumiri de o parte și alta. După ce i-a văzut plecați pe drumul ce ducea spre Bretania, pustnicul s-a întors la sihăstrie ca să-și spună rugăciunile, și a găsit-o plină cu de toate. Atunci și-a zis : „Aceasta este desigur fapta viteazului Tirante : și am să-l pomenesc în toate rugăciunile mele pentru bunătatea și virtuțile lui, căci asta e prea mult pentru mine“.

Iar de aici înainte nu va mai fi vorba despre sihastru.

**Tirante și tovarășii săi se întorc acasă și află de
nenorocirea locuitorilor din Rodos**

Tirante și tovarășii săi au tot mers pînă ce au ajuns în orașul Nantes. Cînd a auzit ducele Bretoniei că se întorsese împreună cu soții și rubedeniile lui, le-a ieșit înaintea cu mai-marii orașului și o mulțime de cavaleri, primindu-i cu multă cinste, deoarece aflaseră că Tirante se dovedise cel mai destoinic cavaler din cîți fuseseră la serbările regești din Anglia. Ducele i-a făcut tot felul de hatîfuri, dăruindu-i din bunurile lui, iar toți ceilalți îl țineau la mare cinste.

Într-o zi, pe cînd Tirante, cu ducele și alți cavaleri stăteau la taifas, iată că s-au înfățișat doi cavaleri de la curtea Franței, iar ducele i-a întrebat dacă aduceau vreo veste. Ei au răspuns :

— Da, seniore. Avem veste sigură cum că după uciderea și nimicirea templierilor, s-a întemeiat un ordin numit al sfîntului Ioan din Ierusalim. Iar cînd creștinii au pierdut Ierusalimul și templul lui Solomon a rămas de izbeliște, cavalerii acestui ordin s-au așezat în insula Rodos, unde trăiesc greci și multe alte neamuri¹. Cum ei au întărit orașul și cetățuia, vestea a ajuns la urechile sultanului din Cairo, care s-a supărat foarte că niște creștini puseseră stăpînire pe insulă, așa că se pregătea an de an să o cuce-

¹ Ordinul numit al Cavalerilor Ioaniți s-a înființat nu după nimicirea Templierilor (1312), ci concomitent cu ordinul acestora, în 1099, în timpul primei Cruciade. Creat inițial cu scopul de a oferi azil pelerinilor (se numeau și Ospitalieri), s-a transformat curînd într-un ordin militar de tip cavaleresc. După alungarea cruciaților din Orient (1291), ioaniții se mută în Cipru, iar apoi în Rodos (1310), unde vor rămîne pînă în 1522, cînd turcii cuceresc insula. Supraviețuitorii s-au retras în Malta, unde au rămas pînă astăzi, sub numele de Cavaleri de Malta. Menționăm că în epoca lui Martorell se aflau în Rodos numeroși catalani și valencieni, fie ca membri ai ordinului, fie ca negustori și corăbieri.

rească. Aflînd genovezii de pregătirile sultanului, s-au gîndit că insula aceea era mînoasă și plină de tot felul de mîrfuri, iar portul ar fi tare bun pentru ei cînd se duc cu corăbiile la Alexandria și Beirut, fiindcă le-ar aduce mult cîștig. Așadar, s-au sîrșit la sfat împreună cu dogele lor și au chibzuit că orașul cu cetățuia lui ar putea fi cucerite fără prea mare greutate. Zis și făcut, s-au pus îndată pe treabă, pregătind douăzeci și șapte de corăbii cu o mulțime de oameni înarmați ¹. La începutul postului mare au trimis trei într-acolo, iar după două săptămîni, încă cinci, prefăcîndu-se că ar mai avea cîte ceva de meșterit la ele pe insulă. În a doua jumătate a postului au sosit încă pe atitea și au făcut în așa fel încît în Duminica Floriilor se aflau toate douăzeci și șapte în fața insulei, încărcate cu oșteni și doar cu puțină marfă, zicînd, chipurile, că unele se îndreaptă către Alexandria iar altele către Beirut ; restul stăteau mai în larg ca să nu fie văzute de pe uscat. Apropiîndu-se Vinerea Mare, au intrat toate în portul Rodos, cu gîndul să pună stăpînire pe oraș și pe cetățuie în aceeași zi, căci atunci se aduc în cetățuie multe moaște, și cine se duce acolo la liturghie dobîndește iertarea păcatelor și pedepselor după cum a fost hotărît de către Sfîntul Scaun. (...)

Genovezii, ca niște răi creștini ce sînt, cunoscînd acest obicei al ordinului din Rodos, s-au înțeles cu doi cavaleri compatrioți care stăteau chiar în cetățuie și aceștia au scos nucile arbaletelor, înlocuindu-le cu altele făcute din brînză sau săpun, ca să nu poată fi folosite la caz de nevoie. Marele magistru cu toți călugării ordinului său nici cu gîndul nu

¹ Genovezii nu au participat fătîș la asediul împotriva Ioanîților din Rodos. Dar din cronicile și documentele vremii rezultă că ei au dus neconținut o politică de duplicitate pentru a-și apăra privilegiile maritime din Mediterana pînă în Marea Neagră. Ca atare au furnizat pe ascuns ajutoare substanțiale statelor musulmane în campaniile lor de expansiune spre Europa. Pe de altă parte, atitudinea constant antigenoveză a autorului se datorește și ostilității directe dintre Genova și Aragon, izvorîtă din necontenitele lor lupte pentru posesiunea regatului Neapole și a Sardiniei.

gîndeau la o asemenea trădare, căci altminteri i-ar fi prins și ucis pe făptași.

Dar Dumnezeu, care îngăduie uneori răul spre bine, a făcut ca în orașul acela să trăiască o femeie foarte îndrăgită de mulți cavaleri pentru frumusețea ei, dar cuminte, de n-avusese nici unul parte de nurii ei. O iubea mai cu seamă un cavaler numit fratele Simon de Far, de fel din regatul Navarei. S-a întîmplat însă că un diac de pe corabia căpitanului genovezilor a coborît pe uscat, a văzut-o pe jupîneasă cea frumoasă și i s-au aprins călcîiele după dînsa. Mistuit de patimă, s-a dus la aleasa inimii și i-a mărturisit că o place nespus, rugînd-o să-i împărtășească dragostea. Căci avea să o răsplătească din plin. I-a dăruit pe loc un diamant și un rubin, care făceau vreo cinci sute de ducați. apoi a scos din punga de la cingătoare un pumn de galbeni pe care i-a aruncat în poala ei, de s-a înveselit inima femeii. După ce s-au mai tîrguit o vreme, genovezul a dobîndit de la dînsa tot ce-i poftise inima : iar asta s-a întîmplat în Joia Mare. Femeia, ca să stoarcă de la el cît mai mult, s-a arătat foarte drăgăstoasă, dezmiardîndu-l în iel și chip. Atunci genovezul i-a spus :

— Pentru că am avut de la tine tot ce-am poftit, îți făgăduiesc că mîine chiar o să-ți dăruiesc casa cea mai frumoasă din oraș, cu tot ce se află într-însa. ca să fii cea mai bogată și fericită femeie de aici.

— Săraca de mine ! Acum că ai dobîndit ce ți-a dorit inima, mă iei în bătaie de joc făgăduindu-mi lucruri de neîmplinit ? Du-te cu Dumnezeu și să nu mai calci în casa mea !

— Vai, jupîneasă ! a zis diacul. și eu care mă simțeam ca-n sinul lui Avram, socotindu-mă omul cel mai fericit din lume la gîndul că ne vom uni viețile, iar trupurile nu ni le-o despărți decît moartea ! Eu vreau să te fac cea mai bogată femeie de pe insula asta, iar tu mă dai afară ! Să nu crezi că vorbele și făgăduiala mea erau în bătaie de joc, căci mi-ești mai dragă ca lumina ochilor, așa că nu

ți-am spus decît adevărul curat. Iar de azi pînă mîine nu e prea mult, așa că te vei încredința singură.

— Dacă spusele tale sînt drepte și adevărate, nu vorbe de clacă, și ai vreo nădejde de bine, ar trebui să mi-o spui, de vreme ce zici că îți sînt atît de dragă, ca să mă bucur din toată inima. Dar voi, genovezii, sînteți oameni nerecunoscători și vă purtați ca măgarii aceia din Soria, care umblă încărcăți cu aur, dar mînîncă paie ; de-aia cred că-ți bați joc și vorbești doar ca să mă duci cu zăhărelul.

— Doamna mea, dacă-mi făgăduiești să păstrezi taina, am să ți-o spun.

Femeia i-a făgăduit, iar genovezul i-a povestit de-a fir a păr ce urma să se întîmple. După ce l-a văzut plecat pe diac, ea a trimis în cetate un slujitor isteț și de încredere, care s-a dus drept la biserica unde magistrul cu toți frații ordinului ascultau slujba de utrenie. Slujitorul l-a chemat afară pe Simon de Far și i-a spus așa :

— Seniore cavaler, stăpîna mea te pofteste să te duci neîntîrziat la dînsa dacă vrei să-ți vezi împlinite dorințele, deși este săptămîna Patimilor, căci te așteaptă cu mare dor, gata să-ți facă un bine pe care nu-l vei uita în veci.

Cavalerul, stăpînit mai mult de dragoste decît de evlavie, a lăsat baltă slujbă și biserică, și s-a strecurat în taină pînă la casa femeii, care l-a primit drăgăstoasă, l-a sărutat, iar apoi, luîndu-l de mînă, l-a așezat lîngă ea pe o laviță și i-a spus în șoaptă :

— Viteazule cavaler, știu cîtă dragoste-mi porți și prin cîte strădanii ai încercat să dobîndești de la mine împlinirea dorințelor tale ; dar cum eu țineam să-mi păstrez cîntea și bunul nume pe care se cuvine să-l aibă orice femeie cumsecade, n-am vrut să-ți ascult niciodată rugămințile. Acum însă, pentru ca dragostea și suferințele tale să nu rămînă fără răsplată și să nu zici că sînt nerecunoscătoare, m-am hotărît să te răsplătesc în două feluri. Mai întîi, sînt gata să-ți fac pe plac cu tot ce-mi stă în putință.

Al doilea, am fost nevoită să te chem într-o asemenea zi ca să-ți împărtășesc durerea ce o simt în suflet, căci mă trec fiori de groază văzînd parcă cu ochii pierzania magistrului din Rodos cu întregul său ordin și apoi a întregului popor din orașul nostru ; căci nu v-a mai rămas timp decît pînă în zori, după terminarea slujbei, cînd tot ordinul vostru va fi nimicit. (...)

Și i-a povestit de-a fir a păr tot ce-i spusese diacul. Cînd a auzit cavalerul una ca asta, s-a speriat grozav, înțelegînd marea milostenie a proniei cerești care-l ajutase să descopere o asemenea taină. Ingenunchind înaintea alesei sale, a dat să-i sărute mîinile și picioarele, dar ea nu l-a lăsat ci, apucîndu-l de braț, l-a tras spre dînsa și l-a îmbrățișat cu o dragoste curată. Cum însă trebuia să-l înștiințeze degrabă pe magistrul, ca să aibă timp să ia măsurile de cuviință, cavalerul s-a despărțit de frumoasa lui. Se întunecase de-a binelea și cetățuia era zăvorîtă. Fără să se gîndească însă la pedeapsa ce-l aștepta, a început să bată de zor în poartă. Cavalerii care stăteau de pază pe ziduri au întrebat cine era cel atît de zorit de la poartă. Simon de Far și-a spus numele, cerîndu-le să-i deschidă îndată, dar străjerii i-au răspuns :

— Pleacă de-aci, păcătosule, nu știi oare ce urgie și pedeapsă te așteaptă dacă află magistrul că la ceasul ăsta nu ești în cetățuie ? Du-te de unde-ai venit, iar mîine dimineață o să poți intra fără grijă.

— Știu preabine că așa e cum ziceți, le-a răspuns Simon de Far, dar eu trebuie să intru negreșit astă-seară în cetate, așa că vă rog stăruitor să cereți incuviințarea de la magistrul ca să-mi deschideți, căci n-am a mă teme de nici o pedeapsă.

Unul din paznici s-a dus la biserică, unde l-a găsit pe magistrul în rugăciune. Cînd a auzit că Simon de Far se afla la asemenea ceas afară din cetățuie, a spus miniat :

— Dacă-mi ajută Dumnezeu să apuc ziua de mîine, o să-i dau o asemenea osîndă încît să-i fie lui de pedeapsă

iar celorlalți de învățătură. Ce călugăr ticălos¹, care-și ne-socotește astfel ordinul ! De cînd sînt eu magistru n-am mai văzut și nici n-am auzit ca vreunul să umble afară din cetate la asemenea oră. Duceți-vă de-i spuneți că în noaptea asta nu va intra, dar să vină de dimineață, că-l așteaptă ceea ce merită.

Cu acestea, magistrul s-a întors la rugăciunile lui, iar paznicul cu răspunsul. Cînd a auzit Simon de Far ce zisese, a prins să-i roage cu umilință pe cavalerii de pază să se mai ducă o dată la magistrul, căci trebuia negreșit să intre, iar după ce-l va fi ascultat, n-avea decît să-i dea pedeapsa cuvenită. De trei ori s-au întors ei la magistrul, dar el nu se îndupleca cu nici un chip să-i dea drumul. Atunci un cavaler bătrîn care se afla în preajmă, i-a spus :

— Seniore, de ce nu vrei domnia-ta să-l ascuți pe fraatele Simon de Far ? Căci uneori n-aduce anul ce-aduce ceasul. Cavalerul ăsta știe doar ce pedeapsă îl așteaptă pentru fapta lui. Să nu-l crezi atît de smintit încît să stăruie fără temei a intra la asemenea ceas, cînd putea s-o facă mîine nestingherit. (...)

Înduplecat de cuvintele bătrînului, magistrul s-a îndurat să-i deschidă, poruncind să se păzească cu strășnicie poarta și zidurile. Cavalerul era foarte tulburat, dar magistrul, îndată ce l-a văzut, a zis :

— Călugăr ticălos, și mai ticălos cavaler, care nu te temi nici de Dumnezeu nici de ordinul ce te-a primit și umbli afară din cetate la ceasuri neobișnuite și necuviincioase pentru un monah ! Am să-ți dau osînda ce ți se cuvine. Să vină armașii să-l bage la temniță și să nu i se dea decît un codru de pîine și o cană de apă !

— Senioria-voastră nu osîndiți îndeobște pe nimeni înainte de a-l asculta, a spus cavalerul ; iar dacă îndreptă-

¹ Amintim că ordinele cavalești întemeiate în timpul Crucia-
delor erau totodată ordine religioase, iar membrii lor trebuiau să
se supună în principiu restricțiilor vieții monahale.

țirea mea nu va fi de ajuns, sînt gata să îndur o pedeapsă de două ori mai grea. (...)

Cînd a văzut magistrul atîta stăruință din partea lui, a poruncit armașilor să-i dea drumul și a zis :

— Ei, acum s-auzim ce ai de zis !

— Seniore, nu sînt lucruri pe care să le audă oricine.

Atunci magistrul le-a făcut semn celorlalți să se tragă mai la o parte, iar cavalerul a grăit precum urmează. (...)

**Simon de Far îl înștiințează pe magistrul de
trădarea urzită în taină**

— Aflați, senioria-voastră, că doi călugări genovezi din ordinul nostru ne-au vindut, căci la sfatul lor au venit aici corăbiile nelegiuitorilor genovezi, încărcate cu o puzderie de oameni înarmați și prea puțină marfă. Iar cei doi trădători din cetate au săvîrșit o mare ticăloșie, intrînd în cămara armelor, unde au scos nucile arbaletelor, pe care le-au înlocuit cu altele de săpun și de brînză, ca să nu ne fie de nici un folos cînd vom avea nevoie de ele. Mîine, fiindcă e Vinerea Patimilor, o să intre în cetate genovezii cei mai zdraveni și iscușiți, aleși pe sprînceană din toate corăbiile, iar fiecare din ei va fi înarmat pe ascuns cu arbaletă și spadă (...), peste care o să îmbrace mantii negre lungi pînă la pămînt. Au să intre tot cîte doi, prefăcîndu-se că vin să se închine în fața crucii și să asculte sfînta slujbă, ca să nu-i simtă nimeni. Iar după ce se va aduna lumea la slujbă, au să iasă lesne din biserică și, cu ajutorul celor doi călugări care o să pună mîna pe donjon, vor da drumul în cetate și celorlalți oameni ai lor și vor pune stăpînire pe turnurile din apropiere. Așa că, pînă să prindă senioria-voastră de veste, jumătate din cetățuie va fi a lor, iar noi vom fi prinși sau uciși fără scăpare.

— Dacă e vorba pe-aşa, a zis magistrul, să ne ducem mai întâi în taină la cămara armelor ca să vedem de-i adevărată povestea cu arbaletele.

Şi s-au încredinţat cu ochii lor că, din cele peste cinci sute de arbalete cîte se aflau acolo, doar trei îşi aveau nuca lor,¹ pe cînd la celelalte era ori de săpun, ori de brînză. Atunci s-a înfricoşat magistrul, înţelegînd că erau adevărate spusele monahului şi a poruncit să se adune în grabă sfatul cavalerilor, iar cei doi călugări genovezi să fie închişi. (...) În noaptea aceea n-a mai dormit nimeni, ci au îndoit paza pe ascuns şi au ales cincizeci de cavaleri tineri şi în putere, care să-i înhaţe pe cei ce aveau să intre în cetate. Ceilalţi s-au înarmat cu toţii pentru a-i putea ajuta la caz de nevoie.

Dimineata, de cum au deschis porţile, genovezii au început să intre doi cîte doi, prefăcîndu-se că-şi spun rugăciunile. Trebuiau să treacă pe sub trei porţi. Cea dintîi era larg deschisă, păzită de doi portari ; dar de celelalte două nu se putea trece decît printr-o uşită tăiată într-unul din canaturi, care dădea în curtea mare din faţa bisericii, unde aşteptau cei cincizeci de cavaleri. Aceştia îi înhăţau pe loc, îi dezarmau, şi pîn' să zică peste îi şi aruncau grămadă în nişte hrube adînci, unde degeaba ar fi strigat căci nu-i auzea nimeni de afară. Aşa au pierit în ziua aceea o mie trei sute şaptezeci şi cinci de genovezi, iar mai mulţi de-ar fi intrat, şi mai mulţi ar fi murit.

Căpitanul genovezilor, care aştepta afară, dacă a văzut că din toţi cei intraţi n-a mai ieşit nici unul, s-a tras degrabă spre corăbii. Magistrul, văzînd şi el că alţi genovezi nu se mai arată, i-a trimis pe cavaleri afară din cetate,

¹ Arbaleta era un arc de oţel montat pe un pat de lemn, cu care se aruncau săgeţi mari. Patul avea un şant pe care aluneca săgeata, iar la mijlocul lui era fixată o bilă de os sau fildes, numită nucă. Aceasta avea o creştătură prin care trecea coarda arcului întinsă de un resort cu manivelă. Fără această nucă, evident, arcu nu se putea întinde.

cu poruncă să prindă cîți or putea, așa că în dimineța aceea a fost mare prăpăd printre genovezi.

După ce și-a adunat oamenii pe corăbii, căpitanul a poruncit să se ridice pînzele și s-au îndreptat către Beirut, unde știau că se află sultanul. Căpitanul s-a înfățișat înaintea lui și i-a povestit cele întîmplate la Rodos; apoi au ținut sfat, căzînd la învoială, după dorința genovezilor, ca sultanul însuși să pornească spre insulă cu toată puterea oștilor sale, căci pe corăbiile lui le puteau trece în două sau trei drumuri. Sultanul a poruncit să se gătească douăzeci și cinci de mii de mameluci și i-a trimis spre Rodos. Cînd s-au întors corăbiile, a pornit și el cu trelzeci și cinci de mii de mauri. Așa au tot forfotit corăbiile cărînd oameni, pînă s-au strîns pe insulă o sută cincizeci de mii de oșteni. După ce au pusliit-o toată de la un capăt la altul, au împresurat cetatea, în timp ce corăbiile păzeau portul ca să nu poată primi ajutoare și hrană. Zi de zi atacau cetatea de trei ori, dimineța, la prînz și seara, pînă ce apunea șcarele, iar cei dinăuntru se apărau bărbătește ca niște cavaleri ce erau. Dar îi înfricoșa lipsa de hrană, oăci ajunseseră să-și mănînce chiar caii, pisicile, iar în cele din urmă șobolanii.

Văzînd atîta urgie, magistrul i-a chemat pe toți corăbierii și i-a rugat să facă ce-or ști ca să poată răzbate o navă mică printre cele vrăjmașe. Corăbioara a fost pregătită în pripă, iar marele magistru a scris papei, împăratului și tuturor regilor și seniorilor creștini, arătîndu-le năpasta care-l lovise și rugîndu-i să-i vină în ajutor.

Corăbioara a plecat într-o noapte neagră și ploioasă, izbutînd să se strecoare pe nesimțite ca să ducă scrisorile. Fiecare principe trimitea vorbe bune de răspuns, însă ajutoarele întîrziiau. Cărțile au ajuns și la regele Franței, care a făgăduit marea cu sarea, dar n-a făcut mai nimic. Toate acestea le-au povestit cavalerii veniți de la curtea Franței la ducele Breitaniei. (...)

Cînd a auzit Tirante că atîta puzderie de mauri împresuraseră Rodosul și nimeni nu-i venea în ajutor, s-a sfătuit

cu mai mulți corăbieri ca să afle dacă ar putea da vreun sprijin cavalerilor, iar aceia i-au spus că dacă se ducea acolo, ar fi putut să-i ajute, pătrunzînd în cetate nu dinspre port, ci din partea cealaltă. Din voia lui Dumnezeu, Tirante, cu știrea ducelui și cu îngăduința tatălui și a mamei sale, a cumpărat o corabie mare, pe care a pregătit-o cu toate cele de trebuință, încărcînd și o mulțime de bucate.

Tirante legase prietenie cu cei cinci fii ai regelui Franței, dintre care mezinul, pe nume Filip, nefiind prea dezghețat, era socotit cam necioplît, așa că regele nu punea mare preț pe el, iar cei de la curte nici nu-l băgau în seamă. Un gentilom aflat în slujba lui a auzit că Tirante se ducea cu o corabie la Rodos ca să meargă apoi la Ierusalim ; și poftind grozav să se vînture prin locurile acelea, i-a spus lui Filip cam așa :

— Seniore, cavalerii dornici să-și dobîndească o faimă cît sînt tineri și în putere n-ar trebui să stea acasă pe lîngă părinți, mai cu seamă cînd au frați mai vîrstnici și tatăl nici nu îi ia în seamă. Dacă aș fi în locul domniei-voastre, mai bine m-aș duce să pasc iarbă prin munți decît să mai stau la curte măcar o zi. Știți cum zice vorba din bătrîni : „Schimbă locul că schimbi și norocul“. Și ați putea să vi-l găsiți prin alte părți mai lesne decît aici. Uitați-vă la cavalerul acela vestit, Tirante el Blanco : după ce și-a dobîndit atîta faimă în luptele pe care le-a cîștigat în Anglia, acum s-a apucat să-și gătească o corabie mare, ca să mergă la Rodos și în cetatea sfîntă a Ierusalimului. Ce mîndrie ar fi pentru domnia-voastră dacă ați pleca în taină, doar cu mine, fără să spunem nimic nimănui pînă ce nu ne-am vedea pe corabie la o sută de mile în largul mării ! Iar Tirante este un cavaler atît de desăvîrșit, încît vi s-ar su-pune cu toată cîntea cuvenită viței din care purcedeți.

— Prietene Tenebroso, înțeleg prea bine că sfatul pe care mi-l dai este bun, i-a răspuns Filip, și aș fi bucuros să trecem îndată la fapte.

— Pare-mi-se că ar trebui să mă duc întâi în Bretania, seniore, în portul unde-și gătește Tirante corabia, și am să-l rog, în numele prieteniei care ne leagă, să mă lase să plec în tovărășia lui către Țara sfântă, cerîndu-i să-mi spună ce să iau pentru mine și doi scutieri. Iar după ce o să am răspunsul, o să ducem pe corabie toate cele trebuincioase.

Mulțumit de hotărîrea luată, Filip i-a spus :

— Pînă te duci să vorbești cu Tirante, eu am să adun bani, veșminte și nestemate cît mai multe, ca să pot face față cum se cuvine în orice loc.

A doua zi gentilomul a plecat însoțit de doi scutieri și nu s-a oprit pînă ce n-a ajuns la Tirante. Întîlnirea le-a fost cu mare bucurie, iar cînd Tenebroso i-a spus pricina pentru care venise. Tirante s-a bucurat grozav, căci îl știa om iscusit și viteaz, așa că îi prețuia tovărășia, și i-a răspuns precum urmează :

— Frate Tenebroso, bunurile mele, corabia mea și eu însumi îți stăm gata la poruncă ; și cum socotesc un noroc pentru mine că vrei să mă însoțești, n-am să îngădui ca un cavaler sau gentilom care ar pleca împreună cu mine să-și aducă bucate ; căci din toate cele aflate pe corabie o să vi se dea orice poftiți, ca și mie însumi.

Auzind vorbele lui Tirante, Tenebroso s-a bucurat neșus, mulțumindu-i din suflet pentru bunătatea lui. A lăsat acolo un scutier, ca să pregătească pe corabie o cămară în care să se tragă deoparte cînd voia să se culce ori să mănînce, pentru a-l putea ține ascuns cîteva zile pe Filip. Apoi s-a întors la acesta, care îl aștepta cu nerăbdare.

Mare a fost bucuria lui Filip cînd a aflat răspunsul cel bun al lui Tirante. Și cum Tenebroso i-a spus să se pregătească pe curînd de plecare, Filip a zis că adunase tot ce avea de gînd să ia cu dînsul. A doua zi s-a dus la tatăl lui, regele, cerîndu-i de față cu regina îngăduința să plece la tîrgul ce se ținea la Paris, aflat la două zile de drum de acolo. Iar regele, strîmbîndu-se a silă, i-a răspuns :

— Fă ce poțestești !

El i-a sărutat mîna, ca și reginei, iar în zorii zilei următoare a plecat împreună cu Tenebroso, și duși au fost. Cînd au ajuns la țărmul mării, Filip a intrat în cămara de pe corabie fără să-l fi zărit nimeni. Abia după ce au ieșit la vreo două sute de mile în larg i s-a arătat lui Tirante, care s-a minunat grozav de asemenea noutate, dar cum erau foarte departe de țărm, și-au urmat drumul spre Portugalia pînă la Lisabona.

**Tirante pornește în ajutorul celor din Rodos și
este atacat de mauri**

Regele Portugaliei a auzit că pe corabie se afla fiul regelui Franței, și a trimis la el un cavaler pentru a-l pofti să coboare pe uscat, căci i s-o fi urit de atîta călătorie pe apă, iar Filip l-a înștiințat că primea cu dragă inimă. Apoi el și Tirante și-au pus veșminte bogate și, însoțiți de o mulțime de cavaleri și gentilomi de-ai lui Tirante, toți în haine de sărbătoare și cu colan de aur la gît, au ieșit din corabie și s-au dus la palat. Regele l-a îmbrățișat pe Filip și l-a primit cu cinste, ca și pe ceilalți, iar ei au rămas la curte vreo zece zile.

La plecare regele le-a dat din belșug cele trebuitoare la drum, iar Tirante a trimis un gentilom la regele Franței cu o scrisoare în care-i da știre de fiul său. Cînd a aflat regele că Filip se afla într-o tovărășie atît de bună, s-a bucurat mult, dar și mai bucuroasă a fost regina, căci trecînd atîtea zile de cînd nu mai știau de el, începuseră să creadă că a murit ori a intrat la vreo mănăstire.

Luîndu-și rămas bun de la regele Portugaliei, au ridicat pinzele și s-au îndreptat spre capul San Vicente ca să treacă prin strîmtoarea Gibraltarului. Dar aici au dat peste o mulțime de feluci maure care, zărind corabia, s-au pre-

gătit s-o atace ca să pună mîna pe ea, și s-au luptat cu înverșunare timp de o jumătate de zi, cu morți de o parte și de alta. După ce și-au mai tras sufletul, oamenii lui Tirante au pornit o nouă bătălie și mai crîncenă. Ce e drept, corabia lor era mult mai mare și mai iute decît ale maurilor, dar era singură, pe cînd felucile să tot fi fost vreo cincisprezece, cu mari și mici laolaltă, și luau toate parte la luptă.

La plecarea din Portugalia corabia lui Tirante ducea peste patru sute de oșteni. Printre oamenii lui se afla un marinar iscusit, pe nume Cataquefarás, care călătorise mult și era om viteaz și dibaci. Cînd a văzut el că lucrurile mergeau cam prost, a luat o mulțime de frînghii aflate pe punte și a făcut la iuteală un fel de plasă mare, pe care a întins-o de la pupă pînă la provă, de-o parte și de alta a catargului ; i-a legat capetele cît mai sus, ca să nu-i stînjenească pe cei ce se luptau pe punte, ferindu-i în schimb de ploaia de pietre pe care le aruncau maurii. Așa încît, dacă n-ar fi întins plasa aceea de frînghie, toată corabia s-ar fi umplut de bolovani și drugi de fier, pe cînd cu născocirea asta, nici unul n-a mai căzut pe punte, ba mai mult chiar, îndată ce pica pe frînghiile întinse, sărea de acolo drept în apă.

Ce i-a mai dat prin gînd marinarului ? A adunat toate saltelele de pe corabie și a căptușit cu ele pereții corăbiei și ai teugii, așa că salvele de bombardă se opreau în saltele, fără a dauna corăbiei. Și a mai făcut ceva : a adus pe punte untdelemn clocotit și păcură fierbinte, iar cînd felucile se apropiau de corabie, îi opărea cu polonicul pe mauri, silindu-i să se îndepărteze. Așa au trecut toată strîmtoarea Gibraltarului, bătîndu-se zi și noapte ; de atîtea darde și săgeți le rămăseseră pînzele țintuite de catarg, iar cînd au vrut să mai strîngă din ele după ce scăpaseră de mauri, n-a fost chip. Și cum erau foarte aproape de țarm, corabia s-ar fi izbit de stînci dacă marinarii n-ar fi fost destul de dibaci ;

dar ei au întors-o în grabă și, cu pinzele întinse, au ieșit din strâmtoare în largul mării.

În luptele astea au fost răniți Filip, Tirante și mulți alții, așa că s-au oprit pe o insulă pustie, aproape de țărmul maur, ca să-și lecuiască rănilile și să-și dreagă corabia pe cât se putea. Apoi au pornit de-a lungul coastei berbere¹, tot războindu-se cu feluci de mauri și corăbii genoveze, până ce au ajuns aproape de Tunis. De aici au hotărât să se îndrepte spre Sicilia, ca să încarce grâu. Au ajuns în portul Palermo, unde se afla curtea regelui, care avea doi fii și o fiică nespuse de frumoasă, pe nume Ricomana, foarte învățată și dăruită cu multe virtuți. Au tras corabia în port și au trimis pe uscat pe diacul corăbiei împreună cu câțiva oameni, poruncindu-le să nu pomenească nimic de Filip sau de Tirante, ci să spună că era o corabie venită dinspre apus, care mergea către Alexandria, ducând niște pelerini la Sfântul Mormint.

Cînd a aflat regele că veneau din apus, dornic să audă vești de pe meleagurile acelea, a trimis după diac și oamenii lui, care vrînd-nevrînd au trebuit să i se înfățișeze. Și povestindu-i regelui bătăliile strașnice pe care le avuseseră în strâmtoarea Gibraltarului cu maurii și genovezii, au uitat de porunca lui Tirante și i-au spus că pe corabie se afla Filip, fiul regelui Franței, însoțit de Tirante el Blanco. Auzind așa, regele a pus să se înjghebe în grabă un pod mare de lemn de la țărm pînă la corabie, pe care au așternut învelitori de atlaz. Spre mai multă cinstire, a venit el însuși pe corabie împreună cu cei doi fii ai săi, rugîndu-i pe Filip și pe Tirante să coboare pe uscat ca să petreacă acolo cîteva zile, pentru a se odihni de osteneala drumului și de cele pătimate în lupta cu maurii. Filip și Tirante i-au

¹ Ținuturile din nordul Africii populate de berberi, între Egipt și coasta Atlanticului (Tunisia, Algeria, Maroc), și cucerite din secolul al VII-lea de musulmani, erau numite de aceștia Magreb, iar de europeni, Berberia.

mulțumit, spunînd că așa vor face, de vreme ce asta îi era dorința.

Regele i-a dus în cetate și i-a găzduit bine, poruncind să li se pregătească bucate gustoase și alte lucruri de care sînt dornici cei întorși de pe mare. Dar Filip, sfătuit de Tirante, i-a spus regelui că n-avea să se așeze la odihnă pînă ce nu se înfățișa mai întîi reginei, lucru de care acesta s-a arătat foarte mulțumit. S-au dus așadar la palat, unde regina i-a primit cu multă bunăvoință, împreună cu fiica ei, infanta. Întorcîndu-se apoi la locuința ce le fusese pregătită, au găsit totul rînduit așa cum se cuvenea pentru un fiu de rege. De atunci înainte, în fiecare zi, la slujba de dimineată ori după prînz își petreceau timpul cu regele și mai ales cu infanta, care se arăta plină de drăgălășenie și bunătate față de străinii ce se vînturau pe la curte, de-i mersese vestea în lume pentru sufletul ei ales.

Tot stînd așa zi de zi la curte în preajma prințesei, Filip s-a îndrăgostit de dînsa, și ea de el. Numai că el era alît de rușinos, încît în fața ei abia de cuteza să deschidă gura, iar cînd ea îl lua la întrebări, nu se pricepea să-i răspundă. Atunci Tirante sărea iute, spunîndu-i infantei :

— Vedeți, domniță, ce-nseamnă dragostea ! Căci prințului Filip, cînd sîntem numai noi doi, nu-i mai tace gura tot înălțînd în slăvi darurile domniei-voastre ; dar îndată ce sînteți de față, abia de mai scoate vreo vorbă, copleșit de iubire. Drept să spun, dacă aș fi femeie și aș găsi un bărbat cu asemenea însușire și aș vedea că e chipeș și coborîtor dintr-o viță străveche, nici că m-aș mai uita la alții, ci l-aș îndrăgi fără șovăială.

— Zău, Tirante, că bine zici ! Dar dacă o fi cumva neacioplit din fire, ce bucurie și mîngîiere poate fi pentru o femeie să vadă cum rîde toată lumea de el și-l înfundă care mai de care ? Dacă ții la mine, nu-mi mai veni cu vorbe dintr-astea, cînd sufletul meu tinjește după un bărbat ager la minte și cu purtări alese ; căci mai degrabă

m-aş împăca să nu fie de rang sau viţă prea înaltă, decît să fie necioplit ori zgîrcit.

— Domniţă, aşa este precum ziceţi, dar Filip nu poate fi pus în rîndul celor de care aţi pomenit. E încă tînăr şi numără puţine primăveri, dar este copt la minte, darnic şi viteaz ca nimeni altul, îndatoritor şi plăcut în toate. Noaptea se trezeşte din somn şi nu mă lasă să dorm în voie, căci tot i se pare că nu mai trece timpul să se lumineze de ziuă. Cînd vreau să-i fac o bucurie, trebuie să-i vorbesc doar de domnia-voastră. Dacă nici asta nu-i dragoste, nu mai ştiu ce-o fi ! Domniţă, iubiţi-l pe cel care vă iubeşte, căci Filip e fiu de rege ca şi domnia-voastră, şi-i sînteţi mai dragă decît lumina ochilor ; iar dacă nu-i chiar aşa de vorbăreţ pe cît aţi pofti, ar trebui să vă bucuraţi. Căci să vă feriţi, domniţă, de cei care se încumetă cu prea multă îndrăzneală şi neruşinare să dea tîrcoale unei femei sau fecioare, fiindcă dragostea lor nu-i a bună : cine iute te îndrăgeşte, iute te părăseşte ! Iar bărbaţii de teapa asta sînt ca tilharii, căci n-au alt gînd decît să prade. Arătaţi-mi mie alt bărbat care doar cu sfială se apropie de aleasa lui şi abia dacă îndrăzneşte să-ngaime vreo vorbă, încercînd cu mîinile-i tremurătoare să spună ce are de spus !

— Tirante, bine faci că-l aşezi pe Filip la loc de cinste, de vreme ce îi eşti prieten cu adevărat. Cavaler al aceluia nobil ordin de care ţii, nici n-ai putea rosti decît ce se cuvine, iar pentru asta te preţuiesc şi mai mult. Dar să nu-ţi închipui că sînt o copilă care crede că tot ce zboară se mănîncă, ba la o adică am să fiu numai ochi şi urechi şi o să-i pun la-necercare isteţimea, purtările şi firea ca să văd dacă sînt aşa cum le doresc. Cu toate că ochii mei se bucură la vederea lui, inima parcă se tot îndoieşte, iar mintea îmi spune că omul acesta la care mă gîndesc trebuie să fie bătăran şi zgîrcit, care năravuri sînt fără leac.

— Luaţi seama, domniţă, că cine umblă să iscodească prea mult lucrurile pe toate feţele, adeseori se alege cu cîştigul din pagubă, mai ales cînd e vorba de dragoste curată

și cuviincioasă ! Acum vreo trei zile, pe cînd mă plimbam prin grădină cu măria-sa regele, tatăl domniei-voastre, vorbind despre diferiți principii ai creștinătății și multe altele, am ajuns și la soarta domniei-voastre ; iar regele zicea că vrea să-și împartă stăpînirea încă din timpul vieții, din fireasca dragoste pe care o nutrește, ca orice părinte, față de copiii lui, și mai cu seamă pentru domnia-voastră, care sînteți necăsătorită și v-ați arătat întotdeauna supusă față de dînsul. Vrea să vă înzestreze la nuntă cu toate pămînturile din ducatul Calabriei¹ și cu peste două sute de mii de ducați ; și zicea că mult ar vrea să apuce ziua aceea, ca să-și poată da sufletul împăcat. Iar eu, văzînd asemenea gînduri bune și drepte, le-am lăudat mult, căci domnia-voastră sînteți vrednică de toată cîntea și slava. De aceea vă rog ca la timpul potrivit să binevoiți a mă asculta și să nu vă fie cu supărare ce am să vă spun. Căci iată, am văzut veniți la curte soli de la papă, ca să vă pețescă pentru nepotul lui — despre care unii zic că i-ar fi chiar fiu — iar pe de altă parte, soli de la regele Neapolelui, al Ungariei și al Ciprului. Și cu toate că eu n-am fost împuternicit de principele cel mai slăvit al creștinătății, regele Franței, aș vrea să vă pețesc și eu pentru fiul lui. Mare lucru este, domniță, să puteți vedea chiar cu ochii voștri dacă mirele este șchiop sau chior, ori atins de cine știe ce alt beteșug, dacă e tînăr, sau bătrîn, vesel din fire sau mohorît, viteaz ori fricos. Pentru toate acestea ca și multe alte cusururi ale firii, va

¹ Sicilia apare în tot cursul narațiunii ca un stat autonom, atît față de coroana Aragonului (căreia îi aparținea), cît și față de regatul Neapole, cu care fusese unificată încă din 1409. Totuși tatăl Ricomanei vrea să-i dea de zestre acesteia ducatul Calabriei, care făcea parte din teritoriul napolitan (menționat mai jos ca regat aparte). Nu este vorba, evident, de o eroare istorică, deoarece Aragonul se luptase veacuri de-a rîndul pentru cucerirea și păstrarea acestor posesiuni. Dar autorul amestecă adeseori evenimentele contemporane (prima jumătate a secolului al XV-lea) cu unele fapte sau referințe legendare ori din epoci trecute.

trebui să vă încredeți doar în vorbele unor străini, care pot să vă spună orice minciuni. Vă văd cuminte și înțeleaptă, și mai isteasă decât oricare alta, așa că înțelegeți-mă bine. (...) Cu infantele Franței puteți avea parte și de bucuriile lumești și de cele sufletești, într-o neștirbită fericire. Și-apoi, cine poate să fie și pe lumea asta voios, și cu sufletu-n rai ?

Atunci s-a ivit regina, care le-a întrerupt aceste plăcute cugetări și i-a spus pe nepusă-masă lui Tirante :

— Cinstite cavaler, nu este nici un ceas de cînd vorbeam cu regele despre domnia-ta și faptele-ți vitejești, iar regele vrea să-ți împărtășească un lucru de mare însemnătate pentru el, că și pentru mine. Așa cum te știu, sînt îndreptățită că dacă vei lua pe seama domniei-tale acest lucru, ai să cauți să-l împlinești cu cinste, cum se cuvine unui bun cavaler. Dar eu, dorind să înlătur o seamă de neajunsuri, voi căuta să pun cît mai multe piedici.

— Doamnă, a zis Tirante, înălțimea-voastră îmi vorbește prea învăluit, așa că nu știu ce v-aș putea răspunde dacă nu mă lămuriți mai bine ; dar tot ce-mi stă în putință să fac pentru maiestatea-voastră, cu învoirea regelui, sînt gata să fac din tot sufletul și cu orice preț.

Regina i-a mulțumit pentru bunăvoință, iar Tirante s-a despărțit de ele. Și de cum s-a văzut la gazdă, a început să se frămînte că nu se mai isprăvea cu dresul corăbiei, ca să poată porni mai curînd. (...) A trimis îndată după niște neguțători și le-a dat bani ca s-o încarce cu grîu, cu vin și pastramă. Iar cînd regele a aflat toate astea, l-a chemat la el și i-a împărtășit dorința lui precum urmează :

— Tirante, din dragostea ce ți-o port și datorită sufletului ales pe care am văzut că îl ai, aș dori să fac pentru domnia-ta ceva care să-ți fie pe plac, și mult m-aș bucura dacă mi-ai cere orice-ai pofti, căci eu ți-aș împlini dorința fiindcă te iubesc ca pe un fiu sau un frate. (...) Iar dacă o vrea cerul să-mi facă hatîrul de a mă ajuta să plec în to-

vărășia domniei-tale la Ierusalim spre iertarea păcatelor, îmbrăcat în așa fel încît să nu mă cunoască nimeni, aș fi mai bucuros decît dacă mi-ai dăruî un regat, și ți-aș rămîne îndatorat pe viață. De aceea, te rog din inimă să nu te împotrivești și să-mi răspunzi așa cum aștept de la obișnuita-ți mărinimie.

Cînd și-a sfîrșit regele vorba, Tirante a grăit precum urmează:

— Mare cinste ar fi pentru mine dacă mi-ați îngădui să vă slujesc, nu ca un fiu sau frate, căci nu sînt vrednic de atîta, ci ca un slujitor, sărutîndu-vă mîna pentru dragostea și bunătatea ce-mi arătați. Iar dacă nevoia mă va sili, am să vă cer sprijinul ca și cum ați fi de drept seniorul meu pe care l-am slujit toată viața. De vreți să plecați pe corabia mea, vă încredințez că nava, bunurile și însăși făptura mea sînt ale înălțimii-voastre, așa că puteți hotărî și porunci după voie, căci sînt gata să vă ascult și să mă supun. Dar pricina de căpetenie pentru care am pornit din țara mea a fost gîndul cinstit și adevărat de a mă duce la Rodos, să dau ajutor sfîntului ordin de acolo, care e în primejdie de a fi nimicit din vina acelor genovezi haini; căci ei se bucură doar de gloria învinșilor. nu de a învingătorilor și, neavînd milă și îndurare de frații lor creștini, se dau fățiș de partea necredincioșilor.

— Tirante, a spus regele, îți înțeleg gîndul cucernic și dorința cea dreaptă, iar fapta ta este vrednică de un bun cavaler și creștin; și cum îmi place mult pornirea-ți sfîntă și dreaptă, sînt gata să te ajut cît mi-o sta în putință cu tot ce vei avea nevoie în fapta la care ai purces.

Tirante i-a mulțumit din suflet, și astfel au rămas înțeleși. Apoi l-a poștit pe rege să se urce pe corabie ca să-și alcagă încăperea care i-o place, iar acesta, după ce a cercetat-o toată, a pus să i se facă o cămară anume pentru el, lîngă catarg, căci acolo se simt mai puțin scuturăturile pe timp de furtună.

**Îndoielile infantei și serbarea pe care a dat-o ca
să-l încerce pe Filip**

Regele stătea zilnic la sfat cu Tirante, ba despre una, ba despre alta, și așa au ajuns să vorbească și despre Filip, pe care mult ar fi vrut cavalerul să-l însoare cu infanta și să-l vadă cu zestrea făgăduită de rege. Iar acesta, gândindu-se că nu i-ar strica să se înrudească cu casa domnitoare a Franței, i-a spus:

— Tirante, nu pot hotărî un asemenea lucru fără învoirea fiicei mele, căci spre binele ei va să fie; dar dacă ea o dorește de bună voie, eu sint gata să închei această căsătorie și să-i dau tot ce am făgăduit. Am să vorbesc așadar cu regina și cu fiică-mea, și după ce le-oi cunoaște gândurile, putem încheia cununia chiar înainte de plecare. Așadar regele le-a chemat la el pe regină și pe infanta și le-a vorbit precum urmează:

— V-am poftit aici ca să vă vestesc că voi pleca în curînd, deoarece am hotărît să pornesc, cu ajutorul lui Dumnezeu, în tovărășia lui Tirante, la Sfîntul Mormînt din Ierusalim; și fiindcă plec în taină, n-am să iau cu mine decît un singur gentilom care să mă slujească. Dar cum viața și moartea sint în mîinile Domnului, aș vrea, fata mea, ca înaintea plecării să te văd măritată, așa încît să te las mulțumită și împăcată, iar eu să am parte de bucuria asta. Dacă îți place feciorul de rege care se află aici, prin care ne putem înrudi cu monarhul cel mai slăvit al creștinătății, sint încredințat că sfatul și sprijinul lui Tirante, precum și dorința vădită a lui Filip, vor face ca lucrurile să fie duse la bun sfîrșit.

— După cum știi și măria-ta — a răspuns infanta — pînă să plece corabia o să mai treacă vreo două săptămîni, ca să termine toate pregătirile și să încarce tot ce se cere pentru o asemenea călătorie. În vremea asta vei putea pune

la cale cele de cuviință cu unchiul meu și fratele măriei-tale, ducele de Messina, care trebuie să sosească în seara asta sau mâine dimineată.

— Că bine zici, fata mea, ai dreptate ! i-a spus regele.

— Iar acum, să-mi fie cu iertare, a urmat ea, dar de vreme ce măria-ta ai hotărît să pleci în hagialic, ar trebui să dai o serbare mare, pentru ca Tirante și soții săi să te slujească pe drum cu și mai multă tragere de inimă. (...)

— Cu adevărat, fata mea, ai chibzuit lucrurile mai bine decît mine, așa că voi porunci bucurosi să se facă precum ai spus ! (...)

Infanta a pregătit cele de trebuință, îngrijindu-se ca la ospăț să fie tot felul de bucate alese, ca să-și arate priceperea. Dar de fapt ea plănuise această serbare doar cu gîndul să vadă cum se purta Filip la masă. Așa că în ziua sorocită, ea a orînduit lucrurile în așa fel încît regele, regina, Filip și cu dînsa să stea la o masă, iar ducele de Messina, cu Tirante și ceilalți gentilomi sau curteni să șadă la alta, ceva mai jos. În ajunul serbării regele a trimis doi cavaleri la Filip și Tirante ca să-i poștească pentru a doua zi la biserică și apoi la ospățul de la palat, iar ei au primit cu toată supunerea.

Dimineța s-au gătît cu mare grijă, iar soții lor de asemenea, și s-au dus la palat să se închine regelui. Acesta i-a primit cu cîinstea cuvenită și, luîndu-l pe Filip de mîină, iar ducele de Messina pe Tirante, s-au dus la biserică. Lăsîndu-l pe rege în paraclis, i-au cerut îngăduința să însoțească doamnele, așa că Filip a luat-o pe infanta de braț, ca să stea cît mai aproape de dînsa, iar Tirante nu l-a slăbit o clipă din ochi, căci se temea să nu facă ori să nu spună vreo prostie cu care s-o supere.

Îndată după slujbă s-au întors cu toții la palat, unde îi aștepta ospățul : regele s-a așezat la mijloc, cu regina alături, iar pe Filip l-a pus în capul mesei, în semn de cinstire, și pe infanta în fața lui. Tirante se tot învîrtea pe

lingă ei ca să fie în preajma lui Filip, pînă cînd regele i-a spus:

— Tirante, fratele meu ducele te așteaptă, căci nu vrea să se așeze la masă fără domnia-ta.

— Sire, a zis iute Tirante, rog pe înălțimea-voastră să-l poftiți să șadă, căci la un ospăț ales ca acesta se cuvine ca eu să-l slujesc pe fiul regelui.

Dar infanta, cam pierzîndu-și răbdarea, l-a repezit:

— Lasă, Tirante, nu te tot ține scai de Filip, căci la curtea tatălui meu sînt destui cavaleri care să-l slujească, așa că n-are nevoie de domnia-ta!

Dacă a văzut că prințesa e atît de pornită și-l silește să plece, s-a apucat la urechea lui Filip și i-a șoptit:

— Cînd o să vedeți că regele vrea să se spele pe mîini și prințesa îngenunchează ținîndu-i vasul cu apă, faceți întocmai ca dînsa și luați seama să nu vă scape vreo ne-cuviință!

El a zis că așa o să facă și Tirante s-a dus la locul lui. După ce s-au așezat cu toții, i s-a adus regelui de spălat și infanta a pus genunchiul la pămînt, apucînd vasul de o toartă, iar Filip a dat să facă la fel, dar regele nu l-a lăsat. La fel s-a întîmpla și în fața reginei; cînd a venit însă rîndul infantei să se spele, ea l-a luat pe Filip de mîină ca să li se toarne la amîndoi deodată; el, curtenitor, a îngenuncheat voind să țină vasul, dar ea nu l-a lăsat pînă ce nu s-au spălat împreună. Apoi s-a adus pîinea și s-a pus cite una în fața regelui și a fiecărui mesean, dar nimeni nu s-a atins de ea, așteptînd să se aducă și mîncarea. Filip însă, de cum a văzut-o pe masă, a apucat în grabă un cuțit și o pîine și a tăiat-o în douăsprezece felii mari, stivindu-le una peste alta. Cînd a văzut infanta asemenea pozna, a bufnit-o risul, iar regele și toți cavalerii tineri care-l slujeau la masă au început să facă mare haz pe socoteala lui, văzînd că infanta le ține isonul. Tirante, care nu-și lua ochii de la el, s-a sculat iute de la masă, zicîndu-și: „Dumnezeule, cine știe ce prostie o fi făcut Filip!“

S-a dus degrabă lingă el, s-a uitat pe masă și a înțeles pe loc pricina rîsului, văzînd feliile tăiate de Filip, pe cînd ceilalți nici nu se atinseseră de pîine. Atunci a luat iute feliile, a băgat mîna în pungă, a scos doisprezece galbeni și a pus pe fiecare felie cîte unul, poruncind slugilor să le dea la doisprezece săraci. Cînd au văzut așa, regele, infanta și toți ceilalți s-au oprit din rîs, întrebînd ce rost avea ceea ce făcuse.

— Măria-ta, a răspuns el, cînd voi sfîrși de împlinit ceea ce am de făcut, o să vă lămuresc. Și după ce a dat toate feliile cu galbenul lor, ultima a dus-o la buze rostind o rugăciune, apoi a dat-o și pe aceea. Atunci regina a zis :

— Tare aș vrea să știu ce comedie mai e și asta !

Iar Tirante a răspus precum urmează:

— Măriile-voastre și toți ceilalți vă mirați și luați în derîdere fapta începută de Filip și sfîrșită de mine. Aflați însă, pentru că asta vă e dorința, că preacucernicii regi ai Franței, pentru multele binefaceri de care s-au bucurat din marea milă a Domnului, au rînduit datina ca feciorii lor, pînă a nu fi unși cavaleri, să taie douăsprezece felii din prima pîine ce li se aduce la masă și, punînd pe fiecare cîte un ban de argint, să miluiască doisprezece săraci, în amintirea celor doisprezece apostoli ; iar după ce au fost unși cavaleri, să pună pe fiecare felie cîte un ban de aur. Iar datina asta au păstrat-o pînă în ziua de azi toți cei din casa regală a Franței. Așadar, Filip a tăiat pîinea în douăsprezece bucăți, pentru ca fiecare apostol să-și aibă partea lui.

— Așa să-mi ajute Dumnezeu, iată cea mai frumoasă miluire din cîte am auzit vreodată, a zis regele. Iar eu, care port coroană regească, nu dau atîta pomană nici într-o lună întregă!

Atunci s-au adus bucatele la masă și infanta i-a spus lui Tirante să se întoarcă la locul lui; iar Filip, înțelegînd necuviința făcută și iscusita îndreptare adusă de cavalier.

a fost pe urmă cu ochii în patru, arătându-se atît de cum-pătat, încît n-a luat o îmbucătură mai mult decît infanta.

Cînd s-au ridicat de la masă, prințesa s-a tras în iatac cu o jupîniță de încredere și a început în ciudată să-și verse năduful inimii:

— Ce pacoste mai e și Tirante, care se pune mereu în calea dorințelor mele de nu mă lasă măcar un ceas să grăiesc între patru ochi cu Filip?! Căci fiu să-i fi fost, ori frate, ori stăpîn, și nu i-ar fi stat așa mereu în coastă, de n-am apucat o dată să-i spun o vorbă fără să se vîre și Tirante între noi! Of, de s-ar duce cu corabia lui cu tot să-și caute norocul pe la alte curți și să ni-l lase aici doar pe Filip, spre bucuria inimii și mîngîierea vieții mele! (...)

Așa s-a tot tînguit infanta înflăcărată de iubire, cu lacrimi mari și roind din ochii care aprinseseră vîlvătăi în inima lui Filip. Pe cînd se căina ea așa, au intrat în iatac regele cu ducele de Messina, care avea să rămînă în lipsa fratelui său vicerege peste întregul regat. Văzînd-o cu fața întristată, regele i-a spus:

— Ce s-a întimplat, fata ma? De ce ești atît de mîhnită?

— Cum să nu mă întristez, a zis ea, cînd măria-ta te pregătești de plecare? Ce am să mă fac eu, nefericita de mine? Cine o să-mi aducă mîngîiere și o să-mi aline sufletul?

Atunci regele i-a spus fratelui său :

— Ce zici, duce, de un suflet atît de simțitor? Cu adevărat, sîngele apă nu se face!

Și cu cuvinte drăgăstoase a mîngîiat-o pe fiică-sa cum s-a priceput mai bine. Apoi a trimis după regină, ca să țină toți patru sfat, și regele a cuvîntat astfel:

— De vreme ce soarta și pronia cerească au vrut să pornesc în această călătorie, plec cu sufletul împăcat știind că las în loc pe fratele meu, care e suflet din sufletul meu. Vă dau așadar în grija lui, rugîndu-l să vă

împlinescă toate voile și dorințele, de hațirul meu. Și te mai rog, duce, să-mi spui ce părere ai domnia-ta despre o căsătorie cu Filip, pe care ni l-a adus Dumnezeu aici, și ce zici să facem ?

— Seniore, a răspuns ducele, de vreme ce voia măriei-tale și a doamnei este să vă spun ce gîndesc, o fac bucuros. Eu zic că fetele, atunci cînd e vorba de o căsătorie care le este pe plac, dacă n-o văd încheiată degrabă, după cum le-ar fi voia, se simt foarte jignite. Dar de vreme ce măria-ta vrei să pleci în hagiatic, iar Filip pleacă și el, cred că s-ar cuveni ca în timpul ăsta să cerem încuviințarea părinților lui pentru căsătorie. Așadar, trimite măria-ta după Tirante și pune-l să facă scrisoarea către regele Franței, ca să-l întrebe dacă e bucuros de asemenea încuscrire, ca să nu iasă din bună înțelegere și din prietenie, dușmănie ; ori să nu poată zice că fiind feciorul lui încă necopt, l-am îmbrobodit prin viclesug. Căci dacă ar fi fata mea, mai degrabă aș da-o după un cavaler cu încuviințarea părinților lui, decît după un rege, împotriva voinței supușilor săi.

- Regele și regina au socotit că sfatul ducelui era foarte înțelept, iar infanta, din sfială, n-a îndrăznit să zică altfel, mai ales că pe de altă parte era bucuroasă că se amîna nunta, pentru că voia să-l mai încercē pe Filip ca să-l cunoască mai bine, căci nu prea avusese timp să-l cerceteze, așa că s-a supus hotărîrii lor.

L-au chemat deci pe Tirante îndată și i-au povestit tot sfatul lor cu privire la căsătoria lui Filip, iar el le-a lăudat chibzuința, rămînînd înțeleși să scrie scrisoarea. Și a făcut Tirante carte către regele Franței, înștiințîndu-l pe larg despre învoiala lor pentru încheierea acelei căsătorii, dacă el își dădea încuviințarea. Regele a poruncit să se pregătească o corabie ușoară, care să ducă pe celălalt țarm solul trimis cu scrisorile la regele Franței.

În vremea asta, corabia lui Tirante a fost încărcată cu grâu și alte bucate. Când corăbioara șolului se pregătea să pornească, regele s-a prefăcut că pleacă și el, răspîndind vestea că se ducea la Roma ca să stea de vorbă cu papa. Dar s-a ascuns într-o cămară, nevăzut de nimeni, iar noaptea Tirante l-a dus pe corabie împreună cu Filip. Îndată ce s-au îmbarcat toți oamenii lui, Tirante s-a dus să-și ia rămas bun de la regină, de la infantă și de la curteni, iar regina i-a făcut toate onorurile, rugîndu-l să aibă grijă de rege, care era mai plătînd de felul lui.

— Doamnă, a zis Tirante, să fiți încredințată că-l voi sluji cu credință, ca și cum ar fi adevăratul meu senior.

Infanta l-a rugat de asemenea să-l aibă în pază, rămî-nînd tristă și îngrijorată de plecarea regelui, dar și mai mult din pricina lui Filip pe care îl îndrăgise.

Tirante intră în Rodos și-i scapă de înfometare pe asediați ¹

Înainte de miezul nopții corabia a ridicat pînzele și au ieșit din port pre vreme bună, cu vînt foarte prielnic, îndreptîndu-se către Rodos. (...)

¹ Acest episod a fost inspirat în mare parte de fapte reale din epocă. Sultanul Egiptului, Abusaid Yacmak, a asediat insula Rodos în 1444. Martorell a putut culege informații directe de la prietenul său, corsarul valencian Jaume de Vilaragut, care a participat la luptă. Pe de altă parte, detalii sugestive amintesc de faptele vite-jești ale cavalerului burgund Geoffroy de Thoisy, venit în sprijinul asediaților, și pe care autorul le-a putut afla din relatări orale sau din cronicile burgunde contemporane, ori chiar din gura cavale-rului însuși, venit în ambasadă la regele Aragonului în 1457. Aceste detalii par să îndreptățească ipoteza că Geoffroy de Thoisy a fost unul din modelele care au inspirat figura lui Tirante.

Cînd genovezii au zărit corabia lui Tirante, au crezut că era una dintre cele două pe care le trimisese după merinde, și cum venea dinspre răsărit, nici prin minte nu le-a trecut că vreo altă corabie ar fi avut îndrăzneala să se strecoare printre atîtea vase mari care se aflau în port. Corabia s-a tot apropiat, și cînd a ajuns în dreptul celorlalte, a ridicat dintr-o dată toate pînzele cîte le avea; abia atunci au înțeles genovezii că nu era de-a lor și au căutat să se pregătească de luptă. Dar corabia lui Tirante ajunsese atît de aproape, încît nici una din cele genoveze n-a apucat să ridice vreo pînză și, spre marea lor ciudă, a trecut printre ele cu toată iuteala, avînd parte, ce e drept, de o ploaie de sulite și săgeți din acelea care se folosesc în luptele de pe mare. Tirante i-a poruncit cîrmaciului s-o țină mereu înaintea pînă ce or intra cu prova pe mal, chiar în fața orașului, pe niște nisipuri aflate la poalele zidurilor, unde s-au năpustit cu toată iuteala.

Cei din cetate, cînd au văzut corabia intrînd cu prova pe mal, s-au gîndit că erau genovezii, care făcuseră asta ca să atace orașul. S-au năpustit cu toții într-acolo și au început s-o lovească cu îndîrjire, în timp ce navele genoveze trăgeau asupra ei din partea cealaltă, așa încît cei de pe corabie s-au văzut prinși la mare strîmtoare, pînă cînd un marinăr s-a repezit la catarg, ridicînd un steag cu însemnele lui Tirante. La vederea lui, cei din cetate au oprit atacul, așa că ei au putut trimite un om pe țarm, care le-a spus că veniseră să-i ajute.

Cînd au aflat cei de pe insulă că nava le aducea grîu și bucate, iar căpitanul ei era un francez, s-au dus în grabă să-i spună marelui magistru care, auzind vestea cea bună, a îngenuncheat pe pămînt împreună cu toți cei din preajmă, înălțînd mulțumiri lui Dumnezeu pentru că-și adusese aminte de ei. Apoi a coborît din cetate însoțit de toți cavalerii săi, iar bărbații din oraș s-au dus cu saci la corabie ca să încarce grîul și să-l ducă în magazii.

Marele magistru ¹, incredințindu-se că acela era Tirante el Blanco, a dorit să-l cunoască îndată, căci îi știa faima din auzite; așadar a trimis doi cavaleri de vază ai ordinului ca să-l poftască din partea lui să coboare pe uscat. Cavalerii s-au dus la corabie cerînd să-l vadă pe căpitan, iar Tirante, ca unul care se pricepea cum să vorbească și să se poarte, i-a primit cu multă curtenie. Cavalerii i-au spus:

— Seniore căpitan, marele magistru al ordinului a coborît din cetate și vă așteaptă în oraș, rugîndu-vă să binevoiți a-i face cîntea să veniți într-acolo, căci a aflat din auzite despre marea faimă de care vă bucurați și este nerăbdător să vă cunoască.

— Seniori cavaleri, a zis Tirante, spuneți-i seniorului magistru că în foarte scurt timp voi fi lîngă domnia-sa, și că m-aș fi dus neîntîrziat să mă închin, dar aștept să văd corabia ușurată, căci mă tem să nu se desfacă din încheieturi de atîta încărcătură și să nu se piardă bunătate de griu. Iar domnia-sa să vegheze ca grinele pe care le-am adus să fie puse la loc sigur. (...)

Apoi Tirante, care în ajun poruncise să se pregătească multe găini fripte și alte feluri de carne, i-a poftit să ia o gustare, după care cei doi cavaleri s-au simțit ca înviați din morți. Apoi l-a trimis pe majordom împreună cu servitorii săi să pregătească la hanul cel mare din oraș o masă îmbelșugată pentru magistru și cavalerii ordinului, știind că duseseră mare lipsă; de aceea rămăsese el pe corabie, nevrînd să coboare pe uscat pînă ce nu era ospățul pregătit.

Cînd cavalerii au dat să plece, Tirante a chemat doi gentilomi de-ai săi și le-a spus să vorbească în taină cu magistrul ca să-i spună că pe corabie se aflau regele Siciliei

¹ În perioada amintită era Jean III Bompar de Lastic din Auvergne (1371—1454), ajuns mare magistru în 1437. El a contribuit la întărirea fortificațiilor din Rodos, izbutind, în ciuda vîrstei sale înaintate, să respingă două atacuri succesive ale flotei egiptene, deși nu reușise să obțină sprijinul puterilor creștine, cum subliniază dealtfel și Martorell la pag. 46.

și Filip, fiul regelui Franței, care plecaseră în pelerinaj la Ierusalim, și să-l întrebe dacă pot coborî fără primejdie pe pământurile sale. (...) După ce trimișii lui s-au întors cu răspunsul, Tirante l-a înștiințat pe rege de poftirea pe care le-o făcuse magistrul, și împreună cu Filip, îmbrăcați în așa fel încît să nu fie recunoscuți, au ieșit din corabie ducîndu-se la locuința ce le fusese pregătită. Tirante și-a pus veșminte frumoase, adică un pieptar de brocart stacojiu, peste care a tras o cămașă de zale, îmbrăcînd pe deasupra un contăș țesut din fir de aur și cusut cu mărgăritare; avea spada încinsă la șold și la picior jartiera, purtînd pe cap o cușmă împodobită cu nestemate. A intrat în oraș însoțit de o mulțime de cavaleri atît dintr-ai săi cît și din cei ai ordinului. Doamnele și jupînițele ieșiseră la uși și ferestre și în pridvoare să vadă cine era cavalerul blagoslovit care le scăpase de crîncena foamete și împresurare. Ajuns în fața magistrului, Tirante i s-a închinat ca unui rege, plecîndu-și genunchiul și a dat să-i sărute mîna, dar el nu l-a lăsat și o vreme s-au întrecut în plecăciuni. Apoi magistrul l-a apucat de braț și, ridicîndu-l de jos, l-a sărutat pe gură cu multă dragoste. După care au vorbit îndelung de față cu toți, iar magistrul i-a povestit cum erau hărțuiți zi și noapte de sultan pe uscat și de genovezi pe mare, și cum dintr-o clipă într-alta puteau fi biruiți din pricina foametei care-i chinuia de nu mai puteau să îndure, căci mîncașeră toți caii și celelalte dobitoace, pînă și pisicile, de era mare minune dacă mai scăpase vreuna. (...)

Apoi Tirante a pus să se întindă o mulțime de mese în piața cea mare și l-a poftit pe magistrul să se așeze împreună cu dregătorii săi și cu toți cavalerii ordinului. Acesta l-a rugat să ia loc lîngă dînsul, dar Tirante și-a cerut iertare zicînd că voia să înestuleze mulțimea. Și luînd în mînă un baston de majordom, a poruncit să vină bucatele pentru marele magistrul : s-au adus numaidecît două perechi de curcani și o mulțime de claponi și găini luate la

plecarea din Sicilia. Apoi s-a îngrijit ca și ceilalți să fie îndestulați cu de toate.

Îndată ce au început să se ospăteze, Tirante a poruncit să sune trîmbițașii, vestind cum că toți cei ce voiau să mănînce și nu încăpeau la mese să se așeze pe jos, căci li se vor aduce cele de trebuință. În graba mare s-au așezat de jur împrejurul pieței doamne și jupînițe de vază, precum și o mare mulțime de popor. Tirante a dat niște porunci și, cît ai bate din palme, li s-a dat la toți de mîncare, iar apoi a trimis bucate și celor ce stăteau de pază în cetățuie. (...)

După aceea a cerut să se aducă de pe corabie o mulțime de saci cu făină, care au fost puși în mijlocul pieței și l-a rugat pe magistrul să îngăduie ca doi cavaleri ai ordinului, împreună cu pîrcălabii orașului, să împartă făina la norod, căci pentru cei din cetățuie era alta aleasă deoparte. Și i-a mai cerut să se pună în mișcare morile, care de multă vreme nu mai avuseseră ce să macine, făcîndu-se strigare ca toți cei ce doreau făină să vină în piață. După ce s-a împărțit făina, a pus să se împartă grîul pe familii, după numărul gurilor, și cu aceeași rînduială s-au împărțit untdelemnul, carnea și celelalte bucate.

Nu se pot povesti mulțumirile și blagoslovirile aduse de mulțime lui Tirante, căci numai rugăciunile înălțate pentru el i-ar fi fost de ajuns ca să-i deschidă porțile raiului, chiar dacă n-ar mai fi făcut nici o altă faptă bună. După ce s-au împărțit bucatele și oamenii au fost împăcați, magistrul l-a rugat să-l însoțească la casa unde trăsese în gazdă regele Siciliei și Filip, iar Tirante s-a învoit bucuros, trimițîndu-le vorbă, ca să-i găsească pregătiți.

Cînd magistrul și Tirante au intrat în odaie, regele și Filip i-au întîmpinat cu dragoste și s-au îmbrățișat cu semne de mare cinstire, iar magistrul i-a rugat să-și schimbe gazda și să vină să stea în cetățuie. Dar regele

n-a vrut cu nici un chip să primească, zicînd că acolo şedea foarte bine.

— Seniore, a spus Tirante, se lasă noaptea ; întoarce-ţi-vă în cetate, iar mîine om vorbi de război şi de scăparea oraşului şi a insulei de toată tîrçimea asta.

Magistrul şi-a luat rămas-bun de la rege şi de la Filip, iar Tirante l-a însoţit pînă la cetăţuie. După ce s-a întunecat, s-au aprins o mulţime de lumini şi de focuri în cetate şi în tot oraşul, locuitorii veselindu-se în sunet de trîmbiţe, tobe şi alte instrumente. Iar focurile erau atît de mari, încît se vedeau pînă în Turcia, de s-a răspîndit vestea pretutindeni că sultanul pusese mîna pe marele magistru din Rodos cu toţi cîvalerii săi, pe oraş şi pe cetăţuie, după cum arătau vîlvăţările ce se văzuseră.

În noaptea aceea Tirante cu oamenii lui au făcut de pază în partea dinspre port. Corăbiile genovezilor erau foarte aproape de uscat, îndeosebi aceea a căpitanului, care se afla cel mai în faţă. Către miezul nopţii a venit un marinar la Tirante şi i-a spus :

— Stăpîne, ce răsplată ai da unuia care în numele domniei-tale ar pune foc mîine noapte corăbiei ăsteia care se zice că este a căpitanului genovezilor ?

— Dacă izbuteşte să facă isprava asta, a zis Tirante, i-aş da cu dragă inimă trei mii de galbeni.

— Stăpîne, dacă domnia-ta îmi făgăduieşti pe cuvînt de cavalier că o să mi-i dai, am să fac tot ce m-oi pricepe, iar de n-oi izbuti, mă leg să-ţi fiu rob.

— Omule, nu vreau să-mi dai nici o cheazăşie şi nici să te legi în vreun fel, căci ruşinea că n-ai împlinit ce-ai făgăduit ţi-ar aduce destulă cîinţă şi pedeapsă. Cît despre mine, mă leg pe ordinul meu de cavalier ca, dacă mîine din zori pînă-n zori izbuteşti să-i pui foc, să-ţi dau tot ce ţi-am făgăduit, ba chiar şi mai mult.

Marinarul s-a arătat mulțumit, socotind treaba ca și făcută, căci era foarte iscusit și pe mare și pe uscat, iar dimineața a rînduit toate cele de trebuință.

După liturghie, magistrul a venit să-i viziteze pe rege, pe Filip și pe Tirante și au vorbit îndelung despre război, punînd la cale tot felul de rînduieli în folosul orașului, pe care nu le mai povestim aici ca să nu lungim vorba. Un cavaler foarte bătrîn, care îl însoțise pe magistrul, a cuvîntat precum urmează :

— Seniori, eu socotesc că de vreme ce domnia-ta ai îndestulat orașul cu merinde, așa încît nu va mai duce lipsă multe zile, seniorul meu magistrul ar trebui să-i trimită marelui sultan un plocon din tot felul de bucate pentru ca, văzîndu-l, să-și piardă nădejdea că ne va birui prin înfometare. Și cum știe de sosirea acestei corăbii, care a ajuns aici în pofida lor, va înțelege că sîntem îndestulați cu de toate și că i-am trimis ploconul ca să-i sporim bucuria.

Sfatul bătrînului cavaler a fost lăudat și primit de către seniori, așa că au poruncit pe dată să se trimită patru sute de pîini calde, scoase atunci din cuptor, vin, turte de miere, trei perechi de curcani, găini și claponi, miere, untdelemn și cîte ceva din toate bucatele aduse. Cînd a văzut sultanul asemenea plocon, le-a spus alor săi :

— Blestemat să fie darul și trădătorul care ni-l trimite, căci mă va face să-mi pierd onoarea și rangul !

Dar l-a primit cu fața zîmbitoare, mulțumind pentru cele aduse. (...)

Cînd s-a făcut vremea să plece, magistrul s-a întors în cetățuie, iar Tirante s-a dus la locuința regelui. După cină s-a pregătit să stea de veghe peste noapte ca să vadă dacă marinarul va face precum spusese. La miezul nopții, cînd era întuneric beznă, omul avea toate pregătite ca să dea foc corăbiei căpitanului. Și iată cum a făcut.

**Cum a ars corabia căpitanului genovez, iar
maurii înfricoșați au părăsit insula**

Iscusitul marinar înfipse pe țărnam un trunchi zdravăn chiar lângă apă ; apoi a adus un odgon gros, pe care l-a pus într-o barcă cu doi oameni la visle și el al treilea, și a mai luat o frînghie de cînepă foarte lungă și groasă cît degetul. Cînd au ajuns atît de aproape de corabie încît auzeau glasurile celor ce stăteau de veghe la pupă, a oprit barca, s-a dezbrăcat și a legat frînghia de teaca unui cuțit foarte bine ascuțit, ca să poată tăia la nevoie vreo parîmă, pe care și-l prinsese la briu înspre spate ca să nu-l stînjenească la înot, spunîndu-le celor din barcă să slobozească frînghia treptat. După ce a rînduit toate acestea, a intrat în apă și a înotat pînă la corabie, iar cînd a început să deslușească bine cuvintele celor de pe punte, s-a băgat și cu capul sub apă ca să nu fie văzut. Ajuns în dreptul cîrmei, s-a odihnit puțin, căci acolo nu se mai temea că l-ar putea zări cineva.

Toate corăbiile au dedesubtul cîrmei niște belciuge mari de fier pentru cazul cînd trebuie scoasă carena din apă sau curățat fundul, ori cînd pe timp de furtună se rup țîșinile cîrmei, care se leagă atunci de aceste belciuge aflate sub apă. Marinarul a trecut frînghia prin belciug, iar capătul și l-a legat iar de mijloc, apoi, înotînd pe sub apă, s-a întors la barcă. Aici a legat de celălalt capăt al frînghiei un cap al odgonului, pe care l-au uns bine cu seu și a mai luat o bucată mare de seu cu care să ungă belciugul ca să alunece mai ușor și să nu facă zgomot. A lăsat vorbă ca atunci cînd va ajunge la ei capătul înnodat, să bage prin odgon o pană de fier ca să nu poată trece prin belciug și astfel va ști că amîndouă capetele odgonului se aflau în barcă. Apoi a intrat iar în apă și s-a dus la corabie, unde a uns bine belciugul, iar cei din barcă au tras de frînghia subțire pînă ce le-a venit capătul înnodat și atunci au înfipt fierul prin odgon. Cînd a văzut marinarul că odgonul nu mai trece

prin belciug, a înțeles că celălalt capăt ajunsese în barcă, după care, socotind că era ceasul potrivit, s-a întors și a ieșit pe mal. Aici a legat un capăt al odgonului de buștean, iar celălalt de o barcă mai mare, cît un galion, încărcată cu lemne și torțe stropite cu ulei ca să ardă mai tare. I-au dat foc și cînd s-a aprins bine, a pus o sută de oameni să tragă zdravăn odgonul pe după buștean, și datorită acestui cabestan treaba s-a făcut atît de repede, încît abia se urnise galionul din loc, că s-a și lipit de bordul corăbiei, care s-a aprins numaidecît de la vîlvătaile lui, iar focul s-a întins cu atîta putere încît nimic nu l-ar mai fi putut stinge. Cei de pe corabie; cînd au văzut-o cuprinsă de flăcări, nu s-au mai gîndit decît cum să fugă cu bărcile; unii s-au aruncat în apă ca să se ducă înot la celelalte corăbii, dar oricît s-au grăbit să scape, tot au murit arși o mulțime, pentru că n-au avut timp să fugă, iar pe alții flăcările i-au cuprins în somn.

Străjerii de veghe din cetate s-au dus în grabă să-i spună magistrului că era foc mare la corăbiile genovezilor. El s-a sculat și s-a urcat în vîrfurile unui turn, iar cînd a văzut vîlvătaia, a zis :

— Doamne, asta trebuie să fie isprava lui Tirante, căci mi-a spus el aseară că ar încerca să trimită un pic de lumină pe corăbiile genovezilor !

Cînd s-a făcut ziuă, Tirante a luat trei mii de ducați și i-a dat marinarului, împreună cu un veșmînt de mătase căptușit cu jderi și un pieptar de brocart, iar acesta, plin de bucurie, i-a mulțumit din suflet.

Cînd sultanul a văzut corabia arsă, a zis :

— Ce fel de oameni dați dracului sînt ăștia care nu se tem nici de moarte și au intrat cu pînzele ridicate printre mulțimea de nave din port ca să dea ajutor orașului ? Iar dacă s-au apucat să dea foc corăbiei căpitanului, așa vor face și cu celelalte, de vreme ce marinarii habar n-au cum s-a putut întîmpla una ca asta. Mare minune, zău așa, că nimeni nu pricepe nimic !

Dar cînd a ars corabia, a ars și odgonul cu care era legat galionul, iar celălalt capăt, care nu arsesese, fusese tras la mal cu cabestanul, și de aceea nu puteau ei să priceapă cum de venise galionul drept la corabia cea mai însemnată. Sultanul i-a chemat pe toți căpitanii, atît de pe mare cît și de pe uscat și le-a povestit cele întîmplate, și ce plocon îi trimisese magistrul din Rodos ca să-i arate că orașul era îndestulat cu de toate ; apoi a spus că se apropia iarna, cînd aveau să sufere de pe urma frigului și a ploilor, așa că au hotărît să ridice tabăra și să se întoarcă în țara lor, ca să vină iar la anul.

A poruncit așadar să sune în grabă trîmbițele și goar-nele în tabără, iar corăbiile să ridice pînzele și s-o pornească spre capătul insulei, unde se ducea și el ca să-și adune toți oamenii. Și așa s-a făcut. După ce s-a ridicat tabăra, maurii au plecat buluc, foarte speriați ca nu cumva să pornească cei din oraș pe urmele lor. (...)

Îndată ce a mîncat, Tirante a pus să se pregătească o brigantină pe care a trimis-o să afle dacă sultanul își imbarca oamenii și în ce loc se aflau. (...) Corăbioara s-a întors în aceeași zi, aducînd vestea că sultanul se imbarcase și urcaseră toți caii pe corăbii. Atunci Tirante l-a rugat pe magistru să-i dea două-trei călăuze care să cunoască bine locurile, căci peste noapte voia să le facă maurilor o vizită. Mulți l-au povățuit să nu mai pornească la asemenea ispravă, dar el, hotărît să se ducă, a luat cinci sute de oameni și, mergînd toată noaptea, a urcat pe o culme fără să-i simtă nimeni. De acolo de sus puteau urmări bine graba cu care se adunau maurii pe corăbii. Cînd a văzut Tirante că nu mai rămăseseră decît vreo mie de oameni, a coborît de pe culme și s-a năpustit asupra lor cu atîta îndîrjire încît au făcut mare prăpăd printre ei. Sultanul, văzînd urgia ce-i ajunsese, a fost tare amărît și trimitea mereu bărci ca să-și aducă oamenii, dar puțini au scăpat, căci cea mai mare parte au fost uciși ori s-au înecat încercînd să fugă.

Atunci sultanul a poruncit să se ridice pinzele și s-a întors în țara lui. După ce a ajuns, seniorii cei mari care rămăseseră acolo au cercetat cu de-amănuntul pricina întoarcerii sale și, adunându-se laolaltă, s-au dus la el. Marele vizir a vorbit în numele tuturor, și a grăit precum urmează :

— O, tu, care l-ai înșelat pe sfântul nostru profet Mahomed ! Nimicitor al comorilor noastre, pîngăritor al nobilului nostru sînge maur, săvîrșitor de rele și ticăloșii, semeț printre nevolnici dar mișel în bătălii și fur al avutului obștesc ! Cu stîngul ai purces la faptele tale mișelești spre paguba și rușinea noastră ! (...) Pentru toate ticăloșiile tale ești osîndit să mori ca un nemernic de o moarte rușinoasă !

Și l-au apucat pe loc, aruncîndu-l în cușca leilor, unde a avut un sfîrșit crîncen. Apoi au ales alt sultan care, voind să-și arate zelul față de binele obștesc, a poruncit să se întocmească o flotă mare din corăbiile genovezilor, cu toți oștenii întorși de la Rodos și mulți alții, care să pornească asupra Greciei, și așa s-a făcut. (...)

La cîteva zile după ce sultanul părăsise insula, au sosit la Rodos două galere venețiene încărcate cu grîu, pe care se aflau niște pelerini porniți către cetatea sfîntă a Ierusalimului. Îndată ce a aflat vestea, Tirante s-a dus să-i înștiințeze pe rege și pe Filip, care s-au bucurat mult. Regele a grăit către marele magistru :

— Seniore, de vreme ce bunul Dumnezeu a vrut ca galerele astea să treacă pe aici, am vrea, cu îngăduința domniei-voastre, să plecăm cu ele ca să ne facem sfînta călătorie.

Magistrul a spus :

— Seniore, mare cinste ar fi pentru mine dacă domniile-voastre ați binevoi să mai rămîneți aici, unde puteți porunci după voie ca în țara voastră. Plecați sau rămîneți, cum v-o fi vrerea, căci eu n-am a face decît ce-mi porunciți, dorind din tot sufletul să vă slujesc.

Regele i-a mulțumit, iar magistrul i-a adunat pe toți cavalerii ordinului la sfat și le-a spus cum îi ceruse Tirante îngăduința să plece, așa încît el socotea că se cuvine pe bună dreptate să-i plătească grîul și corabia pe care o prăpădise ca să le vină într-ajutor. Cavalerii au zis cu toții că se gîndise bine și că trebuia răsplătit cu atît cît va cere, ba chiar și mai mult. Au rînduit așadar ca a doua zi, în piața mare și de față cu toți, magistrul să-i aducă acest lucru la cunoștință. (...)

După ce s-au adunat cu toții, magistrul a început să grăiască precum urmează :

— Nădejde a acestui oraș urgisit, vlăstar de străveche și mărinimoasă viță, Tirante el Blanco, tu care meriți mai mult decît orice nobil coroana și sceptrul regesc, căci stăpînirea întregului imperiu roman ție ți s-ar cuveni și nu altcuiva, datorită virtuților, binefacerilor și vitejeștilor tale fapte cavalești ! (...) Numai mulțumită ție am redobîndit viața și libertatea, căci nu ne mai rămăsese nici o nădejde, și dacă n-ai fi venit aici, nimic ne-ar fi fost orașul împreună cu tot ordinul nostru. Cui i se cuvine așadar gloria biruinței dacă nu ție, cel mai destoinic dintre cavaleri ? (...) Cui să-i aducem răsplată pentru mîntuirea noastră ? Căci cine va fi ocrotitorul și apărătorul nostru neclintit dacă blestemații și ticăloșii păgîni se vor întoarce din nou aici ? Primejdiile cele multe și amarele suferințe prin care am trecut ne fac și acum să ne cutremurăm de spaimă, alungînd tihna sufletului. (...) Așadar, seniore Tirante, primește de la această obște, cu mîna ta neînfricată, odoarele noastre, și cu cît o să iei mai mult, cu atît mai mare va fi cîntea pentru noi.

Cu acestea și-a încheiat vorba, iar Tirante i-a răspuns neîntîrziat cu aceste cuvinte :

— (...) Cîntea cu care m-am ales este destulă plată pentru osteneală și pagubă, iar răsplata o voi primi pe lumea cealaltă de la Dumnezeu ; drept care, spre cîntea și lauda Învățătorului și Mîntuitorului nostru Isus, precum și

a fericitului sfînt Ioan Botezătorul, ocrotitorul acestei insule, în numele căruia s-a întemeiat ordinul vostru, vă dăruiesc de bună voie tot ce s-ar fi convenit să primesc. Și nu vreau de la voi altă mulțumire decît să faceți în fiecare zi o slujbă pentru mîntuirea sufletului meu, și vă mai cer hatîrul ca tot norodul să fie scutit de orice plată pentru ceea ce i s-a împărțit, atît din grîu și făină, cît și din celelalte; să nu plătească nimic, seniori, aceasta mi-e rugămîntea și așa vreau să se facă. (...)

Apoi, de față cu toți, și-a întins mîinile asupra odoarelor, poruncind trîmbișilor să vestească și să aducă la cunoștință că el se socotea mulțumit și răsplătit de magistru și întregul ordin, și că de bună voie dăruia norodului făina și toate celelalte bucate, fiind vrerea lui ca nimeni să n-aibă nimic de plată. Iar poporul îi mulțumea zi de zi, aducîndu-i laude și binecuvîntări. După ce s-a făcut vestirea, Tirante l-a poțtit pe magistru la masă, iar cînd s-a înserat, regele, Filip și Tirante și-au luat rămas bun de la el și s-au urcat pe galerele venețienilor, doar cu cîțiva oameni de-ai lor, căci pe toți ceilalți i-au lăsat la Rodos. Diafebus, rubedenia lui Tirante, n-a vrut să rămîină acolo și nici Tenebroso, ca să-l poată sluji pe Filip.

Au călătorit cu bine trei zile și trei nopți, iar apoi vîntul le-a fost atît de prielnic, încît în scurt timp au ajuns în portul Jaffa. Cum vremea era bună și marea foarte liniștită, au plecat mai departe, ajungînd în orașul Beirut¹ fără nici o primejdie. Aici au coborît toți pelerinii și, luîndu-și călăuze pricepute, cîte una la zece oameni, au ajuns cu toții la Ierusalim, unde au stat două săptămîni ca să vadă toate locurile sfînte. După care s-au dus la Alexandria, unde au dat de galere și de multe corăbii creștine. (...)

¹ Este vorba aici de una din numeroasele inadvertențe geografice ale acestei povestiri: Beirutul se află la nord de Jaffa, așa că drumul firesc era Rodos—Beirut, Beirut—Jaffa, unde trebuiau să debarce pentru a se duce la Ierusalim.

Aici a răscumpărat Tirante în două zile patru sute șaptezeci și șase de robi creștini, iar dacă s-ar fi aflat mai mulți în oraș, ar fi răscumpărat și mai mulți. Și-a vindut toată văsăria de aur și de argint și toate nestematele pe care le avea ca să-i poată elibera pe acești robi și i-a urcat pe galere și corăbii ca să-i ducă la Rodos.

Cînd a aflat marele magistru că Tirante și regele se întorceau, a pus să se facă în port un pod mare de lemn, care se întindea de pe țarm pînă la galere, îmbrăcat tot în mătase. Atunci regele Siciliei s-a dat în vileag, iar magistrul s-a urcat pe galeră, poftindu-i pe rege, pe Filip și pe Tirante să coboare pe uscat ca să-i găzduiască în cetățuie și le-a spus :

— Seniori, cînd am fost la restrîște mi-ați dat să mă-nînc ; acum, că au sosit vremuri de belșug, veți minca domniile-voastre la mine, dacă binevoiți.

Ei s-au arătat foarte bucuroși. Îndată ce a sosit la Rodos, Tirante a pus să se cumpere o mulțime de pînzeturi ca să fie îmbrăcați toți robii cu mantale, surtucuri, nădragi, încălțări și cămăși, iar cămășile lor grosolane, după ce au fost spălate, le-a trimis în Bretania ca să fie puse la moartea lui într-o capelă drept amintire, alături de cele patru scuturi ale cavalerilor pe care îi biruise la serbările de la curtea Angliei. Cînd a aflat magistrul de fapta lui Tirante, a spus de față cu regele, cu Filip și cu toți cei din preajmă :

— Credința mea este că Tirante, dacă o avea multe zile de trăit va ajunge să stăpînească lumea. Căci e mărinos, viteaz, înțelept și iscusit ca nimeni altul. Cîstit vă spun că, dacă Dumnezeu mi-ar fi dat o împărăție sau un regat și aș fi avut o fiică, aș fi dat-o cu dragă inimă după Tirante, mai degrabă decît după oricare alt principe al creștinătății !

Regele a chibzuit bine la cuvintele înțelepte ale magistrului, hotărînd în sinea lui ca îndată ce vor ajunge în Sicilia să-și mărite fata cu Tirante. (...)

**Cum s-a încheiat căsătoria lui Filip cu
infanta Siciliei**

Îndată ce galerele au fost gata de plecare, regele, Filip și Tirante și-au luat rămas-bun de la marele magistrul și de la toți cavalerii ordinului, cu care prilej magistrul a stăruit iar ca Tirante să-și ia plata pentru grâu și corabie, dar el s-a împotrivit cu mărînimie, nevrînd să primească nimic.

După ce s-au urcat pe galere, au ridicat pinzele, iar vremea a fost atît de bună și de prielnică, încît în puține zile au ajuns în insula Sicilia. Mult s-au bucurat supușii la venirea regelui și stăpînului lor, și au trimis de îndată un sol la regină ca să-i ducă vestea. Regele a întrebat ce făcea regina, cum se simțeau fiii și fiica lui și fratele său, ducele ; i s-a spus că erau bine sănătoși cu toții și că regele Franței trimisese o solie de patruzeci de cavaleri bogat înveșmîntați și cu un strălucit alai de gentilomi. Tirante s-a bucurat mult de sosirea solilor, dar nu și regele, căci se tot gîndea la cuvintele magistrului din Rodos. Apoi s-au odihnit acolo cîteva zile, căci erau obosiți de călătoria pe apă. (...)

Cînd a sosit regele la palat cu toți oamenii săi, solii regelui Franței au venit să i se închine, înmîinîndu-i scrisoarea de credință. Regele i-a primit cu bunăvoință, făcîndu-le toată cîntea, după care s-au dus la Filip, închinîndu-i-se cu supunere, ca unui fiu al seniorului lor, iar el i-a sîrbătorit în fel și chip, veselindu-se cu toții.

După ce s-au încheiat serbările prilejuite de venirea regelui, solii și-au spus solia, care cuprindea trei lucruri : primul era că regele Franței se învoia foarte bucuros ca fiul său Filip să se căsătorească cu infanta Ricomana, fiica regelui, așa cum pusese la cale viteazul Tirante. În al doilea rînd, dacă regele Siciliei avea un fiu, el i-ar da de soție

pe una din fiicele sale, odată cu o sută de mii de scuzi. În al treilea rînd, el ceruse papei, împăratului și tuturor principilor creștinătății să-i trimită ajutoare, fiindcă se hotărîse să pornească împotriva necredincioșilor, și toți făgăduiseră să-i dea sprijin, așa încît îl rugau și pe el, din partea seniorului lor, regele Franței, să-i trimită ajutor. Iar dacă se învoia să-i trimită o oștire, atunci să-l pună căpitan pe Filip, care să vină cu ea.

Regele a răspuns că în privința căsătoriei era foarte bucuros, dar pentru celelalte două lucruri avea să vadă ce va hotărî tot divanul. (...) Cînd a aflat infanta că tatăl ei încuviințase căsătoria cu Filip, și-a spus în sinea ei : „Dacă voi vedea la el vreun semn de grosolanie sau zgîrcenie, n-am să-l iau de bărbat nici în ruptul capului, iar de acum înainte n-o să-mi dau pace pînă nu voi afla adevărul. (...) Căci înainte de a mă învoi la căsătorie, am să-l pun iarăși la încercare și am să aduc din Calabria un înțelept foarte învățat, care o să-mi spună toate cîte vreau să le știu“.

Filip, după ce a primit banii pe care i-i trimisese tatăl lui, și-a făcut veșminte bogate din mătase țesută cu fir, avînd și o mulțime de pietre scumpe, lanțuri de aur și alte podoabe de preț. De Sfîntă Maria Mare, regele i-a poftit la masă pe Filip și pe soli, împreună cu curtenii săi mai de vază, iar Filip a venit gătit cu o mantie purpurie lungă pînă-n pămînt și căptușită cu hermină. (...) Pe cînd ședeau ei la masă, a început să plouă cu găleata, iar infanta s-a bucurat, zicîndu-și : „Acum o să-mi pot împlini dorința“.

După ce s-au sculat de la masă, au venit muzicanții și s-a pornit dansul în fața regelui și reginei. Mai apoi s-au adus gustările, iar regele s-a retras în iatac să se odihnească, dar infanta n-a vrut să oprească dansul ca să nu plece Filip. Pe la chindie cerul se luminase și apăruse iar soarele, așa că infanta a spus :

— Ce-ar fi să facem o plimbare prin oraș, căci s-a făcut vreme frumoasă ?

Filip s-a grăbit să răspundă :

— Cum, domniță, vrei să ieși în oraș pe o vreme schimbătoare ca asta ? Dacă se așterne iar pe ploaie o să te ude toată.

Tirante înțelegînd însă viclenia infantei, l-a tras de mîncă pe Filip ca să tacă. Infanta l-a cam văzut cum îi făcea semn și s-a supărat, poruncind să se aducă numaidecît caii, și atunci toți au trimis după cai. Cînd au venit, Filip a luat-o de braț pe infanta și a dus-o spre calul ei, iar după ce a încălecat, deși era întoarsă cu spatele către el, îl putea urmări cu coada ochiului fără să-l slăbească o clipă. Filip i-a spus lui Tirante să trimită pe careva după altă mantie, ca să nu se prăpădească cea de pe el.

— Ei, bat-o s-o bată de mantie, nu vă mai gîndiți la ea ! Cînd s-o strica asta o să vă faceți alta !

— Vezi măcar dacă nu găsești pe aici doi paji care să-mi țină poalele să nu se tîrască pe jos.

— Pentru un fecior de rege sînteți tare calic și zgîrcit ! a spus Tirante. Porniți degrabă, căci vă așteaptă infanta.

Filip a plecat cu inima strînsă. Prințesa, care nu-l slăbea din ochi, tot trăgînd cu urechea la ce-și spuneau, n-a putut pricepe ce-au zis, căci nu-i auzea bine. S-au plimbat așadar prin oraș, spre marea plăcere a infantei, cînd vedea cum se udă mantia amărîtului de Filip, care se uita cu jale la ea. Ca să petreacă și mai bine, infanta a cerut să se aducă șoi-mii, căci dacă ieșeau puțin din oraș, poate prindeau nis-caiva prepelețe.

— Nu vezi, domniță, a zis Filip, că nu e vreme de mers la vînaătoare ? Peste tot dai numai de apă și glod.

„Aoleu, ce mai cărpănos ! și-a spus infanta ; bădăranul ăsta nu e în stare să-mi îplinească nici cea mai mică dorință !“

Fără să-l mai ia în seamă, a ieșit îndată din oraș și, văzînd un țaran, l-a chemat deoparte ca să-l întrebe dacă se afla prin apropiere vreun rîu sau vreo baltă mai mare, iar omul a răspuns :

— Stăpînă, mergînd drept înainte o să dați curînd de o baltă mare și adîncă, de-î ajunge catirului apa pînă la vîntre.

— Asta e baltă care-mi trebuia ! a zis infanta.

Și a luat-o înainte, cu toți ceilalți după ea. Cînd au ajuns la baltă, infanta a trecut prin apă, dar Filip a rămas în urmă, întrebîndu-l pe Tirante dacă nu se găseau pe acolo niște copii care să-i țină poalele mantiei.

— Mi-ați scos sufletul cu vorbe de-astea, a zis Tirante, și cu atîta cicăleală fără rost. Mantia e gata prăpădită și n-are cum se strica mai rău, așa că nu vă mai gîndiți la ea, căci o să v-o dau pe a mea ! Vedeți că infanta a și trecut și se tot duce, așa că grăbiți-vă s-o ajungeți și țineți-vă pe lîngă dînsa !

Zicînd acestea, Tirante a început să rîdă cu hohote ca să pară că Filip îi spusese vreo glumă. După ce au trecut apa, infanta l-a întrebat ce-l făcuse să rîdă, iar el a zis :

— Pe cîntea mea, domniță, am rîs de o întrebare pe care mi-a tot pus-o Filip astăzi, și înainte de a ieși din iatacul alteței-voastre, și cînd a fost să încălecăm, și acum cînd să intrăm în apă ; mă tot întreabă ce e dragostea și de unde vine ; (...) de-aia zice vorba din bătrîni : „inima-i dă ghes, gura-i dă vîers“. Căci, domniță, dragostea cîstită și curată pe care v-o poartă Filip nu-și are pereche...

— Să ne întoarcem în oraș ! a zis infanta.

Cînd a fost să treacă apa înapoi, s-a uitat să vadă dacă cei doi vorbeau iar unul cu altul, dar cum Filip știa că toată mantia îi era learcă, a trecut prin apă fără să-i mai pese de ea. Infanta s-a înșeninat și a dat crezare spuselor lui Tirante. Dar în sufletul ei nu era pe deplin împăcată. (...)

În ziua aceea a sosit în oraş înţeleptul după care trimisese infanta în Calabria şi pe care îl aştepta cu nerăbdare ca să afle ce fel de om era Filip. Ajungînd pe-nnoptate, şi-a făcut socoteala să meargă a doua zi la biserică, unde o să dea de infantă, aşa că a tras la un han şi a pus la fript o ciosvîrtă de miel. Tocmai atunci a venit un haidamac cu un iepure şi i-a spus înţeleptului să-şi ia carnea de la foc ca să-şi frigă el iepurele, iar apoi să-şi gătească şi dînsul carnea de miel.

— Omule, a zis înţeleptul, nu ştii oare că hanul e casa tuturor şi că primul venit are drept de întîietate ?

— Puţin îmi pasă de dreptul ăsta — a zis haidamacul. Doar vezi bine că eu am un iepure, care e mai de preţ şi se cade să treacă înaintea mielului, după cum prepeliţa trece înaintea iepurelui, pentru că trebuie să i se dea cîntea cuvenită.

Şi s-au pornit pe gîlceavă şi pe ocări, pînă cînd haidamacul i-a cîrpit o palmă zdravănă înţeleptului, care, socotindu-se înjosit, a ridicat frigarea şi l-a lovit cu vîrful în tîmplă de-a căzut mort pe loc.

Străjerii l-au înhăţat numaidecît pe înţelept şi l-au băgat la răcoare. Dimineţa a încercat să spună că se afla în slujba curţii, dar regele a poruncit să nu i se dea decît patru uncii¹ de piine şi patru de apă. Infanta n-a îndrăznit să pună o vorbă pe lîngă rege, ca să nu se afle că ea îl chemase. După cîteva zile a fost întemniţat un cavaler de la curte, care se încăierase cu alţii, de căzuseră o mulţime de răniţi, şi l-au băgat în aceeaşi temniţă cu înţeleptul. Făcîndu-i-se milă de el, cavalerul

¹ Măsură de greutate cîntărind cca 28 grame.

fi dădea o parte din mîncarea lui. Cînd s-au împlinit cincispreze zile de cînd fusese închis, înțeleptul i-a spus:

— Seniore cavalier, rogu-te ai bunătatea ca mîine, cînd te vei afla în fața regelui, să binevoiești a-i cere să se îndure de mine, căci vezi doar că e vai și amar de zilele mele; dacă n-ar fi fost pomana domniei-tale, aș fi murit de foame cu cele patru uncii de pîine și apă pe care mi le-a rînduit. Și să-i spui mării-sale infanta că am dat ascultare poruncii sale, iar cu asta-mi vei face un mare bine.

— Ce tot spui acolo? Teamă mi-e că o să treacă și anul ăsta și încă unul pînă să ies de aici, dacă Dumnezeu în marea lui bunătate n-o face vreo minune.

— N-o să treacă nici o jumătate de ceas și ai să ieși din temniță, a zis filozoful, căci altminteri aici rămii pînă la capătul zilelor!

Cavalerul s-a minunat de cuvintele înțeleptului și se tot gîndea la ele. Dar pe cînd cugeta el astfel, a intrat armășelul și i-a dat drumul din temniță.

S-a întîmplat după aceea că regele a poruncit să se caute cai de cumpărat, ca să-i trimeată împăratului de la Constantinopol. Un gentilom care avea cel mai frumos cal din toată insula Siciliei s-a gîndit să i-l ducă, iar regele, cînd l-a văzut, s-a minunat de asemenea mîndrețe, căci la patru ani cîți avea, era foarte mare, sprinten și bine legat; și ar fi fost fără cusur dacă n-ar fi avut o mare meteahnă, anume că își ținea urechile pleoștite.

— Calul ăsta ar face, fără vorbă, o mie de galbeni, dacă n-ar avea meteahna asta, a zis regele.

Nimeni nu știa și nu putea înțelege pricina ei. Atunci cavalerul care fusese întemnițat a spus:

— Seniore, dacă întîlțimea-voastră ați trimite după învățatul ce se află la închisoare, el ar ști și ar înțelege, căci în timpul cît am stat închis cu el acolo, mi-a spus lucruri ciudate și uimitoare; de pildă, mi-a spus că dacă pînă într-o jumătate de ceas nu ieșeam din temniță,

n-aveam să mai ies toată viața, și multe altele, toate adevărate.

Regele a trimis armășelul să i-l aducă numaidecît. Cînd a sosit înțeleptul, l-ă întrebat din ce pricină calul acela atît de frumos avea urechile pleoștite. Iar el a răspuns:

— Măria-ta, faptul e foarte firesc, deoarece calul acesta a supt lapte de măgăriță. Și cum așa-și țin măgarii urechile, calul a supt năravul odată cu laptele.

— Maică Precistă!, a zis regele, să fie adevărat ce-a grăit înțeleptul?

A trimis după stăpînul calului și l-a întrebat ce lapte a supt animalul, de vreme ce nu putuse să-i spună pricina betesugului pe care-l avea la urechi.

— Măria-ta, a zis gentilomul, calul ăsta cînd s-a născut era atît de mare și zdravăn de nu-l putea făta iapa, așa că a trebuit spintecată cu cuțitul ca să i-l scoată, iar ea a murit. Avînd eu însă o măgăriță care fătase de curînd, l-am pus să sugă de la ea, și a așa a crescut în ograda mea pînă a ajuns cum l-ai văzut măria-ta.

— Multe mai știe omul ăsta! a zis regele, și a poruncit să fie dus înapoi în temniță, întrebînd cîtă pîine i se dădea.

— Patru uncii, stăpîne, a zis temnicerul, așa cum a fost porunca mării-voastre.

— Dați-i încă patru, să fie opt.

Venise la curte un neguțător de giuvaeruri din Damasc și Cairo, care printre multe alte nestemate avea de vînzare un rubin foarte mare și frumos și cerea pe el șaizeci de mii de galbeni. Regele îi dădea treizeci de mii, și nu ajungeau să cadă la învoială. Dar regele ținea mult să aibă rubinul, din pricina mărimii lui neobișnuite, cum nu se mai pomenise pe nicăieri, fiind mai mare decît cele ce se pot vedea la San Marco din Veneția sau la mormîntul sfîntului Toma din Canterbury. Și cum solii Franței primiseră scrisori de la seniorul lor regele, în care acesta spunea că dorește să vină în Sicilia ca să-l viziteze pe

rege și să-și vadă nora, pe mîndra Ricomana, măria-sa ar fi vrut grozav să cumpere rubinul, ca să se arate cu ascemenea prilej gătit cum o cerea rangul lui. Cavalerul care fusese întemnițat i-a spus:

— Cum să dea înălțimea-voastră atîta bănet pe o piatră ca asta, căci eu văd că are în partea de jos trei găurele.

— Am arătat-o la argintari și alți meșteri care se pricep la nestemate, a răspuns regele, și mi-au spus că atunci cînd i s-o face ferecătura, partea asta o să vină dedesubt și n-o să se vadă nimic.

— Seniore, a stăruit cavalerul, cu toate astea, bine ar fi s-o vadă și înțeleptul, căci el ar ști să spună cît prețuiește.

— Asta nu e greu, a zis regele, să mi-l aducă!

Și l-au adus pe înțelept, iar regele i-a arătat rubinul. Îndată ce i-a văzut găurile, l-a luat în palmă și l-a dus la ureche. Stînd așa cu ochii închiși o bucată de vreme. Pe urmă a spus:

— Stăpîne, în piatra asta se află un trup însuflețit.

— Cum așa, a zis negustorul, cine a pomenit vreodată viețuitoare într-o nestemată?

— Dacă n-o fi așa, a răspuns filozoful, iată, am trei sute de ducați : îi las drept zălog în mîna măriei-tale și-mi pun și viața cheazășie.

— Iar eu, stăpîne, a zis giuvaergiul, mă învoiesc și eu să-mi pun viața drept cheazășie de vreme ce și-a pus-o el, și sînt gata să-mi pierd și viața și giuvaerul dacă s-o găsi în el trup viu.

După ce au făcut legămîntul și s-au înmînat regelui cei trei sute de ducați, au pus rubinul pe o nicovală și l-au spart în două cu ciocanul, iar înăuntru s-a găsit un vierme viu. Toți cei de față s-au minunat de marea iscusință și pricepere a înțeleptului, dar giuvaergiul s-a tulburat grozav, căci sufletul nu-i era nici împăcat, nici la adăpost de moarte.

— Stăpîne, acum faceți dreptate, a zis înțeleptul.

Iar regele i-a înapoiat pe dată ducății, i-a dat rubinul și a trimis după gide să împlinească osînda neguțătorului.

— De vreme ce am ucis un nemernic, a zis înțeleptul, acum am să-l iert pe omul ăsta, care e cumsecade.

Și cu îngăduința regelui, l-a iertat de osîndă, și a dăruit regelui bucățile de rubin. Acesta le-a luat, iar apoi a poruncit să-l ducă înapoi în temniță, întrebînd cîtă pîine i se dădea. Temnicerul i-a spus că opt uncii, iar regele a zis:

— Să-i dați încă opt, să fie șaisprezece.

Pe drum spre închisoare, înțeleptul a grăit către cei care-l duceau:

— Spuneți-i regelui din partea mea că negreșit nu este fiul mărețului și slăvitului Roberto, care a fost cel mai viteaz și mărinimos principe din lume. Căci după faptele sale se vede că nu se trage din el, ci este odrasla unui brutar. Iar dacă vrea să afle mai mult, eu pot să i-o dovedesc prin mărturii învederate. El stăpînește țara pe nedrept, ca un tiran, pentru că domnia și coroana Siciliei i se cuvine ducelui de Messina, căci bastarzii nu pot să fie regi și să stăpînească regate.

Dacă l-au auzit armășei rostind asemenea cuvinte, s-au dus pe dată să-i spună regelui, care a zis:

— Pentru liniștea sufletului meu, vreau să aflu cum vine una ca asta. Cînd s-o întuneca, să mi-l aduceți în taină.

Îndată ce s-a văzut între patru ochi cu înțeleptul, regele l-a întrebat dacă era adevărat ce-i spusese armășelul, iar el i-a răspuns cu chipul senin și inima vitează:

— Stăpîne, este adevărat tot ce ți-a spus.

— Și de unde știi tu că nu sînt fiul regelui Roberto?

— Stăpîne, dintr-o rațiune foarte firească, pe care o poate pricepe și un măgar: mai întîi, cînd ți-am spus mărici-tale treaba cu urechile calului, pe care nimeni de la curte nu o știa și nici n-o înțelegea, m-ai miluit cu

patru uncă de pîine. Să luăm apoi treaba cu rubinul: eu mi-am zălogit viața și puținii mei bănișori, pe urmă ți-am dat și rubinul, care de drept era al meu, iar dacă nu eram eu, te-ai fi ales cu mare pagubă de bani. Pentru oricare din lucrurile astea s-ar fi convenit să mă scoți din temniță și să-mi dai vreo răsplată, dar n-am căpătat altă mulțumire decît o bucată de pîine. Astfel, prin firească rațiune, am ajuns să pricep că măria-ta ești fiul unui brutar, necum al regelui Roberto, slăvit să-i fie numele!¹

— Dacă te învoiești să rămii în slujba mea, a zis regele, eu am să-mi îndrept proastele porniri și am să te ridic printre sfetnicii mei; dar vreau neapărat să aflu adevărul întreg.

— Să nu faci una ca asta stăpîne, a zis înțeleptul, căci uneori zidurile au urechi, iar lucrul ăsta nu trebuie să-l audă nimeni, căci, cum se zice la noi în Calabria, vorba multă pagubă aduce, iar scărpinatul scoate rîia la iveală.

Dar neluînd în seamă primejdia ce-l putea paște, regele rușinat a chemat-o pe mumă-sa, regina, și mai cu rugă-minți, mai cu amenințări a silit-o să-i spună adevărul: anume cum se lăsase înduplecată de poftele și dorința unui brutar din cetatea Rijols².

¹ Acest episod al „înțeleptului calabrez” n-are nimic original. Prima parte, care se petrece în temniță, amintește de o întîmplare din viața lui Iosif (*Geneză*, 40). Tot restul, adică episodul cu calul, cu piatra prețioasă și cu regele care e fiul unui brutar, se găsește relatat identic în povestirea a doua din culegerea anonimă italiană *Il novellino*, de la sfîrșitul secolului al XIII-lea. Subiectul provine la origine din cunoscutul ciclu oriental *1001 de nopți*.

² Reggio Calabria. Cît despre regele Roberto, numele se întîlnește în Sicilia doar în secolul al XI-lea. În epoca lui Martorell, Sicilia aparținea regatului Neapole, dar și acolo îl întîlnim numai cu un veac înainte: este Robert de Anjou (1309—1343), căsătorit cu o descendentă a casei de Aragon, căreia autorul nu-i putea atribui fapte atît de compromițătoare. În versiunea italiană menționată în nota anterioară, acțiunea se petrece în Grecia, iar regele se numește Filip.

După ce a ieșit înțeleptul din temniță, infanta l-a chemat ca să-l întrebe ce părere avea despre Filip, la care el a spus că ar vrea mai întâi să-l vadă. Infanta i-a trimis un paj să-i spună că îl chema ea la dans; înțeleptul s-a uitat bine la el și, după ce a plecat, i-a spus infantei:

— Domniță, tânărul pe care mi l-ai arătat poartă scris în frunte că e foarte grosolan și zgîrcit. O să-ți pricinuiască multe necazuri, va fi curajos și foarte îndrăzneț din fire și va muri rege.

Infanta a stat o vreme pe gînduri, apoi a zis:

— Am tot auzit spunîndu-se că de ce ți-e frică nu scapi. Mai bine intru la mănăstire sau mă mărit cu un ciubotar decît să-l iau pe ăsta de bărbat, chiar dacă o fi să ajungă regele Franței!

Infanta îl pune din nou la încercare pe Filip

Regele poruncise să se facă un pat cu un baldachin foarte bogat, numai din brocarturi, ca să i-l dăruiască fiicei sale de ziua nunții și a pus să se aducă în aceeași încăpere un alt pat, cu baldachin alb, ca să slujească drept model. Cînd pologul de brocart a fost gata, paturile au fost puse unul lîngă altul, iar cel mai bogat avea o învelitoare tot de brocart și așternutul pregătit pentru nunta infantei, cu fețele de pernă brodate, de se vedea că e un pat cu totul deosebit. Celălalt era pe de-a-ntregul alb și era mare deosebite între ele.

Infanta a făcut dinadins-așa încît să țină balul pînă noaptea tîrziu, iar cînd a trecut de miezul nopții, regele s-a dus în iatacul lui pe tăcute, ca să nu tulbure petrecerea fiicei sale. Și cum începuse să plouă, ea a trimis să-l

întrebe dacă-i îngăduia lui Filip să rămână peste noapte la palat cu fratele ei, infantele, iar regele s-a învoit bucuros. (...)

După ce a plecat toată lumea, au venit doi paji cu făclii și l-au poftit pe Filip să meargă la culcare; el a răspuns că va face așa cum dorea infanta și fratele ei, iar dînșii au zis că era timpul să se culce. Atunci Filip s-a închinat în fața prințesei și pajii l-au dus în odaia cu cele două paturi.

Cînd a văzut el așa mindețe de culcuș, s-a minunat, gîndindu-se că era mai bine să se culce în patul cel alb. În seara aceea i se descususe ciorapul de atîta dănțuială și s-a temut că slugile lui n-au să vină a doua zi de cum s-o scula el din somn. Cei doi paji fuseseră bine struniți de prințesă, care-și găsisese un loc de unde putea urmări tot ce făcea Filip. El i-a spus unuia dintre paji:

— Fă bunătate și adu-mi un ac de cusut cu un fir de ață albă.

Pajul s-a dus la infanta, care văzuse că l-a trimis, dar nu știa pentru ce. Ea a poruncit să i se dea acul și ața, iar pajul l-a găsit plimbîndu-se încolo și înapoi prin odaie fără să fi spus vreo vorbă celui alt servitor.

După ce a luat acul, Filip s-a apropiat de făclie, prefăcîndu-se că-și zgîndăre o zgaibă de la mină, și infanta a crezut că de aceea ceruse acul. Pe urmă l-a înfipt în așternutul patului unde avea să se culce și s-a dezbrăcat de haine pînă ce a rămas într-un pieptar de fir, și s-a așezat pe pat ca să-și desfacă jartierele. După ce l-au descălțat pajii, i-a trimis la culcare, spunîndu-le să-i lase o făclie aprinsă, iar ei au plecat închizînd ușa. Atunci Filip s-a ridicat ca să-și ia acul și să coasă ciorapul, dar n-a mai dat de el. L-a căutat prin tot patul de la cap la picioare, a ridicat și învelitoarea, supărat că nu găsește acul, trăgînd-o înapoi și încolo pînă cînd a căzut pe jos. Atunci

a tras și cearșafurile de a răvășit tot patul, dar acul nicăieri. În cele din urmă, a dat să pună așternutul la loc ca să se culce, dar când a văzut că toate erau claie peste grămadă și-a zis: „Dă-l încolo! N-ar fi mai bine să mă culc în celălalt pat decît să mă muncesc să-l fac pe ăsta la loc?”

Ac cu noroc a fost acela pentru Filip! Căci s-a culcat în patul cu baldachin bogat, lăsînd așternutul celuiilalt pe jos, iar infanta care văzuse tot ce a făcut Filip, le-a spus jupînițelor ei:

— Ascultați și luați aminte cît e de mare iscusința străinilor și mai cu seamă a lui Filip. Eu am vrut să-l încerc cu paturile astea, așa cum am mai făcut și alte dăți, socotind că dacă e bătăran sau calic din fire, n-o să-l lase inima să se culce într-un asemenea pat, ci o să-l aleagă pe celălalt mai sărăcuț. Dar el mi-a răspuns cu alt șiretlic, căci l-a răvășit pe cel sărăcuț, aruncînd așternutul pe jos, și s-a culcat în cel bun, ca să arate că el e fecior de rege și acela i se cuvine de vreme ce se trage dintr-o viță nobilă, aleasă și veche. Acum m-am încredințat că inimosul Tirante, ca un cavaler cinstit ce este, mi-a spus adevărul și toate îndemnurile pe care mi le șoptea erau spre binele și onoarea mea. Socotesc că înțeleptul nu este așa de priceput cum credeam eu, și de-acum înainte nu-mi mai trebuie sfat nici de la el nici de la alții ! (...)

A doua zi dimineața, îndată ce s-a îmbrăcat și și-a tras rochia pe ea, a trimis după Tirnate, așa cum se afla, și cu față voioasă l-a înștiințat de hotărîrea ei. (...)

Cînd a văzut Tirante dincotro bătea vîntul și l-a zărit la ușă pe Filip, care o aștepta pe infanta ca s-o însoțească la biserică, a rugat-o să-și îndepărteze însoțitoarele, căci voia să-i mai spună cîteva vorbe de față cu Filip. Atunci ea le-a poruncit să meargă să se pieptene, iar ele s-au mi-

rat grozav că se arăta atît de prietenoasă cu Tirante. După ce le-a văzut plecate, el a deschis ușa și l-a chemat în odaie pe Filip, zicînd :

— Domniță, iată-l pe Filip, care arde de dorința de a vă sluji mai presus decît pe orice altă prințesă din lume, și de aceea vă rog pe alteța-voastră în genunchi, așa cum mă aflu, să-i dați o sărutare în semn de credință.

— Vai, Tirante, a zis infanta, o să mă rog la Dumnezeu să n-ajungi la pîine uscată cu gura asta păcătoasă. Astea sînt vorbele pe care voiai să mi le spui ? Ți se citește pe față ce ascunzi în cuget. Una ca asta am s-o fac doar cînd mi-o porunci tatăl meu, regele.

Dar Tirante i-a făcut cu ochiul lui Filip, care a prins-o iute în brațe, ducînd-o la o canapea ce se afla în apropiere și a sărutat-o de vreo cinci-șase ori. Infanta a zis :

— Tirante, nu credeam că mă pot încrede atît de puțin în domnia-ta. Ce m-ai făcut să fac ? Eu mi te socoteam că pe un frate și iată că m-ai dat pe mîna celui care nu știu dacă-mi va fi prieten sau dușman. (...)

— Domniță, și Filip și eu ne aflăm aici doar ca să vă slujim. Fiți bună domnia-voastră și arătați-vă un pic mai îngăduitoare.

Și zicînd acestea, Tirante a apucat-o de mîini, iar Filip a vrut să treacă la fapte. Dar prințesa a început să țipe și jupînițele ei au dat fuga de i-au potolit, scoțîndu-i basma curată.

După ce infanta a fost gătită cu veșminte bogate, Filip și Tirante au plecat cu ea și cu regina, și chiar înainte de slujbă au fost logodiți. În duminica următoare s-a făcut nuntă cu mare alai, urmată de serbări strălucite ce au ținut zi și noapte vreme de opt zile, cu întreceri în luptă, turniruri, baluri și măscărici. Iar infanta a fost atît de sărbătorită, încît pînă la urmă s-a arătat mulțumită de Tirante, dar și mai mulțumită de Filip.

**Regele Franței pornește împotriva
necredincioșilor, iar Tirante face un legămint**

După ce s-au încheiat serbările prilejuite de nuntă, cum regele Siciliei era hotărît să trimită ajutor regelui Franței pentru războiul pe care voia să-l pornească împotriva maurilor, a poruncit să se pregătească zece galere și patru corăbii mari, plătind oștenilor leafa pe șase luni înainte. Tirante a cumpărat o galere, fără să ceară bani sau sprijin de la nimeni, ca să poată merge cu ea unde o pofti. (...) Filip a fost numit căpitan și a pornit însoțit de infantele Siciliei către portul Savona, unde s-au întâlnit cu corăbiile papei, ale împăratului și ale tuturor celor ce făgăduiseră sprijin regelui Franței¹. De acolo au plecat împreună mai departe pînă ce au dat de regele Franței în insula Corsica ; aici corăbiile au încărcat apă de băut, iar pe urmă, fiind îndestulate cu tot ce le trebuia, au ajuns în zorii zilei următoare în fața orașului Tripoli, fără să mai oprească în Sicilia sau prin alte locuri. Nimeni din întreaga flotă nu știa unde se duc, afară de rege, însă cînd au văzut că acesta își oprișe corabia în loc și că oamenii lui se înarmau cu toții, au priceput că aceea le era ținta.

Atunci Tirante a înaintat cu galera lui și, apropiindu-se cu o barcă, s-a urcat pe corabia regelui, întocmai cum au făcut și alții. Regele își punea armura, pregătindu-se să asculte îndată liturghia. Cînd a început slujba,

¹ Episod imaginar, deoarece regii Franței din timpul lui Martorell (Carol al VII-lea și Ludovic al XI-lea) n-au organizat nici o campanie de acest fel. Dar asemenea incursiuni — mai mult cu caracter de jaf — erau destul de frecvente în epocă, pornite de oricare din țările ce participau la traficul din Mediterana, sau uneori chiar de diverși căpitani, pe cont propriu, cum este cazul cavalerului castilian Pedro Vazquez de Saavedra, sau al burgundului Geoffroy de Thoisy.

Tirante a îngenuncheat în fața mării-sale și i-a cerut îngăduința să facă un legământ, iar acesta s-a învoit bucuros. Atunci Tirante a îngenuncheat la picioarele preotului, care a luat liturghierul și s-a întors către rege, iar cavalerul, în genunchi cum era, a pus mîna pe carte și a rostit următoarele cuvinte :

— Cum din mila Domnului nostru atotputernic am fost primit în ordinul cavalerilor, liber fiind și nelegat prin nici un alt jurământ, de bună voie și nesilit de nimeni, ci doar din dorința de a-mi dobîndi faima, mă leg în fața lui Dumnezeu și a tuturor sfinților, precum și a seniorului meu, ducele de Bretania, căpitan peste toată această flotă și locțiitor al slăvitului și preacreștinului rege al Franței, să fiu astăzi cel dintîi care să pună piciorul pe uscat și cel din urmă care să-l părăsească ¹.

După el a jurat Diafebus, legîndu-se să-și scrie numele pe porțile orașului Tripoli. Pe urmă a jurat un alt cavaler că dacă regele va coborî pe uscat, el va ajunge pînă la zidurile orașului și va arunca înăuntru o dardă. Un altul s-a legat să intre în oraș, să răpească o fată maură de lingă mama ei și s-o aducă pe corabie pentru a o dărui fiicei regelui Franței. Alt cavaler a jurat să înalțe un steag pe cel mai înalt turn din oraș.

Pe corabia regelui se adunaseră peste patru sute cincizeci de cavaleri cu pîteni auriți ², iar acolo unde se află mulți oameni de aceeași îndeletnicire se stîrnește întotdeauna pizma și reaua-voință, căci păcatul acesta e foarte înfloritor printre aprigii pizmași care poartă pică și dușmănie cavalerului cinstit și viteaz. Mulți s-au simțit îndem-

¹ Legământul lui Tirante este foarte asemănător cu cel făcut de Geoffroy de Thoisy față de ducele Burgundiei în 1454, la o ceremonie cavalească de la Lille, fapt care confirmă cele spuse în nota de la p. 63. Analogia poate fi dusă chiar mai departe, stabilind un raport între rolul ducelui de Bretania din carte, și cel al ducelui de Burgundia contemporan cu Martorell.

² Semn distinctiv al celor ce fuseseră unși cavaleri.

nați să-l împiedice pe Tirante de a-și ține legământul, căutînd prin toate mijloacele, cu bărci, brigantine și galere ușoare să ajungă înaintea lui pe uscat.

Cînd au văzut maurii mulțimea aceea de corăbii, au dat de veste prin focuri și fum, așa că s-au adunat puzderie la țărmul mării ca să-i împiedice pe creștini să debarce. Tirante s-a întors pe corabia lui și toate galerele înaintau acum laolaltă, căutînd să lase scările pentru coborîrea pe uscat și se țineau atît de strîns una lîngă alta încît mai cît să poată lăsa jos scările, s-au întors toate cu pupa spre uscat ca să coboare oamenii, afară de a lui Tirante, care poruncise să intre cu prora în mal, așteptînd gata înarmat pe punte. De cum a simțit că galera a atins fundul, a și sărit în apă. Maurii, văzîndu-l, s-au năpustit spre el să-l omoare, dar Diafebus și alți oameni de-ai lui îl apărau strașnic cu arbaletetele. După el au sărit mulți oșteni și marinari ca să-l ajute. Galera regelui și celelalte coborîseră scările, dar cine se încumeta să iasă în fața puhoiului de mauri? Cea mai aprigă luptă a fost acolo unde se afla Tirante. Regele și oamenii săi plini de rîvnă, curaj și dirzenie au coborît pe scări ca niște cavaleri viteji ce erau și în graba lor de a da piept cu maurii mulți cădeau în mare.

După ce au ieșit toți din galere și corăbii, s-a încins între ei și mauri o bătălie îndîrjită, în care au pierit sumedenie de oameni de o parte ca și de alta. Atunci maurii au început să dea înapoi, trăgîndu-se către zidurile orașului, și mulți cavaleri inimoși s-au luat după ei, pătrunzînd în oraș unde au pus stăpînire pe cinci străzi, căci mai mult n-a fost chip. Toți cavalerii și-au îndeplinit legămintele pe ulițele cucerite, ducînd pe corăbii o mulțime de bogății luate de acolo. Dar maurilor le-au venit întăriri atît de puternice încît n-au mai putut să le țină piept, și îmbarcarea s-a făcut cu mare primejdie.

Sfătuit de marinari, regele a rânduit galerele în șir și a pus să se așeze scînduri legate cu lanțuri de la o scară la alta, ca să poată urca mai mulți oameni deodată, dar cu toate acestea au pierit destui. Se urcaseră toți în afară de Tirante, care rămăsese la urmă ca să-și îndeplinească legămîntul. Galera lui fusese despotmolită și scara lăsată jos în așteptarea lui. Un singur cavaler, pe nume Ricardo cel Norocos, döritor să-și sporească faima, care dealtfel i se cuvenea pentru virtuțile lui, a rămas lîngă Tirante și i-a spus :

— Toți s-au urcat pe corăbii ori au murit, afară de domnia-ta și de mine. Pentru că ai dobîndit lumeasca ferici-
cirea de a fi fost în fruntea învingătorilor și cu inimă dîrză de cavaler ai pus cel dintîi piciorul pe pămîntul ăsta blestemat (...), nu trebuie să uiți că eu te-am apărat de multe primejdii care te pășteau. Chibzuiește așadar și dă-ți seama că e drept să urci înaintea mea pe galeră, ca să ne bucurăm deopotrivă de cinste și faimă ca niște frați, căci uneori cel ce rîvnește singur la glorie ajunge s-o piardă. Fii înțelegător și lasă-mi partea ce mi se cuvine. Ia seama la ce-ți spun acum : am tot ce trebuie, și miini și picioare și inimă, dragoste, hotărîre și îndîrjire de leu înfometat, toate le am din belșug ; mînia, trufia și pizma în pumnul ăsta le țin închise. Dacă-l deschid, nu e om să găsească îndurare, căci sînt gata să-l frîng și să-l fac să se plece sub stăpînirea mea.

— N-avem timp acum să ne pierdem vremea cu vorbe, a spus Tirante. În mîna domniei-tale stă moartea sau viața. Eu am să fiu socotit învingător dacă vom muri amîndoi răpuși de păgîni și sînt încredințat că sufletele ne vor fi mîntuite dacă murim ca buni creștini, apărîndu-ne credința și viața. Cînd am făcut legămîntul, gîndul mi-a fost mai mult la moarte decît la viață și la primejdiile morții, iar toate acestea n-au nici o însemnătate cînd este vorba

de onoare și de nobila datină cavalierească, potrivit căreia, a muri ca un cavaler înseamnă a-ți încununa viața de glorie, cinste și faimă pe lumea asta ca și pe cealaltă. Chiar dacă nu mi-aș fi făcut legământul în fața unui senior de seamă ca regele Franței, ci doar în gând, rostindu-mi făgăduiala printre dinți, tot aș fi fost gata mai degrabă să mor decît să nu-mi țin cuvîntul, căci a fi cavaler asta înseamnă, să juri că te vei purta vitejește. De aceea, dă-mi mîna, Ricardo, și hai să murim luptînd ca niște cavaleri, în loc să ne pierdem vremea cu vorbe de prisos.

— Foarte bucuros, a zis Ricardo. Dă-mi mîna și să ieșim din mare ca să ne-ntoarcem asupra necredincioșilor.

Cei doi cavaleri stăteau în apă pînă la piept, ca să se aperse de lănci, darde, săgeți și pietre ce plouau asupra lor, apărați cu sîrg de oamenii de pe galere. Dar Ricardo, cînd a văzut că Tirante pornise spre țărm ca să-i înfrunte pe mauri, l-a apucat de mantie și l-a tras iar în apă, zicînd :

— N-am mai văzut cavaler neînfricat ca domnia-ta ; fiindcă știu acum ce inimă vitează ai, hai să facem așa : pune cel dintîi piciorul pe scară, și pe urmă o să urc eu înainte.

Regele se frămînta de teamă să nu piară cei doi cavaleri. Tirante s-a învoit să împartă cinstea cu Ricardo și a pus piciorul drept pe scară ; apoi celălalt a urcat primul, iar Tirante a rămas ultimul dintre toți, îndeplinindu-și astfel legământul. Atunci s-a iscat mare sfadă între cei doi cavaleri, întrucît unii ziceau că Tirante își îndeplinise cu toată cinstea legământul făcut, iar regele și mulți alții îl lăudau pe întrecute ; dar Ricardo, văzînd că toată onoarea îi revenea acestuia, a grăit de față cu regele precum urmează :

— (...) Dacă lucrurile vor fi judecate cum se cuvine, potrivit legilor cavalierești, cui trebuie să i se recunoască onoarea și gloria dacă nu mie ? Căci Tirante e un fricos

care nu și-a prea arătat vitejia în bătălii, chiar dacă de multe ori a fost ajutat de soartă, ceea ce nu înseamnă însă că lauda faptei de acum nu mi se cuvine mie și numai mie, cu toată cinstea onorurilor cavaleriești datorate celui mai bun. Așa cum mă vedeți, n-am să pun încălțăminte în picioare pînă cînd maiestatea-sa regele și nobilii cavaleri nu vor fi hotărît lucrul acesta. Căci precum știți preabine, după ce s-a îmbarcat toată lumea am rămas la țarmul mării doar eu și Tirante, tocmindu-ne îndelung care din noi să urce întii ; cum el făcuse legămînt iar eu nu, am ținut să înfrunt cele mai mari primejdii ale bătăliei cu toată puzderia de mauri aflați acolo, iar el, cînd a văzut că nu vreau să plec, s-a învoit să pună piciorul pe scară înaintea mea. Așadar, seniore, binevoiți maiestatea-voastră să întruniți înaltul vostru divan, pentru ca fără părtinire să dea onoarea cui i se cade, căci de drept și fără strîmbătate mie mi se cuvine. Iar dacă nu vreți să dați această hotărîre, spun aici, de față cu toată lumea, că sînt un cavaler mai destoinic decît Tirante și am să mă lupt cu el pe viață și pe moarte.

— Ricardo, i-a răspuns regele, nici un judecător drept nu poate lua vreo hotărîre pînă ce nu ascultă mai întii ambele părți, iar lucrul acesta nu se poate face dacă Tirante nu e de față.

Vorbele au ajuns la urechea lui Tirante, așa că s-a apropiat cu galera de corabia regelui, dar cînd a trecut dincolo, acesta se dusese în camera lui să se culce. Ricardo, aflînd de venirea lui Tirante, s-a dus la el și i-a spus :

— Tirante, orice ar fi să se întîmple, eu n-am să zic nimic, dar dacă îndrăznești să spui că eu nu sînt cavaler mai bun decît domnia-ta, te chem la luptă pe viață și pe moarte.

Și i-a aruncat mînușile drept zălog. Tirante, cînd a văzut că pentru un lucru atît de mărunț voia să se bată

cu el, a ridicat mîna și i-a tras o palmă zdravănă. Larma care s-a iscat pe dată a fost atît de mare, încît l-a făcut pe rege să iasă cu spada în mînă. Văzîndu-l pe rege, Tirante s-a urcat iute pe puntea de la proră ca să se pună la adăpost, spunîndu-i :

— Seniore, pedepsiți-l pe cavalerul acesta nerușinat de la care a pornit toată dihonnia. Nu s-a luptat niciodată în vreo întrecere și nici nu i-a fluturat cineva pe dinaintea ochilor o spadă răzbunătoare, dar vrea să se bată cu mine pe viață și pe moarte pentru o nimica toată ; dacă ar fi să mă biruiască, ar însemna că i-a biruit pe toți cavalerii pe care eu cu multă trudă am izbutit să-i înving, spre gloria și onoarea mea, iar dacă ar fi să-l înfrîng eu pe el, ar însemna că am înfrînt un om care nu s-a mai bătut niciodată.

După ce a rostit acestea, a făcut semn spre galera lui și, coborînd pe o frînghie pînă la ea, s-a pus la adăpost, căci dacă în împrejurarea aceea regele ar fi putut pune mîna pe el, cum pe corabia lui făptuise o jignire atît de grea, mare minune ar fi fost să nu poruncească a fi scurtat de cap.

Plecînd din orașul Tripoli, regele s-a îndreptat cu flota lui către Cipru, prădînd toată coasta Turciei și trecînd-o prin foc și sabie, iar bogățiile răpite de la necredincioși au fost încărcate pe corăbii. Cînd au ajuns în Cipru, s-au oprit în orașul Famagusta ca să ia merinde, iar apoi s-au întors către Tunis, unde au debarcat și au pornit asupra orașului. Tirante cu oamenii lui au atacat un turn, la picioarele căruia se afla un șanț adînc, iar el a căzut înăuntru. Ricardo, care umbla bine înarmat căutînd mereu un prilej să se răzbune pe Tirante, a ajuns lingă turn și l-a văzut în fundul gropii ; atunci a sărit și el înăuntru, în armură, așa cum era, și ajutîndu-l să se scoale, i-a spus :

— Tirante, ai în fața ochilor pe dușmanul tău cel mai înverșunat, de care atîrnă viața sau moartea ta, dar n-ai vrea cu nici un chip să mori de mîna maurilor cînd îmi stă în putință să te ajut.

Și l-a scos vitejește din groapă, unde fără indoială că ar fi fost ucis dacă nu i-ar fi venit grabnic în ajutor. Pe urmă i-a spus :

— Acum, că ai scăpat de primejdie, caută de-ți păzește bine pielea, pentru că te înștiințez că am să fac tot ce pot ca să teucid.

— Viteazule cavalier, a răspuns Tirante, am văzut cît ești de bun și mărinimos și cu cîtă virtute cavalierească m-ai scăpat de o moarte crudă ; îți cer în genunchi iertare pentru jignirea ce ți-am adus-o și îți dau spada mea, pe care ți-o pun în mînă ca să te răzbuni pe mine cum vei pofti ; iar dacă cumva nu vrei să primești cererea mea, eu n-am să mai scot spada împotriva ta cîte zile oi mai avea de trăit. Iată, ți-ai primit răzbunarea pe care o doreai, și ți-o poți lua chiar acum, căci îngenuncheat cum sînt la picioarele tale, sînt gata să o îndur cu toată smerenia.

Cavalerul, cînd l-a auzit vorbind cu atîta umilință și supunere, l-a iertat și s-a împăcat bucuros cu el, iar de atunci înainte au rămas prieteni atît de buni, încît nu s-au mai despărțit unul de altul pînă la moarte. După ce orașul Tunis a fost cucerit, prădat și nimicit, Ricardo n-a mai vrut să călătorească pe corabia regelui, ci numai pe galera lui Tirante. Cînd măriasa și ceilalți cavaleri au aflat cele petrecute între ei, s-au bucurat nespus și i-au lăudat, pentru că vădiseră amîndoi simțăminte alese.

La plecarea din Tunis regele Franței a ținut să se abată prin Sicilia, căci dorea să-și vadă nora, așa că s-au oprit la Palermo. Aflînd regele Siciliei despre venirea lui, a pus să se pregătească o mare serbare și s-a dus pe

corabia regelui Franței, arătându-se amândoi bucuroși de întâlnire. Când au coborât pe uscat, nora îl aștepta la țărmul mării, așa că s-au sărbătorit îndelung unul pe altul, iar socrul i-a făcut daruri de preț. O ținea tot timpul de mână și n-o lăsa să plece de lângă dînsul, iar cît a rămas acolo, i-a trimis zilnic un dar care o aștepta înainte de sculare : o dată brocarturi, o dată mătăsuri sau lanțuri de aur, giuvaeruri și alte lucruri scumpe. Regele Siciliei l-a sărbătorit în toate chipurile pe regele Franței și i-a dăruit o sută de cai de cel mai bun soi, care i-au plăcut nespuse de mult ; apoi i-a cerut fiicei lui să se îngrijească de îndestularea corăbiilor cu merinde și toate cele de trebuință, cercetîndu-le ea însăși cu de-amănuntul. Regele Franței a prețuit mult ceea ce făcea nora lui, bucurîndu-se că era o femeie harnică și pricepută, căci se îngrijea de corăbii din zori pînă-n seară și nu se așeza să mănînce pînă ce nu le știa chivernisite cu de toate.

Cînd s-a isprăvit cu pregătirea corăbiilor și au fost imbarcați și caii, regele Franței și-a luat rămas-bun de la regele Siciliei, regină și infanță, și a plecat, luîndu-l cu el pe principele Siciliei, căruia îndată ce au ajuns în Franța i-a dat de soție pe o fiică de-a lui. (...)

Scrisoarea împăratului din Constantinopol către regele Siciliei

La opt zile după sosirea lor în Sicilia, regele, aflat în divan cu sfetnicii săi, și-a amintit de o scrisoare primită de la împăratul din Constantinopol, care vorbea despre suferințele și nenorocirile sale, așa că l-a chemat pe Tirante și a pus să-i fie citită. Iar scrisoarea spunea precum urmează :

„Noi, Frederic¹, prin nesfârșita milă și bunătate a pururi atotstăpînitorului Dumnezeu, împărat peste împărăția Greciei, îți urăm sănătate și slavă, ție, rege al marii și îmbelșugatei insule a Siciliei. Datorită bunei înțelegeri încheiată de strămoșii noștri și încuviințată, întărită și consfințită prin solii împuterniciți de noi, aducem la cunoștința măriei-tale cum califul, maur renegat, a intrat cu mare mulțime de oaste în împărăția noastră, fiind însoțit și de sultanul turcilor. Au cotropit mare parte din pămînturile noastre, faptă la care nu ne-am putut împotrivi deoarece bătrînețea nu-mi mai îngăduie să pornesc la război. Pe lângă prăpădul pe care l-au făcut în orașe, sate și cetățui, mi-au ucis tot ce aveam mai scump pe lume, adică pe fiul întii născut, mîngîierea mea și scut apărător al sfintei și drepte credințe strămoșești, care a murit bărbătește în lupta cu necredincioșii, spre gloria lui și a mea. Dar durerea îmi este cu atît mai mare, cu cît a fost ucis chiar de ai lui. Ziua aceea amară și cernită a dus la pierzanie cîntea mea și faima casei împărătești.

Între timp mi-a ajuns la cunoștință vestea răspîndită pretutindeni, și anume că la curtea măriei-tale se află un cavaler deosebit de viteaz, după cum au dovedit-o faptele lui care au sporit faima gloriei ostășești, numit Tirante el Blanco, din frăția aceluia ales ordin cavaleresc care se

¹ Acest personaj este, evident, o creație a lui Martorell. Nu a existat nici un împărat bizantin cu numele de Frederic, sau Henric — cum din greșeală i se spune în cap. 186 (pasaj omis), și nici vreun Alberto, presupusul tată al acestui împărat (II, p. 43). Cît despre bunicul și străbunicul său (cap. 126, pasaj omis), faptele atribuite celor doi aparțin biografiei lui Constantin cel Mare, care domnise cam cu o mie de ani în urmă. Este probabil că figura acestui împărat bătrîn, neputincios și timorat a fost inspirată pe de o parte de Andronic II Paleologul cel Bătrîn (1282—1328), în timpul căruia a avut loc expediția catalană amintită în nota de la p. 103 ; pe de altă parte, o cerere similară de ajutor a fost lansată de împăratul Ioannes VIII (1425—1440), în timpul căruia s-a organizat cruciada din 1444—45.

spune că a fost întemeiat în Anglia. (...) Îți cerem așadar să ne faci binele ca, în numele credinței, al dragostei și al rîvnii față de Dumnezeu și de îndatoririle cavaleresti, să binevoiești a-l ruga din partea măriei-tale și a mea să vină în slujba și sprijinul meu, căci îl voi răsplăti din belșug cu bunurile mele. Iar de nu va veni, mă rog de dumnezeiasca dreptate să-i hărăzească suferințele pe care le îndur eu.

Preafericitule rege al Siciliei, primește rugămințile acestea, pe care ți le trimit cu lacrimi de durere în glas. Ca rege încoronat ce ești, ai milă de suferințele mele, ca să te ferească Dumnezeu de altele ca acestea, căci cu toții atîrnăm de schimbătoarea roată a norocului, pe care nimeni nu o poate opri.

Nădăjduind că în nesfîrșita lui bunătate Dumnezeu își va întoarce privirea către curata și dreapta noastră dorință, ne înfrîmăm aici pana, dar nu și mîna, care n-ar mai conțeni să aștearnă în scris suferințele noastre trecute, prezente și viitoare."

După ce s-a terminat citirea scrisorii, ascultată cu luare-aminte de Tirante, regele i-a împărtășit ultimele vești, grăind către el precum urmează :

— Nesfîrșite mulțumiri se cuvine să aduci cerului, frate Tirante, pentru că te-a înzestrat cu atîtea daruri neprețuite, de ți-a mers vestea prin toată lumea, făcîndu-ți numele slăvit ! (...) Drept care te rog și te îndemn, ca pe un cavaler îndatorat de jurămintul făcut în ziua cînd ai primit cel dintîi ordinul Jartierei, să te duci cu dragoste și hotărîre să slujești coroana împărătească. Și te îndemn la aceasta ca pe copilul meu, căci îți cunosc sufletul ales și destoinicia, care, dacă te duci, vor prilejui mult bine, căci vei scăpa atîta popor de creștini de o grea și chinuitoare robie, pentru care vei fi răsplătit de dumnezeiasca bunătate cu mari onoruri pe lumea asta și cu slavă veșnică pe cealaltă. Și ca atare, viteazule ca-

valer, cum galerele mele sînt pregătite și bine înarmate, gata să-ți primească porunca și rînduielile, te-aș ruga să pleci cît mai curînd.

— De vreme ce alteța-voastră mă îndeamnă și-mi poruncește să plec, sînt gata s-o fac bucuros, a zis Tirante. (...)

După ce și-a luat rămas-bun de la rege, regină, Filip și infantă, oamenii au intrat în corăbii, au ridicat pînzele și au pornit la drum pe vreme bună, cu o mare liniștită, pînă ce într-o dimineată s-au văzut în fața orașului Constantinopol.

Cînd a aflat împăratul că sosise Tirante, l-a cuprins o bucurie nemaiîncercată vreodată, zicînd că se simțea de parcă i-ar fi înviat feciorul. Cele unsprezece galere s-au apropiat în asemenea vuiet de voieșie, încît răsuna tot orașul. Mulțimea, pînă atunci tristă și îndurerată, s-a înveselit dintr-o dată de parcă l-ar fi apucat pe Dumnezeu de un picior. Împăratul s-a urcat pe o podină ca să privească sosirea corăbiilor, iar Tirante, îndată ce a aflat că era acolo, a poruncit să se scoată două steaguri mari, unul al regelui Siciliei și altul de-al lui : a pus trei cavaleri în armură albă, fără mantii, să țină fiecare cîte un steag în mînă, și cînd aveau să treacă pe dinaintea împăratului trebuiau să le plece pînă la fața apei, iar al lui Tirante să atingă apa de fiecare dată, în semn de respect, adică de plecăciune față de rangul măriei-sale. Acesta a privit cu mare plăcere asemenea închinăciuni cum nu mai văzuse niciodată, dar a fost și mai bucuros de venirea lui Tirante. (...)

Cînd a coborît pe uscat, Tirante a fost întîmpinat pe țărm de contele de Africa, cu un întreg alai, care l-a primit cu multă cinste, iar apoi s-au îndreptat către podina unde se afla împăratul. Îndată ce l-au zărit, Tirante și oamenii lui și-au plecat genunchiul la pămînt, iar la mijlocul podinei i-au făcut iarăși o temenea ; cînd au

ajuns la şase paşi de împărat, Tirante s-a lăsat în genunchi şi a dat să-i sărute piciorul, dar vrednicul senior nu l-a lăsat, aşa că i-a sărutat mâna, iar împăratul l-a sărutat pe gură. După ce i s-au închinat toţi ceilalţi, Tirante i-a înmănat scrisoarea pe care i-o aducea de la regele Siciliei şi împăratul a citit-o în faţa tuturor, după care a grăit către Tirante precum urmează :

— Nu mică mi-e bucuria pentru binevenita domniei-tale sosire, viteazule cavaler, şi aduc mulţumiri preafertitului rege al Siciliei că n-a dat uitării adinca mea durere, căci nădejdea pe care mi-o pun în marea iscusinţă cavalerască a domniei-tale mă face să uit de toate relele trecute. (...) Şi pentru ca toată lumea să afle de recunoştinţa şi marea dragoste ce-ţi port, din clipa asta îţi încredinţez căpitania împărătească a tuturor oştilor şi a împărţirii dreptăţii.¹

Şi a vrut să-i înmîneze bastonul de aur cu măciulie smălţuită pe care era zugrăvit herbul împărătesc. Dar Tirante n-a voit să primească însemnul căpitaniei, ci a îngenuncheat cu chipul smerit şi blind, răspunzându-i precum urmează :

— Seniore, maiestatea-voastră să nu-mi ia în nume de rău că n-am vrut să primesc bastonul, căci cu voia şi îngăduinţa voastră, trebuie să vă spun că n-am venit aici cu destui cavaleri cît să putem nimici puzderia de mauri din împărăţie. Nu sîntem decît o sută patruzeci de

¹ În compunerea acestui episod bizantin autorul a pornit de la un fapt real, legat de istoria patriei sale. Roger de Flor, fost cavaler templier, ajunge să joace la curtea Siciliei — în scurta ei perioadă de independenţă de la sfîrşitul secolului al XIV-lea — un rol atît de important, încît devine indezirabil. Datorită renumelui său de războinic este chemat însă în ajutorul Constantinopolului şi, în fruntea unei mici dar temute oştiri de mercenari catalani şi aragonezi, porneşte într-acolo pe zece galere şi două corăbii puse la dispoziţie de regele Siciliei. Împăratul Andronic al II-lea îi face la Bizanţ o primire triumfală în 1303, dîndu-i titlul de mare duce şi încredinţîndu-i comanda tuturor forţelor sale armate.

cavaleri și gentilomi, uniți ca frații, și nu vrem să ne pricopsim cu nimic care nu ne-ar fi dat după merit. Și cum bine știți maiestatea-voastră, mie nu mi se cuvine înaltul rang al căpitaniei din mai multe și drepte pricini : în primul rînd nu sînt destul de încercat în meșteșugul armelor ; în rîndul al doilea, am prea puțini oameni ; iar în al treilea, din pricina nedreptății pe care i-aș face-o ducelui de Macedonia, căruia i se cuvine mai mult decît mie asemenea rang.

— În casa mea, a răspuns împăratul, nimeni nu poate face decît ce voiesc eu. Iar eu vreau și poruncesc ca domnia-ta să fii al treilea la cîrma acestei oștiri, de vreme ce am avut nefericirea să-l pierd pe cel ce era nădejdea sufletului meu și eu nu pot să pornesc la luptă din pricina sănătății subrede și a bătrîneții ; așadar îți trec domnie-tale și nu altcuiva toată puterea mea.

Dacă a văzut Tirante atîta hotărîre din partea împăratului, a primit bastonul căpitaniei și al împărțirii dreptății și i-a sărutat mina. Apoi, la porunca împăratului, au sunat gorniștii din trîmbițe și crainicii au vestit în tot orașul că Tirante el Blanco fusese ales mare căpitan prin voința maiestății-sale.

După ce s-au împlinit toate acestea, împăratul a coborît de pe podină ca să se întoarcă la palat (...) iar Tirante i-a spus :

— Seniore, rog pe maiestatea-voastră să-mi faceți harul ca îndată ce vom ajunge la palat să-mi îngăduiți a mă închina împărătesei și multiubitei voastre fiice, prințesa.

Împăratul s-a învoit bucuros și cînd au ajuns în sala cea mare a palatului, l-a luat de mînă și l-a dus la împărăteasă, care se afla într-o odaie cufundată în întuneric, căci nu venea de nicăieri nici o lumină. Împăratul a spus :

— Doamnă, l-am adus pe marele căpitan, care a venit să vi se închine.

Ea a răspuns cu voce stinsă :

— Să fie binevenit.

Tirante a zis :

— Doamnă, pe cinstea mea, trebuie să cred pe nevăzute că cea care-mi vorbește este împărăteasa.

— Căpitane, i-a spus împăratul, cel ce dobândește căpitania împărăției grecești are dreptul să deschidă ferestrele și să privească pe oricine în față, curmînd doliul pe care-l poartă după bărbat, părinte, fiu sau frate, iar eu poftesc să te folosești de dreptul rangului pe care-l ai.

Tirante a cerut să se aducă o făclie aprinsă și îndată ce s-a făcut lumină în încăpere a văzut un baldachin negru. Ridicînd draperia, a dat cu ochii de o doamnă înveșmîntată în pinză aspră și cu un văl negru pe cap, care o învăluia din creștet pînă la picioare. El i-a îndepărtat zăbranicul de pe obraz, lăsîndu-i fața descoperită și, după ce i-a văzut chipul, s-a lăsat într-un genunchi sărutînd veșmintul ce-i atîngea piciorul, apoi și mina. Atunci ea a sărutat cartea de rugăciuni cu coperti smălțuite și ferecate în aur, întinzîndu-i-o apoi lui Tirante să o sărute. Acesta a zărit alături un pat cu perdele negre, pe care era întinsă prințesa îmbrăcată într-o rochie de damasc negru și acoperită cu o mantie de catifea de aceeași culoare. La picioarele patului erau așezate o femeie și o fată. Aceasta era fiica ducelui de Macedonia, iar femeii i se spunea Văduva Cuminte și fusese doica prințesei. În fundul odăii se aflau vreo sută șaptezeci de doamne și jupînițe care țineau tovărășie împărătesei și domniței Carmesina.

Tirante s-a apropiat de pat, i-a făcut o plecăciune adîncă prințesei și i-a sărutat mina. Apoi s-a dus să deschidă ferestrele, eliberînd parcă dintr-o temniță întunecoasă toate femeile acelea, căci era multă vreme de cînd stăteau în beznă din pricina morții fiului împăratului.

Tirante a zis :

— Seniore, cu voia și îngăduința voastră, vreau să spun alteței-voastre și măriei-sale împărăteasa, aici de față,

ceea ce cred eu. Văd că poporul din această vestită cetate e copleșit de tristețe și de durere din două pricini : mai întâi pentru pierderea suferită de înălțimea-voastră prin moartea viteazului prinț și cavaler, fiul vostru. Dar maiestatea-voastră nu trebuie să vă lăsați pradă amărăciunii, căci el a murit în slujba lui Dumnezeu și ca apărător al dreptei credințe. (...) A doua pricină a întristării este puzderia de mauri care-i împresoară, temîndu-se pentru viața și avutul lor, căci răul cel mai mic care-i așteaptă este de a cădea robi în mâinile necredincioșilor. De aceea se cuvine ca înălțimea-voastră și doamna împărăteasă să vă arătați cu chip voios tuturor celor ce vin să vă spună cuvinte de mîngîiere pentru durerea ce v-a lovit, ca să prindă curaj și îndrăzneală și să se lupte bărbătește împotriva dușmanilor.

— Sfatul căpitanului este înțelept, a zis împăratul, așa că poftesc și poruncesc ca toți, bărbați și femei, să lepede numaidecît veșmintele cernite.

În timp ce împăratul rostea aceste cuvinte precum și altele, Tirante era cu urechea la ele, dar cu ochii ațintiți asupra nespusei frumuseți a Carmesinei. Din pricina zăpușelii ce stăruia în odaie, deoarece stătuseră cu toate ferestrele închise, ea avea pieptarul pe jumătate deschis, de i se întrezăreau sîinii ca două mere minunate de cleștar ; iar ochii lui Tirante, furișîndu-și privirea într-acolo, n-au mai găsit calea de întoarcere, rămînînd pentru totdeauna robiți aceluia trup, pînă cînd i-a despărțit moartea. Și vă încredințez că în ciuda dezmiardărilor și plăcerilor de care avusese parte pînă atunci, ochii lui nu se mai bucuraseră niciodată de asemenea desfătare ca aceea de a o privi pe prințesă.

Împăratul, luînd-o de mină pe fiica lui, a scos-o din încăpere, iar căpitanul a luat-o de braț pe împărăteasă și au trecut cu toții într-o sală bogat împodobită cu covoare, unde era zugrăvită cu măiestrie pe pereți povestea

iubirilor lui Fleur și Blanchefleur, Piram și Tisbe, Enea și Didona, Tristan și Isolda, a reginei Geneviève pentru Lancelot și multe altele¹. Tirante i-a mărturisit lui Ricardo :

— Nu mi-aș fi putut închipui că în țara asta ochii mei o să întâlnească asemenea minunății !

Spunea asta mai mult cu gândul la frumusețea domniței, dar Ricardo n-a priceput.

Plecând de acolo, Tirante s-a dus la locuința ce-i fusese pregătită și, intrând în odaie, și-a lăsat fruntea pe o pernă de la picioarele patului. Curînd după aceea a fost chemat la masă, dar el a răspuns că nu-i era foame și îl durea capul, căci îl lovise patima care pe mulți îi robește. Diafebus, văzînd că Tirante nu ieșea din odaie, a intrat la el și i-a spus :

— Seniore căpitan, fă-mi, rogu-te, hatîrul și spune-mi ce ai, căci dacă pot să te ajut cu ceva, o voi face din toată inima.

— Vere, a zis Tirante, n-am ce să-ți împărtășesc deocamdată ; n-am altceva decît că m-a cam amețit aerul mării².

— Cum, căpitane ! Vrei să te ascunzi de mine, care ți-am fost păstrătorul tainelor la bine ca și la rău, iar acum, pentru o nimica toată încerci să mă ții departe de gîndurile tale ascunse ? Fă-mi hatîrul de mi te destăinuiește și nu-mi ascunde nimic.

— Nu-mi mai spori zbuciumul, a zis Tirante, pentru că nicicînd nu m-a copleșit un chin atît de mare ca acesta

¹ Este vorba de celebre perechi de îndrăgostiți, a căror iubire cu sfîrșit tragic constituia una din temele de predilecție ale literaturii medievale — fie că e vorba de personaje preluate din antichitate în așa-numitul ciclu clasic (Enea-Didona, Piram-Tisbe), fie de personaje ale ciclului breton, de a cărui tradiție este legat și romanul de față.

² Joc de cuvinte intraductibil : în catalană, *mare* se spune a *mar*, ceea ce în dialogul vorbit poate fi înțeles și drept *amar* (iubire).

de acum, care o să mă ducă ori la moarte nevolnică, ori la o fericire izbăvitoare, dacă soarta nu-mi va fi potrivnică ; căci îndeobște sfîrșitul tuturor acestor simțăminte este durerea, pentru că dragostea aduce amărăciune.

După care și-a întors fața rușinat, neîndrăznind să-l privească pe Diafebus în ochi și n-a mai izbutit să spună decît atîta : „Iubesc.“

Rostind cuvîntul, șiroaie de lacrimi au început să-i curgă din ochi, însoțite de gemete și suspine. Cînd i-a văzut chipul rușinat, Diafebus a înțeles pe dată care era pricina, căci Tirante îi muștra pe toți din neamul lui și pe prieteni cînd îi auzea că vorbesc despre dragoste, spunîndu-le : „Cît sînteți de nebuni voi care iubiți ! Nu vă este rușine să vă lipsiți de libertate, încredințînd-o în mîinile dușmanului vostru, care mai bucuros o să vă lase să pieriți decît să se îndure de voi, și o să rîdă pe socoteala voastră ?“ Dar iată că acum căzuse și el în laț, căci nu se află om care să se poată împotrivi iubirii.

Și chibzuind Diafebus la leacul pe care-l cerea această suferință, a început să grăiască înduioșat precum urmează :

— Pornirea de a iubi este în firea omului, căci Aristotel zice că fiecare lucru rîvnește la ceea ce i se aseamănă.¹ (...) Așadar, înseninează-te și lasă gîndurile negre, iar inima ta să se învelască fiindcă norocul și soarta ta bună au vrut să năzuiești atît de sus ; căci domnia-ta, pe de o parte și eu, pe de alta, o să căutăm și o să găsim leac pentru noua-ți durere. (...)

Diafebus a luat cu el încă un cavaler și s-au dus la palat, nu cu gîndul să-l vadă pe împărat, ci pe doamne. Dar

¹ Afirmație luată din *Etica Nicomahică* a lui Aristotel, filozof bine cunoscut în Occidentul medieval. Referirile la autorii antichității sînt frecvente în cartea de față, ele constituind dealtfel un loc comun al scrierilor timpului, după cum am menționat la început, în Cuvîntul asupra ediției.

împăratul i-a zărit de la o fereastră și a trimis să-i cheme la el. Diafebus și tovarășul său au urcat sus, în încăperea unde se afla măriia-sa înconjurat de toate doamnele, iar acesta i-a întrebat unde era căpitanul. Diafebus i-a spus că nu se simțea prea bine, iar împăratul, îngrijorat, a trimis îndată pe doctorii lui să-l vadă. Când s-au înapoiat de la Tirante, aceștia au venit să-i spună că era sănătos și că tot răul i se trăgea din schimbarea aerului. Atunci bunul împărat l-a rugat pe Diafebus să-i povestească despre serbările ținute în Anglia la nunta regelui de acolo cu fiica regelui Franței și despre cavalerii care se întrecuseră în luptă și ieșiseră învingători. (...)

Mare a fost plăcerea împăratului, dar și mai mare a fiicei sale Carmesina¹ și a celorlalte doamne, care au ascultat cu multă sfîntenie minunatele isprăvi ale lui Tirante. Pe urmă au vrut să afle cum a fost cu căsătoria infantei Siciliei și cu despresurarea magistrului din Rodos. Când povestirea a luat sfîrșit, împăratul s-a dus la sfetnicii săi, cu care ținea zilnic divan dimineța o jumătate de oră și pe seară o oră. Diafebus a vrut să-l însoțească, dar el nu l-a lăsat, spunîndu-i :

— E lucru știut că tinerii cavaleri sînt mai dornici să stea cu doamnele.

Așadar a plecat, iar Diafebus a rămas să vorbească despre una și alta. Prințesa Carmesina a întrebat-o pe împărăteasă dacă puteau trece în altă încăpere ca să aibă

¹ Numele prințesei n-are nici o legătură cu onomastica bizantină, fiind evident inspirat de o intenție simbolică. În catalană cuvîntul *carmesi* (rom. cîrmîziu) înseamnă roșu aprins. Din cele mai vechi timpuri pînă astăzi, culorile au fost suporturile unor semnificații simbolice. În tradiția europeană, roșul este culoarea inimii, a iubirii ; asociat cu albul și auriul (cum apare aici adesea), roșul devine simbolul forței vitale, întruchipînd ardoarea, frumusețea, forța spontană și generoasă, triumful iubirii descătuseate. Primul veșmînt în care i se arată Carmesina lui Tirante după înțetarea doliului va fi o rochie „în culoarea numelui ei” (cap. 119, pasaj omis).

loc să petreacă puțin, căci stătuseră atîta timp închise din pricina doliului. Maică-sa i-a răspuns :

— Fata mea, du-te unde poțestești, eu n-am nimic împotriva.

Atunci au trecut într-o sală minunată, lucrată toată cu mare meșteșug și împodobită cu măiestrie : pereții erau de matostat și porfir de felurite culori, sculptați într-un chip uimitor. Ferestrele și coloanele erau din cleștar curat iar pardoseala scînteia de-ți lua ochii. Picturile de pe pereți înfățișau peripețiile lui Boors, Perceval și Galaad, cel care a dus la bun sfîrșit căutarea cea plină de primejdii, și arătau toate cucerirea sfîntului Graal¹. Tavanul sălii era zugrăvit în aur și azuriu, iar de jur împrejurul lui se aflau lucrute în aur chipurile tuturor regilor creștini, cu coroană frumoasă pe cap și cu scēptul în mînă, avînd la picioare cîte un scut cu herbul și numele fiecăruia scris cu litere latine.²

Convorbirea prințesei cu Diafebus și urmările ei

După ce au intrat în sală, domnița s-a tras mai la o parte cu Diafebus și au început să vorbească despre Tirante. Văzînd-o plină de bunăvoință față de căpitan și că

¹ Conform unei vechi legende, Iosif din Arimatea a cules într-un potir singele scurs din rănila Mîntuitorului. Această cupă cu puteri miraculoase, numită Graal, va fi adusă la Roma de Bron, o rudă a lui Iosif, ajungînd după diferite peripeții într-un castel misterios din Bretania. Martorell menționează numele principalilor cavaleri porniți în căutarea potirului, care sînt totodată eroii povestirilor din ciclul breton. Căutarea Graalului simbolizează de fapt căutarea împlinirii idealurilor morale ale cavaleriei medievale.

² Specificare necesară, căci oaspeții occidentali n-ar fi înțeles alfabetul grec.

vorbește cu dragă inimă despre el, Diafebus s-a grăbit să-i spună :

— Mare răsplată e pentru noi că după ce am străbătut atâtea mări, am sosit cu bine în portul rîvnit al fericirii noastre ; căci numai printr-un hatîr ceresc am putut ajunge să privim cu ochii noștri cea mai frumoasă și desăvîrșită întruchipare omenească din cîte s-au văzut de la mama noastră Eva, împodobită cu toate darurile și virtuțile, gingașă, atrăgătoare, cuminte și înzestrată cu nespusă iscusință ! (...) Și să nu credeți alteța-voastră că am venit încoace datorită îndemnurilor puternicului rege al Siciliei, sau datorită scrisorilor pe care i le-a trimis tatăl vostru, împăratul ; să nu credeți, de asemenea, că am venit ca să ne punem la încercare puterile în fapte de arme, căci sîntem îndeajuns de încercați ; și nici pentru frumusețea țării sau ca să vedem palatele împărătești, căci și casele noastre sînt atît de mari și frumoase încît par niște biserici, iar fiecare din noi se simte ca un mic rege pe pămînturile lui. Puteți fi încredințată că am venit aici doar ca să vă vedem și să vă slujim pe alteța-voastră ; iar dacă vom purcede la lupte și bătălii, toate vor fi din dragostea ce v-o purtăm și din dorința de a vă fi pe plac.

— Biata de mine ! a zis prințesa. Ce tot spui acolo ? Cum aș putea oare să mă amăgesc cu gîndul că de dragul meu ați venit cu toții aici, și nu pentru tatăl meu ?

— Cît despre asta, aș putea să v-o jur, căci Tirante, care e fratele și stăpînul nostru al tuturor, ne-a rugat să venim cu el în țara aceasta, cerîndu-ne să-i facem un asemenea hatîr pentru că dorea mai mult decît orice pe lume s-o vadă pe fiica împăratului. Și de cum v-a văzut pentru prima oară, l-ați fermecat în așa măsură încît a căzut la pat. (...)

Tocmai atunci a venit împăratul și l-a chemat pe Diafebus, căci îi plăceau mult purtările lui. Au vorbit despre una și alta pînă la vremea cinei, cînd Diafebus s-a despărțit de

împărat și s-a dus la domniță ca s-o întrebe dacă are să-i dea vreo însărcinare.

— Da, a zis ea ; primește de la mine îmbrățișările astea, din care să păstrezi o parte pentru domnia-ta, iar o parte să i le duci lui Tirante — și Diafebus s-a apropiat de ea, făcînd precum îi poruncise.

Cînd Tirante a auzit că Diafebus plecase la palat și stătea de vorbă cu prințesa, a fost cuprins de neastîmpăr, abia așteptînd să dea ochii cu el pentru a afla vești de la doamna lui. Îndată ce l-a văzut că intră în cameră, s-a sculat din pat și a zis :

— Iubite frate, ce vești mi-aduci de la cea mai desăvîrșită în daruri și virtuți, care mi-a robit sufletul ?

Văzînd cît de mare îi era dragostea, Diafebus l-a îmbrățișat din partea alesei lui și i-a povestit tot ce vorbisera împreună. Tirante a fost atît de fericit, de parcă i-ar fi dăruit un regat ; a simțit cum îi revin pe loc puterile, a mîncat zdravăn și s-a înseninat, abia așteptînd să se facă dimineață ca să se poată duce s-o vadă.

După plecarea lui Diafebus, domnița a rămas atît de coșcopsită de gînduri încît n-a mai răbdat să stea lîngă tatăl ei și s-a dus la ea în odaie. Fiica ducelui de Macedonia, pe nume Stefania, era jupînița cea mai dragă prințesei, căci crescuseră de mici împreună și erau de aceeași vîrstă. Cînd a văzut că domnița s-a dus în iatacul ei, s-a sculat de la masă și s-a luat după dînsa. De cum a intrat în odaie, aceasta i-a povestit tot ce-i spusese Diafebus și tulburarea pe care i-o stîrnise dragostea lui Tirante. (...) Stefania i-a spus : „Stăpînă, dintre cei buni trebuie să-l alegi pe cel mai bun, și nu se află doamnă sau domniță care, auzind de isprăvile cavaleresti ale lui Tirante, n-ar fi gata să-l îndrăgească și să se supună de bunăvoie dorințelor lui.“ (...) Tot vorbind ele așa, a trecut noaptea fără ca prințesa să poată închide ochii.

A doua zi dimineață Tirante a îmbrăcat o mantie țesută cu fir, avînd drept deviză mănunchiuri de spice de mei, cu

boabele închipuite din mărgăritare mari și frumoase, cu următoarele cuvinte brodate împrejur : „Una face cît o mie iar o mie nu fac cît una“. Purta aceeași deviză pe ciorapi ¹ și pe pălăria de modă franțuzească, iar în mînă ținea bastonul de aur al căpitaniei. Toți ceilalți din neamul lui și-au pus veșminte alese din brocart și mătăsuri cu broderii bogate, și astfel gătiți s-au dus cu toții la palat. (...)

Aflînd că a sosit căpitanul, împăratul a trimis să-l cheme, căci tocmai se îmbrăca, iar fiica lui îi pieptăna pletele, după care i-a turnat apă să se spele, așa cum îi era obiceiul de fiecare zi. Prințesa purta o rochie țesută din fir de aur, brodată toată cu o iarbă ce se numea „amor învinge“, iar de jur împrejur erau cusute cu mărgăritare cuvintele „dar nu pe mine“. Cînd a fost gata îmbrăcat, împăratul l-a întrebat pe Tirante :

— Ia spune, căpitane, ce rău a fost acela de care ai pățimit ieri ?

— Seniore, tot răul mi s-a tras de la mare², căci în țara aceasta vînturile sînt mai subțiri decît cele de la soare-apune.

Domnița i-a răspuns pe dată, luînd-o înaintea împăratului :

— Seniore, marea nu le face rău noilor-veniți dacă sînt așa cum se cuvine să fie, ba dimpotrivă, le aduce sănătate și viață lungă.

Rostind acestea se uita țintă în ochii lui Tirante zîmbind, ca să-i dea de înțeles că pricepuse tîlcul vorbelor lui. Împăratul a ieșit din odaie vorbind cu căpitanul, iar prințesa l-a oprit pe Diafebus, luîndu-l de mînă, și a zis :

— Tot gîndindu-mă la cuvintele pe care mi le-ai spus ieri, n-am închis ochii toată noaptea.

¹ Este vorba de acei pantaloni-ciorap foarte strînși pe picior, de modă apuseană. Broderia și deviza sînt legate de un foc de cuvinte intraductibil, în catalană cuvintele *mei* și *mie* fiind omonime (ambele se scriu *mill*).

² Aici se repetă jocul de cuvinte explicat în nota 2 de la p. 107.

— Domniță, ca să spun drept, ne-am avut și noi partea noastră din același neajuns, dar sînt foarte bucurosi că ați înțeles ce a vrut să zică Tirante.

— Îți închipui cumva că femeile din Grecia sînt mai prejos decît cele din Franța ? În țara asta vă înțelegem foarte bine graiul, oricît ați vorbi de învăluit !

— Desfătarea ne este cu atît mai mare, domniță, cînd avem de-a face cu doamne agere la minte.

— Cît despre asta, o s-o puteți vedea cu timpul și o să băgați de seamă dacă vă pricepem sau nu cimiliturile. (...)

Tirante a luat-o de braț pe împărăteasă, căci era mare căpitan, întrecîndu-i în rang pe toți ceilalți. De față se aflau mulți conți și marchizi, toți bărbați de vază care ar fi dorit s-o ia pe domniță de braț, dar ea a spus :

— Nu vreau pe nimeni altcineva lîngă mine decît pe fratele meu Diafebus !

Așadar s-au dat toți la o parte, iar el i-a luat brațul, dar numai Dumnezeu știe cum ar mai fi dorit Tirante să fie alături de dînsa și nu de împărăteasă. (...) Ajunși la biserică, împărăteasa a intrat sub baldachin, dar prințesa n-a vrut să intre acolo, zicînd că era foarte cald ; adevărul e că dorea să-l poată privi în voie pe Tirante, care se dusesese lîngă altar împreună cu ducii și conții aflați acolo. (...) Să nu vă închipuiți că la slujba aceea domnița și-a putut spune rugăciunile, căci se tot uita la Tirante și însoțitorii lui, îmbrăcați în veșminte arătoase și gătiți după moda franțuzească. Tirante, privind cu luare-aminte neasemuita frumusețe a prințesei, cerceta în gînd toate doamnele și domnițele de care își amintea, zicîndu-și că nu văzuse și nici nu credea că-i va fi dat să vadă vreuna înzestrată de la natură cu atîtea daruri, căci ea strălucea și prin naștere, frumusețe și grație, cît și prin bogăție, la care se adăuga neasemuita-i agerime de minte, așa încît părea mai degrabă un înger decît o făptură omenească. Și admirînd minunata alcătuire a trupului ei feciorelnic și gingaș, i se părea că natura o plămădise cu toată măiestria, căci nu-i

puteai găsi vreun cusur nici luată în întregime, nici parte cu parte. Era fermecat de părul ei bălai ce strălucea ca un caier de aur, despărțit în creștet printr-o cărare albă ca zăpada ; și era uimit de sprâncenele ei ușor arcuite în sus, ca și cum ar fi fost trase cu penelul. Dar și mai mult îl fermecau ochii, ce păreau două stele scînteietoare ca nestematele, pe care nu și-i rotea pripit, ci agale, cu priviri galeșe, pîrînd că poartă în ei o nestrămutată încredere. Nasul era subțire și delicat, nici mare nici mic, ci potrivit cu trăsăturile feței, care era foarte albă, bătînd în trandafiriu pe obraji. Avea buzele roșii ca mărgeanul, iar dinții albi și mici, rînduiți în două șiruri dese, păreau de cleștar. Dar parcă și mai minunate îi păreau mîinile albe și durdulii de nu se zărea nici un oscior, cu degete lungi și subțiri și unghiile trandafirii alungite ca niște migdale. Era cu adevărat fără cusur.

După ce s-a isprăvit slujba, s-au întors la palat cu aceeași rînduială, iar Tirante și-a luat ziua-bună de la împărat și doamnele de la curte, întorcîndu-se acasă cu toți ai săi. De cum au ajuns, el s-a dus în odaia lui și s-a aruncat pe pat, gîndindu-se la desăvîrșita frumusețe a prințesei și la înfățișarea ei plină de gingășie, ceea ce i-a sporit suferința, așa încît dacă înainte simțea o rană în inimă, acum avea o sută care-l făceau să geamă și să suspine. Diafebus a intrat în odaie și văzîndu-l atît de trist și îndurerat i-a spus :

— Seniore căpitan, ești cel mai sucit cavaler din cîți am pomenit vreodată ! Alții ar fi dat acatiste la biserică de bucurie că și-au văzut aleasa inimii, ca să nu mai zic că ți-a arătat mai multă bunăvoință și prețuire decît tuturor marilor seniori care se aflau de față ; dar domnia-ta faci tocmai dimpotrivă, pîrînd atît de răvășit încît s-ar zice că ai uitat de toate cele petrecute.

Văzînd că Diafebus încerca astfel să-l mîngîie, Tirante i-a spus cu mîhnire în glas :

— Suferința ce-mi chinuie sufletul se datorește faptului că iubesc și nu știu dacă sînt iubit. Dintre toate suferințele ce mă încearcă, aceasta e cea mai chinuitoare, iar inima mi-este rece ca gheața pentru că n-am nici o nădejde să pot dobîndi ceea ce rivnesc, căci soarta e întotdeauna potrivnică celor ce iubesc. N-ai văzut oare că în cîte lupte am intrat, nimeni nu m-a putut întrece și birui, pe cînd numai vederea unei domnițe m-a învins și m-a doborît pe loc ? Căci în fața ei am fost lipsit de orice apărare, iar rana făcută de ea, ce vraci ar putea oare s-o lecuiască ? Cine ar putea să-mi dea viața sau moartea ori adevărata izbăvire în afară de ea ? Cu ce curaj și cu ce cuvinte aș putea să-i vorbesc ca s-o înduplec să se milostivească de mine, cînd alteța-sa este în toate mai presus de mine. prin naștere, bogăție, noblețe și rang ? (...)

Diafebus n-a mai putut răbda să-l audă vorbind cu atîta parapon, așa că a început să-i spună precum urmează :

— Îndrăgostiții din alte vremuri, care năzuiau să lase o faimă a izbînzilor lor, se luptau din greu să ajungă la fericire, pe cînd domnia-ta îți dorești o moarte nevolnică. Lucrul acesta nu poate decît să te acopere de rușine, căci ai purces la o dragoste care nu se poate dobîndi cu ajutor din afară, ci trebuie s-o scoți la capăt prin strădanie și iscusință. În ce mă privește, sînt gata să fac tot ce-mi stă în putință pentru a-ți apăra drepturile ; și poți fi încredințat că o sută de vieți dacă aș avea în loc de una singură, pe toate le-aș pune în joc de dragul domniei-tale. Dar dacă ai să dai zi de zi pe față asemenea toane, te vei alege doar cu rușine și cu ocară, lucru de care orice bun cavaler trebuie să se ferească și să se apere, înfrîinîdu-și dorințele nesăbuite. Căci dacă, Doamne ferește, lucrul acesta ar ajunge la urechile împăratului, cum o să-ți vină domniei-tale și nouă tuturor cînd se va ști că din ziua cînd ai sosit te-ai și îndrăgostit de fiica lui, spre batjocura țării și a coroanei împărătești, făcîndu-te singur judecător în propria-ți pricină ? (...) Ca atare, seniore căpitan, de vreme ce

ai mintea ageră, folosește-ți-o în toate privințele, întărește-ți voința și nu mai lăsa pe nimeni să-ți ghicească frământările !

Auzind Tirante cuvintele înțelepte ale lui Diafebus, s-a simțit înseninat de mângâierea pe care i-o aducea ca rudă și prieten credincios. A stat o vreme pe gânduri, apoi s-a ridicat din pat și a trecut în sala cea mare, unde toți ai săi se minunau de purtarea lui nepotrivită. (...)

Hotărârile marelui divan și noile rânduiri făcute de căpitan

În ziua următoare împăratul a poruncit să se adune divanul cel mare, spunându-i și fiicei sale să vină, cum o îndemnase de atâtea ori :

— Fata mea, de ce nu vii mai des la divan, ca să deprinzi priceperea de care e nevoie în asemenea treburi, de vreme ce de drept și prin firea lucrurilor ai să trăiești mai mult decît mine, așa încît să știi după moartea mea cum să-ți ocîrmuiești și să-ți stăpînești țara.

Prințesa, atît ca să vadă cum se desfășoară sfatul, dar și ca să-l audă vorbind pe Tirante, s-a dus. Iar după ce au venit cu toții și s-au așezat în divan, împăratul și-a îndreptat cuvintele către Tirante, grăind precum urmează :

— Din pricina marilor noastre păcate și răutăți, pronia cerească a vrut ca cei mai de seamă, mai aleși și mai viteji cavaleri ai oștirii noastre să fie uciși sau făcuți prizonieri în luptele de pînă acum, spre dauna și pierzania împărăției noastre, iar pe cei care au rămas îi paște aceeași primejdie dacă nu vom fi sprijiniți de brațul vostru biruitor. (...) De aceea te rog, viteazule căpitan, să binevoiești a te pregăti să pornești împotriva dușmanilor noștri, genovezii, neam de nelegiuîți care trebuie să piară de o moarte crudă. Fie

ca faima voastră strălucitoare să se arate prin fapte pe me-leagurile acestea și de vreme ce ești căpitan, să te ridici cu arme biruitoare, ca să dobîndim cît mai grabnic o izbîndă glorioasă asupra acestor dușmani, așa cum nădăj-duim de la voi. Căci am primit vestea sigură că în portul Aulida au sosit corăbii genoveze încărcate cu oameni și arme, cu cai și merinde aduse din Toscana și Lombardia ; iar ale noastre au ajuns la insula Eubeea, numită a Cuge-tărilor, și socotesc că vor fi în curînd aici.

Scoțîndu-și boneta din cap cu modestie, Tirante n-a ză-bovit să răspundă precum urmează :

— Nu este vrednic nici drept lucru ca maiestatea-voas-tră să-mi faceți rugăminți, ci se cuvine să-mi porunciți, căci și așa e prea mare hatîrul ce mi-ați făcut numindu-mă că-pitanul și locțiitorul vostru cînd nu sînt vrednic de atîta cinste. (...) Așadar, să-mi porunciți înălțimea-voastră cînd veți crede să mă duc să dau ochi cu genovezii, căci sînt gata să plec cu dragă inimă. Dar, seniore, cu îngăduința și ier-tarea voastră, am să spun ce cred eu : și anume că pentru a face război este nevoie de trei lucruri, iar dacă vreunul din ele lipsește, nu te poți război.

— Aș fi bucuros să aflu, căpitane, care sînt cele trei lucruri de care e nevoie pentru război, a zis împăratul.

— Seniore, iată, vi le spun : oameni, bani și pîine. Iar dacă vreunul din ele lipsește, atunci războiul trebuie să în-ceteze. Cum astăzi maurii sînt numeroși și primesc ajutor și întăriri de la genovezi, care le aduc multe bucate, arme și cai pe ascuns, precum și oameni bine înarmați, trebuie să ne străduim din răspuțeri să fim mereu treji și bine pre-gătiți, ca să ducem un război crunt, dîrz și necruțător.

— Noi avem toate cîte le-ai spus, a zis împăratul. Din vistieria noastră adunată la un loc poți să plătești două sute de mii de oșteni pe douăzeci sau treizeci de ani. Oameni avem destui, cu cei vreo șaiszeci de mii aflați la hotar sub căpitania ducelui de Macedonia, apoi cu cei de aici din ce-

tate și de pe pământurile ce ne-au mai rămas în stăpînire, în număr de peste optzeci de mii, și cu cei ce sosesc pe corăbii, care sînt încă douăzeci și cinci de mii. Sîntem bine înzestrați cu arme, cai și bombarde de toate felurile cîte trebuie într-un război. E adevărat că avem grîu cam puțin, dar corăbiile care ne sosesc acum aduc îndeajuns ; și îndată ce vor veni, am să le trimit din nou în Sicilia ca să aducă grîu fără zăbavă. Apoi am mai trimis prin Eslavonia¹ și Escandalor după grîne și alte bucate.

— Mult mă bucur de veștile acestea, maiestate, a zis Tirante, așa că acum să punem capăt sfatului, de vreme ce avem toate cîte ne trebuie, și să nu ne mai îngrijim decît de război. (...)

A doua zi Tirante i-a chemat și întrunit pe toți sfetnicii din divan și pe dregătorii cetății de scaun, orînduind înainte de toate paza casei împărătești precum urmează : toți slujitorii din preajma împăratului să fie împărțiți în cete de cîte cincizeci, iar ce de rang mai înalt aveau să le fie căpitani. În același chip au fost împărțiți și locuitorii din oraș, cu care rînduială, cînd era nevoie de oameni, căpitani îi puteau strînge foarte repede și fără greutate. (...)

Apoi a mai orînduit ca pe fiecare uliță a orașului să fie puse lanțuri groase și să nu se scoată decît cînd suna clopotul mic de la palat, care se auzea bine în tot orașul. A mai hotărît ca noaptea, dată fiind mulțimea de hoți ivită din pricina pazei slăbite în timp de război, pe fiecare uliță jumătate din case să țină o lumină aprinsă la fereastră pînă la miezul nopții, iar cealaltă jumătate de la miezul nopții pînă în zori, datorită cărei rînduieli multe case au fost ferite de jaf. Căpitanul făcea de strajă noapte de noapte după ce pleca de la palat ; străbătea orașul pînă la miezul nopții, iar după aceea Diafebus, Ricardo sau altul

¹ Eslavonia sau Sclavonia era-vechea denumire dată în Occident Dalmației (Croatia).

preluau bastonul căpităniei, schimbându-se cu alți oameni pînă dimineața, și cu rînduiala aceasta orașul era apărat de rele.

A mai hotărît împreună cu dregătorii orașului ca aceștia să umble din casă în casă și să scoată în piață tot grîul, orzul și meiul pe care îl vor găsi, lăsînd doar atîtea grîne • cîte erau trebuincioase fiecăruia pentru hrană, restul urmînd să se vîndă cu doi ducați cîntarul celor ce aveau nevoie. La fel au rînduit și cu celelalte bucate, așa încît dacă înainte de venirea lui Tirante nu se găsea o pîine de vînzare în tot orașul, nici vin sau alte bucate, în puține zile s-au găsit de toate din belșug. (...)

Tirante suferea nespus din pricina dragostei lui pentru prințesă, căci fiecare zi îi sporea chinul, și iubirea îl copleșise într-atîta încît atunci cînd se afla în fața ei nu se încumeta să-i spună o vorbă despre simțămintele lui. Iar ziua plecării se apropia, căci nu mai așteptau decît să se întremeze caii după drumul făcut pe mare.

Sufletul ales al prințesei simțea însă iubirea ce i-o purta Tirante, așa că a trimis la el un paj, rugîndu-l să treacă pe la palat în timpul amiezei, ceas la care toată lumea se trage la odihnă, și să-și ia însoțitori pușini. Îndată ce a primit vorbă de la aleasa lui, Tirante s-a simțit parcă ridicat într-al nouălea cer și l-a chemat numaidecît pe Diafebus ca să-i împărtășească vestea, spunîndu-i că voia să meargă doar cu el, fără alți însoțitori. Diafebus i-a răspuns :

— Seniore căpitan, mult mă bucură acest început. Nu știu care va fi sfîrșitul, dar fă bunătate ca atunci cînd te vei afla înaintea ei, curajul pe care-l ai cînd înfrunți un cavaler oricît de viteaz să-l arăți și față de o domniță ce nu poartă asupra ei nici o armă primejdioasă ; să-i mărturisești cu înflăcărare tot zbuciumul domniei-tale, căci vei crește în ochii ei cînd o să vadă cu ce îndrăzneală i-o spui ; ia aminte că celerile sfioase sînt adesea respinse.

Venind ceasul hotărît, cei doi cavaleri s-au dus la palat și au intrat cu pași ușori în iatacul prințesei, nădăjduind să

aibă sorți de izbândă. Când i-a văzut venind, ea s-a ridicat bucuroasă în picioare și luându-l pe Tirante de mână l-a așezat lângă dînsa. Diafebus a luat-o pe Stefania de un braț și pe Văduva Cuminte de celălalt, trăgîndu-le mai la o parte ca să nu poată asculta ce avea să spună prințesa. Iar dînsa, cu vocea scăzută și chip prietenos a prins să-i vorbească precum urmează :

— Domnia-ta să nu mă socotești ușuratică pentru că, fără a mă abate de la cuvîntă, am trecut peste stavila unei sfiei temătoare și nici să mă bănuiești de rele porniri dacă s-a întîmplat să-mi îngădui a-ți vorbi cu gînd bun și curat, încrezîndu-mă în cinstea și noblețea domniei-tale. Dat fiind că ești străin, n-aș vrea să te lovească vreo năpastă pe neștiute, căci mă gîndesc că ai venit în țara aceasta la rugămintea regelui Siciliei care, încrezător în faima meritelor domniei-tale, n-a avut cum să-ți arate primejdiile ce te-ar putea aștepta, de vreme ce nu le cunoaște. Așadar, pentru că îți prețuiesc sufletul ales și mărinimos, m-am hotărît să-ți dau un sfat bun, al cărui folos îți va fi dovedit dacă o să ții seama de cuvintele mele și o să te călăuzești după ele, ca să te poți întoarce bun zdravăn și încununat de biruință în patria domniei-tale.

Ultimele cuvinte ale prințesei i-au dat prilej lui Tirante să grăiască precum urmează :

— Când am să pot oare răsplăti pe maiestatea-voastră pentru hatîrul și cinstea ce-mi faceți fără ca eu s-o fi meritat în vreun fel ? Chiar și gîndul că v-ați amintit de mine îmi este prea de ajuns, drept care cu suflet credincios mulțumesc plin de smerenie și umilință luminăției-voastre, care cu atîta bunătate ați binevoit să arătați îndurare față de mine și de greutățile mele. Ca să nu mă socotiți nevrednic de hatîrul pe care mi-l faceți, primesc ceea ce mi-ați făgăduit, ca de la aceea care e mai presus de toate doamnele din lume, sărutîndu-vă mîinile și picioarele, și mă leg să urmez întru totul orice poruncă a alteței-voastre. Căci

lucru vrednic de mare cinste și laudă este a face un dar necerut și nemeritat, fiind dovadă de multă mărinimie¹, prin care se arată că sufletul vostru e mai degrabă îngeresc decît omenesc.

Și Tirante i-a cerut mîna ca să i-o sărute, dar aleasa prințesă s-a tot împotrivit la rugămințile lui pînă cînd el, văzînd că n-o poate îndupleca, a chemat-o pe Văduva Cuminte și pe Stefania, care s-au rugat de ea să-i împlinească dorința și să-i întindă mîna. Atunci ea s-a învoit, dar nu l-a lăsat să-i sărute dosul mîinii, ci a deschis palma, căci sărutată astfel e semn de iubire, pe cînd pe cealaltă parte e semn de vasalitate.

Prințesa a grăit apoi mai departe (...):

— Nădejde a binelui nostru, dacă cu gînd curat vei vrea să privești treburile noastre drept ale tale, străduindu-te împreună cu ai tăi pentru ele, și nu vei nesocoti rugămințile mele, îți făgăduiesc o răsplată pe măsura rangului și virtuților tale, căci orice ai cere ți se va împlini întru totul. Dar să te ferească bunul Dumnezeu de ghearele aceluia leu hrăpăreț, ducele de Macedonia, om hain și pizmaș, foarte meșter și priceput la mîrșăvii. I-a mers josnica faimă că umblă doar să răpună mișelește și se știe fără greș că el l-a ucis pe fratele meu, care era un cavaler viteaz. Căci pe cînd el se lupta cu dîrzenie împotriva dușmanilor, ducele a venit pe la spate și i-a tăiat curelele coifului ca să-i cadă din cap, și astfel a fost răpus de mauri. De aceea, cînstiutele cavaler, te înștiințez și te sfătuiesc ca, atunci cînd vei fi la război, să te păzești de el și să fii cu băgare de seamă chiar și cînd dormi sau măninci. Doar dacă vei lua aminte cu grijă la toate astea și nu le vei da uitării, vei putea să-ți aperi viața. Căci deși se spune că

¹ Comentariile despre binefaceri și dărnicie, care revin de cîteva ori în cuprinsul cărții, sînt inspirate din lucrarea *De beneficiis* a lui Seneca, devenită în evul mediu un adevărat breviar de morală, alături de *Etica* lui Aristotel.

pedeapsa trebuie să cadă asupra celor ce o merită, se întâmplă uneori ca oamenii drepti să plătească pentru cei ticăloși.

Pe cînd grăiau astfel, a venit împărăteasa care se sculase din somn și, așezîndu-se lîngă ei, a vrut să afle neapărat despre ce vorbeau. Prințesa a răspuns :

— Doamnă, vorbeam despre oștenii pe care se spune că i-au adus genovezii în ajutorul maurilor și ne întrebam cînd vor putea fi alungați de pe pămînturile noastre.

— Cine poate să știe ? a zis împărăteasa. Eu asemui războiul cu boala ce se cuibărește în trupul omului, care ba se simte bine, ba se simte rău, într-o zi îl doare capul iar în alta piciorul ; așa e și cu bătăliile : într-o zi ești biruitor, în alta învins.

Împărăteasa s-a întins atîta la vorbă încît Tirante n-a mai apucat să-i răspundă prințesei. Cînd a bătut de vecer-nie, doamna i-a spus fiică-si :

— Hai să-i arătăm căpitanului palatul nostru, căci n-a văzut decît camerele și sălile de jos, și să-i arătăm odoarele adunate de tatăl tău.

S-au ridicat în picioare și Tirante a luat-o de braț pe împărăteasă, iar Diafebus pe prințesă și au pornit-o prin palat unde au văzut încăperi minunate. Cînd au ajuns în turnul vistieriei, prințesa a descuiat ușile, căci la dînsa stăteau toate cheile. Turnul era îmbrăcat pe dinăuntru în marmură albă, avînd zugrăvită pe pereți povestea lui Paris și Elena, iar tavanul era smălțuit cu aur și azuriu, strălucind de-ți lua ochii. Prințesa a poruncit să se deschidă șaptezeci și două de lăzi, toate pline cu văsărie de aur, giuvaeruri și odoare bisericesti nespuse de frumoase. Cît despre vasele de argint, erau atît de multe încît te apuca amețeala privindu-le, căci într-unul din ungherele turnului erau vrăfuite pînă la tavan, iar vasele din bucătăria împărătească erau tot din argint. Tirante și Diafebus au rămas uluiți de comorile împăratului, căci nu mai văzuseră niciodată atîtea bogății.

Cînd s-a sculat și împăratul din somn, s-a așezat la o fereastră care dădea spre piața mare și l-a văzut pe Ricardo venind călare pe un cal voinic. I-a spus să urce sus și cînd a ajuns în fața lui, acesta a făcut o plecăciune adîncă, iar împăratul l-a întrebat :

— Cavalerie, în numele iubirii ce-o porți alesei domniei-tale, te rog să-mi spui de ce e căpitanul meu atît de mîhnit, căci nu pot să mă dumeresc.

— Seniore, a zis Ricardo, oricine ar fi cel care a spus maiestății-voastre una ca asta, n-a spus adevărat. Dimpotrivă, e foarte voios și se îngrijește de pregătirea steagurilor și a armelor.

— Mă bucură ceea ce-mi spui, a zis împăratul. Acum du-te de-l înștiințează să vină călare, căci îl aștept aici.

Ricardo s-a dus la Tirante și i-a istorisit tot ce vorbise cu împăratul. Atunci el s-a îmbrăcat în veșminte scumpe și s-a dus la palat pe un cal alb ca neaua. Măria-sa era gata să încalece, înconjurat de o mulțime de însoțitori care-l așteptau, pe cînd toate doamnele ieșiseră la ferestre ca să-l vadă pe împărat. Zărind-o pe prințesă, Tirante i-a făcut o plecăciune adîncă iar ea l-a salutat cu prietenie. Împăratul l-a întrebat de ce era îngîndurat, după cîte aflate.

— Te-aș ruga să mi-o spui, căci am să găsesc eu un leac ca să-ți impac sufletul. Dar aștept să-mi spui grabnic și fără sfială.

Tirante i-a răspuns îndată precum urmează :

— Seniore, nu se află pe lume lucru oricît de însemnat pe care să nu-l destăinuiesc maiestății-voastre în marea-mi dorință de a vă da ascultare, așa încît, chiar dacă-mi vine greu, am să mă supun poruncii ce mi-ați dat. Cînd le-am văzut la masă pe doamna împărăteasă și pe înalta prințesă, am auzit suspinul adînc și puternic al împărătesei și m-am gîndit că ofta după fiul pe care îl zămislise. În clipa aceea am simțit că mi se rupe inima de milă și jale, așa că m-am jurat în sinea mea — căci așa cum suspinul doamnei rămăsese neștiut, tot așa trebuia să-mi fie și jurămîntul —

că-mi voi pune cinstea și faima în slujba dorinței mele de răzbunare. Iar sufletul meu nu-și va găsi astîmpăr pînă ce brațu-mi crunt și necruțător nu-i va fi răpus pe cei care au vărsat mișelește singele fiului vostru prințul, viteaz și strălucit cavaler.

Bunul împărat i-a mulțumit cu lacrimi în ochi lui Tirante pentru marea dragoste pe care i-o arăta. Dar acesta, cînd l-a văzut înlăcrimat, a schimbat numaidecît vorba spre lucruri vesele ca să-i treacă durerea. Tot vorbind ei despre multe și de toate, au ajuns în orașul Pera, aflat la trei mile de Constantinopol, împodobit cu un palat minunat, cu grădini încîntătoare și clădiri foarte frumoase. Era un oraș deosebit de bogat, fiind port la mare și însemnat centru negustoresc. ¹ (...)

Cînd s-au întors de la Pera la Constantinopol se făcuse noapte neagră. Tirante a urcat cu împăratul în odăile împărătesei, vorbind despre una și alta, dar el nu părea prea voios. Cînd a socotit că era timpul să plece, și-a luat rămas bun de la împărat și de la doamne, întorcîndu-se la locuința lui.

**Prințesa îl roagă pe Tirante să-i spună
cine este aleasa inimii lui**

A doua zi dimineața, aflîndu-se împăratul cu toate doamnele la biserică, Tirante a intrat și el ca să se închine, după care s-a dus sub baldachinul împăratului și i-a spus :

— Seniore, galerele sînt gata de plecare spre Cipru ca să aducă merinde. Le dați încuviințarea să pornească ?

— Dinspre partea mea, aș fi vrut să le știu plecate de mult, a zis împăratul.

¹ Actualmente cartier al Istanbulului (Constantinopol), de care e despărțit prin golful Cornul de Aur, Pera fusese cu secole în urmă izolată de capitală, constituind un oraș aparte.

Tirante s-a întors degrabă în port ca să le dea drumul. Prințesa, văzându-l că pleacă, l-a chemat pe Diafebus și l-a rugat să-i spună din partea ei lui Tirante ca îndată după prînz să vină la dînsa, căci dorea să stea de vorbă cu el, iar apoi aveau să danseze. Aflînd vestea, Tirante a priceput îndată de unde bătea vîntul și a poruncit să i se cumpere cea mai frumoasă oglindă ce s-ar găsi și a ascuns-o în mîncă. La ceasul potrivit s-au dus la palat, unde l-au găsit pe împărat stînd de vorbă cu fiica lui. De cum i-a văzut, împăratul a poruncit să vină muzicanții și de față cu el au început dansul. După ce a privit un timp, s-a dus în odăile lui, iar domnița s-a oprit îndată din dănuțuit și, luîndu-l pe Tirante de mîină, s-au așezat amîndoi la o fereastră, iar ea i-a vorbit precum urmează :

— Viteazule cavalier, mă simt tare mîhnită văzîndu-te mereu tulburat, așa că te-aș ruga să-mi spui care e răul sau binele ce-ți încearcă sufletul ales. Căci s-ar putea să fie vorba de un rău pe care să-l pot împărtăși cu domnia-ta, iar dacă-i vreun bine, ți l-oi lăsa bucuroasă în întregime. Rogu-te așadar să mi-o spui numaidecît.

— Domniță, a zis Tirante, tare nu-mi place răul ce vine în timpuri bune și cu atît mai puțin cînd răul alungă binele ; dar n-aș împărți cu altelea-voastră și cu nimeni altul răul ce-l simt, căci îl țin tot numai pentru mine. Așadar, să nu mai vorbim despre asta, ci să vorbim, domniță, de lucruri plăcute ce-aduc bucurie, lăsînd deoparte pătîmirile sufletului.

— În ce mă privește, să știi că nu se află lucru oricît de însemnat pe care să nu ți-l spun dacă ai vrea să-l afli, iar domnia-ta nu vrei să mi te destăinuiești ! De aceea, te rog iarăși pe tot ce ai mai scump, să vorbești.

— Domniță, îndurați-vă de mine și nu mi-o cereți cu asemenea stăruință, căci mi-ați făcut atîta bine încît sînt nevoit să vă spun orice voiți. Răul ce mă apasă e lesne de mărturisit, dar sînt încredințat că va ajunge pe dată la ure-

chile părintelui vostru, ducându-mă la pierzanie. Iar dacă nu-l mărturisesc, tot la moarte ajung de durere și suferință.

— Cum îți închipui, Tirante, că m-aș duce să spun tatălui meu sau oricui altcuiva lucruri asupra cărora trebuie păstrată taina ? Să nu crezi cumva că ăsta mi-e felul, așa că să nu te temi a-mi mărturisi orice ar fi, căci îți voi îngropa cuvintele în cel mai ascuns colțișor al inimii mele.

— Domniță, de vreme ce alteța-voastră mă silește s-o fac, nu-mi mai rămîne decît să vă spun că iubesc.

Atît a rostit, plecîndu-și privirea spre poalele prințesei.

— Dea Domnul să-ți vezi dorința împlinită, dar spune-mi, Tirante, cine e doamna care-ți pricinuieste atîta suferință ? Căci dacă-ți pot fi de vreun ajutor, o voi face cu dragă inimă, așa că doresc s-o aflu cît mai degrabă.

Atunci Tirante a scos oglinda din mîneacă și a zis :

— Domniță, chipul pe care o să-l vedeți îmi poate aduce viața sau moartea : porunciți-i alteța-voastră să se îndure de mine.

Prințesa a luat în grabă oglinda și cu pași sprinteni s-a dus în iatacul ei, crezînd că o să găsească zugrăvit pe oglindă vreun chip de femeie, dar n-a văzut altceva decît propriul ei chip. Atunci s-a încredințat că ea era cea aleasă și a rămas uimită că fără cuvinte se puteau face mărturisiri de dragoste.

Pe cînd se bucura astfel de iscusința lui Tirante, au intrat Văduva Cuminte și Stefania, găsind-o foarte voioasă cu oglinda în mînă, așa că au întrebat :

— Domniță, de unde ai oglinda asta frumoasă ? Iar ea le-a povestit mărturisirea de dragoste pe care i-o făcuse Tirante, zicînd că nu mai auzise niciodată ceva asemănător.

— Nici prin întîmplările pe care le-am citit în cărți n-am pomenit o destăinuire atît de măiastră. Mare minune e iscusința străinilor ! Și eu care-mi închipuiam că is-

cusința, virtutea, onoarea și noblețea se întâlnesc deplin numai la neamul nostru grecesc : acum înțeleg că se află și mai din belșug la alte popoare.

Văduva Cuminte i-a răspuns :

— Vai, domniță, te văd cum ai apucat-o de ripă, pas cu pas, de nu te mai poți opri. Îți văd mâinile pline de duioșie și ochii gata să dăruiască ceea ce le cer alți ochi. Spune-mi, domniță, drept este oare și cuviincios să arăți atîta prețuire unui slujitor al părintelui măriei-tale, pe care el l-a primit în casa lui mai mult din milă creștinească, după ce a fost alungat de măritul rege al Siciliei, împreună cu veneticii lui, în veșminte de fir și mă-tase de împrumut ? Pentru unul ca ăsta vrei să-ți pierzi pe vecie bunul nume al curăției tale, de n-o să te mai poți arăta în lume ca o fată cinstită și nici ca fiică de împărat, căci rușinea și ocara vor înfiora auzul tuturor. Ești gata să lași deoparte orice cuviință, ca să te bucuri de ceea ce ar trebui să te scirbească, pentru că orice fată cinstită cată să se ferească de asemenea nesăbuite aducătoare de ocară ; și asta cînd atîția seniori de vază, regi și fii de regi ar fi dorit să te dobîndească prin legiuită cununie, dar i-ai înlăturat pînă acum cu vorbe de negustor necinstit, dezamăgindu-ți și înșelîndu-ți părintele ; în loc să te îngrijești cu adevărat de binele, cinstea și renumele măriei-tale, vrei să dai uitării îndatoririle rangului tău și să te lepezi de ele. Mai bine ai fi murit sau n-ai fi ieșit niciodată din pîntecele maicii tale decît să ajungă asemenea veste la urechile oamenilor cinștiți ! Căci ce o să zică lumea dacă te vei împreuna cu el într-o dragoste nelegiuită ? Iar dacă gîndești cumva să ai parte de el prin cununie legiuită, unde-i este, mă rog, rangul de duce, de conte, marchiz sau de rege ? Mai multe nu vreau să zic, pentru că nu sînt eu femeia care să se mulțumească cu cuvinte cînd este vorba de fapte necinstite. Vrei să-ți spun

adevărul curat ? Cugetul tău nesăbuit n-a avut niciodată habar ce înseamnă cinstea și curăția. Mai bine ar fi, fata mea, să mori neprihănită, decît să trăiești pîngărită !

Acestea fiind zise, a tăcut. Prințesa, obidită de cuvintele Văduvei, a intrat în iatacul ei aproape plîngînd, iar Stefania s-a dus după dînsa tot îndemnînd-o să nu mai fie mîhnită și căutînd s-o aline.

— Nu este oare o nedreptate, a zis prințesa, ca eu, care am fost întotdeauna supusă față de tatăl și mama mea, să mă văd ocărită fără nici un temei de doica de la care am supt ? Ce-ar fi făcut oare dacă m-ar fi văzut făcînd cu adevărat ceva necuviincios ? Desigur că ar fi dat sfoară în țară ca să afle toată curtea și întregul oraș. Nădăjduiesc că pentru gura ei răutăcioasă, bîrfitoare și mincinoasă și pentru ocările ei înjositoare Dumnezeu o să-i hărăzească pedeapsa ce i se cuvine !

— Cine m-ar putea opri oare, de teama tatălui meu — a zis Stefania — să dănuiesc și să petrec așa cum ni se cade nouă, fetelor tinere ? Căci este un lucru obișnuit și socotit foarte lăudabil ca jupînițele de la curte să fie iubite și căutate. Iar iubirea, domniță, este de trei feluri : virtuoasă, folositoare și desfătătoare. Cea virtuoasă și aducătoare de cinste este atunci cînd vreun mare senior, infante, duce, conte sau marchiz foarte bine văzut și destoinic îndrăgește o jupîniță, și este spre cinstea ei să se știe că el dănuiește, se întrece în luptă sau pleacă la bătălie din dragoste pentru dînsa, săvîrșind fapte mărețe și vrednice de laudă : iar ea este datoare să-l îndrăgească pentru că e virtuos și dragostea-i este virtuoasă. Al doilea fel de iubire, cea folositoare, este atunci cînd vreun gentilom sau cavalier ales și de viță veche îndrăgește o jupîniță, făcînd-o prin daruri să se supună dorinței lui, astfel încît ea se alege cu felurite foloase. Dar felul acesta de dragoste mie nu-mi place, căci îndată ce încetează folosul, simță-

mintele pier. Al treilea fel de iubire este cea aducătoare de desfătare, cînd fata îl îndrăgeşte pe gentilom sau pe cavalier din propria ei plăcere, iar el o înconjoară cu răsfături şi vorbe frumoase, care fac cît un an de viaţă ; şi dacă o duc aşa mai departe, pot să sfîrşească într-un pat cu baldachin bogat şi aşternuturi înmiresmate, în care să petreacă cu drag o noapte de iarnă. Dragostea asta eu o socotesc mult mai bună decît celelalte.

Cînd prinţesa a auzit-o pe Stefania vorbind cu atîta iscusinţă, a început să zîmbească şi aproape că i-a trecut supărarea.

— Mai îngăduie-mă niţel, domniţă, a zis Stefania, căci vreau să-ţi mai spun trei adevăruri pe care măria-ta nu le ştii şi poate că nici n-ai auzit de ele. Firea noastră e în aşa fel făcută din voia lui Dumnezeu, încît dacă bărbatii ar cunoaşte-o, ar îndupleca fetele mult mai lesne să le facă pe plac, luînd aminte la următorul lucru : avem cu toatele din fire trei porniri, şi după slăbiciunile mele le cunosc şi pe ale celorlalte. În primul rînd sîntem dornice de daruri, în al doilea rînd sîntem pofticioase şi în al treilea, năzuroase. Bărbatul cu scaun la cap va căuta să afle înainte de toate care din cele trei porniri precum-păneşte la femeia iubită : căci dacă e dornică de daruri şi, de pildă, îl iubeşte pe altul, dîndu-i mai mult decît celălalt, ea o să-l părăsească pe acela din nesaţ şi o să-l iubească pe el ; aşa o s-o facă să-l dea uitării pe primul iubit şi să-l îndrăgească pe dînsul, iar cînd va fi a lui, îi va da şi ce este al lui şi tot ce este al ei. Dacă e pofticioasă, o să-i trimită în dar tot felul de dulciuri şi trufandale, alegîndu-le pe cele la care pofteste mai mult. Dacă e năzuroasă, să aibă grijă cînd stă de vorbă cu ea să nu-i pomenească decît de lucrurile care îi sînt pe plac. (...)

Pe cînd tăifăsuiau ele aşa, împărăteasa a trimis după fiică-sa, căci n-o văzuse de mult. Atunci ea s-a dus în

sala cea mare, unde a găsit-o pe împărăteasă, care a întrebat-o de ce avea ochii roșii.

— Doamnă, a zis prințesa, m-a durut capul toată ziua.

Maică-sa a luat-o pe genunchi și a alintat-o cu sărutări.

Cum a răspuns prințesa la mărturisirea de dragoste a lui Tirante

A doua zi Tirante i-a spus lui Diafebus :

— Dragul meu văr și frate, te-aș ruga să te duci la palat ca să stai de vorbă cu prințesa și să vezi dacă poți ghici cum a primit povestea cu oglinda.

Diafebus s-a dus numaidecît și l-a întîlnit pe împărat tocmai cînd pleca la biserică. După ce s-a isprăvit slujba, cavalerul s-a apropiat de prințesă și ea l-a întrebat pe unde era Tirante.

— Domniță, s-a dus să judece pricini la scaunul de judecată.

— Dacă ai ști, a zis ea, ce rengi mi-a jucat ieri ! Mi-a făcut o mărturisire de dragoste cu ajutorul unei oglinzi. Dar lasă că dau eu ochi cu el și-o să-i spun niște vorbe care n-o să-i cadă bine. (...)

După prînz, cînd a socotit Tirante că împăratul se culcase, s-a dus împreună cu Diafebus la palat. Stefania, care-i văzuse de la fereastră, s-a grăbit să-și vestească stăpîna :

— Domniță, vin cavalerii noștri !

Prințesa a trecut în odaia de primire, iar Tirante, văzînd-o, i-a făcut o plecăciune adîncă și plină de smerenie. Ea i-a răspuns la salut, dar nu cu bunăvoința obiș-

nuită, și Tirante, mihnit de primirea alesei sale, i-a spus cu glasul scăzut și îndurerat :

— Domniță plină de toate harurile, v-aș ruga să-mi spuneți ce vă frământă mintea, căci pare-mi-se că de multă vreme nu v-am văzut cu această purtare.

— Purtarea mea, i-a răspuns dînsa, nu este nici pe plăcul Domnului, nici pe al oamenilor, dar de vreme ce soarta te-a adus încoace ca să stîrnești o asemenea schimbare, îți voi spune pricina din care se va dovedi nesăbuiința și necuviința domniei-tale. Socot că ți se vor fi rătăcit mințile, fiindcă altminteri n-ai fi putut să-ți incalci de bunăvoie noblețea ce-o ai din fire ; căci lucrul pe care l-ai făcut e vrednic de toată ocara și osînda și ai dovedit cu fapta că purtarea-ți nu e cinstită, că nu știi ce e frica de Dumnezeu și de oameni și că n-ai ținut seama de darul de preț pe care ți l-a făcut tatăl meu, împăratul, în marea lui bunătate, dîndu-ți cel mai mare rang și înălțîndu-te mai sus decît pe toți ceilalți, astfel încît a pus sub ascultarea domniei-tale pe toți seniorii, ducii, conții și marchizii din țară. Iar cînd fapta-ți va fi aflată, ce o să zică lumea despre domnia-ta ? Că te-ai apucat să-i vorbești de dragoste fiicei împăratului, cea ținută la atîta cinste, tocmai domnia-ta, căpitanul căruia el i-a arătat atîta dragoste și încredere, punînd sub paza și ocrotirea lui viața și bunurile sale, precum și pe mine, moștenitoarea tronului ! Însă domnia-ta nu mi-ai arătat cinstea și respectul cuvenit, ci, ca un jude necinstit, în loc să te porți cu dreptate, ți-ai arătat reaua-credință și dragostea necuviincioasă. Vai, căpitane, mare păcat ai făptuit față de maiestatea-sa împăratul, părintele meu, și față de mine ! (...)

Zicînd acestea, s-a sculat în picioare, dînd să se întoarcă în iatacul ei. Cînd a văzut că e gata să plece, Tirante s-a dus iute spre ea și, apucînd-o de mantie, a rugat-o să se

înduplece a-l asculta. Stefania și Diafebus, alăturându-se rugămintelor lui, au făcut-o să se așeze din nou, iar Tirante a prins să grăiască precum urmează :

— Oh, cea mai aleasă dintre muritoare ! Înălțimea-voastră n-ar trebui să nesocotească virtutea, puterea și tăria iubirii care mișcă cerurile și pământul.¹ (...) Te-mîndu-mă că vorbele mele ar putea să vă supere, m-am văzut silit de dragostea care pe mulți îi subjugă să v-o împărtășesc prin mijloace pline de cuviință ; iar dacă cumva am greșit, se cade să fiu iertat, deoarece iubirea a pus întru totul stăpînire pe mine. Așadar, pe ea să dați vina, iar pe mine să mă iertați, arătîndu-mi neprețuita voastră îngăduință, pentru că lucrurile făptuite doar din îndemnul dragostei sînt vrednice de o răsplată mai bună. (...) Aș mai vrea să vă spun că maiestatea-voastră veți întîlni pretutindeni în lume cavaleri de rang și de viță mai aleasă decît mine, mai bogați în avuții, în cînte și faimă, mai iscușiți la vorbă și purtări, mai destoinici în minuirea armelor și cu mai multe însușiri cavalerești (din aceștia s-ar găsi mai mulți decît am eu fire de păr în cap). Dar pot să vă spun, domniță, că nici de-ați trăi o mie de ani n-o să întîlniți vreodată un cavaler, paj sau scutier care să dorească slava, cîntea și bunăstarea alteței-voastre așa cum o doresc eu și nici care să vă aducă servicii peste servicii, onoruri peste onoruri și bucurii peste bucurii. În schimb, eu aș rivni doar atît de la alteța-voastră : împăcarea, dacă se poate afla împăcare în vil-

¹ Tirante invocă o teorie de mare circulație în Occident, pînă tîrziu în Renaștere, preluată din antichitate și dezvoltată de marii filozofi și teologi creștini. Pe scurt, este teoria celor nouă ceruri eșalonate deasupra pământului, dintre care al treilea e cel al lui Venus ; rotitorii săi (așa-numitele „substanțe separate“) imprimă mișcării, prin însăși esența lor, o înflăcărare a iubirii ce se propagă în întregul cer. De acolo ea se răsfrînge asupra sufletelor de pe pământ, insuflîndu-le sentimente de dragoste.

toarea iubirii. Veți înțelege acum, neprețuită domniță, cât de mare mi-era dragostea și dorința de a vă sluji. Și de vreme ce inima mea a greșit într-atâta încît a fost învinuită că v-ar fi supărat, aducîndu-mi o mare ocară, eu însumi, cu mîină răzbunătoare, o voi despica în două pînă ce nu va drece soarele dincolo de coloanele lui Hercule ¹. O parte o voi lăsa înălțimii-voastre ca să vă simțiți răzbunată, iar cealaltă o voi trimite maicii mele care a purtat-o nouă luni în sînul ei, ca să-i fie o ultimă mîngîiere. Oh, zi fericită, care vei aduce pace cugetului meu istovit, ascunde-ți lumina ca să se împlinească mai degrabă ceea ce am hotărît ! (...) Drept care, în genunchi cum mă aflu, nu vă cer altă îndurare decît ca după moartea mea să mă înveliți în giulgiu cu mîinile voastre îngerești și să puneți ca pe mormîntul meu să se scrie următoarele cuvinte : „Aici zace Tirante Țel Blanco, cel care a murit de prea multă iubire“.

Cu ochii scăldați în lacrimi și pieptul zguduit de suspine, s-a ridicat apoi de la picioarele prințesei și a ieșit din încăpere ducîndu-se acasă.

Cînd l-a văzut prințesa că pleacă atît de deznădăjduit, s-a simțit copleșită de dragoste și durere, vărsînd șiroaie de lacrimi, cu trupul cutremurat de suspine, iar jupînițele ei nu izbuteau nicicum să-i aline gemetele îndurerate și zbuciumul neostoit. Apoi a zis :

— Vino încoace, credincioasa mea jupîniță, care suferi din pricina chinului meu. Ce să mă fac, nefericita de mine ? Căci teamă mi-e că n-am să-l mai văd decît mort. Și de vreme ce așa a zis, cu sufletul lui dirz și ales nu va

¹ Denumire dată în vechime celor două masive muntoase care străjuiesc pe țărmul european și cel african strîmtoarea Gibraltar, aflată la extremitatea vestică a continentului ; de aceea expresia era folosită pentru a desemna asfințitul soarelui.

zăbovi mult să o facă. Fie-ți milă de mine, Stefania, și du-te degrabă la Tirante : roagă-l stăruitor din partea mea nu care cumva să facă vreo nesăbuiță, căci mult m-a mîhnit cu vorbele lui, Oh, nefericita de mine, acum că am făcut-o, degeaba mă mai căiesc că m-am lăsat dusă de plăcerea de a-i spune vorbe grele, care m-au făcut ne-suferită. Toată mînia mi s-a topit, prefăcîndu-se în com-pătîmire, așa încît și Tirante să și-o alunge pe a lui.

Așa a grăit prințesa lăcrimînd neîncetat. Iar Stefania, ca să împlinească voia stăpînei sale, a luat o jupîniță cu ea și s-a dus la locuința lui Tirante, care era aproape de palat. Urcînd în odaia lui, l-a găsit dezbrăcîndu-și mantia de brocart în tovărășia lui Diafebus care încerca să-l aline.

Cînd l-a văzut că rămîne doar în pieptar, a crezut că avea de gînd să-și răpună viața, așa că s-a aruncat la picioarele lui ca și cum ar fi fost seniorul ei, și i-a spus :

— Seniore Tirante, ce ai de gînd să faci cu făptura domniei-tale care e înzestrată cu atîtea daruri, de vreme ce toate faptele de pînă acum îți sînt încununate de o faimă strălucitoare ? Nu cumva vrei să-ți irosești aceste strădanii și răsplata faptelor vitejești dintr-o pricină atît de mărunță și să te răzbuni cu obidă pe propriu-ți trup, rămînînd astfel în veci ca o pildă de nevolnicie ? Căci de vei face una ca asta, toată cîntea și faima domniei-tale ar fi date uitării, pentru că mai mult prețuiesc faptele ce vădese bunătatea și virtutea decît mîniile trecătoare ; iar dacă din cîteva vorbe pe care ți le-a spus stăpîna mea te-ai simțit atît de lovit încît vrei să-ți pierzi și trupul și sufletul și dragostea ei, pot să-ți jur pe legea mea că al-teța-sa ți-a vorbit prietenește, glumind pe socoteala domniei-tale, care te-ai aprins însă pe loc de o mînie nestăpînită. De aceea te rog cu toată dragostea să dai ui-tării cele întimplale și să-ți cruți tinerețea și darurile

firii, ca să nu minii soarta ce ți se arată binevoitoare, căci ai fi nedrept față de ea.

Cu acestea și-a încheiat vorba. Cînd Stefania intrase în cameră și Tirante o văzuse că se lasă în genunchi, îngenunchease și el numaidecît, pentru că era însoțitoarea prințesei, ba mai mult, era o jupîniță de neam mare, nepoată de împărat și fiica ducelui de Macedonia, cel mai de vază nobil din toată Grecia. (...) În timpul ăsta prințesa se simțea nespus de tulburată văzînd că Stefania nu se mai întoarce să-i aducă vești despre Tirante. Nemaiputînd să îndure, a chemat-o pe una din jupînițele ei, numită Placerdemivida și, acoperindu-și capul cu un văl ca să nu poată fi cunoscută, a coborît pe scara dinspre grădină și descuind poarta, s-a strecurat spre casa unde locuia Tirante fără s-o fi zărit nimeni. Cînd a intrat în odaie, Tirante s-a aruncat la picioarele ei, însă ea, văzînd că stăteau îngenuncheați, s-a așezat și dînsa jos lîngă ei, începînd să grăiască precum urmează :

— Tirante, rogu-te, dacă gura mea a rostit cuvinte care te-au supărat, să nu le pui la inimă și să uiți toate cîte le-am spus într-o clipă de minie. Căci este de neînchipuit cum îndată ce sîntem stăpîniți de vreo supărare, mînia alungă compătimirea iar compătimirea ațîță mînia. Dar eu, fiind de bună credință și căindu-mă din tot sufletul, dez-mint acele cuvinte, pe care aş dori să uiți că le-am rostit și, ca dovadă că spun adevărul, îți cer hatirul să mă ierți.

Cînd a văzut Tirante că doamna lui îi vorbea cu atîta dragoste, s-a simțit copleșit de o asemenea fericire, de parcă și-ar fi văzut împlinită mult rîvnita-i dorință, arătîndu-se gata să împlinească cu supunere orice i-ar porunci. Atunci Stefania a spus :

— De vreme ce ați încheiat pacea, eu, domniță, i-am făgăduit că dacă va face precum îi porunciți, altețavoastră îi veți îngădui să vă sărute pe păr.

— Iar eu aş fi bucuroasă să-mi sărute fruntea şi ochii, dacă-mi făgăduieşte pe cuvîntul lui de cavaler că nu-şi va primejdi singur viaţa.

Tirante i-a făgăduit bucuros, legîndu-se şi cu jurămînt, aşa că durerea s-a preschimbat în mare bucurie şi mulţumire.

Solia trimisă de oştire împăratului

Prinţesa s-a întors la palat însoţită de Tirante şi Diafebus, zorind pasul pînă ce s-au văzut în grădină. Apoi a trimis-o pe Placerdemivida să le cheme pe celelalte jupîniţe şi curînd s-au strîns cu toatele în grădină, împreună cu Văduva Cuminte, care văzuse cele întîmplate şi fierbea de ciudă, mai cu seamă că o păzea pe prinţesă cu mare grijă, stînd tot timpul cu ochii în patru. Puţin după aceea a venit şi împăratul, care văzîndu-l de la fereastră pe Tirante cu fiica lui, a coborît în grădină şi i-a spus :

— Căpitane, am trimis după domnia-ta acasă, însă erai plecat. Mă bucur că te văd aici.

— Seniore, a zie Tirante, eu am întrebat de maiestatea-voastră, dar mi s-a spus că vă odihniţi, şi nevrînd să vă trezesc, am venit încóace cu aceşti cavaleri ca să dănuim ori să petrecem în vreun fel.

— Halal de aşa petrecere ! a zis împăratul, căci trebuie să ţinem sfat numaidecît.

Apoi a poruncit să se tragă clopotul pentru adunarea la divan. După ce au venit toţi cei din sfatul împărătesc, măria-sa a chemat solul sosit şi l-a pus să citească înaintea tuturor scrisoarea de împuternicire, după care a spus că vestea cea rea trebuia adusă la cunoştinţa obştească, deoarece nu se putea păstra taina asupra ei. I-a poruncit

aşadar trimisului să-şi spună solia, iar acesta, făcînd cu sfiială o plecăciune, a cuvîntat precum urmează :

— Preastrălucite stăpîne, vă dau de ştire că la porunca şi rugămîntea marelui conetabil şi a capilor oştirii m-am înfăţişat maiestăţii-voastre ca să vă înştiinţez că în joia ce a trecut au venit peste noapte paisprezece mii de pedestraşi care s-au furişat pe brînci într-o păşune întinsă, dar cum din pricina ploilor iarba era foarte înaltă, nu i-a zărit nimeni. La răsăritul soarelui am văzut că se apropiau nişte cai înzăuaţi, călăriţi de turci, care să tot fi fost la vreo mie şi patru sute cu toţii, şi s-au strîns pe malul unui rîu ce trece pe acolo. Ducele de Macedonia, om tru-faş dar prea puţin chibzuit, după cum îl arată faptele, a pus să se sune din trîmbiţe ca să încalece toată lumea pe cai. Conetabilul şi alţii mai pricepuţi la război decît el i-au spus şi l-au îndemnat să nu care cumva să pornească împotriva lor ; dar degeaba-şi răceau gura, căci el n-a vrut să asculte de nimeni şi a plecat cu întreaga oştire spre rîu, poruncind să-l treacă cu toţii, care cu piciorul, care călare, cu toate că apa ajungea pînă la chinga cailor, iar în unele locuri trebuiau chiar să înoate.

În partea duşmanilor malul era povîrnit, aşa încît cu greu îl puteau sui caii, iar sus îi aşteptau vrăjmaşii, fiind de ajuns să împingă puţin calul sau călăreţul, că pe dată se prăvăleau în rîu, de unde nu se mai puteau ridica şi-i lua apa la vale. Dacă ducele s-ar fi dus cu o milă mai în susul rîului, ar fi putut trece aproape toţi ca pe uscat. Apoi duşmanii ne-au mai slăbit un pic, ca să lase oamenii să se apropie, prefăcîndu-se că se trag înapoi către un crîng de prin apropiere, iar ducele se ţinea cu îndîrjire după ei ca să-i prindă. Pe de altă parte, baronii de viţă veche şi încercaţi în lupte, încrezîndu-se în puterea lor, s-au purtat ca nişte viteji neînfricaţi ce erau, mînaţi de credinţa ce-o datorează vasalii seniorului lor întru apărarea coroanei. Cînd pedestraşii pitiţi pe imaş i-au văzut pe ai noştri prinşi în iureşul bătăliei, au dat năvală spre ei,

repezindu-se în mijlocul lor și făcînd mare vărsare de sînge. Ducele, nemaiputînd face față acelei bătălii erunte, a fugit pe ascuns, întorcîndu-se înapoi, fără să fi pricinuit mare pagubă dușmanilor. Toți cei care au putut scăpa au plecat cu el.

Maurii biruitori au împresurat orașul. Și au sosit acolo însuși califul și sultanul turcilor¹, cu toți regii care le veniseră în ajutor, împreună cu ducii, conții și marchizii din Italia și Lombardia aflați în solda lor. Îndată ce a primit vestea biruinței, califul a cerut să fie recunoscut drept împărat al Greciei, zicînd că nu va slăbi împresurarea pînă ce nu-l va prinde pe duce cu toți oamenii săi, după care va veni aici să împresoare orașul. Și pot să vă spun, stăpîne, că ducele n-are merinde decît pentru o lună sau cel mult o lună și jumătate. Așadar, chibzuiți maiestatea-voastră ce ar fi de făcut și, așa stînd lucrurile, ce horărire ar fi de luat.

Tirante a zis :

— Cavalerule, spune-mi pe cîntea domniei-tale, cîți oameni s-au pierdut în această bătălie ?

— Seniore căpitan, după numărătoarea polcurilor s-a aflat că, socotind laolaltă pe cei morți în luptă, înecați sau căzuți prizonieri, ne lipsesc unsprezece mii șapte sute douăzeci și doi de oameni.

¹ Aceste personaje, des-menționate de aici înainte, sînt denumite în original *el soldan* și *el gran turco*. După înfrîngerea din Rodos (p. 73), noul sultan din Cairo se pregătește să atace Grecia. Deși în episodul bizantin nu se face o legătură cu cel anterior, identitatea acestui *soldan* este confirmată prin scrisoarea de la p. 158, unde se intitulează *gran soldan de Babilonia* (vechea denumire a capitalei Egiptului), și prin faptul că prizonierii lui sînt ținuți la Alexandria (II, p. 281). Este cert deci că acest personaj e sultanul din Egipt, după cum *el gran turco* este sultanul turcilor din Anatolia. În alegerea unor titlaturi adecvate pentru acești doi sultani, ne-am ghidat în traducere după un criteriu oferit chiar de autor : ordinea în care sînt menționați (întotdeauna *el soldan* este primul) și diversele sale atribute, care îl arată ca pe un șef ierarhic al întregii lumi islamice. Aceste motive ne-au făcut să adoptăm titlul de calif (sultanul din Cairo) și sultan (cel al turcilor).

— Căpitane, a zis împăratul, te rog, în numele Domnului și de dragul meu să te străduiești ca pînă în cinsprezece sau douăzeci de zile să poți pleca cu toți oamenii pe care îi ai, ca să vii în ajutorul nefericiților acelora cu hrană și oșteni.

— Seniore, cum puteți spune maiestatea-voastră una ca asta, adică să zăbovim încă douăzeci de zile, cînd între timp dușmanii se pot apuca să bată cetatea și, fiind foarte puternici, să și pătrundă înăuntru ?

Apoi Tirante l-a mai întrebat pe sol cam cîți oameni să aibă dușmanul, iar el i-a răspuns :

— Pe legea mea, turcii sînt foarte numeroși și pricepuți la război și sînt tare aprigi și cruzi ; iar după cum ni se pare nouă, precum și după spusele unor prinși, să tot fie mai bine de trei sute de mii de oameni.

— Dacă e așa, a zis Tirante, aș fi de părere să se facă strigare în tot orașul, ca toți cei intrați în soldă ca și cei ce vor să intre, să se ducă la vistieria împărătească să-și primească leafa întreagă și pînă în șase zile toată lumea să fie gata de plecare.

Împăratul a socotit că sfatul era bun, plăcîndu-i tot ce spusese Tirante, căci l-a văzut inimos ca un cavaler viteaz.

După ce s-a făcut strigarea, au fost înștiințați în grabă marii seniori aflați în afara orașului, care au sosit cu toții din timp și cu caii odihniți ; iar cei ce veniseră din Sicilia erau gata pregătiți. În oraș se răspîndise vestea cea rea a pierderilor suferite, și o mulțime de popor. bărbați și femei, s-au adunat în piață, plîngîndu-și care frații, care feciorii, prietenii sau rudele ; alții plîngeau prăpădul împărăției, căci cea mai mare parte din ea se pierduse, iar împăratul și oamenii lui nu aveau altă nădejde decît în Dumnezeu, drept care se temeau să nu ajungă la foamete și sete prin biruința vrăjmașului, la pîrjolirea orașului și la robia de tristă amintire.

Doi baroni l-au sfătuit chiar pe împărat s-o trimită pe fiică-sa, Carmesina, în Ungaria, la sora ei.¹ Cînd a auzit asemenea vorbe, lui Tirante i s-a răscolit inima și a pălit la față ca un mort, încît au băgat de seamă toate jupînițele, ba chiar și împăratul, care l-a întrebat ce rău îl apucase de s-a schimbat așa la față.

— Seniore, a răspuns el, azi m-a durut toată ziua stomacul.

Împăratul a chemat doctorii ca să-i dea un leac pentru boală și așa s-a făcut. Cînd a văzut că-i trecuse, împăratul a grăit către fiica lui, Carmesina :

— Fata mea, ce zici de sfatul pe care mi l-au dat cei din divan în privința ta ? Pare-mi-se că bine aș face să-l urmez, căci în felul acesta, dacă norodul și împărăția se vor prăpădi, măcar tu n-ai să pieri.

Isteața domniță a răspuns la cuvintele părintelui ei precum urmează :

— O, tată milostiv ! De ce vrei să-mi strici mie viața și măriei-tale liniștea ? Doar știi preabine că întorsăturile neașteptate ale soartei, care aduc cu sine tot soiul de primejdii, trebuie lăsate în seama proniei cerești. Iar dacă o fi scris ca zilele-ți blagoslovite de pînă acum, precum și cele ce vor să vină să se termine cu bine, fără supărări și năpaste înfricoșate, maiestatea-ta nu trebuie să îngădui ca eu să fiu ținută departe și să nu te pot vedea, căci sînt mai bucuroasă să mor în preajma măriei-tale și la mine în țară, decît să trăiesc în mijlocul bogățiilor însă printre străini, ducîndu-mi zilele în veșnică durere și întristare.

Cînd a auzit-o împăratul pe fata lui vorbind cu atîta înțelepciune și dragoste, i-a crescut inima de bucurie, mai cu seamă pentru că zisese că vrea să moară în preajma lui.

¹ Menționăm aici un detaliu lămurit de autor în cap. 121 și 176 (paragrafe omise) : Carmesina avea o soră, Isabela, măritată cu regele Ungariei. Ca atare, după uciderea fratelui său și căsătoria surorii mai mari, ea rămăsese unica moștenitoare a tronului.

Tirante își ia rămas-bun de la prințesă și pleacă la război

- După ce a aflat tot ce se putea, cînd s-a întunecat, Tirante a luat cu el doi oameni din oraș care cunoșteau bine ținutul și, mergînd întins toată noaptea și dimineata următoare, au ajuns către prînz la o cîmpie întinsă numită Vallbona, plină de vite mari și mici, căci aici își țineau grecii mai toate dobitoacele, de frica dușmanilor. A poruncit să se adune îndată o mulțime de iepe, iar apoi să fie legate una de alta și mîinate de două sute de oameni către locul unde se afla tabăra vrăjmașă, lăsînd vorbă să mai strîngă pe drum cîte or găsi, alăturîndu-le celorlalte. Apoi s-a întors la Constantinopol și în a cincea zi și-a cercetat toți oamenii.

În dimineța zilei următoare, după ce s-au binecuvîntat steagurile cu mare alai, s-a făcut o serbare măreață, iar apoi toți oamenii s-au înarmat și au încălecat pe cai (...) alcătuiți în patruzeci și opt de polcuri, care numărau o sută optzeci și trei de mii de oșteni. Cu toții pe rînd au trecut prin fața împăratului și a doamnelor de la curte care ieșiseră să-i privească, iar Tirante mergea printre ei conducîndu-i și strunindu-i să țină rînduiala. Nu-și pusese toată armura, ci doar cea de la picioare și brațe și o cămașă de zale, peste care îmbrăcase o mantie împărătească. La urmă venea polcul lui, avînd pe drapele însemnele sale. Cînd a văzut împăratul că trecuseră aproape toți, l-a chemat de la fereastră pe căpitan și i-a spus să nu plece căci voia să stea de vorbă cu el și să-i dea scrisori către ducele de Macedonia și alți cavaleri, iar Tirante a zis că așa va face. După ce toți oștenii călări sau pedestrași au ieșit din oraș, el s-a dus sus în odăile împăratului, pe care l-a găsit într-o cămară cu diacul întocmind cărțile și, ca să nu-l tulbure, n-a scos o vorbă. Prințesa, văzîndu-l, l-a chemat la dînsa și i-a spus :

— Căpitane, după cîte văd, s-a apropiat ceasul plecării. Mă rog lui Dumnezeu să-ți dea biruință strălucită, așa cum i-a dat lui Alexandru.

Mulțumindu-i pentru aceste cuvinte, Tirante și-a plecat genunchiul la pămînt și i-a sărutat mîna ca să-i poarte noroc. Atunci prințesa i-a spus :

— Vezi, dacă înainte de plecare dorești ceva de la mine, să-mi spui, căci te încredințez că ți se va împlini voia, fiindcă nu vreau să ai vreodată a te plînge de mine. (...)

— Domniță, eu vă cer doar hatîrul să-mi dăruiți cămașa pe care o purtați, căci se află cel mai aproape de trupul vostru minunat, iar eu să v-o scot cu mîinile mele.

— Sfîntă Fecioară ! ce tot spui acolo ? Sînt gata să-ți dau bucuroasă cămașa, giuvaerurile, veșmintele și tot ce am, dar nu mi se pare cuviincios ca mîinile domniei-tale să atingă ceea ce n-a atins nimeni.

Și s-a dus iute în iatac, s-a dezbrăcat de cămașă și și-a pus alta. Apoi s-a întors în sala cea mare, unde Tirante glumea cu jupînițele și, chemîndu-l deoparte, i-a înmînat cămașa pe care a sărutat-o de cîteva ori în fața lui ca să-i facă o plăcere mai mare. Tirante a luat-o cu bucurie și a plecat la gazdă, spunîndu-le jupînițelor :

— Dacă mă cheamă împăratul, spuneți-i că mă întorc numaidecît, căci m-am dus să-mi pun armura ca să fiu gata de plecare.

Ajuns acasă, și-a îmbrăcat toată armura, găsindu-i acolo pe Diafebus și Ricardo, veniți și ei ca să-și pună pieptarele de zale pe care și le făcuseră. Al lui Ricardo era împodobit tot cu jurubițe de fir foarte încîlcite, iar deviza zicea : „Nu-i dau de nici un capăt“ ; al lui Diafebus era brodat cu maci iar deviza zicea : „Ce-i face pe alții să doarmă, pe mine mă trezește.“ După ce și-a îmbrăcat restul armurii, Tirante a cercetat cămașa, țesută din fir de mătase cu fișii late stacojii, pe care erau cusute

ancore de corabie¹ și următoarea deviză : „Cine stă bine să nu se mute și cine se așază pe loc neted n-are unde să cadă“. Era brodată pe laturi, iar mînecele mari ajungeau pînă la pămînt. El a îmbrăcat-o peste armură, suflecînd mîneca dreaptă pînă la umăr iar pe cea stîngă pînă la cot, și s-a încins cu o frînghioară de aur ca a franciscanilor, iar pe deasupra și-a prins în stînga un sfînt Cristofor cu copilul Isus, lucrat tot din aur.

Astfel gătiți, cei trei cavaleri s-au dus să-și ia rămas-bun de la doamne și împărat, pe care l-au găsit sus, așteptîndu-l pe căpitan, căci voia să prînzească cu el. Cînd a dat cu ochii de Tirante, i-a spus:

— Căpitane, ce soi de zale sînt astea pe care le porți?

— Seniore, dacă ați ști ce însușire au, ați rămîne uimit.

— Sînt curios să o aflu, a zis împăratul.

— Veșmîntul acesta are darul de a purta noroc, a răspuns Tirante, și l-am primit cînd am plecat din țara mea de la o domniță care e cea mai frumoasă și mai plină de haruri din cîte se află; iar vorbele acestea să nu-i fie cu supărare măriei-sale prințesei, aici de față, și nici celorlalte preacinstite jupînițe.

— Drept este, a zis împăratul, că adevăratele isprăvi vitejești s-au înfăptuit întotdeauna numai din dragoste.

— Tocmai de aceea vă făgăduiesc, seniore, pe cuvîntul meu de cavaler, că la prima bătălie de care o să am parte am s-o dovedesc prietenilor și dușmanilor. (...)

¹ Utilizarea simbolurilor este extrem de frecventă în toată cartea. Am menționat în note doar cîteva cazuri, pentru a atrage atenția cititorilor asupra acestui procedeu care, trecut cu vederea, diminuează semnificația unor descrieri sau episoade. Cămașa primită de Tirante nu este numai un talisman marcat cu culoarea domniței; ancorele brodate pe ea reprezintă simbolul tăriei și fidelității, folosit aici atît ca o promisiune din partea Carmesinei, cît și ca un îndemn pentru iubitul ei.

Tirante și-a luat rămas-bun de la doamne și de la toți cei de față, iar cînd au ajuns jos și erau gata să încalece, Ricardo a spus:

— De vreme ce împăratul stă la fereastră și toate doamnele au ieșit să ne privească, n-ar fi bine să încălecăm pe caii înzăuați și punîndu-ne coifurile cu panașuri mari și frumoase să facem aici o scurtă întrecere în luptă cu lăncile și apoi cu săbiile, fără a ne vătăma?

— Că bine zici, a răspuns Tirante.

Au încălecat în mijlocul pieței, fiecare pe calul său împodobit, și și-au pus coifurile pe cap. Caii erau din cei sicilieni, foarte ageri. S-au repezit unul spre altul de cîteva ori cu lăncile, apoi, lăsîndu-le deoparte, și-au scos săbiile, înfruntîndu-se cu atacuri și parade, dîndu-și lovituri zdrene cu latul spadei. La sfîrșit cei doi cavaleri s-au unit împotriva lui Tirante de ți-era mai mare dragul să privești figurile pe care le făceau. După ce s-au luptat așa o vreme, s-au închinat cu plecăciune adîncă în fața împăratului și a doamnelor și au purces la drum.

Jupînițele făceau semnul crucii asupra cavalerilor, rugîndu-se lui Dumnezeu să le dea biruință împotriva dușmanilor. Și să nu credeți că frumoșii ochi ai prințesei l-au pierdut o clipă din vedere pe Tirante pînă ce n-a ieșit din oraș. Atunci s-au încețoșat de lacrimi dragăstoase iar celelalte jupînițe îi țineau isonul. Însă împăratul își zicea că de multă vreme nu mai avusese parte de o alinare și bucurie ca aceea pe care o încercase privind lupta celor trei cavaleri și a spus: „Cu adevărat cred că Tirante trebuie să fie un cavaler viteaz și un bun căpitan.“

După ce au ieșit din oraș, cavalerii au încredințat scutierilor caii de luptă, încăleciînd pe alții și în scurt timp i-au ajuns pe oșteni. Ricardo și Diafebus au rămas la cetele lor, pe cînd Tirante trecea de la una la alta, cerce-tînd oștenii și strunindu-i ca să păstreze tot timpul buna rînduială.

În ziua aceea au străbătut cinci leghe și au întins corturile pe o pajiște frumoasă, cu izvoare bogate. Fiind căpitan de oaste, Tirante își făcuse rânduiala ca la popasuri să nu descalece pînă ce nu-și vedea toți oamenii aciuiți, de teamă să nu se iște vreo zîzanie în tabără. După ce s-au așezat pe iarba cea deasă, el a trecut pe la toate corturile, poftindu-i pe duci, conți și marchizi să cineze cu el. Și li s-au adus bucate atît de îmbelșugate de parcă s-ar fi aflat încă la Constantinopol, fiindcă luase cu el trei bucătari, cei mai iscusiți din întreaga Franță, care erau de ajuns ca să pregătească mîncarea pentru toată tabăra.

După ce s-a săturat toată lumea, Tirante a poruncit să încalece două mii de lăncieri, atît dintre oamenii lui cît și dintre ceilalți, ca să stea de veghe pînă la miezul nopții, și a trimis iscoade pe drumuri să pîndească dacă nu se auzea zgomot de oaste sau altceva, pe cînd el stătea de veghe în tabără, ba într-un loc, ba într-altul. La miezul nopții i-a schimbat pe călărași cu alți două mii, neîngăduindu-le să-și ia scutierii cu ei, ci să stea gata înarmați ca și cum ar fi trebuit să pornească pe loc la luptă.

În timp de război Tirante nu se dezbrăca niciodată decît ca să-și schimbe cămașa. În zori, cu două ceasuri înainte de a se lumina de ziua, porunca să se sune din trîmbițe ca să se înșeueze caii, iar el asculta slujba religioasă. După aceea își punea armura și încăleca îndată ca să pornească prin tabără, zorind pregătirea oamenilor. La răsăritul soarelui toți erau gata de plecare. Rînduiala asta au păstrat-o pînă ce au ajuns la o leghe și jumătate de dușmani, la o cetate numită Pelidas, care de teama numeroasei oștiri turcești era gata să se predea de pe o zi pe alta.

Aflînd cei din cetate că le veneau ajutoare, s-au bucurat grozav și au deschis porțile, dar căpitanul n-a vrut ca oamenii să intre în timpul zilei, ca să nu fie văzuți; totuși nu s-au putut strecura fără zgomot așa încît să nu

fie simțiți. Primul care a aflat că în cetatea Pelidas intraseră oșteni a fost sultanul, însă nu putea ști cîți erau. S-a dus în grabă să-l vestească pe calif (...) și dacă a văzut că acesta a poruncit să se trimită o iscoadă, el a trimis patru, care să se apropie pe furiș de cetate încercînd să afle știri despre noii veniți.

A doua zi după ce sosise la Pelidas, Tirante a umblat din casă în casă, pofbindu-i pe toți locuitorii să-și potcovească bine caii și să-și pregătească șeile; pe urmă a luat cu el un om care cunoștea împrejurimile și, umblînd prin locuri ferite, s-au furișat călare pînă în apropierea taberei dușmane. De sus de pe un deal au văzut tabăra și tîngușorul în care trăgeau cu bombardele, pe cînd cei dinăuntru aruncau mereu pămînt pe parapet așa încît îl acoperiseră aproape cu totul; cînd bolovanul azvîrlit de bombardă se lovea de zid, făcea o spărtură, dar nu-l putea dărîma din cauza pămîntului.

Tirante a cercetat cu luare-aminte tabăra și a văzut că tîrgul era înconjurat de o puzderie de corturi și de atîta mulțime de oaste, încît nimeni n-ar fi putut intra ori ieși fără să fie prins. Califul era de o parte iar sultanul de cealaltă, așa cum o dovedeau corturile lor mari și bălțate. După ce s-au uitat bine, s-au întors spre cetate, iar pe drum au zărit de pe un dîmb iscoadele maurilor care cercetau împrejurimile.

Îndată ce au descălecat, Tirante s-a dus în piața mare, unde a găsit o mulțime de pedestrași și le-a spus :

— Veniți încoace, fraților! Noi ne-am dus să cercetăm tabăra dușmanilor, iar la întoarcere am zărit patru iscoade de-ale lor. Cine vrea să se ducă după ei ? De fiecare iscoadă pe care mi-o aduceți vie o să dau cîte cinci sute de ducați, iar dacă aduceți doar capul, voi da trei sute.

S-au învoit pe loc șapte pedestrași care cunoșteau bine împrejurimile și au plecat pe înnoptat ca să nu fie văzuți. Cînd au ajuns destul de departe, unul din ei a zis:

— Oameni buni, vreți să facem treaba ca lumea? Hai să ne ducem la un izvor care se află pe aici pe aproape și să ne pitim între crengi. Înspre amiază, cînd e zăduful în toi, au să vină negreșit încoace ca să bea apă și atunci o să punem mîna pe ei.

Zis și făcut, s-au așezat la pîndă într-o ascunzătoare bună. La răsăritul soarelui au zărit iscoadele în virful unui deal, iar cînd s-a întetit arșița, oamenii încălziți au venit la fîntînă ca să se răcorească cu apă proaspătă. Pe cînd se apropiau, unul dintre pîndari a zis : Să nu vă clințiți pînă ce nu vor fi băut pe săturate, căci pe urmă o să fie mai greoi la fugă.

Așa au făcut, iar după ce i-au lăsat să bea și să mănînce bine, creștinii au tăbărit asupra lor cu strigăte înfricoșate, înhățînd trei pe loc. Al patrulea a încercat să fugă și, văzînd că nu-l pot ajunge, au tras cu arbaleta în el, lovindu-l cu o săgeată în coastă de a căzut lat. Atunci i-au tăiat capul și l-au înfipt într-o lance, iar pe ceilalți, cu miinile legate, i-au dus în fața căpitanului.

Tirante a fost foarte mulțumit cînd a dat cu ochii de ei și i-a pus pe cei trei mauri sub pază bună; apoi le-a spus celor care-i prinseseră:

— Ce plată vreți să primiți? /

— Seniore căpitan, au zis ei, dreptul nostru este de o mie opt sute de ducați, dar senioria-voastră să ne dați cît binevoiți, căci ne vom mulțumi cu cît de puțin.

— Ferit-a sfîntul să fac una ca asta, ba dimpotrivă, vreau să vă răsplătesc cum se cuvine căci ați făcut treabă bună!

Și i-a luat să-i ospăteze, așezîndu-i în fruntea mesei înaintea tuturor ducilor, conților și marchizilor, iar după ce au mîncat bine, le-a dat două mii de ducați și cîte un pieptar frumos de mătase. Cînd ceilalți pedestrași au văzut asemenea dărnicie, au zis că nu mai pomeniseră vreodată un căpitan atît de mărinimos.

Samavolnicia ducelui de Macedonia și neînțelegerea iscată între el și Tirante

Tirante poruncise ca în ziua aceea toți oamenii să cineze devreme, să-și înșeuze caii și să se înarmeze pentru a fi gata de plecare. Cînd s-a înnoptat de tot, a scos din cetate în bună rînduială atît pedestrașii cît și călărima, iar în urma lor veneau trei mii de oameni cu iepele. Ajunși aproape de tabăra dușmană, Tirante i-a pus pe oșteni să se tragă mai la o parte, ca să poată trece iepele fără să le simtă armăsarii.

Îndată ce iepele au ajuns la marginea taberei, pedestrașii au pătruns înăuntru odată cu ele, împărțindu-se în două: unii au pornit spre partea sultanului, iar ceilalți spre partea califului. Armăsarii maurilor au simțit iepele și au început să se smucească pentru a-și rupe căpestrele și a-și smulge pripoanele ; iar odată sloboziți, să fi văzut ce mai alergau buluc după iepe prin tabără încoace și-ncolo ! Cînd turcii și-au auzit dobitoacele gonind de-a valma în toate părțile, s-au năpustit afară din corturi în cămăși ori pieptare, căci unul n-avea armura pe el, dormind toți fără nici o grijă de parcă s-ar fi aflat în cea mai strașnică cetățuie din lume.

După ce a ținut tărăboiul ăsta o vreme și toată tabăra a fost răvășită de cai, a dat năvală și Tirante cu jumătate din oaste asupra unei părți, iar ducele de Pera cu ceilalți oameni s-a năpustit spre partea opusă, strigînd numele gloriosului cavaler, sfîntul Gheorghe. Și să fi văzut cum se prăbușeau la iuțeală o mulțime de corturi, cum cădeau puzderie morții și răniții. La auzul răcnetelor scoase de soldați, sultanul a ieșit din cort fără armură și s-a aruncat pe un murg, însă un creștin i-a ucis calul și pe el l-a lovit cu jungherul la cap. Atunci un slujitor de-al lui a descălecat din goana calului ca să i-l dea stăpînului său și de cum a încălecat sultanul, servitorul a căzut răpus.

Oștenii lui Tirante treceau prin sabie tot ce le ieșea în cale, semănînd groaza, deși vedeau bine că numărul dușmanilor era atît de mare încît păreau de neînvins. Dar tocmai asta le sporea curajul și dîrzenia.

Turcii, vîzîndu-se neînarmați și în mare parte rămași fără cai, au urmat pilda căpeteniei lor, sultanul, care fugise departe de corturi; cerînd să i se oblojească rana cu niște ștergere, a trimis în grabă vorbă califului să iasă cu orice preț din tabără, căci bătălia era pierdută și tabăra nimicită. În vremea asta califul cu cîțiva dintre oamenii lui continuau să se bată. Sultanul, rănit cum era, și-a tras pe el o cămașă de zale și, împreună cu cei aflați în preajma lui, s-a întors înapoi ca să-i dea ajutor califului, care era la mare stîmtoare, dar spre norocul lui, încă nu fusese recunoscut. Sultanul a sosit tocmai la timp și, cum era un cavaler foarte viteaz, s-a arătat mai presus de ceilalți, spre marea-i cinste și glorie, căci l-a scos din împresurare și a izbutit să-l ducă afară din tabără. Văzînd ei atîta mulțime de morți și toate corturile doborîte la pămînt, au hotărît să plece împreună cu însoțitorii lor, de vreme ce nu puteau ține piept năvalei biruitorilor. Și nu s-a văzut niciodată în Grecia o bătălie atît de sîngeroasă ca aceasta.

În cele din urmă califul și marele sultan împreună cu oamenii lor au luat-o spre munte, iar restul spre cîmpie. Tirante s-a ținut într-una pe urmele lor, omorînd fără cruțare, și el și oștenii lui, pe cîți i-au putut ajunge. Cei care au apucat-o spre munte au scăpat cu toții, pe cînd cei din cîmpie au fost uciși sau făcuți prizonieri. Astfel i-au fugărit vreo trei leghe. Cei care o luaseră către munte, pe unde era drumul mai scurt, trebuiau să treacă o apă peste un pod de lemn ca să se pună la adăpost. După ce a trecut califul cu oamenii lui, vîzînd că se apropie creștinii în goană, au rupt podul la jumătate, așa că cei

ce nu apucaseră să treacă au fost pierduți, scăpînd doar cei ce trecuseră dincolo. (...)

Cînd au ajuns creștinii la pod, au găsit acolo vreo patru mii de turci, dintre care doar puțini au izbutit să treacă înot, căci mulți au murit înecați. Cei rămași s-au gîndit să se retragă pe un deal unde să se întărească, însă Tirante, venind peste cîmp cu oamenii lui, i-a văzut urcînd coasta și s-a repezit într-acolo; dar a hotărît să nu-i atace, ci să-i împresoare. Și-a rînduit așadar toți pedestrașii în jurul dealului, iar el, cu ducii și înalții seniori și-au întins corturile la poalele lui, unde era iarbă grasă și mulți copaci.

Cînd călărașii intraseră în tabăra maură odată cu iepele, se năpustiseră la luptă cu răcnete atît de înfricoșătoare, încît ducele de Macedonia, care era împresurat în tîrgușorul de alături, auzind larma aceea grozavă, a crezut că sunase ceasul bătăliei de pe urmă. Cum pierduseră orice nădejde de scăpare, socotind că n-avea să le mai vină vreun ajutor, oamenii lui se gîndeau că cea mai bună soartă care-i putea aștepta era să cadă prinși în miinile necredincioșilor, așa că nu mai puneau mare preț pe viață, părăindu-li-se la fel de rea și viața și moartea. Văzînd însă că larma continuă dar tîrgul nu este atacat, nu mai știau ce să creadă. Cînd s-a luminat de ziuă și a răsărit soarele, strigătele au încetat pentru că dușmanii o luaseră la fugă, iar cei din cetate au văzut steagurile împăratului dincolo de tabără, pe urmele turcilor. Atunci au strigat la niște oameni care rămăseseră la corturi, fie din pricina rănilor, fie ca să jefuiască, și le-au spus să se apropie de ziduri. Aceia le-au povestit cum venise un căpitan trimis de împărat, și cu ce mijloc iscusit și vicleșug subțire îi biruise.

Aflînd toate acestea și văzînd că nu mai rămăsese picior de dușman în afara celor greu răniți care nu putuseră fugi, ducele de Macedonia a ieșit cu oamenii lui și au prădat

toată tabăra, unde au dat peste o mulțime de aur, argint, veșminte, arme și nestemate. În nici o istorie de-a romanilor sau troienilor nu se pomeneste de vreo tabără atât de bogată ca aceasta, care să fi fost înfrântă în răstimp de numai citeva ceasuri. După ce au jefuit tot, au dus prada în tirgușorul lor iar ducele a pus oșteni de pază, poruncind ca, dacă vine Tirante sau vreunul dintre ai lui, să nu-i lase să intre. Locuitorii de acolo fuseseră sărăciți rău de război, și acum se îmbogățeau dintr-o dată. Când a văzut la adăpost tot ce jefuise, ducele a pornit peste cîmp cu oștenii săi pe urmele steagurilor împărătești, minunîndu-se de mulțimea de morți pe care-i întâlnea la tot pasu.

Străjile l-au înștiințat pe căpitan că niște oameni înarmați se apropiiau în goană de tabăra lor. El a poruncit imediat oștenilor săi să încalece și s-a pregătit de luptă, crezînd că dușmanii își refăcuseră oastea în tirgurile pe care le stăpîneau. A pornit în întîmpinarea lor, dar cînd s-au apropiat unii de alții, s-au recunoscut; atunci Tirante și-a scos coiful din cap și l-a dat scutierului, iar toate celelalte căpetenii au făcut la fel. Ajuns aproape de duce, Tirante a descălecat, pornind pe jos către el în semn de cinstire, dar acesta nici că s-a clintit din șa, ci i-a pus doar mîna pe creștet fără să spună o vorbă, lucru pe care toți ceilalți l-au socotit foarte urît, așa că nimeni n-a mai vrut să descalece de hatîrul lui. Tirante s-a urcat iar în șa, vorbindu-i de una și alta, dar ducele abia dacă răs-pundea din vîrful buzelor; însă ceilalți cavaleri și gentilomi ai săi le-au arătat multă cinstire ducilor și lui Tirante, amestecîndu-se laolaltă învingători și învinși, și au mers împreună pînă aproape de corturi. Atunci Tirante i-a spus ducelui:

— Seniore, dacă înălțimea-voastră doriți să vă așezați pe pajiștea aceea unde sînt copaci umbroși și ați fi aproape de apă, voi porunci celor de acolo să se mute în altă parte.

— Nu-mi place să-mi pun corturile lângă ale voastre, a răspuns ducele, așa că am să mă așez mai degrabă ceva mai încolo.

— Faceți cum vreți, eu v-am poftit din bună-cuviință, socotind că așa se cuvine.

Ducele n-a mai stat să-l asculte și, smucind friul calului, l-a întors fără să zică cuiva vreo vorbă și și-a pus corturile la o milă de acolo pe rîu în sus.

După ce a descălecat, Tirante a ales trei dintre cavalerii lui pe care i-a trimis la duce și, ajunși înaintea lui, i-au spus :

— Seniore, căpitanul ne-a trimis la înălțimea-voastră ca să vă poftească dacă binevoiți să luați masa cu el, căci, deși bucatele voastre sînt mai alese, ale lui sînt gata pregătite, așa că n-aveți decît să vă spălați pe mîini și să vă așezați la masă.

— Of, cîtă vorbărie pentru nimica toată ! a zis ducele. Spuneți-i că nu vreau să vin.

Și le-a întors spatele plin de dispreț. Trimișii, fără să zică o vorbă, au ieșit de sub copaci și cînd încălecase ră gata să plece, ducele a adăugat :

— Spuneți-i lui Tirante că dacă vrea să vină el să ia masa cu mine, aș fi mai bucuros decît să mă duc eu la el.

— Seniore, a zis Diafebus, de vreme ce în toată tabăra voastră nu este nici un foc aprins, ce bucate o să-i dați gata pregătite ? Nu-i puteți da decît mîncarea găinilor și băutura boilor.

Dar ducele a răspuns minios :

— Ba pot să-i dau găini și claponi, prepelițe și fazani !

Trimișii însă n-au mai stat să-l asculte și au plecat, iar după ce se îndepărtaseră, un cavaler i-a spus ducelui :

— Seniore, n-ați înțeles ce a vrut să zică adineauri cavalerul care a plecat. El v-a spus că o să-i dați de mîncare căpitanului ceea ce mînîncă găinile și ce beau boii ; știți de ce a zis așa ? Pentru că găinile mînîncă grăunțe iar boii beau apă.

— Pe legea mea, adevăr grăiești, iar eu n-am înțeles ! Străinii ăștia sînt foarte semeți și dacă aș fi priceput ce vrea să zică, l-aș fi făcut să-și înghită vorbele pe loc.

Aflînd răspunsul, Tirante n-a mai avut altă grijă decît să se așeze la masă cu toți ducii, conții și marchizii aflați acolo. După aceea, a încălecat împreună cu două sute de călăreți și s-a dus pînă la un sat aflat pe malul rîului la o leghe depărtare, numit Miralpeix. Turcii care stăpîneau satul, îndată ce au auzit că bătălia fusese pierdută, îl părăsiseră, nemairămînînd decît localnicii greci. Satul era îndestulat cu de toate și, de cum a sosit căpitanul, ei i-au înminat cheile porților și ale cetățuii. Intrînd înăuntru, Tirante a poruncit să se dea bucate cu plată tuturor celor ce vor veni să cumpere. În felul acesta satul a putut îndestula întreaga tabără.

Căpitanul a mai poruncit armășeilor să ridice șase-șapte spînzurători la marginea satului, de care să se atîrne niște leșuri, răspîndind vestea că fuseseră spînzurați care fiindcă a siluit o femeie, care fiindcă nu a plătit ce a luat, care pentru jaf. (...)

Către seară turcii rămași impresurați, care nu mîncaseră nimic toată ziua, văzînd că n-aveau altă nădejde decît ori să piară, ori să cadă prizonieri, s-au hotărît să încerce o înțelegere. I-au trimis vorbă căpitanului că dacă le cruța viața și trupul, ei se lipseau de libertate, împăcîndu-se cu gîndul robiei. De rîndul acesta Tirante a socotit că e mai bine să se arate milostiv decît neînduplecat, așa că i-a primit cu îndurare și a poruncit să li se dea de mîncare cît le-o trebui. (...)

A doua zi dimineța după slujba religioasă au ținut sfat, hotărînd ca marchizul de San Jorge și contele de Aigues Vives împreună cu doi baroni să se ducă în solie la ducele de Macedonia. Cînd au ajuns înaintea lui, marchizul de San Jorge a cuvîntat precum urmează :

— Seniore duce, să nu te mire venirea noastră, căci am fost trimiși la senioria-ta de către viteazul nostru căpitan și

de iluștrii duci, conți și marchizi, ca să binevoiești a ne da partea ce ni se cuvine după dreptatea cerească și ome-nească din bogățiile și prăzile pe care le-ai luat din tabăra dușmanilor noștri.

Mai mult n-a mai zis, iar ducele a răspuns :

— Mare plăcere e pentru mine să-mi audă urechile ase-menea vorbe fără de noimă, rostite de oameni nechibzuiți ! Cum vă puteți gândi că aș face sau aș îngădui una ca asta, cînd cu sudoarea și sîngele nostru ne-am luptat zi și noapte, apărînd nobilul ordin cavaleresc și împotrivindu-ne duș-manilor creștinătății, fără a ne deda desfătărilor trupești, fără a dormi în așternuturi parfumate cu mosc, căci tru-purile noastre nu răspîdesc iz de miresme ci de fier oțelit. (...) Iar dacă noi am știut pe bună dreptate să dobîndim ciș-tigul ieșind din împresurare ca niște cavaleri destoinici, cum de aveți atît de puțină minte încît să cereți ceea ce nu vi se cuvine ? Spuneți-i căpitanului vostru că bine ar face să se întoarcă în țara lui, căci de nu, o să aibă de furcă cu mine !

— Eu nu fac nici pe crainicul nici pe heraldul, i-a spus marchizul. Socot însă că dacă i-o spui dumneata sau îi tri-miți vorbă, o să-ți facă îndată pe plac. Dar noi, care sîntem supușii aceleiași țări și ai aceluiași senior, ne cunoaștem bine și știm cît poate și prețuiește fiecare. Ne-ai împuiat destul urechile cu lăudăroșenii neghioabe. Cu adevărat îți zic că nu ești un cavaler neprețuit, ci fără nici un preț ! Căci ce alta ai făcut decît să tot pierzi la bătălii și prin nesăbuin-țele dumitale să sortești morții atîția cavaleri de seamă precum și alți nenumărați oșteni viteji care au fost uciși sau făcuți prizonieri din vina dumitale ? Iar tabăra ai pră-dat-o, purtîndu-te nu ca un căpitan sau un nobil de viță re-gească, ci ca un hoț și tilhar de drumul mare ! (...)

— Știu eu preabine, a zis ducele, că vorbele astea smin-tite pe care ai îndrăznit să mi le spui nu pornesc de la

dumneata, ci de la fratele dumitale, ducele, ori de la căpitanul cel nou. De rîndul ăsta te îngădui, dar să n-o mai faci altădată.

— Îngăduie-te pe dumneata sau pe cei ce-ți stau sub poruncă, nu pe mine ori pe alții ! Poți fi încredințat că nici ducele de Pera, nici căpitanul nostru n-au obiceiul să vorbească de rău, căci faima și gloria lor va rămîne veșnic nemuritoare, așa cum și numele lor va dăinui în veci. Ei i-au ținut împresurați pe cei ce vă împresuraseră și de aceea toți cavalerii sînt însuflețiți de curaj și bărbăție. Mai multe însă nu vreau să-ți spun, așa că să-mi dai răspunsul : e da, sau ba.

— La ce bun să irosim vorbele de pomană ? a zis ducele. Ți-ai mai spus, nici nu vreau, nici n-am s-o fac.

— De vreme ce nu vrei s-o faci de bunăvoie, o să trebuiască să te-ndemnăm cu sila, a zis marchizul. Înarmați-vă și fiți gata de luptă, căci dacă-mi va sta în putere, pînă să treacă un ceas o să fim înapoi !

Solii au încălecat pe cai și întorcîndu-se în tabără l-au găsit pe căpitan cu marii seniori adunați în cortul divanului. Marchizul le-a povestit cu de-amănuntul răspunsul ducelui și tot ce-și spusese unuia altuia, apoi a zis :

— Acum, toată lumea pe cai, căci o asemenea ocară nu poate rămîne nepedepsită !

Și marchizul a ieșit îndată din cort, grăbit să se înarmeze, iar ceilalți după el. Văzînd căpitanul asemenea zaveră în tabără, s-a tulburat grozav și a poruncit să se vestească pe loc că, sub pedeapsa cu moartea, nimeni n-avea voie să încalece. Umblînd încoace și încolo, îi oprea pe cavaleri să iasă din corturi, cînd cu blesteme, cînd cu jurăminte, apoi se ruga de duci și marchizi să nu porceadă la asemenea faptă necugetată, căci dacă ei porneau încăierarea, toți turcii făcuți prizonieri aveau să se arunce asupra lor.

— Avînd tabăra chiar lîngă a lor, e mai mare rușinea să ne omorîm unii pe alții, cînd ar trebui să fim toți ca

unul ! Și îi muștra pe cavaleri, cînd cu gluma, cînd cu vorba bună, să nu întineze gloria cavaleriească cu răzvrătiri și dihonii. Iar dacă nu voiau să se potolească, le da pedeapsă după regula ordinului.

Așa s-a tot străduit pînă ce i-a domolit pe toți. Apoi s-a dus la ducele de Macedonia, pe care l-a găsit în armură și călare pe cal împreună cu toți însoțitorii lui, și atîta l-a tot rugat, pînă ce l-a făcut să descalece. Pe urmă s-a întors la ai lui, însă ducele nu și-a lăsat oamenii să-și scoată armura și nici să coboare din șa. (...)

În aceeași zi Tirante a plecat din tabără însoțit de o mie șase sute de călărași, ca să ia de la turci niște sate și cetăți cucerite de ei înainte, alungîndu-i de acolo.

Scrisoarea trimisă de calif lui Tirante el Blanco

În ziua următoare, califul a trimis la Tirante trei soli și, cum podul era rupt, au trebuit să treacă riul într-o barcă pescărească. Unul din acești soli era foarte învățat în toate științele și de o mare înțelepciune, iar sultanul îl prețuia ca pe un părinte și nu începea nimic fără sfatul lui, căci în toată păgînimea nu se afla altul atît de învățat, de meșter la vorbă, și plin de chibzuință în tot ce făcea. Maurul acesta se numea Abdallah, iar datorită înțelepciunii sale fusese poreclit Solomon. Luînd o tulpină de trestie, solul a înfipt în ea o foaie de hîrtie și a ridicat-o sus, în semn că cerea ocrotire. (...)

După ce au sosit la cort, căpitanul și toți ceilalți le-au făcut solilor primirea cuvenită, iar aceștia i-au înmînat scrisoarea lui Tirante, care a pus să fie citită înaintea tuturor, și glăsuia precum urmează :

„Armini, din mila și voia atotputernicului Dumnezeu mare calif al Babiloniei¹, stăpîn peste trei seniorii și anume : Împărăția grecească, sfîntul templu al lui Solomon din cetatea Ierusalimului și sfîntul templu din Meca ; stăpîn și apărător al întregului néam maur ce hălăduiește sub bolta cerească (...) Ție, gloriosule Tirante el Blanco, căpitan al grecilor și susținător al credinței creștine, îți dorim sănătate, cinste, slavă și faimă cavaleriească. Îți dăm de știre că, potrivit sfatului și hotărîrii luate împreună cu sultanul, cu cei cinci regi aflați aci sub stăpînirea și puterea mea supuși și ascultători, precum și cu alți zece aflați la mine în țară, dacă-mi vei cere să încheiem pace trainică sau un răgaz de șase luni, noi sîntem gata să ne învoim și îți vom da răgazul de șase luni din evlavie față de Dumnezeu cel atotputernic, după datina din vechime. Așa să ne ajute Dumnezeu care ne-a făcut și ne cîrmuiește. Să dai ascultare și credință solilor noștri în tot ce-ți vor spune din partea noastră. Scrisă aici, în tabăra de pe țărmul de răsărit, în ziua a doua a lunii, iar de la nașterea sfîntului nostru profet Mahomed² etc.“

După ce s-a citit scrisoarea, Tirante i-a poftit pe soli să-și spună solia. Atunci s-a ridicat numitul Abdallah Solomon și, făcînd o plecăciune, a grăit precum urmează :

— Noi, care am venit în numele străluciților și slăviților stăpînitori, califul și sultanul, am fost trimiși înaintea ta, viteazule Tirante el Blanco, căpitan al oștirii grecești, ca fiind acela care, cu brațul tău biruitor, ai înfrînt marea noastră tabără plină de glorie lumească, unde ai găsit nenu-

¹ Vechea capitală a Egiptului fusese la al-Fustat, localitate ce îngloba fosta fortăreață romană numită Babylon. După distrugerea provocată de un mare incendiu în secolul al XII-lea, capitala s-a mutat la Cairo, dar în tot evul mediu cîrmuitorii Egiptului au continuat să fie numiți „sultanii Babiloniei“.

² Musulmanii aveau o altă numărătoare a anilor, care începea cu data *hegirei* (fugă), adică expatrierea profetului Mahomed de la Mecca la Medina, în 16 iulie 622. Deci formula lui Martorell este eronată, reproducînd de fapt o veche formulă creștină.

mărate bogății pe care le-ai luat pentru tine și ai tăi, așa cum o cere și-o îngăduie legea războiului. După ce ai semănat moartea printre oșteni, ai luat prizonier un copilandru, cumnatul înaltului nostru senior marele calif și frate bun al soției sale, împreună cu mulți alți cavaleri destoinici. Drept care am venit la tine cu rugămintă din partea înălțimii-sale, în numele cavaleriei, al nobleței și al celei pe care o iubești mai presus de orice pe lume, fie ea doamnă sau domniță, văduvă ori nevastă, dorindu-ți ca, dacă nu ți-ai văzut încă dragostea răsplătită, să ai parte de ea în curînd ; iar dacă cumva ți-ai pus toată dragostea doar în Dumnezeu care te-a făcut, să fii rînduit printre sfinții din rai cînd vei ieși din viața aceasta ; binevoiește deci să ni-l dai înapoi pe copilandrul de care ți-am spus, iar dacă nu vrei s-o faci în numele iubirii, pune-i preț de răscumpărare și cere pentru el aur sau argint după drep-tate, iar voia îți va fi împlinită.

Cu acestea și-a încheiat cuvîntarea, iar Tirante, după ce a ascultat solia, a răspuns precum urmează :

— (...) Eu doresc să-l cinstesc pe calif cu tot ce-mi stă în putință, cîtă vreme aceasta nu aduce nici o știrbire seniorului meu, înaltul și preafericitul împărat. Și cum cererea de a-ți dăruî un prizonier ai făcut-o în numele a ceea ce am mai scump pe lume, din adîncă prețuire pentru aleasa inimii mele vrednică de a împărăți peste tot pămîntul, al vostru ca și al nostru, am să ți-l dăruiesc împreună cu încă patruzeci de prinși. Cît despre cealaltă parte a soliei tale, am să țin sfat și o să-ți dau pe urmă răspunsul.

Tirante a chemat armășeii și le-a poruncit să-i însoțească pe soli ca să le dea patruzeci și unu de prizonieri pe care-i vor alege după voie și așa s-a făcut. După ce au ieșit solii din cort, un cavaler grec care-i cunoștea pe turci și-i știa pe cei mai de vază ce s-ar fi putut răscum-păra, a spus:

— Seniore căpitan, aici de față cu toți seniorii aș vrea să te gîndești bine la ceea ce le-ai spus solilor cînd le-ai

dăruit patruzeci și unu de prizonieri, căci sînt printre ei unii care pot plăti douăzeci și cinci sau treizeci de mii de ducați ca să scape de robie. Poți să îndrepti lucrurile lă-sîndu-i să și-i ia dintre ceilalți care n-au cu ce plăti, căci vor fi foarte mulțumiți să și-l poată lua pe acela pentru care au venit.

— Sufletul îmi este cu atît mai împăcat cu cît pot să le dau ceva mai de preț, a răspuns Tirante, căci cel ce dăruiește nu trebuie să dea lucruri de rînd, ci din acelea socotite de mare preț, aducătoare de cinste și faimă. Dania aceasta o fac în numele meu și spre slava măriei-sale împăratul.

Apoi, lăsînd acestea deoparte, Tirante s-a întors către toți seniorii aflați acolo, și le-a spus următoarele:

— Străluciți principii și seniori, am auzit cu toții cererea pe care ne-o fac califul și sultanul. Chibzuîți senioriile-voastre ce credeți cu cale și dacă răgazul pe care ni-l cer poate fi priincios împăratului și folositor pentru binele obștesc.

Primul a vorbit ducele de Macedonia, care a zis:

— Prealuminați și cinstiți seniori, lucrul acesta mă privește pe mine mai mult decît pe toți ceilalți care vă aflați aici, deoarece eu sînt cel mai apropiat de tronul împărătesc. De aceea sfatul și dorința mea este să ne învoim la răgazul de șase luni pe care ni-l cer, ba și la mai mult, chiar și la pace de-o vor vrea, fie că-i va fi sau nu pe plac împăratului. Iar dacă vor vrea pace pe doi sau trei ani, eu aș fi bucuros, căci în timpul ăsta ne-am odihni și am putea încerca să-i înduplecăm pe dușmani prin rugăminți să ne lase slobozi și liniștiți, încercare din care ne-am putea alege cu vreo învoială prielnică.

Dar ducele de Pera, nemairăbdînd să-l audă vorbind pe ducele de Macedonia, căci nu se sufereau unul pe altul din pricina prințesei pe care amîndoi rîvneau s-o ia de nevastă, a grăit precum urmează:

— (...) Seniori, eu socotesc că pentru folosul maiestății-sale împăratul și pentru liniștea țării și a întregii obști nu trebuie să ne învoim nici la pace nici la vreun răgaz; căci bătlia de acum am cîștigat-o cu ajutorul lui Dumnezeu și-tot așa o să cîștigăm și altele. Eu însă mă supun părerii celorlalți seniori, dacă vor chibzui în alt fel.

Au fost destui care s-au arătat înclinați să se încheie pacea ori să se învoiască la un răgaz, dar cei mai mulți s-au alăturat părerii ducelui de Pera. Atunci Tirante a spus:

— De vreme ce ați cuvîntat cu toții, acum se cuvine să vorbesc și eu mai mult decît oricare altul, căci pentru asta mi-a dat măriia-sa împăratul bastonul de căpitan.

Și îndată a scos scrisorile pe care i le dăduse împăratul, înmîinîndu-le conetabilului și căpitanilor de polcuri. După ce le-au citit, Tirante a grăit mai departe:

— Eu, în numele înălțimii-sale împăratul, vă spun senioriilor-voastre că nu mi se pare nicidecum a fi spre folosul cuiva să dăm răgazuri acestor nelegiuți; ei ne cer pace sau un răgaz de șase luni din pricina marii vărsări de sînge pe care le-ați pricinuit-o luptînd cu vitejie de cavaleri destoinici, și pentru că, după cum știți, așteaptă ca în acest răstimp să le vină corăbiile genovezilor care le aduc neîncetat pedestrime și călărași. Așadar, pînă să treacă răgazul, în locul mulțimii de oameni pe care i-au pierdut, vor umple țara cu atîta puzderie de oșteni încît pe urmă n-ar mai ajunge toată puterea creștinătății ca să-i alunge de aici. Acum sînt înfricoșați de vreme ce ne cer pace, dar eu nu socotesc că e bine să ne învoim și nici n-o vom face. Iar de-mi va sta în putere, am să-i hărțuiesc cu atîtea bătlîi, încît ori-o să-i scoatem din toată împărăția, ori o să ajungem la încheierea războiului prin pace.

Ducele de Macedonia a grăit iar, zicînd:

— Tirante, dacă dumneata nu vrei răgaz de pace, eu vreau și o să-l închei, și-i voi povățui pe toți cei aflați sub îndrumarea mea să-l încheie odată cu mine.

— Seniore duce, i-a spus Tirante, nu încercați să stîrniți neorînduială în rînduiala făcută de împărat. Căci dacă o veți face, voi fi nevoit să vă trimit sub pază la maiestatea-sa, ceea ce m-ar supăra mult, căci n-am venit aici ca să agonisesc avuții ci doar ca să-l cinstesc și să-l slujesc pe împărat, de la care am primit mai multe onoruri decît mi s-ar fi cuvenit. Și de vreme ce am această însărcinare, vreau să mi-o îndeplinesc ca un cavaler. Iar domnia-voastră, care de viteaz ce ați fost v-ați pierdut toate moșiile, ar trebui să doriți mai degrabă o moarte vitejească decît o viață mișelească. (...)

Atunci ducele s-a sculat cu lacrimi de furie în ochi și, ieșind din cort, s-a dus în tabăra lui, iar Tirante cu ai săi s-au întors la tabăra lor. Apoi căpitanul a poruncit să se întindă un polog lîngă un izvor limpede și bogat de la marginea taberei, în jurul căruia să se aștearnă mesele; i-a poftit pe soli împreună cu prizonierii dăruți la o masă mai scundă, în partea stîngă, iar în dreapta pe toți ducii și seniorii, și au fost ospătați din belșug cu găini, claponi și fazani, cu pilaf, cușcuș și alte bucate și vinuri de soi. Solii au rămas încîntați văzînd dichisul cu care Tirante rînduise să fie serviți ducii și el însuși. Iar după ce au mîncat, a poruncit să se aducă dulciuri și zaharicale cu vin de Candia.

Marchizul de San Jorge i-a întrebat cîți oameni pierduseră în acea bătălie, iar ei au spus că vreo cincizeci de mii, cu morții și prinșii laolaltă. Apoi s-au dus din nou în cortul divanului, iar Tirante i-a trimis vorbă ducelui să poftească acolo dacă vrea să audă răspunsul, dar el a zis că nu poate veni. După ce s-au adunat toți seniorii împreună cu solii și s-a făcut liniște, Tirante le-a dat următorul răspuns:

— Cavalerii au îndatorirea să năzuiască spre înaltul
țel și onoarea unor bătălii glorioase pentru a-și arăta
vitejia. Voi ați uitat vechea faimă a grecilor, dar măreția
numelui lor nu se va stinge atîta timp cît va dăinui amin-
tirea Troiei. Iar cum maiestatea-sa împăratul, prin merite
și virtute cavalească este coborîtor al acelor slăviți
cavaleri din vechime, i se cuvine pentru înalta-i măreție
și strălucire să stăpînească toate țările lumii. De vreme
ce califul și sultanul, neavînd frică de Dumnezeu și nici
de oprobriul oamenilor, fie ei creștini sau mauri, au în-
călcat legile omeniei și ale cavaleriei, vrînd să uzurpe și
să-și însușească cu sila titlul și rangul împărătesc, eu mă
încred în ajutorul lui Dumnezeu atotștiutorul, care o să-mi
dea tăria de a-i nimici. În felul acesta se va dovedi marea
strîmbătate pe care au făcut-o împotriva maiestății-sale
împăratului, răpindu-i cea mai mare parte din țară și
uneltind să i-o ia cu totul, lucru ce mi se pare deosebit
de crud și neomenos, deoarece îi știrbesc și-i întinează
cinstea și bunul renume. Din toate aceste pricini veți
spune califului și sultanului că eu nu mă voi învoi cu
nici un preț să închei acum cu ei o pace sau un răgaz,
dacă nu vor jura cu fața spre Mecca, înaintea tuturor
cavalerilor adevărați care au simțămîntul onoarei, că la
capătul celor șase luni ei, împreună cu toți oamenii lor,
vor ieși din întreaga împărăție, lăsînd slobode cîte pă-
mînturi au luat. Și să nu credeți că vorbele acestea le spun
din dispreț față de stăpînii voștri, sau din înfumurare,
ci pentru a nu-l supăra pe Dumnezeu care, în temeiul
dreptății, este de partea mea, știind bine că pentru fapta
aceasta mulți mă vor judeca și puțini mă vor apăra.

Cu acestea și-a încheiat spusele. S-a sculat atunci solul
Abdallah Solomon, care a răspuns precum urmează:

— O, soartă nedreaptă, cît de grăbită-ți îndrepti hatîrul
spre noul căpitan, făcîndu-l să dobîndească răsunsetul bi-
ruinței în lupta de mai-nainte, spre marea-i slavă și stră-

lucită faimă, întru dauna poporului maur și a străvechei lui stăpîniri! Ca să-ți clintesc însă cugetul neînfriat, seniore căpitan, vreau să-ți dovedesc că îți sînt și sfetnic, nu numai dușman, amintindu-ți de aceste lucruri care-ți păstrează și-ți sporesc faima hărăzită de soarta cea schimbătoare, deoarece te-ai arătat în toate faptele tale un căpitan viteaz și chibzuit. Ia scama însă ca nu cumva să pierzi această glorie și cinste ce se cuvine cavalerilor destoinici. Romanii, la vremea lor, s-ar fi mulțumit cu sorții cei buni de care te-ai bucurat pînă acum, care sînt o dovadă a vitejiei tale, pentru a nu mai aminti de mărreția numelui și rangului tău. Să nu crezi că cer pace pentru că ne ameninți cu bătălii, iar dacă nu vei vrea s-o închei, pregătește-te să o faci în a cincisprezecea zi a lunii, cînd va sosi atîta puzderie de oaste maură de n-o s-o mai încapă pămîntul! (...)

Cu acestea și-a luat rămas bun de la toți, și cînd au ajuns aproape de malul riului, Tirante le-a dat solilor daruri bogate, pentru care i-au mulțumit din tot sufletul. După ce au trecut apa în barca pescărească, Tirante a poruncit ca în seara aceea Diafebus să plece cu o mulțime de oșteni călări și pedestrași ca să ducă toți prinșii la Constantinopol.

Diafebus se întoarce la Constantinopol ca să vestească biruința

Cînd a ajuns Diafebus în apropierea orașului, tot poporul, bărbați și femei, au ieșit pe uliți să vadă prinșii pe care-i aducea, iar în piața mare, împăratul cu toate doamnele stăteau la ferestre. Prizonierii erau legați cu funii unii de alții, iar steagul califului ca și altele pe care le luaseră

erau tirite pe jos în semn de biruință. Toată lumea în frunte cu împăratul l-a recunoscut pe Tirante ca învingător, cavalerii au fost proslăviți și victoria sărbătorită cu veselie. Diafebus i-a dăruit împăratului din partea lui Tirante patru mii trei sute de prizonieri, pentru ca grecii să-i prețuiască priceperea și mărinimia, iar împăratul a poruncit să fie puși sub pază bună.

Apoi Diafebus a urcat în încăperile de sus ca să se închine împăratului, împărătesei, prințesei și tuturor doamnelor. Măria-sa l-a pus să-și scoată armura chiar acolo, în fața lui, și i-a dat să îmbrace o mantie cusută cu fir și mărgăritare, lungă pînă-n pămînt, ca să nu răcească; l-a poftit pe un scăunel în fața jilțului său, în timp ce doamnele s-au strîns roată în jurul lui, și l-a pus să povestească tot ce făcuseră din ziua plecării și pînă atunci. Puteți fi încredințați că Diafebus n-a uitat nimic din cele ce erau spre cinstea și lauda lui Tirante. (...)

A doua zi împăratul a făcut numărătoarea prizonierilor și, luînd din visteria lui cîte cincispreze ducați de fiecare, i-a dat lui Diafebus ca să-i ducă lui Tirante. Îndată ce prințesa a înțeles că Diafebus își isprăvisse treburile, i-a trimis vorbă să vină la ea în iatac, iar el abia aștepta să poată vorbi cu dînsa și cu Stefania, de care era foarte îndrăgostit. Prințesa, văzîndu-l, l-a întrebat grăbită :

— Bunul meu frate, ce vești îmi aduci de la viteazul cavaler care mi-a robit inima? Cînd va sosi ziua în care să-l văd și să-l pot avea lîngă mine fără nici o teamă? Căci drept să-ți spun, asta e tot ce-mi doresc mai mult pe lume. Sînt încredințată că el se gîndește rar la mine, însă golul acesta lăsat de o lipsă a firii lui eu îl umplu cu dragostea mea. Dacă ești de bună-credință, o să recunoști că am dreptate.

— Plăcutele cuvinte pe care le-a rostit atleța-voastră ar alina suferința vestitului cavaler dacă le-ar putea auzi și i-ar înălța sufletul în al nouălea cer, ca și slava numelui

vostru ce strălucește mai presus de toate domnițele lumii prin grație, frumusețe, virtute și măreție, așa încît eu n-aș putea răspunde nici prin vorbe, nici prin fapte deosebitului dar pe care i-l faceți prin nobila voastră ființă. De aceea, credincios și smerit, vă mulțumesc în numele viteazului Tirante, iar în ce mă privește, îmi pun în slujba atleței-voastră trupul și sufletul meu și tot ce am, gata să înfrunt orice primejdie pentru maiestatea-voastră, făgăduindu-vă cu credință să vă fiu oricînd gata la poruncă. Am rămas însă uimit de cuvintele nedrepte pe care le-ați spus, învinuindu-l de prea puțină dragoste pe acela care e stăpînit de cea mai curată iubire; căci din fire Tirante nu are nici o lipsă, nici în privința dragostei, nici în a cinstei, și nici în altceva cu care ar putea să vă supere în vreun fel. Iar dacă înălțimea-voastră ar cunoaște zbuciumul în care trăiește din pricina dragostei ce v-o poartă, nu numai că nu l-ați mai învinui de ceva, ci ați fi pe deplin mulțumită. Căci în fiecare seară stă înarmat pînă la miezul nopții, de parcă ar fi gata să pornească la luptă, și în timp ce toți cei din tabără dorm și se odihnesc, el stă de veghe dînd ocol corturilor, adesea în bătaia ploii. Iar cînd se întoarce la cort, vine de-a dreptul la mine, începînd să-mi vorbească despre atleța-voastră, și dacă vreau să-i fac un bine și o bucurie, îl fericesc cu două ceasuri de taifas, în care atleța-voastră sînteți nelipsită. Cînd pornește la luptă, n-are alt nume pe buze decît acela de Carmesina, și, cum adesea-i spuneam: „de ce nu chemi pe lingă numele-ei și pe acela al vreunui sfînt ca să te ajute în luptă?“, el îmi răspundea că n-ar face-o pentru nimic în lume, căci ceea ce e de folos pentru mulți nu folosește nimănui.

Prințesa se bucura grozav de ceea ce-i povestea Diabebus despre Tirante. Atunci Stefania a spus:

— De vreme ce domniile-voastră ați vorbit fiecare, acum este rîndul meu și vă rog să mă ascultați. Să-mi spui, domniță, pe cuvîntu-ți de cinste, cine altul decît Tirante

e vrednic să poarte coroana împărătească ? Şi cine s-ar cuveni să-ţi fie soţ, dacă nu Tirante? Iar domnia-ta îţi ţii fericirea în propriile-ţi mâini şi nu vrei s-o apuci! Într-o zi ai să te căieşti, căci omul trebuie să-l iubească pe cel care-l iubeşte. Eu ştiu preabine că Tirante nu te iubeşte de dragul bogăţiilor sau al rangului domniei-tale, ci pentru însuşirile alese pe care le ai. Aşadar, ce mai aştepţi, biata mea domniţă? Căci n-ai să găseşti în toată lumea asta un cavaler care să se poată măsura cu el, iar tatăl domniei-tale atât aşteaptă, să te vadă măritată. Pe care altul mai bun ai putea să-l iei decît pe acesta, care e tînăr şi chipeş, viteaz în luptă, darnic, inimos, înţelept şi iscusit în toate cele, cum nu se mai află? (...)

— Jupîniţă Stefania, a zis Diafebus, să-mi spui pe cuvînt de cînte adevărul: dacă, spre norocul lui Tirante, prinţesa l-ar lua de bărbat, domnia-ta pe cine ai lua?

— Seniore Diafebus, te încredinţez că dacă norocul o vrea ca domniţa să-i fie soaţă lui Tirante, eu pe bună dreptate l-aş lua de bărbat pe cel care-i e rudă mai apropiată.

— Dacă e după grad de rudenie, atunci pe drept eu aş fi acela, mai cu seamă că sînt supus domniei-tale întocmai cum Tirante s-a supus măriei-sale prinţesei, care prin frumuseţe şi mărire s-ar cuveni să stăpînească întreg pămîntul. Binevoieşte, aşadar, să mă socoteşti mare cămăraş al domniei-tale şi să-mi dai o sărutare în semn de credinţă.

— Asta n-ar fi nici drept, nici frumos, a zis Stefania, să-ţi dau ori să-ţi îngădui ceva fără poruncă de la stăpîna mea, cu care am crescut încă din faşă, şi cu atât mai puţin de faţă cu atleţa-sa.

Atunci Diafebus a căzut în genunchi la picioarele prinţesei şi împreunînd mîinile s-a rugat de ea, plecat şi smerit, de parc-ar fi fost o sfîntă din rai, să-i îngăduie să o

sărute; dar degeaba s-a tot rugat, căci n-a primit învoirea. Atunci Stefania a zis:

— Vai, ce inimă crudă și impietrită! Niciodată nu s-a lăsată înduplecată, oricâte rugăminți i s-ar aduce măriei-sale. N-am să-mi pot găsi mângiere și bucurie pînă ce n-am să-l văd cu ochii mei pe fericitul Tirante.

— Of, Diafebus, frate, a zis prințesa, nu mai stărui să-mi ceri lucruri necuvenite, căci n-ai să poți înfrînge glasul virtuții din sufletul meu.

Pe cînd își petreceau timpul cu asemenea vorbe șagalice, împăratul a trimis după Diafebus ca să plece cît mai degrabă înapoi în tabără.

În vremea asta au venit la împărat doi paznici de coastă ca să-l înștiințeze că se apropiau dinspre apus cinci corăbii mari. Temîndu-se că erau genovezii, el i-a spus lui Diafebus să nu mai plece și a poruncit să se urce cît mai mulți oameni pe corăbiile și galerele sale din port. Dar cînd cele cinci corăbii au ajuns la țarm, au aflat că erau trimise de magistrul din Rodos, încărcate cu oșteni. Priorul a coborît pe țarm împreună cu mai mulți cavaleri ai crucii albe¹. Diafebus îi aștepta în port, chiar pe mal, și văzîndu-se, s-au recunoscut, iar el i-a primit cu multe semne de cinstire, pornind împreună spre palatul împăratului, pe care l-au găsit așezat pe tron. Priorul de San Juan, după ce i s-a închinat, a grăit precum urmează :

— Luminat senior, din porunca preacinstului și alesului nostru stăpîn, marele magistru din Rodos, am fost trimisîi aici știînd că vestitul și mărinimosul cavaler, cel mai bun dintre cei buni, Tirante el Blanco, se află în slujba maiestății-voastre, fiind mare căpitan al acestei împărății ; ca atare, seniorul meu, marele magistru, i-a trimis călărași și pedestrime în număr de două mii de oameni, plătiți pe cincisprezece luni, cu care să poată

¹ Cavalerii ioaniți purtau ca însemn o cruce albă octogonală cusută pe veșmîntul ordinului.

sluji mai bine pe înălțimea-voastră. Așadar, am dori să știm unde se află.

Împăratul s-a bucurat mult de sosirea lor, l-a îmbrățișat pe prior în semn de bun-venit și i-a făcut o primire aleasă, ca și celor ce-l însoțeau, mulțumindu-i magistrului pentru marea lui bunătate și dărnicie. A poruncit să li se dea găzduire bună și toate cele de trebuință. După ce s-au odihnit patru zile, au pornit spre tabără împreună cu Diafebus. Când mai aveau doar vreo cinci leghe de drum, au flat că Tirante plecase să cucerească o cetățuie, de unde se auzea bubuitul bombardelor.

Tirante, văzînd că s-a făcut o spărtură mare în zid, a sărit de pe cal și a pornit la asalt, ajungînd atît de aproape de zid încît a fost izbit în cap de un bolovan care l-a doborât la pămînt. Oamenii lui l-au scos cu mare caznă din șanț și tocmai atunci au sosit în fața cetățuiei priorul cu Diafebus. Când au văzut atîta oștime, turcii aflați înăuntru s-au speriat grozav, pierzînd orice nădejde. După ce Tirante a fost dus la adăpost, Ricardo s-a întors să bată cetatea cu îndîrjire și au dat năvală înăuntru. Turcii, care acum nu se mai gîndeau la izbîndă, s-au inversunat și mai tare, gata să-și dea viața, căci socoteau drept o biruință să omoare cît mai mulți creștini, arătîndu-se cu atît mai cruzi cu cît știau că dreptatea nu era de partea lor. Însă creștinii, odată intrați în cetățuie, ucideau fără milă orice turc le ieșea în cale, așa că i-au trecut pe toți prin tăișul săbiei. Iar priorul de San Juan a ajuns la timp pentru asalt, astfel încît oamenii lui au avut parte la pradă, lucru pe care l-au socotit ca un semn bun. Apoi s-au dus la locul unde zăcea Tirante și i-au spus tot ce le poruncise magistrul. (...)

Tirante le-a mulțumit trimișilor săi pentru vrednicul ajutor pe care i-l aduceau, rostind cuvintele cu mare greutate, căci de rău ce-l durea capul aproape că nu mai putea vorbi. Atunci au venit doctorii și au pus niște căpățini

de berbec să fiarbă în vin, înmuind în uncrop niște cîlți ca să-i pună cataplasme la cap, iar a doua zi era ca și lecuit.

După ce au întărit paza aceluia tîrg cu oameni din partea locului, care nu-i sufereau pe turci fiindcă fuseseră niște stăpîni răi și hapsîni, s-au întors în tabără și timp de cîteva zile toți oștenii s-au odihnit. Cînd s-a împlinit a cincisprezecea zi a lunii, au venit turcii buluc, după cum spusese solii lor, și au înaintat pînă la pod, așa că cele două tabere se aflau acum față în față pe malurile rîului, iar la mijloc era podul rupt. (...)

**Tirante făurește un plan iscusit iar ducele
de Macedonia încearcă să-l ponegrească**

Turcii, după ce au așezat tabăra și și-au pus bombardele în linie de bătaie, au început de a doua zi să tragă atît de des și cu spor, încît Tirante s-a văzut nevoit să-și mute tabăra pe o înălțime, tot lîngă rîu, locul fiind bogat în pajiști întinse și izvoare cu apă bună. Uneori toate bombardele lor trăgeau în același timp, de se întuneca cerul oricît ar fi fost ziua de senină, căci dușmanii, cu toate că pierduseră atîtea în tabăra nimicită, aveau peste șase sute de bombarde mari și mici.

Văzînd oamenii lui Tirante atîta puhoi de oșteni, s-au speriat de mulțimea de călăreți și pedestrași, așa că erau destui care ar fi vrut bucuros să se afle la douăzeci de poște de-acolo. Alții însă se simțeau îmbărbătați la gîndul că aveau un căpitan atît de destoinic și care-i plătea bine, căci el, de cum primise banii dați lui Diafebus de către împărat pentru prizonierii aduși, îi înmînase conților ca să-i împartă la oameni, fără să oprească nimic pentru el.

Iar cînd îi vorbeau despre asta, le răspundea : „A mea să fie cîntea și al vostru cîștigul !“

Dacă a văzut califul că n-are cum trece riul ca să se războiască cu creștinii, a poruncit să se dreagă podul în grabă. Tirante, văzînd așa, s-a dus cu patru oameni la o leghe în susul riului, unde se afla un pod mare de piatră, străjuit la fiecare capăt de o stîncă în vîrfurile căreia se afla cîte o cetățuie. Cînd califul cucerise ținutul acela, văzuse podul, dar cavalerul care stăpînea cele două cetăți n-a vrut în ruptul capului să cadă la învoială cu el, oricîte daruri îi făgăduise, neîngăduindu-și să-l nesocotească pe Dumnezeu și pe seniorul său, împăratul ; ba dimpotrivă, întărit în cetățuile de la pod, hărțuia mereu satele și ținăturile luate de turci. Din pricina asta fusese nevoit califul să facă podul de lemn, ca să aibă pe unde trece oamenii lui și să ducă la bun sfîrșit cucerirea împărăției.

Ajuns la cetățuie, Tirante a vorbit cu cavalerul acela, care se numea Malvei și avea un fecior voinic și viteaz ; fiecare din ei aveau cîte treizeci de cai și se îmbogățiseră mult de pe urma războiului. Flăcăul, pe nume Hipolit, l-a îndrăgit grozav pe Tirante, de nu se mai despărțea de el. Știind că Tirante era un cavaler atît de viteaz și norocos în războaie, tatăl și fiul s-au rugat mult de el să-l ridice pe acesta din urmă la cîntea de cavaler, iar el le-a împlinit bucuros dorința.

Tirante a făcut rost de niște bîrne, punînd să se taie din pădure o mulțime de copaci gata uscați. Apoi au măsurat lățimea riului și, luînd bîrnele, le-au prins unele de altele cu scoabe zdravene, ca să fie lungi cît lățimea albiei. Au pus două șiruri de bîrne sub podul de piatră și le-au legat între ele cu grinzi groase ținute la capete, iar peste ele au bătut în cuie scînduri de lemn, așa încît erau netede de la un capăt la altul ca o punte, clădită bine cu smolă. La urmă au legat fiecare capăt al punții cu lanțuri de po-

dul de piatră, acoperind-o bine cu crengi frunzoase și au pregătit pe ea toate cele de trebuință.

După ce au terminat turcii de dres podul, au început să treacă treptat pedestrașii, bombardele fiind așezate în așa fel încît, dacă veneau cumva creștinii peste ei, să poată apăra și podul și oștimea care trecuse apa. Văzînd asta, cei din tabăra lui Tirante erau tare înfricoșați, însă el îi îmbărbăta mereu, făcîndu-i să mai prindă curaj. Apoi a pus trîmbișașii să sune încălecarea și și-a mutat tabăra lingă podul de piatră. Turcii, văzînd că-și ridică tabăra, s-au gîndit că vor să fugă de frică, așa că treceau apa cu și mai mult sirg.

Îndată ce califul și sultanul au trecut cu toate oștile lor, și-au rînduit bine steagurile de oșteni unul după altul și au pornit spre creștini. Dar cînd au ajuns aproape de ei, Tirante a trecut podul de piatră, așteptîndu-i dincolo, iar maurii, văzînd că se mutase pe celălalt mal, s-au întors în grabă la podul de lemn. De cum au trecut, au luat-o iar în sus ca să dea piept cu Tirante, dar el, îndată ce se apropiau, își lua oștirea și se-ntorcea pe celălalt mal. Așa au ținut-o trei zile încheiate.

Atunci turcii s-au strîns la sfat ca să chibzuiască ce era de făcut, și părerile s-au rostit la îndemnul regelui Egiptului, care, cu inima lui vitează de cavaler, văzînd cîte nepotriviri erau între ei, a grăit precum urmează :

— De vreme ce pentru cei cu scaun la cap adevărata pricină a nepotrivirilor și gîlcevilor noastre rămîne de neînțeles, și cum de pe urma unei neînțelegeri se nasc multe altele, este limpede că de vină sînt vorbele voastre de oameni nepricepuți în ale războiului (...) Cum mie nu-mi plac onorurile dobîndite fără primejdie, să-mi dați o sută de mii de oameni și voi porni pe un mal al riului, iar voi rămîneți pe partea cealaltă. În timp ce o să mă lupt cu ei, voi să-mi veniți cît mai grabnic în ajutor și în felul acesta vom dobîndi izbînda la care năzuim. E drept

că sfârșitul tuturor lucrurilor stă în mâinile sorții, dar cum știm bine că avem mult mai mulți oameni decât ei, nu trebuie să ne îndoim de sorții bătăliei ; iar buna desfășurare a acestor lucruri stă în mîna fiecăruia și ea este cea aducătoare de laude.

Toți căpitani și marii seniori au încuviințat hotărîrea regelui Egiptului, dar califul i-a răspuns așa :

— Lucrurile din lumea asta se bizuie mai mult pe chibzuință decât pe faptă, iar cugetul nu mă lasă să încuviințez vorbele necumpătate și pripite ale domniei-tale, care zici că vrei să pornești bătălia cu o sută de mii de oameni, cînd dușmanii sînt cu mult mai puțini. Ia jumătate din oștire, iar eu am s-o iau pe cealaltă și lupta o s-o începă cel care va avea mai întîi prilejul ; în timpul asta, dacă celălalt vrea să se poarte bărbătește și să-i vină în ajutor fără teamă de primejdie, am putea dobîndi izbîndă și glorie.

Cu acestea s-a încheiat sfatul. Regii ¹ au luat plini de însuflețire o parte din oaste, iar califul cealaltă ; cu care a trecut podul. Tirante, văzînd cum caută să-l prindă la mijloc despărțindu-și oștirea în două, cu rîul între ei, și-a zis : „Asta e tocmai ce mi-am dorit !“

A ridicat deci tabăra aflată pe malul unde erau regii și a poruncit ca scutierii să ducă în cele două cetăți toate corturile și căruțele, străduindu-se să-și țină oamenii pe loc pînă-n seară. Înainte ca soarele să fi coborît dincolo de coloanele lui Hercule, Tirante a trecut podul pe malul unde fusese la început și a trimis pedestrașii pe un colnic povîrnit care se înălța chiar la capul podului. După ce au urcat toți oamenii, a trimis pe rînd și steagurile de călărași unul după altul. Călfiful, care se afla

¹ În cap. 140 (pasaj omis), autorul a enumerat diverși regi ai altor state musulmane veniți cu oștile lor în sprijinul califului, pe lîngă o seamă de condotieri creștini.

cu oastea lui tocmai pe malul aceia, cînd a văzut că grosul oștirii lui Tirante urcase coasta ca să dea bătălia de pe povîrniș, iar jos nu mai rămăseseră decît patru steaguri de călărași, s-a repezit într-acolo, năpustindu-se asupra lor de i-a făcut să urce povîrnișul în goană, omorînd vreo șazeci de creștini. Tirante s-a tras înapoi luptîndu-se, iar între timp s-a făcut noapte neagră. Atunci turcii au coborît la poalele colnicului, unde și-au întins corturile, socotind că a doua zi în zori aveau să-i înhațe pe toți fără nici o împotrivire și să-i trimită robi în țara lor. Dar califul nu și-a lăsat toți oamenii să descalece, de teamă să nu atace creștinii tabăra peste noapte, așa cum făcuseră înaintea.

După ce a urcat coasta, Tirante i-a găsit pe toți cavalerii și marii seniori cuprinși de deznădejde : umblînd de colo-colo, se văicăreau și oftau obidiți, zicînd că nu le-a mai rămas altceva de făcut decît să se dea prinși în mîna necredincioșilor. Cînd i-a văzut în asemenea stare, Tirante i-a adunat la un loc și le-a spus așa : (...) Ce deșarte sînt temerile voastre ! O lege nedezmîntită spune că cel ce se-ncumetă să-și privească dușmanul în față îl va putea birui. Eu atîta vreau să vă spun și să vă rog, dacă mai are rost să vă fac o asemenea rugămintă : străduiți-vă să vă țineți firea, căci cu ajutorul lui Dumnezeu și al Maicii Domnului, pînă în patru ceasuri vă voi face stăpîni pe dușmanii voștri. Iar lauda și gloria bătăliei ale voastre vor fi !

Mai toți cavalerii s-au lăsat împăcați de cuvintele căpitanului, afară de ducele de Macedonia care, pînă să isprăvească Tirante cu hărțuiala turcilor, îl și trimisese la împărat pe un scutier de-al lui, învățîndu-l ce să-i spună. Cînd a ajuns în apropierea orașului, omul a descălecat, pornind pe jos ca să arate că fugise din împresurare și umbla lăcrimînd. De cum a intrat în palat printre curteni,

a spus : „Unde este nefericitul care își zice împărat ?” A urcat sus în sala cea mare, iar împăratul a fost înștiințat numaidecît că venise Albî, scutierul ducelui de Macedonia, aducînd vorbe de jale. Împăratul a ieșit grabnic din iatac, unde stătea cu împărăteasa și fiică-sa. De cum l-a văzut, Albî s-a aruncat în genunchi smulgîndu-și părul din cap și plecîndu-și fruntea în semn de mare durere.

— Scutierul acesta — a zis împăratul — aduce negreșit vești foarte rele după jalea pe care o arată. Omule, rogu-te, nu mă lăsa să mă perpelesc, ci spune-mi ce nenorocire s-a întîmplat.

Scutierul și-a ridicat brațele spre cer și a zis :

— (...) Vai, împărate, de vreme ce măria-ta însuși ai făcut răul, se cuvine să-i înduri și pedeapsa. Și știi care va să fie ? Că în loc de veșnică pomenire o să-ți cînte psalmul blestemului, pentru că te-ai pierdut pe tine și pe ai tăi, deoarece ai vrut să iei cîrma împărăției din mîna vestitului și mărețului senior, ducele de Macedonia, ca s-o dai unui mișel de venetic, care i-a dus la pierzanie pe toți cei din tabără și apoi a fugit de nu-i mai știm urma ! (...) Iar maurii îi țin împresurați pe un colnic, unde oamenii n-au nici pîine, nici vin și nici apă să adape caii. La ceasul ăsta trebuie că au și murit cu toții. Acum eu mă duc cu durerea mea, iar domnia-ta, care ai fost împărat, rămîi cu a măriei-tale.

— Vai, nefericitul de mine ! a zis împăratul, cum mă batjocorește soarta, căci după o bucurie îmi trimite durere, iar o nenorocire aduce altele după sine ! Acum mi-a pierit orice nădejde. Nu-mi mai rămîne decît să umblu cerșind prin lume nemîngîiat.

Și tînguindu-se astfel, a intrat în iatac, aruncîndu-se pe pat cu sufletul copleșit de jale. (...) Vestea cea rea s-a răspîndit în tot orașul și fiecare își plîngea prietenii și rudele socotind că au murit cu toții. Mamele boceau

zbuciumîndu-se și gemînd, și cu ochii la cer plîngeau nenorocirea întregii obști, de parcă orașul ar fi și încăput pe mîna dușmanilor. Dar să-i lăsăm cu durerea lor și să vedem ce făcea Tirante.

**Maurii infometați îl trimit în solie
pe înțeleptul Abdallah Solomon**

Tirante a pus pază bună la tabăra de pe deal, pe care a cercetat-o cu luare-aminte și, după ce și-a îmbărbătat oamenii, a luat cu el un însoțitor și a coborît prin spatele colnicului ca să nu-l vadă nimeni. Ajuns la poale, și-a lăsat armura sub un copac, furișîndu-se apoi pînă la cetățuia seniorului Malvei unde, potrivit înțelegerii dintre ei, a luat în fiecare mînă cîte o piatră, izbindu-le una de alta. Seniorul, auzind semnalul, a știut că era Tirante și i-a deschis poarta dinspre pod, iar el a intrat înăuntru, găsind gata pregătite toate cele de care avea nevoie. A luat mai întîi untdelemn din belșug, un hîrdău cu catran, smoală, pucioasă și altele cu care se aprinde lesne focul, și o mulțime de lemne uscate ; a dus totul pe podul plutitor făcînd mai înainte și a legat cîte o funie lungă de lanțurile de la capetele lui. Doi oameni s-au suit într-o bărcuță pescărească, ținînd fiecare capătul uneia din funii și, dezlegînd podul plutitor, s-au lăsat duși de apă la vale. Tirante le-a spus să nu pună foc pînă ce n-or ajunge aproape de podul turcilor. Cum pluteau ei pe rîu în jos, cînd ajungeau la o colitură pe unde nu încăpea podul plutitor, îl trăgeau de un capăt, slăbindu-l pe celălalt, ca să treacă de-a lungul, iar dacă voiau să-l întoarcă iarăși de-a latul, slobozeau funiile la aceeași lungime și el se punca de-a curmezișul apei de la un mal la altul.

Cînd au văzut turcii vîlvătaia de flăcări ce cobora pe rîu în jos, și-au zis că s-a isprăvit cu ei ; califul a lăsat tabăra de izbeliște și, cu toți ceilalți pe urmele lui, a rupt-o la goană cît îl țineau puterile către podul de lemn. Avînd un cal bun, a ajuns la pod cu puțin înaintea focului și l-a trecut cu mulți alții după el. Dar dacă oamenii lui Tirante ar fi făcut cum le-a spus căpitanul și ar fi pus focul mai tîrziu, nu mai scăpa nici unul de moarte sau de robie. Totuși în grabă de-a trece podul, o mulțime de mauri s-au prăvălit în apă cu cai cu tot. Focul a fost atît de puternic, încît în scurt timp podul a ars cu totul, așa că peste douăzeci și două de mii de oameni călări sau pedestrași n-au mai apucat să treacă. (...)

Cînd s-a luminat de ziuă și a răsărit soarele, căpitanul a poruncit să se sune din trîmbițe și au încălecat cu toții pe cai. Au chemat scutierii cu căruțele trimise în cetățuie și s-au rînduit cu toții în tabăra de pe deal, ca mai înainte. De acolo de sus îi puteau vedea pe maurii rămași pe mal, și cîțiva cavaleri l-au îndemnat pe căpitan să coboare în cîmpie ca să se bată cu ei, dar Tirante le-a răspuns :

— De vreme ce ne-am atins ținta și-i avem la chemul nostru, să fim chibzuiți, căci pe noi ne costă mai mult să pierdem un călăreț decît pe ei să piardă o sută. Dar vă făgăduiesc că miine pe vremea asta vă veți plimba nestingheriți printre ei, căci nu vă vor face altceva decît plecăciuni. ,

Văzîndu-i pe turci ajunși la ananghie, Diafebus s-a gîndit la renumele și la sufletul lui Tirante, așa că i-a scos inelul din deget, și el l-a întrebat :

— Ce-ai de gînd să faci, vere ?

— Vreau să-l trimit pe Pîrimus la împărat. Doar au trecut atîtea zile de cînd nu mai știe nimic de noi. Vestea asta o să-l mai mîngîie, iar prințesa și celelalte doamne se vor bucura auzind în ce fel s-a săvîrșit isprava aceasta.

— Te-aș ruga, vere, a zis Tirante, să-i trimiți vorbă să pornească încoace corăbiile și galerele cu făină și de-ale mîncării pînă n-ajungem să ducem lipsă.

Pîrimus a plecat îndată, dar de cum a pătruns în cetatea împărătească, a văzut că locuitorii erau abătuți și îndurerați iar femeile purtau straie cernite. Cînd a intrat în palat, a fost și mai rău : toți cei pe care îi întîlnea aveau fețele zgîriate și veșmintele sfișiate, nimeni nu venea să-i spună un cuvînt, cum făceau înaintea, iar dacă ncerca să-i vorbească vreunuia, nu voia să-i răspundă. (...) Cu capul plecat a trecut spre încăperile dinăuntru unde, recunoscîndu-l pe cămărașul împăratului, s-a îndreptat zîmbind către el, dar acela i-a spus :

— Cum îndrăznești să te apropii de iatacul mării-sale împăratul cu atîta voioșie nerușinată pe față ?

— Omule, i-a răspuns Pîrimus, nu te mînia pe mine, căci n-am habar de pricina întristării voastre. Du-mă la împărat ca să-l pot vorbi, și dacă este mîhnit, îl voi face să se învezească.

Fără să zică o vorbă, slujitorul a intrat în iatacul împărătesei, unde împăratul, fiica lui și doamnele de la curte stăteau cu ferestrele închise în semn de jale. Cămărașul i-a spus :

— Stăpîne, afară la ușă se află unul din ticăloșii de trădători, pe nume Pîrimus, care-și făcea veacul pe lingă nevrednicul Tirante el Blanco ; negreșit că a fugit de pe cîmpul de luptă împreună cu stăpînul lui și zice că vrea să vorbească cu maiestatea-voastră.

— Spune-i să se ducă la naiba și să plece de pe pămînturile mele, căci dacă dau de el sau de vreun altul din oamenii lor, o să pun să-l azvîrle din turnul cel mai înalt al palatului !

Vă închipuiți cum sporeau aceste cuvinte durerea din inima prințesei căci, oricît rău ar fi făcut Tirante, ea nu

putea să și-l scoată cu totul din suflet. Cînd cămărașul i-a împărțit scutierului răspunsul, acesta a zis :

— Pe legea mea că n-am să plec de aici, fiindcă nici seniorul meu, Tirante, nici vreun altul din oamenii lui n-au săvîrșit vreo trădare și nu noi vom fi aceia care să purcedem la asemenea ticăloșie. Dacă împăratul nu vrea să mă asculte, roag-o pe prințesă să vină pînă în pragul ușii, căci o s-o bucure ceea ce am să-i spun.

Cămărașul s-a înduplecat să se mai ducă o dată, povestindu-i împăratului tot ce zisese Pirimus. Atunci el i-a spus Carmesinei să meargă să-l asculte, dar fără să-l cheme înăuntru. Cînd a ieșit prințesa afară cu tristețea zugrăvită pe față, Pirimus a îngenucheat la picioarele ei, i-a sărutat mîna și i-a spus :

— Preastrălucită prințesă, sufletul îmi e tulburat de marea schimbare pe care o văd la alteța-voastră și la toată lumea de aici, din palat și din întregul oraș. Sînt uimit pentru că nu-i cunosc pricina și nimeni din cei pe care i-am întrebat n-a vrut să mi-o spună, așa încît aș socoti drept un mare hafîr dacă ați vrea să mi-o lămuriiți. Sînt însă și mai uimit de cuvintele pe care mi le-a spus cămărașul din partea împăratului. Iar dacă maiestatea-sa nu mai dorește ca seniorul meu, Tirante, să țină slujba de căpitan și să săvîrșească fapte vrednice de veșnică aducere-aminte, să mi-o spună, căci vom pleca neîntîrziat de pe pămîntul împărăției și nu vom mai înfrunta atîtea cazne și primejdii și nu ne-or mai încerca atîtea osteneli. Așadar, prințesă, după ce voi auzi răspunsul înălțimii-voastre, am să-l împărțesc celui care m-a trimis aici.

La rugămîntea lui Pirimus îndurerata prințesă i-a povestit cu lacrimi în ochi tot ce spusese scutierul ducelui, iar Pirimus, la auzul unei asemenea ticăloșii, s-a luat cu mîinile de cap, zicînd :

— Domniță să fie prins numaidecît cel care a adus asemenea vești pricinuind atîta durere în sufletul îm-

păratului, al vostru și al tuturor din oraș, căci mă dau zălog, și să mă tăiați în bucăți, dacă Tirante n-a fost biruitor și nu l-a făcut pe calif să fugă și nu a ars podul și nu ține impresurați pe malul râului mai bine de douăzeci de mii de oșteni ! Iar pentru mai multă credință, iată aici pecetea căpitaniei pe care mi-a dat-o Tirante.

Auzind prințesa asemenea veste fericită, a intrat iute și plină de voie bună în odaia unde se afla părintele ei și i-a povestit tot ce zisese Pírimus. Nefericitul împărat a căzut țeapăn din jilt de prea multă bucurie. Au chemat doctorii care l-au adus în simțiri și apoi a poruncit să între Pírimus ca să-i spună amănunțit vestea cea bună. Îndată ce-a fost pe deplin lămurit, a pus să se tragă toate clopotele din oraș și s-au dus cu toții la biserica mare ca să aducă laude și mulțumiri lui Isus și Maicii sale pentru marea biruință. De cum s-au întors la palat, împăratul a poruncit să fie aruncat în temniță grea scutierul trimis de duce, iar Pírimus l-a rugat să zorească plecarea corăbiilor cu merinde pentru îndestularea oștirii. A doua zi a purces spre tabără, ducând salutări și vorbe bune pentru Tirante și mulți alții. Iar la întoarcerea solului, căpitanul a rămas uimit de uneltirile ducelui de Macedonia, dar mai mult nu și-a bătut capul, de vreme ce adevărul ieșise la lumină.

În ziua când plecase Pírimus, turcii, pierzînd orice nădejde, au înțeles că nu mai aveau cum să se războiască și că dintre două rele trebuiau să-l aleagă pe cel mai mic, adică să se dea prinși. Spre norocul lor, printre ei se afla și Abdallah Solomon, maurul cel înțelept, care fusese în solie la Tirante, așa că au hotărît să-l mai trimită o dată. Asta se întîmpla după-amiază, și în toată ziua aceea ca și în cea din ajun nu mîncaseră mai nimic. El și-a legat un ștergar de lance, iar Tirante, văzînd semnul, a poruncit să i se răspundă numaidecît. Abdallah Solomon a urcat dealul plin la tabără și înfățișîndu-se înaintea lui Tirante

cu mare plecăciune și umilință a cuvîntat precum urmează :

— Mult mă minunez, mărețule căpitan, că fiind atît de priceput în ale războiului, nu l-ai luat prins pe calif cu toți oamenii săi, căci dacă ți-ai fi folosit iscusința obișnuită, de bună seamă n-avea cum să-ți scape. Faptele ne arată că tot ce ai vrut să faci ți s-a-implinit din voia sortii, pentru că așa cum ți-e gîndul, așa ți-e și fapta. Vitejia ta, chiar dacă n-a ajuns cunoscută tuturor, este de temut, căci știi cum să ieși din primejdie și să-i scapi și pe ai tăi. Toate acestea îți vor spori faima, cîntea și gloria. Trecînd acum la lucrul de care vreau să-ți vorbesc, oamenii aceia nefericiți și eu împreună cu ei strigăm înaintea ta : ne e foame ! Dacă senioria-ta, mărinimosule căpitan, te înduri să cazi la vreo învoială și anume, în mila și bunătatea ta să le cruți viața, slava ta va trece și dincolo de porțile dușmanilor. Te-aș ruga să te porți cu mărinimie, potrivit felului tău de a fi, fără să iei în seamă răul pe care voiau să ți-l facă, fiindcă ei s-au purtat după cum le e firea.

Căpitanul l-a poftit pe maur în cortul lui împreună cu însoțitorii săi și i-a ospătat pe toți, căci aveau mare nevoie. Apoi i-a adunat pe marii seniori, cerîndu-le sfatul în această privință, iar ei au încuviințat hotărîrea lui Tirante. Atunci l-a chemat pe solul Abdallah și i-a dat următorul răspuns :

— Sidi Abdallah, nu de vitejie am făcut noi dovadă, ci de strălucită iscusință ; dar îmi pun toată nădejdea în bărbăția oamenilor mei, căci vom avea prilejul să săvîrșim fapte cavalierești mai vrednice, fiindcă nu vom uita ocară făcută mărîtului împărat. Și cum dreptatea este de partea mea, nădăjduiesc în ajutorul cerului și socot că n-o să treacă mult pînă să dau cu mîna mea, califului și tuturor celorlalți, pedeapsa cuvenită. Ca să vedeți însă că nu vreau să fac tot răul ce-mi stă în putință, mă mulțumesc să vă cer doar să duceți toate armele și armurile

voastre pe pajiştea de colo, şi oamenii să nu vină buluc, ci în cete de câte o sută, iar la urmă să aducă şi caii. Aşa vreau să se facă.

Solul a cerut învoire să plece şi s-a întors să împlinească porunca lui Tirante. După ce au fost aduse toate armele, căpitanul a pus să fie cărate sus în tabără, iar la urmă au luat şi caii. Turcii au socotit drept un mare hatîr că nu i-a ucis pe toţi, cu gîndul că robi fiind, mai puteau scăpa prin răscumpărare. După ce au rămas fără arme, căpitanul i-a chemat la poalele dealului şi acolo li s-a dat să mănînce pe săturate, în timp ce oamenii lui îi păzeau. Tirante a coborît la ei şi, luîndu-i pe duci, conţi şi pe cavalerii creştini, i-a dus sus în tabără sub un cort mare, unde li s-au dat toate cele de trebuinţă traiului, deşi unora nu le cădea bine că le făcea atîta cinste, căci nu li se cuvenea nici milă nici cinste de vreme ce veniseră în ajutorul maurilor împotriva creştinilor. Oamenii lui Tirante chiar le-o spuneau de la obraz, iar ei, recunoscîndu-şi vinovăţia, rămîneau cu mîncarea în gît.

Aşa a ţinut Tirante prizonierii pînă ce au sosit corăbiile, iar pe maurul Abdallah nu-l lăsa să se despartă de el nici o clipă, plăcîndu-i mult sfaturile bune şi înțelepte pe care i le dădea. (...)

Marii seniori din tabără, văzînd cît de frumos vorbeşte şi ce învăţături folositoare le-a dat, căci se potriveau pentru oricare din ei, s-au ridicat cu toţii într-un glas, rugîndu-l pe căpitan să-şi arate dărnicia faţă de înțeleptul maur. Atunci mîrinimosul căpitan le-a răspuns :

— Seniori şi gentilomi de rang mai ales decît mine, v-aş rămîne îndatorat dacă mi-aţi spune ce dar voiţi să-i fac, căci sînt gata să mă supun cu dragă inimă.

Ei i-au mulţumit pentru bunătate şi, chibzuînd împreună, au ajuns la hotărîrea că cel mai mare dar pe care i-l puteau face era libertatea. Au cerut-o aşadar pentru maurul Abdallah şi fiul său, care căzuse prins odată cu

el, iar Tirante s-a învoit bucuros, de hatîrul marilor seniori care i-o cereau : şi spre bucuria maurului, i-a dăruit libertatea odată cu alţi douăzeci pe lîngă el, ca să-i arate dragostea ce i-o purta. Sidi Abdallah s-a aruncat la picioarele lui, dînd să i le sărute, însă viteazul nu l-a lăsat şi, luîndu-şi rămas bun de la dînsul, s-a întors la tabăra lui.

**Conetabilul îi lămureşte împăratului rinduiala
taberei, iar Diafebus stă de vorbă cu doamnele**

Peste două zile au sosit corăbiile cu tot felul de bucate, iar după ce le-au descărcat, căpitanul s-a sfătuit cu seniorii şi au hotărît să suie toţi prizonierii pe corăbii ca să-i trimită împăratului, cum au şi făcut. Tirante i-a dat în grija marelui conetabil şi i-au pornit către port, iar înainte de a-i urca pe corăbii, i-au pus să se dezbrace ca să vadă ce duceau cu ei ; şi au găsit, în giuvaeruri şi bani, din ce luaseră ca leafă şi pradă de război, peste o sută optzeci de mii de ducaţi, căci erau cîte unii care aveau în bani şi nestemate ca la vreo zece mii de ducaţi. Toţi aceşti bani au fost înmînaţi căpitanului, care i-a împărţit neîntîrziat oelor din tabără.

Conetabilul a pus să se ridice pînzele şi, avînd parte de vînt prielnic, în cîteva zile au intrat în portul Constantinopol. Împăratul şi toate doamnele ieşiseră la ferestre să privească sosirea corăbiilor. Conetabilul a poruncit să fie scoşi prizonierii şi i-a dus la palat. El a urcat sus la împărat ca să i se închine, sărutîndu-i mîna şi piciorul, iar după ce i-a spus cele convenite din partea căpitanului, i-a înfăţişat din partea lui toţi prinşii. Înaltul senior i-a primit cu multă bucurie, arătîndu-se foarte mulţumit de căpitanul său. După ce i-a pus sub pază bună, l-a poftit

pe conetabil în odaia lui, unde se aflau împărăteasa și prințesa ; l-a întrebat care era starea oștirii, cum o duceau cavalerii, căpitanul și toți oamenii săi. Conetabilul i-a răspuns plin de cuviință precum urmează :

— Strălucite împărat și senior, nu se cade să fie trecut sub tăcere adevărul despre lucrurile deosebite și pline de vitejie pe care le-a înfăptuit și le înfăptuiește zi de zi destoinicul vostru căpitan, deși vorbe viclene au strecurat o părere înșelătoare în cugetul maiestății-voastre, din pricina unor cîrcotași care au vrut să semene în sufletul oamenilor o credință mincinoasă. (...)

— Spune-mi, conetabile, cum rostuiește el viața oștenilor în tabără și care-i e rînduiala ?

— Am să vă spun, seniore. Mai întîi, cînd se luminează de ziuă, poruncește să se înșeuze cu rîndul două mii de cai : o mie de călărași, înarmați din cap pînă-n picioare de parcă ar pleca la luptă, încalecă pe cai și, însoțiți de o mie de pedestrași, se împrăștie în toată tabăra, păzind-o și dinăuntru și din afară pînă la vremea amiezii. Cealaltă mie de călărași fac de strajă apoi pînă seara. Dar credeți că după ce descalecă îi lasă să-și scoată armura și șelele de pe cai ? Ei trebuie să stea toată ziua înarmați, pentru ca, dacă s-ar întîmpla ceva, să poată fi pe cai înaintea celorlalți. La căderea nopții îndoiește paza, punînd două mii de lăncieri și două mii de pedestrași, pe cînd alți două mii stau gata înarmați și cu caii înșeuati. La miezul nopții primii se întorc la culcușurile lor și ceilalți le iau locul. Și să nu gîndiți, seniore, că peste noapte căpitanul vostru se lasă furat de somn, ci stă tot timpul cu cei care fac de pază, glumind cînd cu unii, cînd cu alții (...) Dimineța, după utrenie, se adună cu toții la sfat și în felul acesta află dacă în tabără hrana este sau nu pe sfîrșite, îngrijindu-se neîntirziat de împlinirea tuturor lipsurilor, căci la sfatul acesta nu se vorbește decît despre treburile taberei. După aceea căpitanul intră în

cortul lui, sau în primul care îi iese în cale și se culcă înzăuat cum e, pe o lavită ori de-a dreptul pe jos, pe o pătură de cal, ca să doarmă cel mult două sau trei ceasuri¹. Îndată ce se trezește, sună trîmbițele și atunci toate căpeteniile vin să mînnce, însă el nu se așază la masă pînă ce n-au mîntuit primul fel de bucate. Și e mai mare mirarea cum se descurcă cu atîția oaspeți, căci hrănește mai bine de patru sute de oameni și treizeci de catiri, ce cară neîncetat bucate, găini, claponi și tot felul de păsăret. E uimitor cît de mult muncește și cît de puțin se odihnește. După masa de prînz și gustarea de după-amiază, se ține din nou sfat : dacă se află prin apropiere sate, cetății sau alte așezări stăpînite de turci, cîtă oaste trebuie pentru a fi cucerite, ce căpitan s-o conducă și dacă e nevoie de bombarde sau catapulte, după care se trece îndată la pregătirile de trebuință. Și pot să vă spun, seniore, că am redobîndit peste șaptezeci de locuri întărite. Rînduiala căpitanului este foarte bună, cu mult mai bună decît cea dinainte de el, pe cînd ne era ducele căpitan.

— Și ce poți să-mi spui despre rubedeniile lui ? l-a întrebat împăratul ; cum se poartă ei la război ?

— Foarte bine, seniore, a zis conetabilul. La noapte sau mîine o să sosească Diafebus cu marii seniori pe care îi aduce prinși.

— Cum, a zis împăratul, mai sînt și alții ?

— Vai de mine ! El îi aduce pe ducii de Andria și de Malfi, pe fiul ducelui de Calabria și mulți alți conți, baroni și cavaleri căzuți prizonieri.

¹ Oștenii cu care venise Roger de Flor la Constantinopol erau cunoscuți sub numele de *almogavari*, alcătuiind în armata catalano-aragoneză un corp de elită, care-și avea propria lui organizare și ierarhie. Excelenta pregătire militară și respectarea unei discipline spartane în timp de război explică cum o trupă alcătuită doar din cîteva mii de oameni putea ține piept unor oștiri mult mai numeroase. Pe de altă parte, multe aspecte din comportarea militară a lui Tirante amintesc de căpitanul burgund al cruciadei din 1444—45 descrisă în cronica lui Wavrin. (Vezi Cuvîntul asupra ediției).

La această veste bucuria a crescut și mai mult.

— Dar în slujba dumitale de conetabil, căpitanul nu ți-a făcut nici o greutate ? l-a întrebat împăratul.

— Nu, seniore : ba chiar, atunci cînd mi-a dat scrisoarea maiestății-voastre, mi-a spus să mă îngrijesc de tot ce ține de dregătoria mea, atît în tabăra lui cît și în aceea a ducelui ; și că voia ca acel conetabil care venise cu el să fie locțiitorul meu, căci, de vreme ce eu eram primul ca vechime, se cuvenea să fiu primul și la drepturi. Tot războiul acesta, seniore, se bizuie pe strădaniile lui Tirante.

A doua zi Diafebus a intrat în oraș cu un alai de trîmbițași și toboșari, iar împăratul și tot norodul se uitau uimiți la atîta mulțime de prinși. Cînd au ajuns în piața palatului, împăratul era la fereastră, iar Diafebus i-a făcut o plecăciune adîncă și smerită, după care a urcat sus și i-a sărutat mîna, ca și împărătesei și slăvitei prințese, apoi a îmbrățișat toate doamnele. Întorcîndu-se iar către împărat, l-a încredințat din partea lui Tirante de toată dragostea și sîrguința lui, care cuvinte au fost primite de preabunul senior cu inima deschisă. (...)

Îndată ce s-a ivit prilejul să poată sta de vorbă cu prințesa, Diafebus s-a dus în odaia ei, unde a găsit-o înconjurată de jupînițe. De cum l-a văzut, ea s-a sculat din jilt ca să-l întîmpine, iar Diafebus a grăbit pasul și îngenunchind înaintea ei, i-a sărutat mîna, zicînd :

— Sărutarea este de la acela pe care înălțimea-voastră l-a osîndit la o temniță mai trainică decît cea în care se află prizonierii aduși de mine.

Dar cum jupînițele se apropiaseră de ei, n-a putut spune mai mult de teamă să nu-i audă cuvintele. Domnița l-a luat însă de mîna și ducîndu-l lîngă o fereastră a chemat-o și pe Stefania, iar Diafebus a grăit așa :

— Dacă marea s-ar preface în cerneală și nisipul în hîrtie, tot n-ar ajunge ca să aștern în scris iubirea, cre-

dința și toate vorbele bune pe care falnicul și viteazul Tirante le trimite alteței-voastre. (...) Și n-ar trebui să vă bucurați de plăcerile vieții în așa măsură încît să uitați de dragostea unui cavaler atît de destoinic ca acela al alteței-voastre și de libertatea-i zălogită din ziua în care v-a văzut, căci nici cavalerii de altădată, nici cei de acum nu sînt atît de vrednici ca el de răsplată din partea domniei-voastre.

Încheindu-și Diafebus cuvintele, a prins să grăiască prințesa cu gingășie, răspunzîndu-i astfel :

— (...) Ah, frate Diafebus, m-aș da în mîinile voastre pentru toată viața, dacă aș ști că sînteți buni și cinstiți, înzestrați cu acele purtări cuvenite unor cavaleri plini de bărbăție, care de către toți înțelepții din lume sînt socotite a fi spre faima și lauda voastră. Cît despre incredințările pe care mi le aduci, mă și mir cum ai putut purta pe umeri o asemenea povară, dar le primesc ca o vasală de la seniorul ei, împărtaşindu-ți din partea mea de două ori pe atîtea, ba și cu una mai mult.

Pe cînd vorbeau ei astfel a intrat împăratul și, văzîndu-l pe Diafebus atît de adîncit în convorbirea cu fiica lui, și-a zis : „Pe legea mea, ți-e mai mare dragul să vezi cum le mai place fetelor să asculte isprăvile vitejilor !“ (...)

A doua zi împăratul a poruncit ca toți turcii ce nu puteau fi răscumpărați să fie trimiși prin alte locuri pentru a fi vînduți, adică la Veneția, la Roma, în Sicilia, în Italia¹ ; iar cei pe care nu-i puteau vinde, îi schimbau pe arme, cai sau bucate, după cum le venea la socoteală. Unul din duci a fost răscumpărat cu optzeci de mii de ducați venețieni, iar fiul ducelui de Calabria a plătit cincizeci și cinci de mii de ducați. Toți ceilalți au fost răscumpărați, afară de unii care, neavînd cu ce să plătească, au făcut legămînt, jurînd-

¹ Trebuie ținut cont că la data cînd scria Martorell, denumirea de Italia avea un sens mai degrabă abstract, teritoriul ei fiind împărțit în numeroase state de sine stătătoare și cel mai adesea învrăjbite.

du-se să slujească bine și cu credință ; acestora li se dădeau arme, cai și soldă și erau trimiși la oaste ; cei care nu voiau să se supună erau puși în lanțuri și duși să muncească la înălțarea turnurilor din oraș și la lucrări în palat, care astfel au devenit și mai arătoase.

Cînd a venit vremea ca Diafebus și conetabilul să plece, împăratul a luat din vistieria lui cît a socotit că dobîndise prin răscumpărarea prizonierilor, ca să trimeată prin ei banii căpitanului. În ajunul plecării, aflînd Diafebus că împăratul s-a tras în iatac, s-a dus în odaia prințesei. Prima de care a dat cu ochii a fost Stefania și, făcîndu-i o plecăciune adîncă cu genunchiul la pămînt, i-a spus :

— Nobilă ducă, norocul a făcut să fii prima care-mi ieși în cale și m-aș socoti tare fericit dacă ai avea bună-tatea să primești rugămîntea ce-ți voi face. Aș fi cu ade-vărat un om norocos dacă soarta ar vrea să-mi arăți atîta bunăvoință încît să mă socotești vrednic de a-ți fi slujitorul cel mai apropiat, cu toate că nu merit atîta cinste față de marea frumusețe, gingăsie și noblețe a domniei-tale. Dar dragostea duce la contopirea dorințelor și-l face pe cel nevrednic demn de a fi iubit. Cum eu te-ndrăgesc mai presus de toate doamnele de pe lume și cum domnia-ta ești o ființă atît de simțitoare, n-o să-mi nesocotești rugă-mîntea, așa că ai bună-tatea și lasă deoparte vorbele cu care te ferești cînd e prințesa de față, făcîndu-ți din ea o pavăză, și folosește-ți un pic mîinile, întinzîndu-le către mine în semn de biruință, ca nu cumva să mă-mpingă pe mine păcatul s-o fac, și așa vei fi ales calea cea bună. (...)

Tochmai atunci a venit cămărașul împăratului să-i spună lui Diafebus că-l cheamă măria-sa. Diafebus a rugat-o pe Stefania să-l aștepte acolo căci avea să se întoarcă îndată, iar jupînița a răspuns că va adăsta bucuros. Cînd l-a văzut pe Diafebus, împăratul i-a spus că el și conetabilul urmau să primească banii pentru prinși, iar Diafebus i-a mulțumit ; apoi s-a rugat stăruitor de conetabil să-i ia dînsul în primire, zicînd că el nu se pricepea la numărare. Împă-

ratul le-a poruncit să pornească înainte de revărsatul zorilor, după care Diafebus s-a întors iute în iatac, unde și-a găsit aleasa inimii îngîndurată și cu ochii plini de lacrimi, căci știa că împăratul îl chemase ca să-i spună să plece. Iar Diafebus, dacă a văzut-o atît de nemîngiată, s-a străduit s-o aline, arătîndu-i că el era și mai îndurerat decît ea din pricina plecării.

Cum s-a despărțit Diafebus de Stefania și sfada lui cu prințesa

Pe cînd se îndeletniceau ei cu aceste mîngieri, a intrat în odaie prințesa, care venea din turnul tezaurului în cămașă și jupon de damasc alb, cu părul despletit pe spate din cauza căldurii. Zărindu-l pe Diafebus, a dat să se întoarcă din drum, dar cum el era foarte aproape n-a lăsat-o să plece.

— Drept să-ți spun, a zis prințesa, față de domnia-ta nici n-am a mă feri, căci te socotesc ca pe un frate.

Atunci Placerdemivida a zis :

— Domniță, ai luat seama la obrazul Stefaniei ? Parcă ar fi suflat în foc, așa e de îmbujorată, ca un trandafir de mai. Mă bate gîndul că miinile lui Diafebus n-au trîndăvit cît eram noi în turn. Puteam s-o tot așteptăm mult și bine, cînd ea stătea aici lîngă cine-i e drag ! Fir'ar să fie, că dacă aș avea un iubit m-aș hîrjoni și eu cu el așa ca voi, dar eu sînt singurică fiindcă n-am pe nimeni care să mă iubească. Seniore Diafebus, știi cine mi-a căzut cu tronc la inimă și mi-e drag ? Hipolit, scutierul lui Tirante ; iar dacă ar fi cavaler, l-aș îndrăgi și mai mult.

— Îți făgăduiesc, jupîniță, a zis Diafebus, că în prima bătălie la care voi fi de față, va dobîndi cîntea de a fi făcut cavalier.

Au mai glumit ei așa o vreme și prințesa a spus :

— Știi ceva, Diafebus ? Cînd mă-nvîrtesc prin palat și nu dau cu ochii de Tirante pe nicăieri, mi se strînge inima. Dacă aș putea să-l văd, mi s-ar alina sufletul, dar cred că o să mă prăpădesc de dor pînă să apuc iar să-l văd. Un singur lucru mă mîngîie : că nu-mi pare rău de zbuciumul meu, pentru că iubesc un cavalier viteaz și plin de toate harurile, iar ce mă bucură mai mult este că se arată dărnîc, căci, după spusele conetabilului, aud că trăiește pe picior mare. Așa sînt seniorii, cu inima largă la cheltuială, și cum au pornit-o, așa trebuie s-o țină. De aceea, gîndindu-mă că Tirante n-are în țara asta nici avuții nici moșie, cum n-aș vrea în ruptul capului să ajungă strîmtorat, am să fiu pentru el tată, mamă, soră și fiică, așa cum îi sînt iubită și logodnică. Drept care, dume-neata, frate, o să-i duci din partea mea numai vorbe bune și, odată cu ele, bine ascunși ca să nu-i vadă nimeni, o jumătate de povară¹ de galbeni, pe care să-i cheltuiască după voie. Tocmai de acolo veneam cu Placerdemivida, căci i-am cîntărit și i-am pus în saci. La vremea cînei să trimiți oamenii domniei-tale, iar dacă eu n-am să fiu aici, o să li-i dea Stefania sau Placerdemivida. Și să-i spui din partea mea să nu se lipsească de nimic ce i-ar putea face cinste, căci onoarea lui socotesc că e și a mea. Iar după ce o cheltui banii ăștia, am să-i dau alții, căci n-am să îngădui ca el și ai lui să ducă lipsă de ceva. (...) O mătușă de-a mea mi-a lăsat prin diată un comitat numit Sant Angel, pe care vreau să i-l dăruiesc lui Tirante, ca să-și poată zice conte de Sant Angel ; cel puțin așa, dacă se va afla că-l iubesc, voi avea o dezvinovățire pentru

¹ Veche unitate de măsură, cîntărind cca 125 kg.

că se va spune că iubesc un conte, căci de inima lui vitează nu mă-ndoiesc.

Auzind Diafebus asemenea cuvinte pline de dragoste din partea prințesei, a rămas uimit și i-a spus :

— Pe legea mea, domniță, nici nu știu cum să vă răspund și să vă mulțumesc pentru marea cinste și bună-tate pe care i-o arătați lui Tirante, chiar dacă el este vrednic și de mai mult datorită nenumăratelor lui virtuți. Ținând seama însă de vorbele pline de căldură și dragoste pe care le-ați rostit, darul acesta trebuie socotit cu atît mai neprețuit, căci spune zicala că nu dă cel ce are, ci acela ce are obiceiul să dea. Drept care văd că bunătaatea este pe potriva sufletului de unde pornește, iar acela care vă va dobîndi pe alteța-voastră va fi fericit. De aceea vă cer îngăduința să vă sărut mîinile și picioarele din partea celui vestit cavalier, precum și dintr-a noastră, a tuturor celor din neamul lui.

Atunci Stefania, copleșită de dragoste, nu s-a mai putut stăpîni și a zis :

— Nu mă oprește să plec cu Diafebus decît cuviința, care nu este cu nimic mai prejos decît onoarea ; căci oamenii cumsecade n-ar privi cu ochi buni această întinare a cinstei mele, de vreme ce făcînd-o, ar însemna că am avut încuviințarea alteței-voastre. Dar adevărul este că mă încearcă pizma văzînd ce faceți pentru acest vestit cavalier, viteazul Tirante, și, cum se cade să vă urmez pilda, îngăduiți-mi să dăruiesc toate bunurile mele lui Diafebus, aici de față.

Și sculîndu-se de la locul ei, s-a dus la ea în iatac, unde a scris un hrisov pe care l-a pus apoi în sîn și s-a întors în odaia prințesei. În timpul cît a lipsit Stefania, Diafebus a rugat-o stăruitor pe domniță să-i îngăduie să-i sărute iubita, dar cum ea n-a vrut să se înduplece cu nici un chip, Diafebus i-a spus :

— Prințesă, de vreme ce dorințele noastre sînt potrivnice, așa se cuvine să ne fie și faptele. De aici vine vorba că dacă unul nu vrea, doi n-au de ce se certa. Așa o să se întîmple și cu noi dacă alteța-voastră nu vă schimbați gîndul. Pînă acum v-am fost slugă credincioasă, căci chiar rob să mă fi cumpărat, nu v-aș fi fost mai supus la poruncă. (...) Dar de acum înainte căutați-vă alt frate și servitor, care să vă slujească pe veresie. Și să vă luați gîndul că o să-i spun lui Tirante vreo vorbă din partea voastră, sau că o să-i duc banii. Căci de cum voi ajunge în tabără, o să-mi iau rămas-bun de la el și am să mă întorc în țara mea ; dar într-o bună zi o să vă pară rău că am plecat.

Tocmai cînd și-a încheiat el vorba, a intrat împăratul în odaie și l-a întrebat cum de nu era mai zorit cu pregătirile ca să poată fi plecați înainte de revărsatul zorilor.

— Seniore, a zis Diafebus, chiar acum vin de la gazdă și oamenii sînt toți gata de plecare.

Atunci împăratul l-a luat cu dînsul și plimbîndu-se prin palat cu el și cu conetabilul le-a amintit ce aveau de făcut.

— Vai de sufletul meu, a suspinat prințesa, cum s-a mai mîniat Diafebus ! Acum cred că n-o să mai facă nimic pentru mine. Mare pacoste cu franțujii ăștia, care parcă ar fi niște apucați ! Stefania, dacă mă iubești, roagă-l tu să nu mai fie așa supărat.

— Am s-o fac bucuros, a zis Stefania.

Dar Placerdemivida a sărit :

— Of, domniță, că sucită mai ești ! În vremurile astea de război și restriște nu știi să-ți păstrezi prietenia cavalierilor. Ei își primejduiesc viața și avutul ca să te apere pe alteța-ta cu întreaga împărăție, și mai faci atîta gălăgie pentru o sărutare ! Ce rău poate pricinui o sărutare ?

La ei în Franța nu fac mai mult caz decît de-o strîngere de mînă. (...) Știi cum ar fi cel mai bine ? Nu mai trimite pe nimeni, ci du-te chiar mîria-ta, sub cuvînt că vrei să-l vezi pe împărat. Vorbește cu Diafebus, și o să-i treacă iute mînia.

Prințesa s-a dus degrabă la tatăl ei și l-a găsit stînd cu ceilalți la sfat. Îndată ce au isprăvit, ea l-a luat de mînă pe Diafebus și l-a rugat să nu mai fie supărat, iar el a zis :

— Domniță, cunoscîndu-vă bunăvoința, am încercat toate căile pe lingă alteța-voastră, crezînd că o să socotiți ca și mine că nu e vorba de cine știe ce primejdie : căci în lucruri din astea e mai mare plăcerea decît isprava. (...) Așa că, din două una : ori sărutarea, ori despărțirea ! Dacă îmi împliniți dorința, puteți să-mi porunciți orice, fie drept sau nedrept.

— Dacă rușinea adusă de fapte necuviincioase ar fi o onoare — a zis prințesa — aș fi cea mai fericită din lume încuviințînd ceea ce mulți doresc ; dimpotrivă, dacă onoarea ar aduce rușine, n-ai avea de ce să te rușinezi, de vreme ce n-ai vrut să mai aștepți pentru a rosti cuvintele atît de îndrăgite de mîndria voastră : sărutare, sărutare.

La ultimele cuvinte ale prințesei, Diafebus s-a lăsat în genunchi și i-a sărutat mîna. Apoi s-a apropiat de Stefania și a sărutat-o de trei ori pe gură, în cinstea sfintei Treimi. Atunci ea a zis :

— De vreme ce mulțumită rugămintilor și strădaniilor ce le-ai depus și cu voia stăpînei mele te-am sărutat, vreau ca de bună voia mea să pui stăpînire pe mine, dar de la brîu în sus.

Diafebus n-a zăbovit nici o clipă, ci i-a și pus mîinile în sîn, dar simțînd hrisovul și gîndindu-se că o fi o scrisoare de la vreun alt iubit, a încremenit pe loc ca o stană.

— Citește ce stă scris acolo, i-a spus Stefania, și nu mai sta așa năucit și pierdut în gânduri negre, pentru că dacă te-ar vedea cineva, ar crede că ți-ai pierdut buna judecată de vreme ce socotești că ai pricini de bănuială.

Prințesa a luat din mîna lui Diafebus hrisovul ca să-l citească, și zicea așa :

„Viața ne arată zi de zi cît de înțelept a orînduit firea mersul lucrurilor prin slăviții noștri înaintași. Dobîndind dreptul de a face cu mine ce doresc și păzind cîntea covenită fetelor nemăritate, se va ști și se va afla din acest hrisov cum eu, Stefania de Macedonia, fiica ilustrului principe Roberto, duce de Macedonia, de bunăvoie și nesilită de nimeni, cu mintea limpede, cu ochii ațintiți spre Dumnezeu și cu mîna pe Evanghelie, îți făgăduiesc dumitale, Diafebus de Muntalt, prin cuvintele de acum, să te iau de bărbat și senior, și îți dăruiesc trupul meu fără reținere, minciună sau înșelătorie ; și îți aduc în vederea căsătoriei susnumitul ducat al Macedoniei cu toate drepturile ce țin de el ; îți mai aduc o sută zece mii de ducați venețieni și încă trei mii de mărci în argintărie, giuvaeruri și veșminte, prețuite de maiestatea-sa împăratul împreună cu cei din înaltul divan la optzeci și trei de mii de ducați ; pe lîngă acestea, îți mai aduc însăși ființa mea, pe care o prețuiesc la mai mult.

Iar dacă mi-aș lua vorba înapoi și aș putea fi dovedită, cer să fiu recunoscută drept fățarnică și mincinoasă și să nu pot aduce în sprijinul meu nici o lege din cele făcute de împărații noștri trecuți sau prezenți, ori de cei din Roma, renunțînd la legea numită a întîietății, făcută de glorioul împărat Iuliu Cezar întru ocrotirea fecioarelor, a văduvelor și moștenitoarelor. Renunț de asemenea și la dreptul cavaleresc, așa încît nici un cavaler să nu poată intra în arenă pentru mine și nici o doamnă să nu îndrăznească

a mă mostra, ci să aibă dreptul de a-mi țintui mina, potrivit datinei statornicite printre doamne și cavaleri.

Iar pentru mai mare credință îmi pun și numele scris cu propriul meu sînge,

Stefania de Macedonia.

Această jupîniță Stefania nu era fiica ducelui despre care am vorbit. Tatăl ei fusese un principe slăvit, cavalier viteaz și foarte bogat, văr bun cu împăratul, și nu avusese alți copii. La moarte i-a lăsat ei ducatul, hotărînd prin diată să-i fie dat cînd va împlini treisprezece ani. Mama ei era o femeie înstărită, care i-a fost ocrotitoare și epitroapă împreună cu împăratul. Voind să mai aibă copii, l-a luat de bărbat pe contele de Albí, care și-a zis duce de Macedonia ; iar fata, în împrejurarea de care vorbim, trecuse de paisprezece ani.

Cînd s-a lăsat noaptea, erau pregătiți cu toții de plecare ; Diafebus, fericit din cale-afară, a trimis după bani la ceasul hotărît de prințesă, iar după ce i-au fost aduși la gazdă, în timp ce oamenii lui își puneau armurile, el s-a repezit la palat ca să-și ia rămas bun de la împărat și doamne, mai ales de la Stefania, pe care a rugat-o să nu-l uite cit o lipsi.

— Ah, Diafebus, stăpînul meu ! Să știi că în sufletul meu ai mai multă parte decît oricine pe lumea asta.

La plecare l-a sărutat de cîteva ori de față cu prințesa și Placerdemivida, iar despărțirea a fost scaldată în lacrimile amîndurora, după cum e obiceiul celor ce se iubesc. Diafebus a ingenuncheat în fața prințesei, sărutîndu-i mîinile din partea viteazului Tirante și a lui însuși, iar cînd a ajuns în capul scării, Stefania a fugit după el și, scoțînd un lanț gros de aur pe care-l avea la gît, i l-a dat zicînd : „Ca să-ți aduci aminte de mine.”

— Jupîniță, a răspuns Diafebus, îl primesc ca zălog, și dacă ziua ar avea o mie de ore, fiecare din ele ar fi închinată amintirii domniei-tale.

Apoi a mai sărutat-o o dată și s-a dus la gazdă. Poruncind să se încarce numaidecât catirii, au încălecat cu toții pe cai și la două ceasuri din noapte a plecat împreună cu conetabilul. Pe împărat îl rugase să trimită corăbiile și galerele încărcate cu hrană pentru oștire.

Regele Egiptului îl cheamă pe Tirante la luptă pe viață și pe moarte

Mare a fost bucuria lui Tirante când i-a văzut sosind. Conetabilul și cu Diafebus i-au înmănat căpitanului banii primiți pentru prizonieri, iar el i-a chemat pe conții care împărțiseră și în alte dăți bani sau lucruri, de pildă arme și cai. După ce au mintuit cu acestea, Diafebus i-a istorisit lui Tirante toate cele întâmplate și cum îi adusese bani, însă nimic nu l-a bucurat mai mult ca hrisovul scris de mîna Stefaniei și iscălit cu singele ei. (...) Dar să-i lăsăm acum și să vedem ce se mai petrecuse în tabără.

După plecarea marelui conetabil și a lui Diafebus, turcii, deznădăjduiți că fuseseră înfrinți de două ori, blestemau lumea și soarta care le cășunase asemenea năpastă, căci făcînd socoteala, au văzut că pierduseră, cu morții și prinșii laolaltă, peste o sută de mii de oameni. Cuprinși de obidă, s-au strîns la sfat ca să chibzuiască în ce fel l-ar putea răpune pe Tirante. Drept care au hotărît să-i vină de hac regele Egiptului, pentru că era foarte priceput și îndemînat ca nimeni altul la mînuirea armelor, fiind cel mai bun dintre mauri: călăreț iscusit în orice șă. avea să-și pună o armură ca ale noastre, după felul celor din Italia, cu panaș la coif, iar caii vor fi înzăuați.

S-au înțeles deci ca el să se ducă în tabăra creștinilor. A trimis la Tirante un gornist care, cînd a ajuns la rîu, a făcut semn cu un ștergar într-o prăjină. Cei din

tabără i-au răspuns pe dată cu același semn și, la porunca lui Tirante, l-au trecut apa în bărcuța pe care o țineau lângă mal. Când s-a văzut în fața căpitanului, a cerut încuviințare de liberă trecere pentru regele Egiptului cu încă zece oameni, iar Tirante i-a dat-o bucuros.

A doua zi a sosit regele, iar căpitanul cu toți marii seniori s-au dus să-l primească la malul apei cu deosebită cinstire, așa cum se cuvine unui rege. Acesta a venit înarmat înaintea căpitanului și alor săi ; purta o mantie bogată, împodobită toată cu fir de aur și mărgăritare, iar căpitanul își pusese peste armură cămașa pe care i-o dăduse doamna lui. Tirante a poruncit să se aleagă doi dintre maurii veniți cu regele și i-a trimis la cortul lui ca să taie o sută de perechi de claponi și găini, din care s-a pregătit o masă gustoasă cu pilaf, cușcuș și multe alte mîncăruri, ospătîndu-l regește. Maurul a mas acolo peste noapte pînă a doua zi. A cercetat bine toată tabăra cu rînduiala ei, și cînd a văzut atît de mulți oameni călări, a întrebat de ce stăteau pe cai, iar căpitanul i-a răspuns :

— Seniore, ca să vă sărbătorească.

— Dacă am fi făcut și noi așa, a zis regele, nu ne-ai mai fi nimicit tabăra. De aceea îți doresc moartea, căci ne-ai adus multă amărăciune și supărare din pricina oamenilor pe care ni i-ai luat prinși și a celor duși de apă, ale căror trupuri au rămas neîngropate ; și de aceea te urăsc din toată inima, pe bună dreptate și fără nici o prețuire. Pentru că nu este drept și nici înțelept ca eu să-l iubesc pe cel ce mă urmărește cu ură de moarte și cu vuiet de arme, căci în război nu-ncape iubirea. Drept care te înștiințez că de mîna mea ai să pieri de o moarte cumplită, așa cum i se cuvine unui om crud ca tine, care-i răpui pe cei fără de vină. Iar toți care au fost loviți de nenorocire pot spune într-un glas că ești cel mai netrebnic și mai crunt cavaler și că trebuie neapărat să fii doborît și nimicit.

Atunci Tirante i-a răspuns cu următoarele cuvinte :

— Limba voastră îmi pare a fi prea ascuțită, și așa trebuie că vorbiți atît cu răii cît și cu bunii, ca și în adunările obștești. Eu însă o să-mi folosesc tăișul sabiei pentru a-i pedepsi pe cei ce au urmat credința voastră nelegiuită și n-am să mă iau la sfadă cu vorbe grele, mai ales aici, în cortul meu, unde vă sînt gazdă.

Regele a dat să-i răspundă, dar cum Tirante a ieșit din cort, el s-a întors la tabăra necredincioșilor. A doua zi i-a poftit la sfat pe toți marii seniori, regi, duci, conți și pe creștinii veniți în slujba lor ; s-au așezat pe o pajiște mare, iar cînd au fost adunați laolaltă, regele Egiptului a grăit precum urmează :

— Eu nu sînt de soiul celor care se lasă mai mult în nădejdea gurii decît în aceea a mîinilor, ci îmi place să încredințez brațelor faptele bărbătești, lăsîndu-le în grija soartei bune sau rele, după obiceiul cavalerilor adevărați. (...) Dacă diavolul ăsta de om n-ar fi venit din Franța, acum am fi fost stăpîni în palatele din Constantinopol și în preafrumoasa lor biserică, pe care am fi prefăcut-o în moschee, l-am fi ucis pe împărat, iar pe nevasta și fiica lui le-am fi luat roabe laolaltă cu celelalte jupînițe ; așa însă nu vom ajunge s-o facem dacă acest căpitan mai trăiește mult. Și trecînd la ceea ce voiam să spun, să știți că n-o să-l putem prinde sau ucide decît într-un singur fel, căci el n-o să porceadă la luptă cu noi decît cînd va fi sigur că are sorți de izbîndă, ținînd seama că oștirea noastră e foarte puternică, pe cînd a lui, nu. Așadar, dacă sînteți de părere ca eu să-l chem la luptă pe viață și pe moarte ca să ne batem unul cu altul, el, ca un cavaler viteaz ce este, n-are cum să nu primească lupta. Iar cînd o să fie aici și o să ne luptăm, dacă o să vedeți că soarta este de partea mea, să lăsați pe mine, căci am să-l ucid ; dar dacă o fi el mai tare decît mine, să-l răpuneți de departe cu o săgeată, omorîndu-i și pe cei care l-or însoți.

Toți au încuviințat cele spuse de regele Egiptului și, încheind sfatul, acesta s-a dus la el în cort ca să pregătească scrisoarea. (...) După ce a așternut-o pe hîrtie, a chemat un trîmbițaș și i-a dat-o, poruncindu-i să i-o ducă lui Tirante, căpitanul grecilor. Iar scrisoarea spunea așa :

„Abenamar, prin voia și îngăduința lui Dumnezeu rege al Egiptului, învingător a trei regi în luptă deschisă de unul la unul, și anume : puternicul rege din Fés, viteazul rege din Bogia și marele rege din Tremicen, către tine, Tirante el Blanco, căpitanul grecilor :

Las deoparte vorbele de prisos, pentru ca faptele neîndoelnice să stea mărturie adevărată între tine și mine, arătînd căruia dintre noi îi va fi soarta prielnică, așa încît să se poată mîndri cu înfrîngerea și înjosirea celui-lalt. Am văzut că aveai peste armură un veșmînt de fecioară, arătînd prin aceasta iubirea ce-i porți ; întru împlinirea jurămîntului pe care l-am făcut doamnei mele și l-am închinat casei sfîntului nostru profet Mahomed de la Mecca, unde zace slăvitul său trup, și anume de a chema la luptă pe viață și pe moarte un rege, un fiu de rege ori pe mai-marele oștirii creștine, iată, te chem pe tine, ca să o slujesc pe doamna ce-mi e stăpîină și să-mi îndeplinesc jurămîntul, dacă te vei încumeta să vii, legîndu-mă să teucid sau să te las înfrînt și batjocorit în luptă, dovedind cu propriul meu braț înaintea tuturor că adevărul este de partea mea. Iar tu să cauți a-ți apăra cu vitejie onoarea, căci doamna mea este mai aleasă în frumusețe, virtuți și neam decît a ta, și îi voi duce în dar capul tău răpus. Dacă bărbăția te lasă să deșerți această cupă a bătăliei, voi fi bucuros să se săvîrșească între noi doi. (...) Făcîndu-ți această chemare ca apărător al adevărului, am să mă lupt cu tine corp la corp, călare sau pe jos, după cum vei dori să alegi, în fața unui judecător destoinic, și ne vom bate pînă ce unul din noi va cădea răpus, ca să-i pot duce în dar doamnei mele capul tău.

De vrei să răspunzi la scrisoarea de față, dă-mi sau trimite-mi răspunsul prin Egipto, trîmbițașul meu, iar eu îl voi socoti drept bun, ceea ce va fi de ajuns pentru a ne înțelege și a duce bătălia noastră la sfîrșitul pe care-l doresc.

Scrisă în tabăra noastră de pe malul de răsărit, în prima zi a lunii, și îmi pun aici pecetea,

Regele Egiptului.“

Cînd a văzut Tirante scrisoarea și cuprinsul ei, i-a întrunit pe toți cavalerii din tabără, rugîndu-i să-l sfătuiască ce să facă și dacă să dea un răspuns ; iar dacă răspundea, ce cuvinte să aleagă și dacă să primească lupta sau nu. A vorbit mai întîi ducele de Macedonia, care a spus :

— Eu socotesc că trebuie să-i răspunzi pe același glas, căci după cum cîntă popa așa răspunde și dascălul. (...) Mai întîi, regele acesta o iubește pe fiica marelui sultan, despre care umblă vorba că e o domniță frumoasă, iar tatăl ei i-a făgăduit să i-o dea de soție cînd s-o sfîrși războiul. Vezi așadar dacă la dumneata în țară iubești vreo fecioară de viță aleasă, căci în scrisoare e vorba de o domniță de neam mare. Dar să nu intri în luptă dacă n-ai toată dreptatea de partea dumitale, căci Dumnezeu face mari minuni în asemenea bătălii.

— Seniore, a zis Tirante, la mine în țară iubeam o văduvă, însă aveam de gînd să zic că e fecioară, și o îndrăgeam cu gînd de cununie ; ea mi-a dat cămașa asta și de cînd am plecat de sub oblăduirea ei, am purtat-o în toate bătăliile în care m-am aflat.

Atunci a răspuns ducele de Pera :

— După părerea mea, ceea ce ai spus nu este de ajuns. Iubita regelui e fiică de mare han, care are sub stăpînirea lui șase regate, fiind mai puternic decît un rege, și dacă nu este atît de mare ca un calif, stăpînește însă multe

pământuri și țări, iar marele karamani¹ este vasalul lui. Și știi cât pământ stăpânește acest karamani ? Mai întins decît toată Franța și toată Spania de sus și de jos ; și spun asta pentru că am trecut prin țara voastră după ce am fost la Ierusalim, iar de acolo, mînat de cucernicie, m-am dus la Santiago în Galicia², străbătînd toată Spania. De aceea, ca să fie lupta mai dreaptă și cu sorți de izbîndă pentru domnia-ta, eu sînt de părere să zici că o iubești pe prințesa și stăpîna noastră. Atunci lupta îți va fi bună și dreaptă, căci dinspre partea asta îți vei întrece potrivnicul prin înălțimea țelului și toate celelalte. Acesta e sfatul meu, deoarece socotesc că domnița noastră nu-și află pereche pe lume.

— N-aș vrea, a răspuns Tirante, ca măriia-sa împăratul să cadă la vreo bănuială supărătoare pentru mine.

Dar ducele de Sinopoli a zis :

— Ce rău ar putea să vadă împăratul într-un lucru făcut cu dreptate, fără înșelăciune sau defăimare ? Sînt încredințat că se va învoi bucuros.

— Socotind că va fi pe placul maiestății-sale, a zis Tirante, ce o să facem însă dacă lucrul acesta o va supăra pe prințesă, deoarece eu sînt străin, de rang mărunț și fără nici un titlu ?

Ducele de Casandria i-a răspuns :

— Nu se află doamnă sau domniță care să nu se simtă măgulită că e iubită de cei mari ca și de cei mici.

¹ Titlu frecvent folosit în documentele timpului pentru a-i desemna pe cîrmuitorii Kermianului, emiri turci din Anatolia. Marele teritoriu care i se atribuie aici — cu o oarecare exagerare — corespunde vastei suprafețe a vechiului stat asiatic Kirmân, iar pe vremea lui Martorell, nici Spania, nici Franța nu aveau întinderea lor actuală. Este probabil că autorul a folosit unele informații primite de la corsarul valencian amintit în nota de la p. 63, care fusese prizonierul marelui karamani în 1444—45.

² Santiago de Compostella, pe coasta de vest a Spaniei, vechi loc de pelerinaj la presupusul mormînt al apostolului Ilie.

Prințesa noastră este atît de cuminte și înțeleaptă, încît va înțelege dreptul temei al acestei fapte și va fi mulțumită.

— Cine ar putea să schimbe rînduiala lucrurilor așezată de Dumnezeu ? a zis ducele de Montsant. Nu este un lucru neobișnuit ca un rege să iubească o fată din popor, sau dimpotrivă, ca o regină să îndrăgească un mărunt gentilom, fără să țină seama cine îi sînt părinții, ori din ce stirpe se trage. Prințesa noastră e bună și cuminte, așa încît nu o va supăra ce vei spune și vei înfăptui. (...)

Tirante a pus să se aștearnă toate aceste păreri în scris pentru a fi trimise împăratului, așa încît dacă avea să se iște vreo nemulțumire, vina să fie a celorlalți, nu a lui. Încheind apoi sfatul, s-a dus în cort ca să răspundă la scrisoarea regelui Egiptului, scriindu-i precum urmează :

„(...) Eu, Tirante el Blanco, biruitorul și nimicitorul oștilor păgîne ale marelui și vestitului calif al Babiloniei, precum și ale stăpînului Turciei, îți dau de veste ție, rege al Egiptului, cum că am primit prin trimbițașul tău carte de la tine, în care spui că m-ai văzut purtînd peste armură veșmînt de fecioară ; și ca să-ți îndeplinești jurămîntul făcut, mă chemi la luptă pe viață și pe moarte, pentru a dovedi că domnița pe care o iubești e mai frumoasă și mai desăvîrșită decît cea iubită de mine.

Îți spun din capul locului : ți-ai zălogit cîstea și faima prin acest jurămînt și mai bine te-ai fi legat să stai zece ani în lăcașul din Mecca, pocăindu-te de păcatele tale urite lui Dumnezeu și oamenilor. Este limpede și vădit pentru oricine că domnița al cărei slujitor mă socotesc n-are pereche pe lume, nici ca frumusețe, nici ca noblețe, fiind mai desăvîrșită decît oricare alta, căci întrec pe prin rang, gingășie și iscusință toate doamnele de pe lume. Este lucru știut că tu o iubești pe fiica marelui sultan, iar eu pe aceea a împăratului. Aleasa ta e maură, a mea e creștină ; a ta cu eres, a mea cu botez. Drept care aceasta va fi socotită mai aleasă și mai desăvîrșită, așa încît iubita ta n-ar fi vrednică nici să-i scoată condurii

din picioare slăvitei prințese. Și zici că vei trimite capul meu răpus stăpinei tale, dar eu îți răspund că nu ți-l pot lăsa în dar, căci am nevoie de el ca să te birui pe tine și pe ai tăi. (...)

Drept care eu, Tirante el Blanco, în numele Domnului și al Maicii Preciste, precum și al prințesei mele Carmesina, întru apărarea dreptății, onoarei și faimei mele, primesc chemarea ta la luptă pe viață și pe moarte. Deoarece prin legea luptei mie îmi revine dreptul de a hotărî, întărit de tine, eu fiind cel chemat, am hotărît să ne luptăm călare, cu armura pe care și-o va alege fiecare dintre cele purtate îndeobște la război, fără viclesuguri. Armele de atac, o lance lungă de paisprezece palme, groasă după voia fiecăruia, cu vârful lung de patru degete ca să nu se rupă, o spadă măsurînd cinci palme de la mîner pînă la vîrf, o bardă de mînuir cu o singură mînă și un jungher de trei palme și jumătate ; caii acoperiți cum va socoti fiecare, cu cioltare de piele sau de zale, cu apărători de oțel pe cap, fără alte dichisuri ; șa de luptă cu scări slobode. Potrivit înțelegerii în vederea luptei mai trebuie și un judecător destoinic, cum spunea, dar cine va fi acela ? Regele tău de arme ar fi legat de îndatoririle de fidelitate, iar dacă l-am alege pe-al meu, ar fi la fel. Tu fiind maur și eu creștin, cine ar avea căderea să ne fie judecător ? Dacă o să zici : să căutăm prin lumea largă un judecător, asta o poți face tu, nu și eu însă, căci ar însemna să las de izbeliște atîția duci, conți și marchizi aflați sub căpitănia mea. Iar eu sînt un cavaler care nu se mulțumește cu lupte purtate în împrejurări nesigure. Dacă o să zici că ne va fi chezaș califul, trebuie să-ți spun că cine n-are credință nu poate fi chezaș de credință ; cine-mi va fi mie chezaș că, dacă te voi învinge în luptă și voi face cu trupul tău ce poftesc, am să mă pot întoarce apoi la corturile mele ? Iar de o să zici că vei veni tu aici, la mine în tabără, îți spun să n-o faci, căci ce nu-mi place mie nu vreau să-ți fac ție. Fiindcă dacă ai dobîndi de la mine ce-ai năzuit, cine-ți va

da cheazășie împotriva rudelor și prietenilor mei că o să te mai întorci în tabăra ta ? ¹ De aceea, iată, îți dau prilej și puțință să-ți poți împlini dorința. (...) Făgăduiesc înaintea lui Dumnezeu și a doamnei mele, pe cinste de cavaler, că în jurul lui douăzeci august, cu patru zile mai devreme sau mai târziu, mă voi afla pe țărmul de răsărit, în fața taberei voastre, cu toată puterea oștilor, ca să dau bătălia dacă o veți primi. Atunci îți vei putea împlini dorința și n-o să ai cuvînt a spune că am făcut-o cu vreun gînd ascuns sau hain. Cum scrisoarea ta este plină de cuvinte josnice, nu vreau să-ți răspund la ele, căci n-am a mă întrece cu tine în josnicie. Te las în faima ta și, pentru ca descărcarea mea de orice învinuire să poată fi văzută de acum înainte de către doamne, jupînițe și cavaleri cinstiți, îți trimit scrisoarea de față prin trimbițașul tău Egipto. Scrisă de mina mea și pecetluită cu pecetea herbului meu pe cîmpul numit Transimeno, la cinci august,

Tirante el Blanco.“

Prințesa pleacă în tabără însoțindu-l pe împărat

Să ne întoarcem acum iar la împărat care, arzînd de dorința să mai primească vești despre oștire, a văzut că se apropie șapte corăbii cu pînze. Cînd au sosit în port, a aflat că veneau din Sicilia, aducînd patru mii de oameni înarmați și o mulțime de cai pe care îi trimitea noul rege al Siciliei. Iar pricina o vom arăta îndată.

¹ Toată această argumentare privitoare la dificultatea de a găsi o persoană demnă de încredere pentru arbitrarea duelului are un substrat autobiografic. O regăsim în îndelungata corespondență a autorului cu vărul său Joan de Monpalau, pe care îl provocase la luptă pentru că îi dezonorase sora. Duelul s-a amînat *sine die* din pricina neînțelegerii părților asupra alegerii locului și arbitrului.

După cum am spus mai înainte, regele Siciliei își avea fiul cel mare în Franța, căsătorit cu fiica regelui de acolo ; și cum era luminat la minte și cu suflet ales, socrul lui nu-l lăsa să plece de la curte căci prinsese mare drag de el. Dar întâmplarea a făcut să se îmbolnăvească, iar din boala asta i s-a tras moartea. Tatăl lui a fost foarte îndurerat când a aflat că s-a prăpădit, iar celălalt fiu al său, care se călugărise, n-a vrut să-și lepede veșmintul monahal ca să fie rege la moartea părintelui său. Văzînd că feciorul nu vrea să-l asculte, regele Siciliei a căzut la pat de supărare și, socotînd că i s-a apropiat sfîrșitul, și-a grijit sufletul și domnia, lăsînd-o moștenitoare prin diată pe fiică-sa, soția lui Fiip.

Acesta, cînd s-a văzut rege, și-a amintit de binele pe care i-l făcuse Tirante și a hotărît să pornească cu cîtă oaste avea în sprijinul lui. Dar atît regina cît și dregătorii țării s-au rugat de el să nu plece în anul acela, căci soția lui aștepta un copil. Văzînd el că se împotriveau cu atîta tărie, a fost nevoit să rămînă acasă, trimițîndu-l în locul lui drept căpitan al oștirii pe ducele de Messina, cu cinci mii de oameni, călărime și pedestrași. Regina, datorită simțămîntelor prietenești ce le nutrise față de Tirante, i-a trimis și ea două mii de oameni, peste care l-a pus căpitan pe seniorul de Pantanalea.

Ajunși la Constantinopol, cei doi căpitani au coborît pe uscat și primul om pe care l-au întîlnit a fost diacul care venea din tabără, aducînd scrisoarea de la regele Egiptului și pe aceea a lui Tirante împreună cu părerile seniorilor ce vorbiseră în sprijinul căpitanului, care pusese să se aștearnă toate în scris ca să-i fie arătate împăratului. Și mergînd spre palat, ducele de Messina a spus :

— Cavalerule, așa să-ți ajute Dumnezeu în tot ce-ți dorește inima ; spune-mi unde se află acel vestit cavaler plin de virtuți, căpitanul grecilor, Tirante el Blanco ? În ce oraș hălăduiește ?

— Seniore, a răspuns diacul, pe falnicul cavaler de care întrebați îl veți găsi în taberele oștirii, căci n-are un loc, oraș sau cetate în care să hălăduiască. Mai adineauri cînd m-am despărțit de dînsul, l-am lăsat la corturile de lingă riul numit Transimeno, în fața turcilor.

— Cum se trăiește în preajma lui ? a vrut să știe seniorul de Pantanalea. Sînt oameni de viață și plăcuți ?

— Chiar așa, pe legea mea ! Mai întîi, la ușa cortului său o să dați de mărinimie, care-i mulțumește pe toți ; el vede pe loc care sînt buni și care sînt răi și cu care poate să facă treabă bună, căci judecă cu bun-simț și înțelepciune. Iar acesta e lucrul cel mai de seamă pentru orice mare căpitan sau conducător și ar trebui să domnească pretutindeni. Nu se lasă niciodată înduplecat de rugăminți, amenințări sau cu bani. O altă însușire bună de-a lui este că dă tot ce are, împărțindu-și avutul la oșteni fără să păstreze nimic pentru sine. (...) Este plin de voie-bună cu prietenii, pregătindu-le petreceri ca să joace și să dănțuiască în cîntările menestrelilor, este îndatoritor cu femeile și cu toată lumea, iar inima-i e atît de vitează încît nu se teme de nimic. În corturile lui unii se întrec în luptă, alții fac sărituri sau joacă table și șah, unii se arată zănatici, alții înțelepți, unii vorbesc despre război, alții despre dragoste, care cîntă la lăută, care la harfă, la violă sau flaut și cîntă din gură pe trei voci, după canoanele muzicii. Nu se află plăcere de care să nu ai parte în preajma căpitanului nostru. (...)

Cu acestea diacul s-a despărțit de ei și, urcînd în încăperile de sus ale palatului, l-a găsit pe împărat cu masa pe sfîrșite. Acesta s-a bucurat mult văzîndu-l și l-a întrebat numai decît ce mai era prin tabără și dacă duceau lipsă de hrană sau altele. Diacul a răspuns cu iscusință :

— Seniore, deocîndată nu hrană ne trebuie, ci iubire și izbăvire !

După care a tăcut. Împăratul a poruncit să se strîngă masa, iar diacul i-a înmînat pe rînd hîrțile pe care le adu-

sese ; i-a dat întâi scrisoarea de la regele Egiptului, apoi înscrisul cu sfatul seniorilor. Întorcîndu-se către fiică-sa, împăratul i-a spus :

— Carmesina, cavalerii mei zic că Tirante este iubitul tău.

Ea s-a îmbujorat, toată de rușine, pierindu-i graiul de sfială, dar apoi, prinzînd curaj, a zis :

— Seniore, de vreme ce Tirante este biruitor, mă bucur să știu că sînt iubită de cavalerii viteji. Dar cum el este plin de curaj și virtute, nimicînd puterea regilor păgîni, și nu ia în seamă vicleniile ducelui de Macedonia, să nu dai ascultare vorbelor ușuraticе și mincinoase ale clevetitorilor. Eu îl iubesc prietenește, ca și pe ceilalți, și dacă l-am privit cu ochi buni, nu înseamnă că i-am făcut vreun hătîr, căci gîndul meu e departe de una ca asta. Iar dacă măria-ta te simți cumva supărat, mai întâi trebuie să cercetezi faptele, ca să nu mă învinuiești înainte de a cunoaște adevărul. Căci n-ar fi cu cale ca din pricina unei bănuieli nedrepte să-ți osîndești fiica ce te iubește atît de mult. Este adevărat că dragostea învinge teama, dar Dumnezeu cel drept a avut grijă de nevinovăția mea și-mi îngheață inima-n piept la gîndul că maiestatea-ta ai putea crede una ca asta despre mine.

— Nu, fata mea, a zis împăratul, nici vorbă de una ca asta ! Iată, citește aici, și ai să vezi ce anume au hotărît cavalerii. (...)

Pe cînd vorbeau ei așa, au intrat baronii sicilienii și s-au închinat împăratului, care i-a primit cu multă bunăvoință, făcîndu-le toată cîstea. Apoi i-au lămurit pricina venirii lor, înmîinîndu-i scrisori de întărire a păcii și într-ajutorării din vechime. Împăratul le-a primit, punîndu-și iscălitura la cererea lor, apoi i-a lăsat să stea la taifas cu împărăteasa și fiică-sa, dînd poruncă să fie găzduiți cum se cuvine, după care s-a dus la divan. Iar cavalerii

sicilieni au rămas uimiți de marea frumusețe a prințesei. (...)

După plecarea lor, împăratul le-a spus celor de față :
— Ați auzit vreodată vorbindu-se, ori ați citit prin cronici de vreun căpitan aflat în slujba cuiva, căruia rudele și prietenii să-i trimită oaste în ajutor ? E lucru de mare mirare și de aceea îi sînt foarte îndatorat lui Tirante, căci zece mii de oameni mă slujesc de dragul și pe cheltuiala lui¹ : cei care au venit acum și cei trimiși de marele magistru din Rodos. Ca atare m-am gîndit să mă duc în tabără ca să-i împac pe ducele de Macedonia și pe căpitanul nostru, căci, altminteri, într-o bună zi o să se omoare între ei ; cum de două ori pînă acum au ajuns să se ciocnească, trebuie să ne păzim ca să nu se întîmple și a treia oară. Iar dacă ducele mi-o pica în mînă cumva, mă leg să-l scurtez de cap.

După care împăratul le-a poruncit oamenilor lui să se pregătească de plecare. (...)

În noaptea următoare, pe cînd prințesa dormea încă, Stefania a venit la patul ei și, trezind-o, i-a spus :

— Domniță, mi s-a năzărit înaintea ochilor Diafebus, care parcă-mi spunea : „Stefania, sufletul meu, mult ne-am mai bucura și eu și Tirante dacă ați veni încoace ! Căci doar privindu-vă, am socoti ca și cîștigată bătălia cu turcii !“ Și cum m-am trezit din somn, am venit iute încoace ca să-ți spun că, dacă măria-ta te-ai învoi, am putea în curînd să ne vedem visul împlinit și să zicem : „întîlnirea a șters urmele despărțirii.“ Iar în felul acesta ei o să

¹ În Cuvînt asupra ediției s-a arătat intenția constantă a autorului de a reabilita reputația mercenarilor spanioli, folosindu-se de ficțiune pentru a corecta realitatea istorică. Episodul bizantin, vădit inspirat din expediția lui Roger de Flor (v. nota de la p. 103), oferă un astfel de exemplu. Adevărul este că mercenarii catalani, în ciuda lefurilor mari acordate de împărat, au început să jefuiască nu numai teritoriile cucerite de la turci, dar și pe acelea bizantine prin care treceau, fapt care a stîrnit animozitatea populației împotriva lor.

poată vedea câtă dragoste le purtăm, de vreme ce ne-am dus noi acolo fiindcă ei nu puteau veni aici.

Atunci prințesa a zis : „Nu-mi mai spune nimic și dă-mi cămașa !“

S-a îmbrăcat și s-a pieptănat la iuteală și, ducându-se în iatacul împăratului, care încă nu se sculase din pat, i-a spus :

— Seniore, fetele se sperie îndată ce aud vorbindu-se de război și mai cu seamă de bătălii. De aceea mă rog de maiestatea-ta să nu respingi hatîrul pe care ți-l cer, căci am două temeuri pentru care se cade să mi-l îmiplinești. Cel dintîi este că, la vîrsta domniei-tale, nu se cuvine să pleci nicăieri fără mine, de vreme ce n-ai pe nimeni care să te iubească mai mult decît propria-ți fiică și să te poată sluji și veghea dacă ai cădea bolnav, căci te cunosc mai bine decît oricine. Al doilea temei este că, prin însăși firea lucrurilor, cel născut înainte, înainte va să moară, chiar dacă uneori se întîmplă și altminteri ; iar dacă eu aș pleca cu măriia-ta, aș putea să învăț din văzute și auzite deprinderile și priceperea în ale războiului, așa încît, de-mi vor fi cîndva de trebuință, să mă pot folosi de ele ca să n-am a mă teme.

— Fata mea, a zis împăratul, îți cunosc preabine dragostea și dorința de a mă sluji ; dar nu e bine și nici potrivit ca fetele să meargă la război, unde primejdia e mare ; mai cu seamă pentru tine, care ești încă atît de fragedă. Iar din dragostea ce ți-o port, n-aș vrea să ți se întîmple cumva vreun rău, ducîndu-te atît de aproape de dușmani.

— Seniore, să n-ai nici o teamă în ce mă privește, căci mai mare mi-ar fi suferința știindu-te pe măriia-ta departe de mine, decît văzîndu-mă în mijlocul dușmanilor. Căci așa cum ți-am fost fiică și slujitoare credincioasă în vremuri de restriște, lasă-mă să-ți fiu și în vremuri bune, pentru că n-am să mă despart de maiestatea-ta atîta cît vei avea suflet în trup, iar după aceea îți voi face

îngropăciunea cuvenită rangului măriei-tale. Și parcă ceva îmi spune că dacă nu plec acum cu măria-ta, ochii mei n-au să te mai vadă niciodată.

— Fata mea, a zis împăratul, de vreme ce ții atât de mult, eu îți împlinesc bucuros dorința, căci înțeleg că te-ndeamnă sufletul tău cel bun. Du-te așadar s-o întrebi și pe maică-ta dacă dorește să vină ori să rămână acasă. Apoi pregătește-te degrabă, căci eu am să plec curînd.

Prințesa s-a dus neîntîrziat la împărăteasă, care i-a răspuns că n-ar pleca nici în ruptul capului, fiindcă dacă ar da cu ochii de ducele de Macedonîa ori de locul unde-i murise feciorul ar cădea răpusă de durere.

Prințesa a trimis apoi după toți argintarii din oraș care s-ar pricepe să-i făurească ceea ce dorea. A poruncit să i se facă un pieptăraș de zale, jumătate de aur, jumătate de argint, cu apărătoare pentru brațe și mâini din foiță subțire : jumătatea din dreapta era de aur, iar cea din stînga de argint ; apoi pentru cap un coif mititel de argint, peste care să pună coroana bogată ce o purta de obicei. Și l-a rugat pe tatăl ei să-i lase ca însoțitori pe oștenii trimiși lui Tirante de regina Siciliei.

În ziua plecării prințesa a îmbrăcat o rochie țesută cu fir, punîndu-și armura care-i fusese făcută. A încălecat pe un cal alb voinic și, cu bastonul de căpitan în mînă, s-a pus în fruntea oștenilor săi. Era întovărașită de șaizeci de jupînițe, cele mai mîndre și chipeșe de la curte : conetabil peste oșteni a pus-o pe Stefania, iar Saladria, fiica ducelui de Pera, avea slujba de mareșal. Contesina era mare vornic iar Placerdemivida ducea drapelul cu însemnele, pe care era zugrăvită buruiana numită „Amor învinge“, cu deviza care spunea „dar nu pe mine“. Eliseo ducea steagul cel mare. Văduva Cuminte era mare ușier al cămării domnești și toate celelalte își aveau fiecare slujba lor. Așa au mers pînă ce au ajuns la cortul

lui Tirante. Aici însă n-au găsit nici picior de oștean, căci nu rămăseseră decît neputincioșii și scutierii lăsați pe loc din porunca căpitanului. Tirante plecase în nouăsprezece ale lunii la miezul nopții, iar împăratul sosise după-amiază.

Cele două oștiri se pregătesc pentru marea bătălie

Turcii stăteau zi și noapte cu ochii la tabăra creștinilor, care se vedea foarte bine. Tirante însă a trecut podul noaptea, iar în ajun trimisese cercetași care să vi-neze păstori și iscoade ca să nu-l dea de gol, și prinse-seră destui. După ce a trecut podul, s-a dus pe rîu în sus vreo jumătate de leghe, apoi a luat-o la dreapta, dincolo de tabăra turcilor cu vreo două leghe, iar în zori s-a așezat într-o vale numită Espinosa. Fiecare om luase cu el merinde și nutreț pentru o zi.

Împăratul s-a adăpostit în corturile din tabără, după care a trimis să-l cheme pe seniorul Malvei ca să stea de vorbă cu el. Acesta a venit pe dată să i se închine și i-a povestit tot ce știa despre Tirante și faptele lui vitejești de zi cu zi, iar prințesei îi creștea inima auzind aseme-neia laude. Apoi seniorul de Malvei l-a rugat pe împă-rat să primească găzduire în cetățuia lui, unde avea să fie la adăpost, și așa s-a făcut, iar baronii sicilienii și-au întins corturile pe malul rîului.

Seniorul de Malvei a trimis pe unul din oamenii săi, care s-a furișat pînă în valea Espinosa, ca să-l vestească pe Tirante de sosirea împăratului cu fiica lui și cu baronii din Sicilia. Tirante a tăinuit știrea pînă a doua zi, ca nu cumva unul din oamenii lui să plece sub cuvînt că se

duce să-l vadă pe împărat ori vreo rudă, așa că nu i-a spus decît lui Diafebus.

Cam pe la miezul nopții au încălecat cu toții pe cai. Tirante a rînduit în față pedestrașii, punîndu-l drept căpitan pe Diafebus, cu patru sute de lăncieri pe cai înzăuați, și l-a rugat din suflet să rămînă ascuns în spatele unor stînci aflate cam la o leghe de tabăra dușmană, de unde să nu iasă pentru nimic în lume, nici el nici oamenii lui, chiar dacă ar vedea că pierdeau bătălia, sau că el însuși este în primejdie de moarte ; nemulțumindu-se cu atît, l-a pus să și jure că n-avea să se cîntească de-acolo pînă nu i-o trimite el vorbă.

Diafebus s-a oprit unde-i spusese Tirante, iar acesta, cu tot restul oștenilor dar fără nici un pedestraș ori scutier (în afară de Hipolito, care în ziua aceea se făcuse oștean și fusese uns cavaler) s-a apropiat de tabăra turcilor pînă la o bătaie de bombardă, dar nu dinspre șanțul sau parapetul lor de apărare, ci mai dintr-o parte, pe unde locul era drept și fără întărituri. De cum i-au simțit cei din tabără, străjile au început să răcnească, fiindcă toată noaptea stătuseră călare de veghe vreo șaptesprezece mii de oameni, ca să nu mai fie luați pe neașteptate ca rîndul trecut. Tirante nu s-a încumetat să se arunce asupra taberei, căci oastea lor era prea numeroasă ; maurii s-au pregătit de luptă, iar cei ce se aflau pe cai au înaintat spre creștini.

Fiecare oștire și-a hotărît ordinea de luptă : Tirante a făcut următoarea rînduială : a pus toți caii în linie dreaptă, așa încît nici un cap să nu iasă mai în afară. Toți s-au supus poruncii, numai ducele de Macedonia n-a vrut cu nici un chip să asculte de rugămintile căpitanului. Steagurile împărătești se aflau la mijloc, ducele de Sinopoli ținea capătul unei aripi, iar ducele de Pera pe celălalt ; căpitanul umbla de la unii la alții, rugîndu-i pe toți să păstreze

rînduiala, căci dacă făceau astfel, cu ajutorul lui Dumnezeu, avea să-i ducă la biruință în ziua aceea. (...)

Văzînd califul cum se pregăteau creștinii de luptă, și-a rînduit degrabă nenumăratele lui oști, poruncind ca fiecare să-și ia locurile în primire. Pe toți purtătorii de lăncii și paveze mari de lemn sau alte soiuri de apărători i-a pus în față ; după lăncieri veneau cei cu arbaletetele și arcașii ; apoi, la vreo cincisprezece pași în urma lor, creștinii lefegii ai sultanului, cu cai înzăuați și cu panașuri mari. Ultimii veneau turcii, avînd pregătite peste patru sute de bombarde, cu care socoteau că o să ucidă cel puțin șapte sute de oameni odată. Cînd toată oștirea a fost astfel bine rînduită, regele Egiptului i-a trimis vorbă lui Tirante printr-un trîmbițaș că îi mulțumea pentru împlinirea făgăduielii și că în ziua aceea avea să-l răpună ori să-l ia prins ; că îndată ce vor cucerii Constantinopolul o să facă o statuie de aur pe care s-o pună deasupra porții orașului și că în scurtă vreme o să-l facă să simtă gustul lăncii lui, ca să vadă cît e de amară. Tirante i-a răspuns că era bucuros să-i încerce gustul și că el avea alfa dulceață încît n-o să-i simtă amărăciunea, dar că n-o să-l ierte în luptă, așa că în ziua aceea, spre durerea lui, o să-i verse sîngele.

Apoi și-a îmbărbătat iar oștenii să fie cu inima tare, și le-a alungat teama prefăcîndu-le curajul în nădejde de biruință. Turcii au tras o ghiulea, care a trecut însă pe sus fără să lovească pe nimeni. Tirante avea o secure mică atîrnată de braț cu o frînghie de mătase, iar în mînă un steguleț cu care a dat semnalul. Atunci ducele de Pera, din capătul aripii, și-a mînat toți oamenii către mijloc, unde se aflau steagurile, aducîndu-i roată cu spatele către dușmani, pas cu pas, în bună rînduială. La capătul celeilalte aripi se afla ducele de Sinopoli, care a stat pe loc. După ce ducele de Pera și-a rotit oamenii, s-a pregătit și el, iar cînd Tirante i-a făcut semn cu stegulețul. ducele

de Sinopoli s-a rotit în același fel. Atunci toată oștirea s-a găsit cu fața spre colnicul unde se afla Diafebus și cu spatele către dușman. Au luat-o la goană în galop întins, păstrînd buna rînduială a șirurilor, fără ca măcar vreun cap de cal să iasă din rînd. Iar cînd turcii i-au văzut gonind așa, au început să zbiere cît îi ținea gura : „Aha ! fug ! Aha ! fug !“

Pedestrașii și-au aruncat pavezele, lăncierii lăncile și ceilalți arbaletete ca să alerge pe urmele creștinilor. Călărașii goneau care mai de care, socotind că cu cît fugeau mai iute se apropiau de izbîndă, iar cei ce aveau zale pe cai, le azvirleau ca să fie mai sprinteni. Tirante întorcea capul din cînd în cînd și, văzînd cum venea buluc tot puhoiul acela învălmășit, n-avea altă grijă decît să păstreze buna rînduială în goana oamenilor lui ; iar dușmanii, care aveau cai mai iuți, aproape că le ajunseseră cu sulița-n coaste.

Împăratul, care privea din turn, văzînd oștirea pusă pe fugă, și-a închipuit că bătălia era pierdută. Și toată noaptea jupînițele nu s-au mai dus la culcare, ci au bătut mătânii cu evlavie, rugîndu-se de Ocrotitorul bătăliilor și de Maica lui să aducă biruință creștinilor.

Cînd a văzut Tirante că toată pedestrimea rămăsese cu mult în urmă, iar ei trecuseră de locul unde se afla Diafebus, a ridicat drapelul și toți s-au oprit în loc. Steagurile de călărași s-au depărtat unul de altul la o aruncătură de piatră. Turcii, văzîndu-i că s-au oprit, au priceput că fuseseră trași pe sfoară. Tirante a poruncit ducelui de Pera să se avînte cel dintîi în luptă cu oamenii lui, iar el s-a aruncat cu înflăcărare în mijlocul dușmanilor, bătîndu-se vitejește. Dacă a văzut că vrăjmașii primeau mereu întăriri din urmă, Tirante a trimis la atac și pe fratele ducelui, marchizul de San Jorge, apoi și pe ducele de Sinopoli, steag după steag. Și era mai mare minunăția ce prăpăd făceau în turcime.

După ce aproape jumătate din oamenii lui intraseră în luptă secerându-i pe dușmani, Tirante l-a zărit în învălmășeală pe regele Capadociei, care omora creștini cu nemiluita, și l-a cunoscut după coif, căci avea în vîrf un leu de aur cu un mic steguleț. A apucat o lance groasă și s-a năpustit către el, iar regele, văzindu-l, n-a căutat să fugă ci l-a așteptat bucuros. S-au izbit unul de altul cu atîta putere, încît s-au rostogolit amîndoi pe jos cu cai cu tot. Apoi s-au ridicat plini de dîrzenie și, trăgîndu-și săbiile, s-au înfruntat cu lovituri crîncene. Dar învălmășeala era atît de mare, încît nu se puteau lupta în voie, fiecare căutînd să-i ajute. Turcii însă au izbutit cu multă strădanie să-l urce pe rege în șa, în ciuda creștinilor. Atunci Pirimus s-a pus în fața regelui pentru ca Tirante să poată încăleca, ceilalți făcînd cerc în jurul lui și luptînd de zor, pînă cînd a pornit la atac și steagul contelui Plegamans, care a venit spre locul unde se afla căpitanul. Atunci l-au ajutat să încalece în spatele seniorului de Agramunt, care l-a scos din învălmășeală. Cum erau o mulțime de cai slobozi rămași fără stăpîn, au prins unul și i l-au dat căpitanului, iar el s-a întors îndată la luptă. Cu securea cea mică pe care o avea legată de braț dădea lovituri cu adevărat ucigătoare, băgînd dușmanii în mormînt. Căpitanul a poruncit să intre în luptă toate steagurile, unele din dreapta, altele din stînga, și astfel au lovit deodată din ambele laturi. Atunci să fi văzut cum mai săreau coifurile din cap și se prăvăleau de-o parte și de alta cavaleri morți sau răniți, de-ți sta mintea-n loc privind. Tirante se năpustea mereu, cînd ici, cînd colo, căci nu se lupta într-un singur loc, ci pretutindeni unde era nevoie de ajutor.

Regele Egiptului a avut norocul să-l vadă pe Tirante care se bătea cu îndîrjire. Atunci s-a tras la o parte din încăierare împreună cu regele Capadociei și regele Africii,

și i-a rugat să nu mai ia seama la alții, cătind doar să-l ucidă pe Tirante. Cu această înțelegere s-au întors în bătaie. Pe cînd Tirante era prins în luptă, ducele de Macedonia a venit pe la spate și, repezindu-și spada sub coiful căpitanului, i-a înfipt tot vîrful în ceafă.¹ Hipolito și Pîrimus l-au văzut, și au strigat cu glas tunător :

— Hei, duce hain, de ce vrei să ucizi mișelește pe unul din cei mai buni cavaleri din lume ?

Astfel au fost martorii acelei nelegiuiri.

Între timp cei trei regi apucaseră fiecare cite o lance și, făcîndu-și lîc cu de-a sila, l-au zărit pe Tirante. S-au îndreptat către el, dar n-au ajuns să-l atace decît regele Egiptului și regele Capadociei. Ciocnirea a fost atît de năpraznică, încît cal și călăreț s-au rostogolit la pămînt ; calul avea șapte răni. Regele Africii s-a înfruntat cu ducele de Macedonia, care se lupta în preajma lui Tirante, și l-a lovit în piept cu atîta putere, încît lancea a ieșit pe partea cealaltă ; a fost o lovitură ucigătoare, care i-a plătit toate mîrșăviile.

După cădere, Tirante s-a căznit din greu să se ridice, căci un picior îi rămăsese prins sub cal. Opintindu-se însă din răputeri, a izbutit să se scoale, dar i-a căzut obrăzarul, unde fusese nimerit de o lance, iar alta l-a lovit în apărătoare brațului stîng. De rîndul acela, dacă n-ar fi fost tovarășii lui credincioși, ar fi fost răpus. Văzîndu-l căzut, regele Egiptului a dat să descalece, dar pe cînd își trecea piciorul peste oblîncul șei, s-a repezit la el seniorul de Agramunt, care i-a străpuns pulpa, iar el s-a prăvălit la pămînt de durere. Cînd l-a văzut Tirante întins pe jos, a

¹ Dușmănia declarată pe care o manifestă neîncetat ducele de Macedonia față de Tirante își are substratul real tot în episodul lui Roger de Flor. Puterea cu care fusese investit acesta, odată cu titlul de mare duce și apoi de asociat la domnie, stîrnise invidia și ura lui Mihail Paleologul, moștenitorul tronului, care nu va întîrzia să se răzbune.

dat fuga într-acolo, dar nu a putut ajunge la el din cauza învâlmășelii. Regele, ridicându-se, a luat de pe jos o lance și, strecurându-se prin mulțime, a izbutit să se apropie atât de mult de Tirante, încît l-a lovit cu lancea în obraz și, cum nu avea obrăzar, i-au sărit patru măsele, din care pricină a pierdut foarte mult sînge ; însă el continua să se bată, căci nu era să se oprească pentru atîta lucru. Hipolito, de cum l-a văzut fără cal și în asemenea stare. a răzbit pînă la el și, descălecînd în grabă, i-a spus :

— Seniore, luați, vă rog, calul meu.

Tirante se lupta într-o margine a aripei, ca să se desprindă treptat din învâlmășeală. A încălecat și i-a spus lui Hipolito :

— Dar tu ce-o să faci ?

— Seniore, i-a răspuns el. păziți-vă viața, căci eu, chiar dacă mi-o pierd ca să vă slujesc, voi socoti că mi-a fost moartea cu folos.

Tirante s-a întors în vîlmășagul bătăliei, căutînd să dea de regele Egiptului, dar acesta ieșise din luptă din pricina rănii lui dureroase. Dacă a văzut că nu-l poate găsi, Tirante s-a războit cu ceilalți și abia după multă vreme s-a întîlnit cu regele Capadociei. Acesta, îndată ce l-a văzut, s-a repezit spre el și, lovindu-l cu sabia în mîna cu care ținea securea, l-a rănit ușor. Tirante s-a avîntat îndată spre el și l-a izbit cu securea în creștet de i-a înfundat coiful pe cap, făcîndu-l să se prăvălească aproape mort la pămînt. Atunci a sărit iute de pe cal și i-a tăiat curelele coifului, dar un cavaler s-a apropiat de el strigînd cu glas rugător :

— Seniore, îndură-te și nu-l ucide pe rege, căci e rănit de moarte și, de vreme ce l-ai înfrînt, lasă-i picul de viață care i-a mai rămas, mulțumindu-te cu biruința.

Dar Tirante i-a spus :

— Ce pricină te îndeamnă oare să-ți arăți mila față de acest dușman învăderat al nostru care, încrezându-se doar în vitejie și în tăria brațului său, a făcut tot ce putea ca să mă răpună ? Se cuvine pe drept să fie pedepsit așa cum voia și el să facă cu noi. Acum nu e vreme de îndurare, căci biruința noastră stă numai în puterea vitejiei noastre a tuturor, și nu în meritele vitejești ale puterii mele.

Așadar i-a desfăcut coiful și i-a retezat capul. Securea lui Tirante se deosebea printre celelalte fiind înroșită și năclăită de sângele celor uciși. Pământul era acoperit cu trupuri moarte și îmbibat de atîta sînge vărsat. Tirante a încălecat iar pe cāl și cînd turcii au văzut că l-a răpus pe neînfricatul rege, au năvălit puhoi asupra lui căutînd să-l omoare. A primit lovituri grele și a fost doborît de pe cal, dar nu și-a pierdut firea din pricina căzăturii și a rănilor ci, ridicîndu-se în picioare, s-a amestecat în învălmășeală continuînd să se bată și, cu ajutorul alor săi, s-a aburcat iar în șa.

A fost o luptă cruntă și îndîrjită, dar cu cît era înclăștarea mai mare, cu atît îi creștea și lui faima. Și cum bătălia nu contenise o clipă, aproape că se lăsa înserarea cînd Diafebus, blestemîndu-l pe Tirante care-l pusese în locul acela, își zicea : „Întotdeauna vrea toată gloria doar pentru el, și nu se îndură s-o împartă cu nimeni. Pe mine m-a uitat aici, de parcă n-aș fi bun de nimic. Dar, pe Dumnezeuul meu, îmi vreau și eu partea de glorie.”

— Să mergem ! a zis. Să ne aruncăm în iureșul luptei, fără teamă de primejdii ce ne așteaptă !

Ieșind așadar din ascunzătoare cu oamenii lui, s-a năpustit cu mare avînt, iar turcii, văzînd că vine atîta mulțime de oșteni cînd credeau că nu mai sînt alții, au început să se piardă cu firea. Califul s-a tras la o parte din luptă, căci primise o rană ușoară, și le-a spus alor săi :

— Văd că oamenii noștri încep să slăbească, așa că e mai bine să fugim decît să pierim !

Cînd l-a văzut Tirante pe calif cu oamenii lui că o iau la fugă cu steaguri cu tot, s-a repezit într-acolo și le-a smuls drapelulele, avîndu-i acum la cheremul lui, și a omorît o mulțime de turci. Bătălia ținuse de dimineată, de la răsăritul soarelui, pînă la trei ceasuri după-amiază. (...) Cînd au ostenit să tot taie la turci, se făcuse tîrziu.

**Cum s-a împăcat Diafebus cu Tirante
datorită unei scrisori de la Stefania**

Căpitanul, împreună cu cea mai mare parte a oștirii, a ajuns la o cetate ce fusese a marchizului de San Jorge și de aceea îi purta numele; acum însă el o pierduse și cetatea căzuse în mîinile regelui Egiptului, care o ținea îndestulată cu de toate. În ziua aceea, cînd regele a văzut bătălia pierdută, a fugit ca și ceilalți, dar rana de la picior îl durea atît de rău, încît a fost nevoit să se despartă de calif, ca să se oprească aici, căci cetatea era chiar în drum spre orașul Bellpuig, unde se ducea califul, și era bine întărită. Cînd a sosit și Tirante, se înserase de tot; s-au aciuat deci pînă a doua zi acolo, pe cîmp, oblojînd peste noapte răniții, din care mulți au murit. Nici cînd nu se mai văzuse pe țărmul acela de răsărit asemenea bătălie cruntă și ucigătoare și în acea zi multe femei au rămas văduve și multe copile orfane de tată, mîngîindu-se doar cu nădejdea de a se vedea scăpate de jugul robiei.

A doua zi Tirante a pus oamenii să se înarmeze și au atacat cetatea, dar turcii s-au apărat cu strășnicie, căci înăuntru se aflau oșteni încercați. După patru atacuri nu făcuseră nici o ispravă. Văzînd așa, marchizul de San Jorge a înconjurat cu oamenii lui zidul cetății și, ajuns la poarta din dos, l-a strigat pe un ovrei numit Iacob.

Auzind glasul marchizului, omul și-a recunoscut seniorul și a dat fuga să-i deschidă. Oamenii au intrat iute, iar pînă să prindă de veste regele Egiptului și ceilalți mauri, pusese ră mîna pe jumătate din cetate. Marchizul i-a trimis vorbă căpitanului să nu se mai ostenească bătînd cetatea din afară, căci era gata cucerită, așa că să intre pe poarta din spate. Tirante s-a dus acolo, dar cînd a ajuns înăuntru, marchizul cu oamenii lui mîntuiseră cu turcii și-l luaseră prins pe regele Egiptului, care se luptase într-un ungher, așa rănit cum era. Turcii, cînd i-au văzut pe creștini înăuntru, s-au dat băfuți. După ce l-a prins pe rege, marchizul i-a trimis vorbă căpitanului să vină să rezeze capul vrăjmașului său, dar el a răspuns că pentru nimic în lume n-ar ucide un om căzut prizonier. Aflînd răspunsul căpitanului, marchizul l-a apucat pe rege de păr și i-a înfipt jungherul în gît. (...)

Cu toată biruința din ziua aceea, Tirante nu s-a bucurat cîtuși de puțin ; n-a fost văzut rizînd ori înseninîndu-se la față și nici n-a îngăduit vreun fel de petrecere sau veselie, așa că nimeni n-a simțit că el era învingătorul și nici n-a vrut să-i audă spunîndu-o, înfrînînd astfel și marea lor bucurie și durerea dușmanilor. Doar atîta a spus de față cu toți :

— Dacă Diafebus ar fi făcut cum i-am poruncit, l-aș fi omorît pe calif și mi-ar fi căzut în mînă toți marii seniori aflați acolo, iar acum puteam să pun stăpînire pe întreaga împărăție !

Să ne întoarcem acum la împărat, care fusese cuprins de deznădejde crezînd că Tirante pierduse bătălia ; dar durerea i s-a preschimbat în mare bucurie după ce seniorul de Malvei a trimis un om de-al lui călare ca să afle vești, iar acela s-a întors cu știrea cea bună, spunîndu-i împăratului cele întîmplate și că acum căpitanul se afla pe urmele turcilor. (...)

Diafebus, văzînd că Tirante era mîniat pe el, nu îndrăznea să se arate în fața lui de rușine, și din pricina

acestei griji uitase să trimită un sol la împărat cu vestea îmbucurătoare, așa cum făcuse în celelalte rînduri. Aflînd împăratul despre marea biruință de la alții decît de la el, i-a spus prințesei :

— Eu cred că Diafebus a fost omorît, de vreme ce nu mi-a trimis înștiințare după bătălie despre cele întîmplate acolo.

Cînd a auzit Stefania aceste cuvinte, nu și-a putut înfrîna lacrimile ce o năpădeau, deși erau de față împăratul și atîția alții. Atunci prințesa a scos-o din încăpere ca să nu-și dea în vileag mîhnirea, iar Stefania a trimis numaidecît un om care să afle ce se întîmplase cu Diafebus, încredințîndu-i și o scrisoare cu următorul cuprins :

„Dacă iubirea poate să îngăduie liniștea sufletului, eu, copleșită de dragoste, te rog să-mi trimiți vești liniștitoare despre tine, căci Stefania ta este mîhnită că după bătălie nu i-ai trimis nici o vorbă de bun-venit, deși îmi e gîndul numai la tine. Este drept că dragostea umple sufletul de temeri și de neliniște și că îmi pusesem în tine mai multă încredere decît acum, căci se părea că faptele nobile sînt pe gustul tău. Cu toate că nu-ți pot vorbi, dacă ești încă în viață te vor îndupleca lacrimile mele, pe care le poți vedea aici pe hîrtie. (...)”

Îndată ce trimisul l-a găsit pe Diafebus, i-a dat scrisoarea, spunîndu-i tot felul de urări din partea Stefaniei. Citind scrisoarea de la doamna lui, el s-a bucurat nespus și s-a dus îndată cu ea la Tirante să i-o arate. Acesta, după ce a citit-o, l-a chemat la el pe scutier și i-a cerut vești despre împărat și înalta prințesă, iar omul i-a povestit tot ce se întîmplase acolo în tabără, ce fel de armură purta prințesa și cum intrase prin corturile maurilor, de unde luase prizonier pe un mic arap, ținîndu-l sub pază bună — „ca să vi-l înfățișeze senioriei-voastre îndată ce v-o vedea” — a zis el. Tirante s-a arătat bucuros de spusele scutierului și i-a poruncit lui Diafebus să se ducă la

maiestatea-sa, iar acesta a pornit numaidecît în goană călare.

Cînd a ajuns la cetățuia seniorului Malvei, s-a dus drept la împărat, și în tot castelul s-a răspîndit vestea că venise Diafebus. Jupînițele s-au gătit pe-ntrecute ca să dea ochii cu el, mai ales Stefania, căreia i se citeau pe față temerile ce o bîntuiseră, căci nu arăta ca de obicei. S-au dus cu toatele în odaia împăratului, unde l-au găsit povestind despre bătălie. Cînd a auzit prințesa de rănile lui Tirante, s-a schimbat dintr-o dată la față de îngrijorare, dar luîndu-și inima în dinți, a întreat :

— Spune-mi, Diafebus, rănile căpitanului nostru sînt grele și primejdioase ? E în primejdie de moarte ?

— Nu, domniță, căci doctorii i-au dat îngrijiri și zic că nu e nici o primejdie.

— Dar suferința trebuie să-i fie destul de mare, pe cît îmi pare, a mai spus prințesa.

După care nu s-a putut opri să nu izbucnească în plîns, iar jupînițele i-au ținut isonul, și bătrînul împărat a-nceput și el să lăcrimeze. Așa au ținut-o o bucată de vreme, astfel încît Diafebus a trebuit să le spună cuvinte de alinare. (...)

Împăratul era foarte mulțumit de slava pe care i-o adusese Tirante și nu știa în ce chip l-ar putea răsplăti. Diafebus a rămas la castel zicînd că nu se simțea bine, iar împăratul a pus să fie răsfațat ca și cum ar fi fost vorba de fiică-sa. Pe baronii sicilieni i-a rugat să rămînă cu el, căci avea să-l cheme pe căpitan ca să facă împărțeala prăzii dobîndite. A trimis îndată doi cavaleri care să-l întrebe cum voia să fie împărțiți prizonierii și prada, însă el a răspuns că acolo unde se afla maiestatea-sa, el nu avea cuvînt, deoarece unde se află mai-marele, cel mic este de prisos. Și i-a trimis prinșii pe care-i avea, precum și tot ce mai dobîndiseră, iar împăratul a făcut împărțeala între toți oștenii. (...)

Tirante, simțind că rănila nu-l mai supărau prea tare, a luat cu el un om care cunoștea bine ținutul și cărările mai ferite pe unde putea să umble nestingherit. Când au ajuns aproape de mare, au văzut pe un deal înalt orașul Bellpuig și niște corăbii care se tot învîrteau cu pînzele ridicate, pentru că nu puteau intra în port. Căpitanul s-a întors degrabă înapoi și a aflat că împăratul avea de gînd să pornească cu baronii din Sicilia pentru a cuceri satele și cetățile de prin apropiere. Și chiar așa a făcut, însă baronii sicilienii erau nerăbdători să se înfățișeze îndată lui Tirant, după care ar fi fost gata să facă tot ce le-o porunci împăratul. Dar Diafebus i-a rugat stăruitor din partea căpitanului să îplinească voia mării-sale.

Tirante, cînd a aflat că acesta a pornit după cuceriri, a încălecat pe cal împreună cu ducele de Pera și o parte din oștire, lăsîndu-i pe ceilalți sub căpitănia marchizului de San Jorge. Ajunși în preajma cetății lui Malvei, au aflat că prințesa și jupînițele rămăsese acolo în paza lui Diafebus. (...)

Tirante a intrat degrabă în cetățuie, unde a găsit-o pe prințesă în sala mare. Îndată ce i-a văzut (...) ea l-a luat pe ducele de Pera de o mină și pe Tirante de alta, așezîndu-se între ei. Au vorbit despre tot felul de lucruri și despre ducii și marii seniori care pieriseră în bătălie, iar Tirante se arăta foarte mîhnit de moartea ducelui de Macedonia, a lui Ricardo și Pîrimus; apoi au adus vorba despre împărat, care începuse să ia de la dușmani sate și cetăți, și au hotărît pe loc, în fața prințesei, ca a doua zi de dimineață să plece după el, căci de trei zile bătea o cetate și nu izbutea să o cucerească. (...) Tot vorbind ei așa despre una și alta, s-au sculat să se ducă la cină, dar prințesa abia dacă s-a atins de mîncare în seara aceea, căci toată bucuria ei era să-l soarbă din ochi pe Tirante. Ducele s-a așezat la taifas cu castelana și cu Văduva Cuminte, povestindu-le bătăliile pe care le dăduseră și

biruințele dobândite datorită lui Tirante, căruia-i aducea tot felul de laude, Văduva Cuminte se înflăcăra tot mai tare de dragul căpitanului, dar nu îndrăznea să-și arate tulburarea și grija pe care le nutrea pentru soarta lui, și de atîta frămîntare o lua din cînd în cînd cu leșin. (...)

**Diafebus ajunge mare conetabil.
iar Tirante e chinuit de iubire**

De dimineată au sunat trîmbițele și toată lumea și-a pus armurile și a încălecat pe cai, iar Tirante a poruncit să se ia scările pe care le lăsase în cetățuie. Prințesa a ținut să plece cu ei, așa că și-a pus armura pe care și-o făcuse și au călărit pînă ce au ajuns la împărat, care bătea un tîrg bine întărit, unde se aflau o mulțime de mercenari de-ai califului, care se luptau cu dîrzenie ca să-și apere viața. Ajunși acolo, Tirante și ducele au lăsat-o pe prințesă în grija lui Diafebus și a altor cavaleri, destul de departe cît să fie la adăpost de bătaia bombardelor, apoi Tirante s-a dus ceva mai încolo de locul unde se luptau sicilienii și a poruncit să se aducă în grabă scările și să fie rezemate de zid. El a urcat cel dintîi, dar cînd ajunsese aproape sus, un turc a zvîrlit către el un bolovan, iar Tirante, ferindu-se ca să nu-l lovească în cap, a clătinat puțin scara ; bolovanul s-a izbit de ea, rupînd-o, și din pricina mișcării lui, scara a căzut alunecînd pe zid, iar Tirante s-a prăvălit odată cu ea, dar fără să pătească nimic. A cerut îndată să se ridice altă scară și încă două alături de ea, pe cînd o mulțime de oșteni cu arbalete stăteau la piciorul lor, neiertînd nici un braț sau mîină dușmană care s-ar fi arătat peste zid. Și Tirante a început iar să urce.

Împăratul, care se dusese să-și vadă fata, a întrebat cine era cel ce căzuse de pe scară și, aflînd că fusese că-

pitanul, a fost tare necăjit. Apoi, cînd l-a zărit urcînd iar, i-a trimis vorbă că nu voia cu nici un preț să-l mai vadă pe scări, însă Tirante n-a vrut să se lase. Cînd au fost înălțate toate scările, ai lui s-au năpusit cu atîta îndîrjire încît au pătruns în cetate omorînd și prinzînd o mulțime de dușmani înăuntrul și în afara zidurilor.

După cucerirea cetății baronii sicilieni au venit să i se înfățișeze lui Tirante și i-au înmînat scrisorile trimise de regele și regina Siciliei, iar căpitanul i-a primit cu toată cinstirea, aducînd mulțumiri regelui și reginei, precum și lor pentru bunăvoința pe care i-o arătaseră venind.

A doua zi dimineața împăratul a ținut sfat ca să hotărască ce aveau de făcut și încotro să porceadă pentru a recuceri ținuturile pierdute. Unii ziceau că încolo, alții că încoace, dar căpitanul, care a vorbit la urmă, a grăit astfel :

— Seniore, eu v-am mai spus maiestății-voastre că nu se potrivește cu rangul vostru să mergeți mai departe ; ci bine ați face ca, împreună cu baronii sicilieni cu care ați venit, să vă întoarceți în cetatea de scaun, ducînd și prinșii pe care i-am luat, căci cu aceștia irosim și hrană și altele, iar oamenii au prea multă bătaie de cap cu paza lor. Ducele și cu mine avem îndatorirea de a păstra și a cuceri orașele și cetățile aflate prin împrejurimi. (...)

— Căpitane, de vreme ce soarta s-a arătat atît de vitregă cu conetabilul nostru, contele de Bitinia, care și-a pierdut viața, pe cine ne sfătuiești să ni-l facem conetabil ?

Tirante a îngenucheat în fața împăratului și a zis :

— Seniore, dacă maiestatea-voastră ar binevoi să dea rangul acesta lui Diafebus, v-aș rămîne prea îndatorat și recunoscător.

— Am să-ți ascult dorința, a zis împăratul, și în numele dragostei ce-ți port, precum și datorită multelor sale merite, îi dau în clipa asta lui Diafebus slujba de căpitan și mare conetabil. Iar domniei-tale îți dau comitatul de Sant Angel, pe care îl iau de la fiica mea și ți-l dăruiesc, împreună cu toate drepturile și veniturile care țin de

numitul comitat, cu stăpînirea moşiei Altafulla care, una peste alta, aduce un venit de şaptezeci şi cinci de mii de ducaţi. Nădăjduiesc că, cu ajutorul lui Dumnezeu, nu peste multă vreme o să-ţi pot dărui şi alte lucruri mai de preţ, de aceea doresc ca mine să fie sărbătoare şi să-ţi iei în stăpînire titlul de conte. Mai bucuros ţi-l dau pe acesta decît pe cel de marchiz, care e mai înalt, însă conte înseamnă frate de arme şi de aceea vreau să ţi-l dau, ca să te simţi mai aproape de mine.

— Seniore, a zis Tirante, mulţumesc nespus de mult maiestăţii-voastre pentru bunătatea de a-mi face o asemenea cinste, pe care o preţuiesc ca şi cum ar aduce un venit de patru sute de mii de ducaţi. Dar îmi este cu neputinţă să o primesc, din două pricini : în primul rînd, nu mi-am cîştigat dreptul la cinstea aceasta, căci mă aflu de prea scurtă vreme în slujba voastră şi nu mi se cuvine o asemenea răsplată. În al doilea rînd, dacă părintele meu ar afla că am dobîndit aici vreun rang, şi-ar pierde nădejdea să mă mai vadă, şi cu atît mai mult maică-mea care m-a zămislit, pătîmind destule suferinţe în cele nouă luni cît m-a purtat în pîntec ; pricinuindu-le o asemenea supărare, poate că le-aş scurta zilele, putînd, pe drept cuvînt, să fiu socotit ucigaşul lor, de vreme ce sînt singurul lor fiu, aşa că n-ar fi de mirare să mă aleg cu blesteme, iar eu nu vreau să fac nimic care să-i mîhnească. Aşadar, mulţumesc din suflet maiestăţii-voastre, ca de la servitor la seniorul său, cu cea mai plecată smerenie.

— N-am să îngădui cu nici un chip, a zis împăratul, ca acest comitat pe care ţi l-am hărăzit să nu intre în stăpînirea domniei-tale, iar dacă nu vrei să-ţi iei titlul de conte, primeşte măcar moşia şi venitul. (...)

— Seniore, de vreme ce maiestatea-voastră mă sileşte, voi primi comitatul, dret care am să vă fac jurămint de credinţă. Iar cum Diafebus îmi este rudă apropiată şi tot ce este al lui e şi al meu iar al meu e şi al lui, o să ia el titlul de conte.

— Mie îmi este tot una, a zis împăratul, de vreme ce ți l-am dat și l-ai primit, dacă apoi o să-l vinzi ori să-l dăruiești cui ți-o plăcea.

Atunci Tirante s-a aruncat la picioarele împăratului sărutându-i și mîna pentru dania pe care i-o făcuse, iar acesta a zis :

— Mîine vom rămîne aici ca să-l sărbătorim pe Diafebus și îi vom da titlul de conte și rangul de mare conetabil.

— Atunci, seniore, poftesc pe maiestatea-voastră ca mîine să fie oaspetele nostru, împreună cu mărita prințesă și cu toate doamnele. (...)

Apoi Tirante, luînd-o de braț pe prințesă, s-au dus să se plimbe pe malul riului, iar ea i-a vorbit așa :

— Spune-mi, Tirante, care e pricina pentru care n-ai vrut să primești comitatul pe care măria-sa ți l-a dat la cererea mea ? De trei ori am vrut să vorbesc, și de trei ori gura mi-a rămas mută, căci îmi pierea graiul cînd încercam să-ți spun : „Primește, de vreme ce-ți este dat.“ Nu m-am încumetat de rușine, ca împăratul să nu-mi ghicească slăbiciunea, căci se cuvine ca rușinea să se împletească cu iubirea. În ochii mei, tot ce faci este bine făcut, dar mă bate gîndul că n-ai vrut să-l primești pentru că era de la mine.

— Ferit-a sfîntul să-mi treacă una ca asta prin minte, a zis Tirante. Dimpotrivă, comitatul acela l-aș socoti drept o cinste și un hatîr mai mare decît dacă mi s-ar fi dăruit zece ducate sau marchizate, tocmai pentru că a fost al altei-voastră. Măcar de mi-ar da Dumnezeu tot așa ceea ce-î cer, și anume să vă îndrume vrerea întru împlinirea dorințelor mele. Iar pentru ca înălțimea-voastră să-mi știe mai limpede gîndul, vă spun că n-am să primesc niciodată vreun titlu, cît oi trăi, decît acela de împărat, ori nimic. (...)

A doua zi dimineața împăratul a hotărît să se țină slujba pe o pajiște și Diafebus să stea între el și fiică-sa, iar după slujbă i-a pus inelul în deget și l-a sărutat pe gură. Atunci toate trîmbițele au prins să sune cu putere și un rege de

arme a vestit cu glas tunător : „Acesta e strălucitul și viteazul cavaler, conte de Sant Angel și mare conetabil al împărăției grecești !“

Isprăvindu-se acestea, a început dansul și petrecerea, iar prințesa a dănuțit toată ziua cu proaspătul conetabil. Când s-a făcut ora mesei, împăratul l-a așezat de-a dreapta lui, punându-i pe duci în stînga, iar pe prințesă în dreapta conetabilului. Tirante făcea slujbă de majordom, căci el era cel ce dădea petrecerea. Pe la alte mese mîncau jupînițele, avînd la dreapta lor pe baroni și pe cavaleri. Apoi urmau oștenii, și chiar prinșii, toți cîți erau, au mîncat la masă, ca să cinstească serbarea ; ba Tirante a ținut ca pînă și caii să primească în ziua aceea orzul amestecat cu grîu.

Pe la mijlocul ospățului, căpitanul i-a luat deoparte pe regii de arme, heralzii și crainicii, dăruindu-le o mie de galbeni în reali, după care au sunat trîmbițele și ei au venit la masa împăratului strigînd : „Dărnicie, dărnicie !“

După bucate s-au adus tot felul de zaharicale, iar apoi au încălecat cu toții, înzăuați, înarmați și purtînd steagurile în fața împăratului. Și-au arătat priceperea în luptă fără a se vătăma, ajungînd pînă la locul unde fusese tabăra califului și s-au întors plini de voieșie.

Cînd a venit vremea cinei, s-au adunat tot acolo, la un ospăț foarte bogat, cu multe și felurite bucate. În timp ce se îngrijea de servirea mesei, Tirante părea foarte trist, așa că prințesa l-a chemat lîngă ea și i-a șoptit la ureche :

— Spune-mi, Tirante, ce supărare sau mîhnire te încearcă, pentru că ți-o citesc tot timpul pe chip. Fă-mi, rogu-te, hatîrul și spunc-mi !

— Domniță, nenumărate sînt suferințele pe care le îndur și viața mea nu mai are nici un preț de vreme ce înălțimea-voastră plecați mîine iar eu, nefericitul, am să rămîn coplesit de durere la gîndul că n-o să vă mai văd.

— Capul face, capul trage, a zis prințesa, căci ți-ai făcut-o singur, sfătuindu-l pe împărat să se întoarcă cu

toți prizonierii în cetatea de scaun. N-am pomenit sfat mai prost decît ăsta în gura unui îndrăgostit. Dacă vrei însă, eu pot să mă prefac bolnavă vreo cincisprezece-douăzeci de zile, de dragul tău, și sînt sigură că împăratul o să-și amîne plecarea pentru mine.

— Dar cu toți prizonierii ăștia de aici cum să fac ? a zis Tirante. Nu-i chip să aflu leac pentru durerea mea. Îmi vine uneori să beau otravă și adesea aș vrea să mor înjunghiat sau răpus de o moarte neașteptată ca să scap de atîta zbucium.

— Să nu faci una ca asta, a zis prințesa. Du-te de vorbește cu Stefania ca să vedeți ce leac s-ar găsi care să-ți facă bine fără să-mi facă mie un rău.

Tirante s-a dus degrabă la Stefania ca să-și spună oful inimii, și s-au înțeles ca el, împreună cu conetabilul, să vină în odaia lor după ce s-o potoli toată lumea și or adormi jupînițele, rămînînd să vadă atunci ce leac s-ar găsi pentru patima lui. Și așa au rămas înțeleși.

Visul jupîniței Placerdemivida

Cînd s-a făcut noapte, toți cei din cetățuie s-au cufundat în somn, jupînițele s-au culcat și ele, iar celelalte doamne dormeau laolaltă cu Văduva Cuminte, așa că numai cinci erau culcate în odaia pe unde trebuiau ei să treacă pentru a ajunge la iatacul din spate, în care dormeau prințesa și Stefania. Dacă a văzut Placerdemivida că domnița o trimisese la culcare fără a da semne că și ea are de gînd să facă la fel, iar mai apoi a auzit-o umblînd la parfumuri, și-a zis îndată că se pregăteau să nuntească în taină. La ceasul hotărit Stefania a venit cu o luminare aprinsă la patul unde erau culcate cele cinci jupînițe și le-a cercetat

pe rînd ca să vadă dacă dormeau. Dar Placerdemivida, dornică să vadă și să audă ce se va întîmpla, s-a silit să rămînă trează, prefăcîndu-se adormită cînd a venit Stefania cu sfeșnicul. Aceasta, văzîndu-le pe toate cufundate în somn, a deschis fără zgomot ușa ca să n-o simtă nimeni și i-a găsit în prag pe cei doi cavaleri, care o așteptau cu sfințenie ca pe Mesia. Atunci ea a stins lumînarea și a pornit-o înainte, luîndu-l de mîină pe conetabil, după care venea Tirante ; așa au ajuns pînă la ușa iatacului, unde prințesa îi aștepta singură.

Să vă spun cum era gătită : purta o rochie de damasc verde, cusută toată cu mărgăritare mari și rotunde ; la gît avea un colan din frunze de aur smălțuite și de fiecare frunză atîrnau rubine și diamante. Peste cosițele ei aurii își pusese o ceapsă făcută din fluturi de aur care scînteiau de-ți luau ochii. Cînd a văzut-o Tirante atît de împodobită, i-a făcut o plecăciune adîncă punînd genunchiul la pămînt și i-a sărutat mîinile de mai multe ori, trecînd apoi la vorbe și mîngîieri drăgăstoase. Cînd au socotit că a venit vremea să plece, cavalerii și-au luat rămas-bun întorcîndu-se în odaia lor. Dar cine a mai putut dormi în noaptea aceea, care de drag, care de dor ?

Îndată ce s-a luminat, s-a sculat toată lumea, căci în ziua aceea pleca împăratul. Placerdemivida, de cum s-a trezit, s-a dus în iatacul prințesei pe care a găsit-o îmbrăcîndu-se ; Stefania însă, aproape gata, se așezase pe jos, căci n-o ajutau mîinile să-și lege pălăria, fiind cuprinsă de moleșală și cu ochii împăienjeniți de abia mai vedea.

— Sfîntă Fecioară ! a zis Placerdemivida, ce e cu tine, Stefania ? Ce te doare ? Mă duc să chem doctorii ca să-ți dea vreun leac să-ți vii în fire.

— Nu e nevoie, o să-mi treacă degrabă ; mă doare puțin capul, căci m-a tras aseară curentul de la rîu.

— Ia seama ce spui, a zis Placerdemivida, căci teamă mi-e să nu te prăpădești și ți-ar fi moartea cu păcat. Nu

care cumva să te doară călcîiele, căci am auzit doctorii zicînd că pe noi, femeile, durerea ne ia de la vîrful picioarelor, trece prin tălpi, apoi suie la genunchi și la coapse, ajungînd uneori pînă la pîntece, unde iscă mare tulburare, iar de acolo se urcă la cap, zăpăcînd mintea, de te cuprinde slăbiciunea și cazi pe spate. Iar boala asta să nu-ți închipui că vine prea des, căci, după cum spune Galien¹, mare filozof și doctor iscusit, te apucă numai o dată în viață, însă deși nu mai trece, nu te ucide și are tot felul de leacuri dacă vrei să le folosești. Toate lămuririle astea sînt bune și adevărate și să nu te minuneze faptul că mă pricep la boli, iar dacă-mi arăți limba, o să-ți pot spune care ți-e bețeugul.

Stefania a scos limba, iar Placerdemivida, după ce a privit-o, i-a spus :

— Să știi că mă lepăd de toate învățăturile pe care mi le-a dat tata cît am fost sub oblăduirea lui, dacă tu n-ai pierdut sînge azi-noapte.

Stefania a răspuns în grabă :

— Așa e, mi-a curs din nas.

— Nu știu dacă din nas ori din călcii, dar ai pierdut sînge, așa că poți să te încrezi în mine și în priceperea mea, căci ce spun e adevărat. Iar măria-ta, domniță, dacă vrei să-ți povestesc visul pe care l-am avut azi-noapte, aș face-o bucuros de-mi făgăduiești că o să mă ierți dacă spun vreun lucru care să nu-ți fie pe plac.

Prințesa, care se înveselise grozav ascultînd vorbele ei, i-a spus rîzînd să povestească tot ce-o pofti, căci o ierta ca duhovnicul de orice greșeli și păcate. Atunci Placerdemivida a început să-și povestească visul precum urmează :

— Am să-ți spun, domniță, tot ce am visat. Se făcea că, dormind eu într-o încăpere arătoasă împreună cu patru

¹ Medic celebru născut la Pergam în 131 e.n. A scris numeroase lucrări de medicină și filozofie în limba greacă, care, traduse apoi în latină, s-au bucurat de o largă răspîndire în evul mediu.

jupînițe, am văzut-o pe Stefania cu o luminare aprinsă în mină, ca să nu facă prea multă lumină, cum se apropia de patul nostru, cercetînd dacă dormeam ; și a văzut că eram toate cufundate în somn, dar adevărul este că eu eram cam buimacă și nu știu dacă dormeam ori eram trează. Apoi am văzut în somn cum Stefania deschidea ușa odăii binișor, ca să nu facă zgomot, și a dat de seniorul Tirante și de conetabil care așteptau în prag. Erau îmbrăcați cu pieptare și mantii, aveau săbii, iar în picioare cipici de lînă ca să nu se audă cînd umblă. După ce au intrat, ea a stins lumînarea și a luat-o înainte, ținîndu-l de mină pe conetabil, după care venea viteazul ; și în felul ăsta, de parcă era călăuză de orbi, i-a dus pînă în camera voastră. Măria-ta erai dată cu parfumuri și mosc, gătită și îmbrăcată cu tot dichisul. Tirante te-a ridicat în brațe și te purta prin odaie sărutîndu-te de zor, iar alteța-ta îi spuneai : „Lasă-mă, Tirante, lasă-mă !“ pînă cînd te-a pus pe o canapea. (...) Și parcă se făcea că m-am dat jos din pat în cămașă și m-am dus la gaura cheii ca să mă uit ce făceați.

Iar prințesa, rizînd cu mare poftă, a întrebat-o :

— Ai mai visat și altceva ?

— Cum de nu ! Stați să vă povestesc tot ! Măria-ta, domniță, ai luat o carte de rugăciuni și ai spus : „Tirante, ți-am îngăduit să vii aici din marea dragoste ce ți-o port, ca să-ți aduc puțină mîngîiere.“ Dar Tirante nu se îndură să facă ce îi cereai, căci ziceai așa : „Dacă-ți sînt dragă, nu mai pregeta să-mi alungi teama și îndoielile. Cutezanța-mi de acum, care nu se potrivește unei fecioare de rang înalt cum sînt eu, mi-am luat-o doar din dragoste pentru tine. Așadar nu-mi nesocoti rugămintea, căci curăția în care am trăit pînă acum se poate mîndri că e fără de prihană“ (...) Și l-ai pus să jure că n-o să te supere cu nimic ce ți-ar încălca voia. „Căci dacă ai încerca să o faci, mult rău și alean mi-ai aduce, așa încît aș avea cuvînt să mă plîng de tine pînă la

capătul zilelor ; pentru că fecioria odată pierdută, pierdută rămîne.“ Toate vorbele astea vi le spuneţi unul altuia, în visul meu. (...) Apoi el şi-a lipit faţa de a măriei-tale şi petrecîndu-vă fiecare braţele pe după gîtul celuilalt, ca iedera în jurul copacului, vă sărutaţi cu dragoste. Pe urmă, tot prin vis am zărit-o pe Stefania întinsă pe patul de colo şi parcă-i vedeam pulpele dezgolite şi o auzeam spunînd : (...) „Cine o să mă mai preţuiască şi o să se mai încreadă în mine, cînd eu n-am ştiut să mă păzesc de mine însămi ? Căci cum am să mai pot eu păzi de acum vreo fecioară ce mi-ar fi dată în grijă ? Nu-mi rămîne decît o singură mîngîiere : că n-am făcut nimic care să întineze onoarea bărbatului meu, ci i-am împlinit dorinţa împotriva voinţei mele. La nunta mea n-au venit curtenii, nici preotul nu şi-a pus odăjdiiile ca să facă slujbă ; n-a venit mama şi nici rudele mele ; n-au trebuit să se ostenească să-mi scoată veşmintele şi să-mi pună cămaşa de nuntă ; n-au trebuit să mă culce în pat cu de-a sîla, căci m-am culcat eu singură ; menestrelii n-au avut prilej să cînte şi nici cavalerii de la curte să dănţuiască, pentru că nunta mea s-a făcut în taină. Dar tot ce-am făcut a fost din vrerea bărbatului meu.“ Aşa s-a tot tînguit îndelung Stefania, iar mai apoi, cînd se crăpa de ziuă, măria-ta şi cu Tirante aţi căutat să o alinaţi în fel şi chip. După o vreme, cînd au început să cînte cocoşii, măria-ta l-ai îndemnat cu blîndeţe pe Tirante să plece ca să nu fie văzut de cei din castel. Însă el te ruga într-una să-i faci hatîrul de a-l dezlega de jurămint ca să poată dobîndi biruinţa rîvnită, aşa cum o dobîndise vărul lui ; dar înălţimea-ta n-ai vrut, şi ai ieşit biruitoare din bătălie. Iar după ce au plecat, eu m-am trezit şi n-am mai văzut nimic, nici măcar pe Hipolito sau pe vreun altul, dar m-a bătut gîndul că poate totul fusese aieva, căci mi-am simţit tot trupul scăldat în sudori. Cu sufletul chinuit, am început să mă perpelesc în aşternut, ca bolnavul ce nu-şi găseşte o cale de

alinare. M-am hotărît aşadar să-mi dăruiesc inima lui Hipolito şi să fac întocmai cum a făcut Stefania. Adică eu să stau aşa, cu ochii închişi, fără să mă mîngîie cineva şi pe mine ? Dragostea mi-a tulburat simţurile într-atîta, încît o să mor dacă Hipolito nu se-ndură de mine. Măcar de-aş putea să-mi petrec viaţa dormind, căci ţi-e mai mare jalea să te trezeşti cînd visezi un vis frumos !

Cum jupîniţele celelalte se sculaseră şi ele, au intrat în odaie ca să-şi ajute stăpîna să se îmbrace. După slujbă împăratul a pornit la drum cu baronii sicilienii şi cu ducele de Pera, ducînd cu ei toţi prizonierii. Tirante şi conetabilul i-au întovărăşit cale de vreo leghe şi mai bine, cînd împăratul le-a spus să se întoarcă înapoi ; şi cum le-o mai spusese o dată, au fost nevoiţi să se supună. După ce şi-a luat rămas-bun de la împărat şi baroni, Tirante s-a apropiat de prinţesă, întrebînd-o dacă avea să-i dea vreo poruncă pe care s-o împlinească. Domniţa şi-a ridicat vâlul de pe obraz, dar ochii i s-au umplut de lacrimi şi abia a putut să îngaime :

— Poate...

Mai mult n-a izbutit să spună, căci glasul i-a fost înecat de suspine şi de jalea despărţirii. Şi-a lăsat la loc vâlul pe faţă, pentru ca mîhnirea să nu-i fie văzută de împărat şi de toţi ceilalţi.

Nimeni nu-şi aminteşte să se fi întîmplat vreodată unui cavaler ceea ce i s-a întîmplat atunci lui Tirante ; căci după ce s-a depărţit de prinţesă, a căzut de pe cal cu simţurile rătăcite. Dar de cum s-a trezit la pămînt, s-a ridicat iute de jos, arătînd cu mîna spre cal pentru a spune că acela avea un betuşug. Împăratul şi ceilalţi care l-au văzut s-au repezit în grabă spre el, dar Tirante se prefăcea că cercetează piciorul calului.

— Căpitane, cum de-ai căzut aşa ? a zis împăratul.

— Seniore, mi s-a părut că murgul şchioapătă şi m-am aplecat niţel ca să văd ce are, iar din pricina greutăţii ar-

murii, s-a rupt trăgătoarea. Și-apoi nu e mare mirare să cadă omul, de vreme ce calul, care are patru picioare, cade și el ; darămite omul, care n-are decît două !

Apoi s-a urcat degrabă în șa, văzîndu-și fiecare de drum. (...)

Tirante ascultă de statul unui marinar turec

Pe înserat Tirante s-a dus în port, unde a găsit corăbiile venite cu hrană aproape descărcate. Corăbierii și marinarii s-au bucurat mult la vederea căpitanului și i-au spus că cele șapte corăbii genoveze intraseră în portul Bellpuig.

— Noi am cam stat cu frica în sîn, căci ne-am temut să nu vină încoace să ne înhațe.

— De unde se vede că lor le e și mai frică de voi, a zis Tirante, de vreme ce n-au cutezat să vă atace. Vreți să-i băgăm și mai tare-n sperieți ?

Au pregătit la iuteală o barcă mare pescărească, pe care au trimis-o să iscodească pentru a afla cam cîți oameni erau pe corăbii și cîte nave se aflau în port, iar în timpul nopții au terminat de descărcat grîul. Barca s-a întors dimineața cu vestea că erau șapte corăbii mari, că oamenii coborîseră pe uscat și descărcaseră caii, iar acum începuseră să descarce grîul și alte bucate. Tirante a zis :

— Mă jur pe Dumnezeu, reazemul lumii, că voi face tot ce-mi stă în putință pentru ca, de vreme ce ei și-au luat caii, eu să le mănînc grîul !

A poruncit să se pregătească în pripă corăbiile, pe care le-a încărcat cu o mulțime de oșteni și de trăgători cu arbaleta. În port se mai aflau trei galere, dar fiind întoarse cu fundul în sus ca să fie drese, nu puteau să plece cu el. În noaptea aceea Tirante a ieșit cu corăbiile spre larg. De la

un port la altul să tot fi fost vreo treizeci de mile ; cînd s-au arătat zorii unei zile senine și frumoase, maurii de pe țarm au văzut cele cinci corăbii ale lui Tirante, dar, închipuindu-și că erau acelea cu care venea marele karamanî, nu și-au făcut nici o grijă. Corăbiile s-au apropiat, au intrat în port și fiecare a atacat cîte una dușmană, oștenii dînd năvală pe punțile lor, iar apoi au trecut și pe celelalte două care mai rămăseseră ; cum pe ele erau foarte puțini oameni, le-au luat în stăpînire fără multă osteneală și fără să piardă vreun om. Au adus așadar toate aceste corăbii încărcate cu o mulțime de grîu și nutreț, pastramă de vită și vin de Cipru, care, pasămite, au fost foarte binevenite în tabăra creștinilor, căci din pricina războiului îndelungat nu mai vedeau grîne și carne decît dacă li se aduceau pe mare. Tirante a dat griul seniorului Malveî, iar restul bucatelor le-a trimis în tabăra de la cetatea San Jorge.

Pe cînd se întorcea de la această ispravă, a stat de vorbă cu turcii prinși pe corăbii, cerîndu-le vești din Turcia ca să vadă dacă se potriveau cu cele aflate înainte. Aceia i-au spus că se aștepta negreșit sosirea marelui karamanî cu multe corăbii, întovărășit de regele Indiei și de fiică-sa, o domniță nespus de frumoasă, pe care voia să i-o dea de soție califului.

— Mai are cu el o mulțime de jupînițe de neam mare și este însoțit și de domnița care e logodită cu feciorul marelui sultan al turcilor, toate bogat înveșmîntate în giubele de brocart sau bătute cu rubine și diamante.

— Eu, a zis alt turc, am văzut-o pe fata marelui karamanî într-o vineri după sală¹, iată, mîine se-implinesc două săptămîni, și purta o giubea bătută cu nestemate, care se zice că prețuia singură cît un oraș. Iar fiecare jupîniță vine cu zestrea ei, căci sînt douăzeci și cinci de logodnice pentru seniorii cei mari, și se mai află cu ele și nevasta regelui

¹ Numele unei rugăciuni turcești.

Capadociei. Când am sosit aici în port am aflat că grecii și-au luat căpitan pe un împielit de franțuz care câștigă toate bătăliile și cică îl cheamă Tirante. O fi făcînd el tot felul de isprăvi, cum se povestește, dar numele lui e urît și nesuferit, pentru că Tirante înseamnă asupritor, adică la drept vorbind, pus pe jaf¹. Și să credeți că, așa cum îi e numele trebuie să-i fie și faptele, căci într-o înștiințare trimisă de regele Egiptului se spunea că nu s-a încumetat să se măsoare cu el în luptă deschisă, însă pretinde că o iubește pe fata împăratului. Dar îndată ce s-o vedea biruitor o s-o scoată la mezat pe prințesă, pe urmă pe maică-sa și apoi o să-l răpună pe împărat, căci așa este obiceiul franțuzilor care sînt mari ticăloși ! O să vedeți că dacă turcii și creștinii nu s-or grăbi să-i vină de hac, o să pună mîna pe coroana împărătească.

— Pe legea mea, a zis Tirante, mare adevăr ai rostit : francezii ăștia sînt niște ticăloși. Și o să facă mai rău chiar decît spuneai, căci hoțomanul acela bate drumurile numai după jaf. Să vezi că o s-o scoată la mezat pe fata împăratului, o să pună mîna pe cîrmuire, iar pe urmă cine l-ar mai putea opri să le batjocorească pe toate jupinițele ?²

— Ferească-ne ȕerul, a zis marinarul ; văd că-l cunoști bine și știi cite ticăloșii a făcut și o să mai facă.

¹ Semnificația și justificarea numelui lui Tirante (în catalană Tirant) au fost explicate în nota 1 de la pag. 8. De rîndul acesta autorul speculează sensul cel mai curent al etimonului latin *tyrannus* (tiran), păstrat și în derivatele sale romanice. Acest joc de cuvinte a fost facilitat de faptul că în catalană *t* final nu se pronunță de obicei, așa încît *Tirant* se citea *Tiran*.

² După cum s-a arătat în alte note, prezența mercenarilor catalani în imperiul bizantin stîrnise destule invidii, temeri și nemulțumiri care au dus chiar la asasinarea lui Roger de Flor. În tentativa sa de a reabilita memoria temerarului său compatriot, Martorell a consemnat aici ecoul unei reputații supărătoare, plătindu-l într-un context menit să demonstreze că era vorba de simple calomnii.

Hipolito, care era de față, s-a repezit cu sabia la el ca să-i taie capul, dar Tirante a sărit iute și i-a luat-o din mână. Pe urmă l-a îndemnat iar la vorbă pe marinar, ponegrindu-se singur în fel și chip. Acesta a zis :

— Mă jur pe apa cu care am fost botezat că, dacă mi-ar pica în mână ticălosul de Tirante, așa cum mi-au picat atîția pînă acum, l-aș spinzura de catargul cel mai înalt al corăbiei !

Tirante rîdea și se veselea grozav la spusele marinarului, pe cîtă vreme altul i-ar fi făcut iute de petrecanie. El însă i-a dăruit o giubea de mătase și treizeci de galbeni și îndată ce au coborît pe țarm l-a dezlegat de robie. Vă închipuiți ce-o fi simțit bietul om cînd a aflat că acela era Tirante ! Aruncîndu-se la picioarele lui i-a cerut îndurare, iar căpitanul l-a iertat plin de bunătate, spunînd :

— Să dai celor răi ca să te vorbească de bine, să dai celor buni ca să nu te vorbească de rău.

Apoi i-a chemat pe corăbieri la sfat, poftindu-i întii la masă cu dînsul, iar după ce au mîncat le-a vorbit astfel :

— Ați auzit cu toții veștile despre sosirea marelui karamanî și a regelui Indiei, despre mulțimea corăbiilor, a jupînițelor de neam și a bogățiilor pe care le au cu ei. (...) Gîndiți-vă așadar ce faimă ne-ar aduce și cu cît cîștig v-ați alege dacă i-am putea birui, și spuneți-mi care este părerea voastră.

(...) Atunci s-a sculat în picioare cel care-l ponegrise mai înainte pe Tirante — un marinar foarte destoinic, de felul lui din Eslavonia — și a spus :

Seniore căpitan, să nu vă mire pornirea-mi dintîi, căci nutresc o veche dușmănie față de patria voastră. Dar văzînd marea bunătate a senioriei-voastre mi-am alungat din suflet ura ce-o port francezilor, care era cu atît mai aprinsă cu cît mă vedeam luat prizonier ; acum însă, că sînt din nou liber mulțumită îndurării pe care mi-ați

arătat-o, vreau să vă spun părerea mea de marinar, căci pe marea asta mi-am făcut veacul. Dacă vă învoiți în ciuda primejdiilor să-mi urmați sfatul, vă voi prilejui o biruință strălucită asupra dușmanilor voștri, iar de nu, să-l ascultați pe al altora, căci dintre două rele trebuie aleasă calea cea mai bună. Cum sînt negreșit douăzeci și trei de corăbii mari, iar laolaltă cu cele mici, vreo treizeci, cine dorește să le biruiască și să le prindă pe toate, iată cum zic eu că ar trebui să facă, dacă vrea să-mi urmeze sfatul. Voi aveți douăsprezece corăbii și patru galere : descărcați-le de poveri, ca să fie cît mai ușoare ; celelalte sînt foarte încărcate și nu vor putea fugi atît de iute ca ale voastre, așa că voi o să hătăriți dacă dați sau nu bătația. Mare o să vă fie renumele și isprava dacă vă încumetați doar cu douăsprezece nave să dați piept cu floarea corăbiilor genoveze și turcești. Iar dacă în urma lor nu mai vin alte corăbii, așa cum e de crezut, veți putea pune stăpînire pe ele fără multă greutate, băgînd groaza în ei, căci n-au uitat că i-ați biruit în multe lupte pe uscat și le-ați răpit chiar din port șapte corăbii. Și să știți că se tem într-atîta de voi, încît pînă și din somn se trezesc speriați cu numele lui Tirante pe buze, mai cu seamă la gîndul prăzii pe care ați pune mîna într-o asemenea bătălie. Cine s-o încumeta să înfrunte prima ciocnire să știe că toată nădejdea și-o pun în azvîrlitul pietrelor, cu care nu e de glumit ; dar după ce le termină, s-a isprăvit cu ei : cînd ajung să tragă cu săgețile, se descumpănesc și le pierе curajul. Iar dacă o să mă întrebați de unde știu toate astea, aflați că am fost stăpîn pe corăbii și galere și că m-am războit cu ei unsprezece ani, luîndu-le multă pradă și avuții din Turcia.

— Gata ! a zis Tirante. Mai mult n-am nevoie să știu și nici să aud alte păreri, ci doar să văd totul rînduit. Corăbiile să fie ușurate în grabă și pregătite cu tot ce trebuie.

După ce a dat oamenilor săi poruncile cuvenite, a încălecat fără armură pe un cal bun și împreună cu alți patru s-a dus la cetățuia lui Malvei, iar a doua zi a fost în tabără. (...) Acolo au vorbit despre o mulțime de lucruri, iar la urmă, Tirante i-a spus marelui conetabil să-i aleagă două mii de oșteni, dintre cei mai buni. Dar conetabilul, după ce se depărtase, s-a gândit la vorbele căpitanului și s-a întors înapoi, zicînd :

— Mi-ai cerut un lucru tare greu, și anume să-ți dau două mii de oșteni dintre cei mai buni. Dar de unde să știu eu care sînt buni sau răi, care viteji ori fricoși ?

— Fiindcă nu știi cum să-i cunoști, am să te învăț eu, a zis căpitanul. Pune să sune goarneau, făcîndu-i să creadă că vin dușmanii ; iar cînd se vor strînge cu toții, descalecă și cercetează-le pîntenii : lasă-i pe cei care i-or avea slabi și dă-mi-i pe cei care i-or avea bine strînși, căci fără-ndoială sînt oșteni de nădejde și curajoși.

De-abia plecase, cînd s-a întors iar și a zis :

— Dar pedestrașii, care nu poartă pîteni, după ce să-i cunosc ?

— Tot cam așa. Pune să-i caute la nădragi ca să se vadă care și-i strîng bine pe ei și care nu. Iar de acum înainte, învață-te să deosebești griul de neghină.

Căpitanul a plecat cu oamenii pe care i-i alesese conetabilul, iar priorul de San Juan s-a dus la el și i-a spus :

— Seniore căpitan, am aflat că pornești iar pe mare, căci nu te mulțumești cu cele șapte corăbii pe care le-ai luat ! Fă-mi, rogu-te, hatîrul să mă iei cu domnia-ta.

Tirante s-a învoit bucuros, iar cînd au ajuns în port au găsit corăbiile gata descărate și pregătite cu cele de trebuință.

— Seniore, a zis Galanzón, marinarul turc, eu socotesc că ar fi cu cale să trimiteți două galere care să stea în larg. Cînd or zări flota, una din ele să se întoarcă, iar cealaltă să se țină după corabia marelui karamanî, căci

dacă izbutiți să puneți mina pe ea, veți dobîndi multă bogăție și faimă.

— Cum o s-o poată cunoaște ? l-a întrebat căpitanul.

— După pînze, seniore, căci toate sînt roșii și au zugrăvite pe ele herbul marelui karamanî, iar frînghiile sînt de mătase și duneta e îmbrăcată toată în brocarturi. Și-a făcut-o cu mare cheltuială, pentru că o aduce cu el și pe fiică-sa, care n-a mai călătorit niciodată pe mare.

Trimițînd cele două galere, căpitanul a poruncit ca una să nu se întoarcă, ci să urmărească neconținut corăbiile, iar noaptea să pună un felinar aprins la pupă.

A doua zi baronii sicilieni, lăsîndu-l cu bine pe împărat în cetatea de scaun, au rămas și ei două zile acolo să se odihnească, după care au pornit-o înapoi spre tabără. Ajun-gînd la castelul Malvei, au dat peste o mulțime de care ce duceau bombarde în port. Înștiințați că acolo se află și căpitanul, s-au dus la dînsul, iar cînd au auzit că pleca pe mare s-au rugat să-i ia și pe ei, lucru cu care Tirante s-a învoit bucuros, tocmai pentru că își aveau obîrșia într-o insulă și erau învățați să cutreiere mările. Apoi și-a numit căpitanii și a îmbarcat o mulțime de oameni, oșteni și trăgători cu arbaleta. Deși corăbiile nu erau prea mari, erau bine înzestrate cu arme și luptători destoinici, pe cînd cele dușmane erau încărcate din greu cu grîne, cai și cu cîți oameni încăpuseră.

N-a trecut mult și au văzut întorcîndu-se una dintre galere, folosindu-și atît pînzele cît și vislele, de unde au înțeles că vasele dușmane se apropiau. Căpitanul a zorit îmbarcarea oamenilor și a bombardelor cu tot ce mai trebuia. Pe la vecernie corăbiile au ajuns în dreptul portului. Atunci nava căpitanului a pornit prima. Turcii, cînd au zărit-o, au început să chiuie de bucurie, încredințați că vor pune mina pe ea ; marele karamanî a chemat-o pe punte pe fiică-sa cu toate celelalte însoțitoare ca să

vadă corabia pe care aveau s-o înhațe la repezeală. Curînd după aceea a pornit și corabia seniorului de Pantanalea, urmată de aceea a ducelui de Messina. Bucuria turcilor și a genovezilor a sporit și mai mult, iar marele karamanî i-a spus fetei :

— Vezi cele trei corăbii ? Alege una care îți place, căci am să ți-o dăruiesc ca să fie a ta.

Fata a cerut-o pe cea pe care o văzuse întii, și i-a fost făgăduită. Pe urmă a apărut corabia seniorului de Agramunt, aceea a lui Hipolito și toate celelalte pe rînd ; a priorului de San Juan era ultima, căci el era căpitanul care păzea urma. Cînd i-a venit rîndul să pornească, se făcuse aproape noapte.

Văzînd genovezii douăsprezece corăbii mari, s-au minunat de unde or fi apărut ; dar apoi au ieșit toate felucile și ghimile, iar în urmă luntrile pescărești, și la bărcile fără catarg înfipseșera o prăjină lungă sau o vislă legată zdravăn, agățîndu-i în vîrf un felinar. Corabia căpitanului a ridicat prima un felinar la pupă, după cum se înțeleseseră ; atunci toate celelalte vase mari și mici au făcut la fel, iar cînd s-au aprins toate luminile erau șaptezeci și patru. Dușmanii, văzînd atîtea lumini, au crezut că toate erau corăbii, așa că și-au spus între ei :

— Fără-ndoială că flota magistrului din Rodos a venit încoace împreună cu aceea a regelui Siciliei. Și cum au multe corăbii, or fi trimis știre la Veneția și, aflînd de venirea noastră, au înjghebat toată flota asta ca să ne atîină calea.

S-au hotărît deci să fugă și să se întoarcă în Turcia, căci era mai bine să-și apere pielea decît să se bată cu șaptezeci și patru de vase cîte erau acolo. Una dintre corăbiile genoveze a ridicat felinarul de trei ori, iar la semnul acesta s-au întors toate începînd să gonească pe întrecute. Unele au apucat-o spre răsărit, altele înspre apus, iar altele către miazăzi și către miazănoapte. Dar

galera nu slăbea deloc corabia marelui karamanî, care o luase spre Cipru ca să se strecoare printre insule și să poată trage la țarm în marea Alexandriei, socotind că nici o corabie n-avea s-o urmărească pe drumul acela. Dar se uitau mereu cu teamă la galeră, iar nava căpitanului se ținea scai după ea, fiecare înălțînd cît mai multe pînze pe trinchet și mizenă și punînd cîte bonete¹ îngăduia corabia.

Cînd s-a luminat de ziuă, Tirante n-a mai văzut nici una din corăbiile sale, zărind-o doar pe aceea a marelui karamanî. Către amiază a ajuns-o din urmă, năpustindu-se una spre alta într-o luptă cruntă și îndîrjită. Turcii azvirleau o asemenea ploaie de pietre, încît oștenii aproape că nu puteau face un pas pe punte, iar cînd piatra îl nimerea pe vreunul, îl doboră grămadă la pămînt, oricît de bună i-ar fi fost armura. În schimb, pe corabia căpitanului erau multe arbalete, așa că de la prima ciocnire au căzut mulți morți și răniți ; cît despre galeră, nici gînd n-a avut să cuteze a se apropia. Amîndouă navele aruncaseră cîngi, încleștîndu-se una de alta atît de tare, încît și să fi vrut, nu s-ar mai fi putut desprinde. Cei de pe corabia lui Tirante au avut mare noroc că mai toți erau îmbrăcați în armură de fier, cu platoșă și coif, iar cînd unul cădea răpus, i-o scoteau și i-o dădeau altuia. De sus, de pe gabie, semănau moartea aruncînd drugi groși de fier.

După prima ciocnire și-au luat un răgaz de vreo jumătate de ceas. Oamenii s-au mai răcorit, apoi s-au întors iar la luptă cu îndîrjire de ambele părți. Turcii îi împroșcau cu var ca să-i orbească, apoi cu untdelemn clo-cotit, iar atît unii cît și ceilalți aruncau cu smoală topită, negăsind astîmpăr nici ziua nici noaptea, ci luptîndu-se neconținut. Au murit o mulțime de oameni pe

¹ Vele suplimentare care se întind cînd vîntul bate dinspre pupă ; la corăbiile cu trei catarge, arborele trinchet este cel de la proră, iar mizena se află la pupă.

amîndouă corăbiile, iar în jurul lor era atîta puzderie de lăncii rupte, scuturi, darde și săgeți de arbaletă, încît leșurile pe care le aruncau în mare nu ajungeau să se scufunde. Dar să-i lăsăm luptîndu-se și să vedem ce-au făcut ceilalți baroni și cavaleri.

Cele unsprezece corăbii au pierdut-o din ochi pe aceea a căpitanului, căci își stinsese felinarul, și s-au apropiat pînă la o bătaie de bombardă de zece nave dușmane. Le-au atacat numaidecît (...) și pînă la urmă au capturat cu totul paisprezece corăbii, iar alte două au fost silite să eșueze la mal. Celelalte au fugit.

Să mai vedem însă ce face Tirante, care continuă să se bată. S-au luptat așa de la amiază și toată noaptea pînă a doua zi către asfințit. Au avut douăzeci și șapte de ciocniri iar Tirante, lipsit de orice ajutor, împărțea fără frică lovituri cu nemiluita zicînd : „Nu mă las, orice-ar fi, sau te birui, sau mor !” În timpul luptelor fusese rănit la braț de o arbaletă, iar cînd a vrut să se urce pe puntea din față, l-a nimerit o săgeată în coapsă. Atît au așteptat turcii, căci trei dintre ei s-au și năpustit ca apucații pe punte, dar de cum au pus piciorul pe ea, au zburat în apă.

Dacă a văzut marele karamanî că oamenii lui slăbeau din ce în ce, a poruncit să se aducă pe punte cufărul cu bani, giuvaeruri și veșminte și a pus-o pe fiică-sa să îmbrace o giubea din brocart de aur ; apoi i-a trecut în jurul gîtului o frînghie de mătase împletită cu fir, legînd de celălalt capăt lada cu bogății și le-a aruncat laolaltă în mare. Pe urmă le-a aruncat și pe celelalte femei care se aflau pe corabie. După aceea, el și cu regele Indiei au intrat în cămara unde stătuse fata și, lăsînd corabia de izbeliște, și-au ascuns capul sub pătura de pe pat, așteptîndu-și sfîrșitul ¹.

¹ Una dintre primele victorii ale lui Roger de Flor după sosirea la Constantinopol a fost tocmai asupra emirului Karaman, pe coasta de sud-est a Asiei Mici.

După ce corabia a fost cucerită în întregime, Tirante a trecut pe ea, așa rănit cum era, întrebînd unde e marele karamanî. Un gentilom de-al lui, care intrase primul pe corabia turcilor omorînd o mulțime pînă să vină căpitanul, i-a spus :

— Seniore, mai aprigă decît bătălia e frica de bătălie : s-a ascuns jos într-o cămăruță, cu capul sub pătură, așteptînd să vină moartea, iar cu el se află și regele Indiei. (...)

Atunci căpitanul i-a poftit să treacă pe corabia lui, iar ei, vrînd-nevrînd, au trebuit să se supună. Apoi Tirante și-a împărțit puținii oameni care-i mai rămăseseră pe amîndouă corăbiile și au pornit la drum. Cînd au destupat găurile de scurgere din bordaj, sîngele a țîșnit prin ele de parcă toată corabia ar fi fost plină ; nici bătrînii nu auziseră și nici nu aflaseră prin cronici să fi fost vreodată pe mare o bătălie atît de crîncenă și de singeroasă între două corăbii. Pe aceea a turcilor nu mai scăpaseră cu viață decît cei doi regi, iar pe a căpitanului, din patru sute optzeci de oameni, abia mai rămăseseră cincizeci și patru, și șaisprezece răniți. Războiul de pe uscat se strămutase pe mare, iar faima viteazului cavalier Tirante s-a prefăcut în slavă biruitoare.

Ajunghînd în apropierea portului Transimeno, au zărit felucile ce însoțiseră flota turcească intrînd în portul Bellpuig ; goneau zorite în răcnetele oamenilor care vesteau cu mare jale prinderea regilor și pierderea corăbiilor, odată cu nenumărați oșteni. Califul și toți ceilalți au fost copleșiți de mîhnire : se văicăreau și plîngeau, neînțelegînd cum îi biruise de atîtea ori și atît de amarnic un venetic ; și blestemau sparta care i se dovedise atît de prielnică pentru a-l face să izbîndească, iar mînia le-a fost atît de aprigă încît au hotărît să pornească război împotriva celor rămași în tabără.

Au dat două bătălii cu mare izbîndă, alungîndu-i pe creștini înlăuntrul zidurilor cetății, și i-au luat prinși pe contele de Burgenza și pe contele Malatesta. S-au luptat vitejește omorînd o mulțime de creștini și le-au păstrat leșurile ca semn al biruinței dobîndite. După care turcii au cerut pace sau un răgaz, nu de dragul păcii, ci de teama războiului. (...)

Îndată ce s-a întîlnit cu Tirante, seniorul de Malvei l-a sfătuit să meargă cît mai degrabă să se înfățișeze împăratului, iar Tirante atîta aștepta, ca s-o poată vedea pe prințesă. Îndată ce timpul a fost prielnic plecării, și-a îmbarcat oamenii care îl însoțiseră și au ridicat pînzele.

Cînd au ajuns în dreptul orașului Constantinopol, împăratul a fost înștiințat că venea căpitanul său cu întreaga flotă și că începeau să se arate felucile, iar el nu mai știa ce să facă pentru a-l sărbători. A pus să se dureze în grabă o punte mare de lemn, care se întindea peste apă mai bine de treizeci de pași, acoperită toată cu mătăsuri scumpe. În mijlocul pieței mari a poruncit să se înalțe o podină învelită cu bucăți de brocart și mătase, pe care să șadă el cu împărăteasa, cu prințesa și toate jupînițele. De la podină pînă la capul punții pe care aveau să vină a pus să se aștearnă catifele stacojii, pentru ca viteazul căpitan să nu atingă pămîntul, ci să calce doar pe mătăsuri. Iar după ce avea să treacă, oricine putea să apuce o bucată de mătase, a lui rămînea, așa că multe mîini au fost ciuntite de săbii și junghere pînă să-și taie cîte un crîmpei.

Cînd au intrat corăbiile în port în vuiet de veselie, cea a căpitanului a tras cu pupa la podul de lemn și el a coborît avînd în dreapta pe marele karamanî, în stînga pe regele Indiei, iar baronii în fața lui. Mulțimea a ieșit să-l întîmpine cu mare alai, privindu-l ca și cum s-ar fi pogorît din cer și preamărindu-l nu doar ca pe un muritor, ci ca pe un zeu. Și spre mai multă cinstire a purces în întîmpinarea lui toată preoțimea cu sfintele moaște, iar arhieriei ca și mulțimea îl înălțau în slăvile cerului. Cu

acest alai au venit în piață, unde îl aștepta împăratul cu toate doamnele de vază, atît de la curte cît și din oraș. (...) Au coborît apoi cu toții de pe podină și s-au dus la biserică cea mare Sfînta Sofia, unde au adus mulțumiri lui Dumnezeu cel milostiv și Maicii sale pentru marea biruință pe care le-o hărăzise. Tirante o ținea de braț pe împărăteasă, care se arăta foarte bucuroasă de această înălțare a lui și i-a spus :

— Căpitane, ești astăzi bărbatul cel mai strălucit din lume, căci prin vitejia-ți cavaleriească și mintea-ți cea luminată i-ai biruit pe acești doi regi, spre gloria domniei tale și folosul întregii împărății. Văzîndu-te împodobit de atîtea virtuți, mi-ar fi plăcut ca pe vremea tinereții mele să fi venit în Germania, pe cînd tatăl meu era împăratul Romanilor¹, iar eu eram pețită de o mulțime de curtezani. Dacă te-aș fi văzut atunci, dintre ei toți pe dumneata te-aș fi ales ! Acum însă, că sint bătrînă și am un alt stăpîn, dorința mea e prea tîrzie.

Așa au tot vorbit pînă la palat. (...) Între timp a venit împăratul să-l întrebe pe căpitan cum îi mergeau rănile, iar Tirante i-a răspuns că-i dădeau nițică fierbînteală, pe care umblatul o fi făcut-o să crească. Atunci măria-sa i-a cerut să se ducă neîntîrziat la locuința lui împreună cu doctorii, iar aceștia, după ce i-au dat îngrijirile cuvenite, i-au spus să stea la pat dacă voia să se facă bine și să nu rămînă cu brațul înțepenit. Tirante s-a înduplecat să le urmeze sfatul, iar împăratul venea o dată pe zi să-l vadă, poruncind soției și fiicei sale să se ducă zilnic la el înainte și după prînz ; iar Văduva Cuminte, căreia îi dădea ghes mai mult amorul decît milostenia, a stat neconținut pe lîngă el cît a fost bolnav.

¹ Este vorba despre Sfîntul Imperiul Romano-German, întemeiat în secolul al X-lea, care a continuat să existe formal pînă în 1806, cuprinzînd Germania, Burgundia, Țările de Jos, Italia și alte state care recunoșteau periodic suzeranitatea împăratului.

Să vedem acum ce făceau turcii cu creștinii rămași în tabără. După ce aflaseră de bătălia cea cruntă a căpitanului cu marele karamanî și îi luaseră prizonieri pe cei doi conți, veneau mereu pînă la cetatea San Jorge omorînd și prinzînd o mulțime de creștini; dădeau iureș călări, războindu-se cu cruzime, așa încît rar mai scăpau cu viață cei care le cădeau în mînă. Iar pe creștini îi apuca deznădejdea la gîndul că Tirante nu era acolo și trebuiau să ducă lupta fără el. Nici înțeleptul Diafebus, mare conetabil, nici seniorul de Agramunt nu le erau destul ajutor ca să-și apere viața amenințată de mare primejdie în bătălii. Ajunși la strîmtoare, toți îl pomeneau pe Tirante ca pe un sfînt, simțindu-se fără apărare și plini de teamă față de turci, căci toată vitejia lor din biruințele trecute, pe care însuflețirea lui Tirante avea darul să le-o stîrnească, acum, în lipsa lui, se topise. Și înălțau rugi către Domnul ca să-l ajute să vină iar printre ei, căci în el își puneau toată nădejdea.

I-au trimis împăratului o scrisoare, rugîndu-l fierbinte să li-l trimită pe mîntuitorul lor, căci soarta li se arăta iarăși potrivnică și-l voiau pe Tirante drept cheazășie a biruinței. Apoi i-au scris și lui o scrisoare. (...)

În vremea asta califul a trimis soli în tabără ca să încerce o înțelegere cu Tirante, dar, ajunși acolo, nu l-au găsit. Foarte mîhniți, au trimis ștafetă la împărat, care le-a răspuns grabnic să vină la el, încredințîndu-i că vor putea umbla nesupărați, pentru că nici un principe nu se cuvine să respingă primirea unei solii.

Cînd au ajuns solii în cetatea Constantinopolului, Tirante se mai întremase de pe urma rănilor și se ducea zilnic la palat vorbind mereu cu împăratul despre plecarea lui; dar cînd acesta a aflat de sosirea soliei, nu l-a lăsat să plece. În ziua cînd solii au ajuns acolo, a trimis în întîmpinarea lor la o leghe afară din oraș pe mai-marii cetății și ai curții împărătești, iar căpitanul s-a dus pînă la poarta orașului. Cînd Abdallah Solomon a dat cu ochii

de el, n-a mai ținut seama că era trimisul marelui calif, ci a descălecat în grabă, plecându-și genunchiul în semn de mare cinstire și i-a mulțumit din nou că-i dăruise libertatea atunci când fusese prins lângă riul Transimeno. Căpitanul l-a poftit să încalece la loc și i-a dus la împărat, care i-a primit cu bunăvoință, făcându-le multă cinste, căci în fruntea soliei era regele Armeniei, fratele marelui karamanî. I-au dat însă cuvîntul lui Abdallah Solomon, pentru că era cel mai mintos dintre ei; iar el a grăit precum urmează.

Solia trimisă de calif la Constantinopol și pățania lui Tirante

— Seniore, am fost trimiși la înălțimea-ta de către temutul, slăvitul și puternicul stăpîn al stăpînilor lumii mahomedane, adică marele calif al Babiloniei, de către marele sultan și stăpîn al Indiilor, și de ceilalți regi aflați în tabăra lui. Am venit înaintea luminăției-tale pentru trei lucruri, ca să nu-l punem la socoteală pe cel dintîi, care este de a afla cum o duci cu sănătatea, cu viața, slava și bunăstarea. Încep așadar cu primul lucru : îți vom da trei luni de răgaz pe mare și pe uscat, dacă vrei să le primești. Al doilea lucru : cunoscînd că viteazul căpitan al creștinilor, cu tăria spadei lui, l-a robit pe puternicul senior, marele karamanî, și pe regele Indiei care îl însoțea, dacă vrei să ni-l dai pe marele karamanî pe preț de răscumparare, ți se va plăti de trei ori greutatea lui în aur ; iar după ce balanța va fi cumpănită, vom mai adăuga nestemate în talgerul dinspre partea ta pînă cînd îl va face pe celălalt să se ridice. Pentru regele Indiei, vom plăti o dată și jumătate greutatea lui. Ajungem acum la al treilea și ultimul lucru : dacă înălțimea-ta dorești pace și înțelegere,

ștergînd orice urmă de silnicie și răutate, pentru a trăi în pace, dragoste și adevărată unire, urmînd să fii socotit de calif ca un părinte iar el de către tine ca un fiu, să-i dai de soție pe fiica ta Carmesina drept cheazășie a acestei împăcări, cu următoarea învoială : dacă li se va naște un fiu, -el va fi crescut în credința sfîntului nostru profet Mahomed, iar dacă li se naște o fiică, ea va fi lăsată maicii ei, trăind în legea creștină. El va trăi după legea lui și prințesa după a ei. Cu aceasta s-ar pune capăt tuturor relelor, iar numitul calif, drept răsplată pentru această căsătorie, îți va înapoia toate orașele, satele și cetățile pe care le-a cucerit în împărăția ta ; iar pe deasupra îți va dărui două mii de mii de galbeni și va încheia pace trainică cu tine și cu ai tăi, ocrotindu-te împotriva oricui ar vrea să-ți facă vreun rău.

Cu acestea și-a încheiat cuvîntul. Împăratul a priceput bine tot ce-i spusese solul și, ridicîndu-se din jilț, a trecut împreună cu Tirante și tot divanul în altă sală, unde au hotărît ca, dată fiind sănătatea încă șubredă a căpitanului, să primească răgazul cerut. Apoi împăratul i-a chemat înăuntru pe soli și le-a spus că, din dragoste și prețuire față de înaltul calif ca și de sultanul turcilor, se învoia să încheie răgazul de trei luni ; cît despre celelalte lucruri, răspunsul avea să-l dea mai tîrziu.

După ce s-a așternut în scris învoiala răgazului, ea a fost adusă la cunoștința tuturor de crainicii împărătești și la fel au făcut și turcii. Împăratul își aduna mereu dragătorii la sfat, iar mulți dintre ei, din dorința de a vedea încheiată pacea, susțineau căsătoria prințesei, așa că suflul lui Tirante era bîntuit de temeri. Într-o zi, pe cînd se afla în odaia domnișei de față cu multe jupînițe, a spus :

— Vai, cît mă simt acum de nefericit că am venit aici, văzînd doi potrivnici uniți în aceeași voință, care încalcă dreptul celui ce-l are ! Obiditul de mine, ce mai aștept ca să-mi pun capăt zilelor, cînd văd că părintele s-a unit cu sfetnicii săi împotriva slăvitei lui fiice ? Cu frumusețea

ei, cu grația, virtutea și viața-i atît de aleasă să fie robită unui maur, dușmanul lui Dumnezeu și al sfintei noastre credințe, pentru a fi umilită și adusă la asemenea înjosire ! (...) Ce-mi mai rămîne deci de făcut dacă altețavoastră pleacă, decît să-mi curm singur zilele, iar aceasta va fi dovada de netăgăduit că v-am iubit fără fățarnicie mai mult decît pe mine însumi.

Prințesa n-a zăbovit să-i răspundă precum urmează :

— De vreme ce ursita ți-a încredințat menirea de a-mi hotări soarta, viața și moartea mea sînt în mîinile tale, iar puterea pe care o ai de a mă nimici ar trebui să te umple de mîndrie, dacă asemenea putere îți este pe plac. Mai mare-ți va fi însă cîntea dacă-ți voi fi sortită drept răsplată a strădaniilor tale. Cum de-ți vine să crezi să regeasca-mi făptură s-ar putea supune unui maur și că sufletul meu curat și ales s-ar coborî să se apropie de un ticălos de păgîn, care își ia cîte țititoare poștește și nici una nu-i este cu adevărat soție, căci ei pot să le părăsească oricînd li se năzare ? ¹ Cînd sînt pe lume atîția regi străluciți care ar dori să mă ia de nevastă, iar eu nu m-am învoit niciodată, ar fi de neînchipuit să mă împac acum cu un asemenea gînd, căci ar însemna că mi s-au rătăcit mințile cu totul dacă mi-ar trece prin cap una ca asta. Iar de te temi că tatăl meu o să dea ascultare oelor din divan, să n-ai nici o frică, pentu că hotărîrea împăratului atîrnă de buzele mele, dacă vor zice da sau ba. (...)

Împăratul i-a chemat la sfat pe căpitan și pe ceilalți cavaleri și au hotărît să facă o serbare mare, iar după aceea să le dea solilor răspunsul ca să poată pleca. Măria-sa l-a însărcinat pe Tirante să orînduiască totul în vederea întrecerilor de arme, a dansurilor și a celorlalte lucruri, iar el a primit, neavînd încotro, fiindcă era ne-

¹ Conform Coranului și legislației islamice, bărbatul putea să aibă patru neveste și oricîte concubine sclave, avînd dreptul să-și repudieze sotiile legitime.

voit să facă ce i se cere. Serbarea a fost hotărîtă peste cincisprezece zile.

Văzînd Stefania că toți seniorii cei mari veniseră acolo în urma răgazului încheiat și că marele conetabil nu se arăta, i-a scris următoarea scrisoare :

„Unui cavaler nu-i este îngăduit să-și încalce cuvîntul căci își atrage pedeapsa cuvenită necredinței, mai cu seamă cînd jignește iubirea, iar tu m-ai jignit fiindcă îmi făgăduiseși că te vei întoarce curînd la mine. Nestatornicul care-și încalcă cuvîntul este de ajuns să greșească o dată, iar cel ce îl iartă să se aștepte că o să aibă a-i ierta multe. Și am să-ți spun că te arăți mai nestatornic decît paiul în vînt. Te temi oare că nu sînt destul de bună pentru tine și că nu sînt vrednică să-ți fiu soție ? Nu înțeleg ce pricină te oprește să vii la mine. Iar dacă cumva vreo nouă iubire îți înlănțuiește gîtul și brațele, eu însămi voi pune capăt dragostei noastre. Dumnezeu ! Mai bine să mor decît să mă văd înjosită de o trădare atît de mișelească, și să mor înainte ca tu să fi săvîrșit o asemenea nelegiuire ! Lucrurile astea nu le spun pentru că aș fi văzut la tine vreun semn că-mi vei aduce o astfel de suferință, nici că aș fi auzit vreun zvon, dar mă tem de ele, căci cine e sigur în dragoste ? Iar fiecare bănuială aduce noi îngrijorări. Tu poartă-te în așa fel încît să-ți nimicești dușmanii, dar nu și logodnica, pentru că dorul meu se preschimbă în rău sau în bine, iar tu vei fi foarte păgubit pierzîndu-ți onoarea. Te rog să-mi aduci o îndreptățire temeinică pentru jignirea pe care mi-ai pricinuit-o lăsîndu-mă în voia sorții ce-mi pizmuiește fecirirea. Nădejdea de bine și teama de rău mă fac să cred cînd una, cînd alta, iar mîna ostenită de atîta scris îmi cade în poală“.

Iată răspunsul conetabilului la scrisoarea Stefaniei :

„Dacă aș fi murit, numele meu ar trăi acum într-o faimă curată și neîntinată de înjositoare jignire, mai cu-

rînd răutăcioasă decît adevărată, pe care mi-ai adus-o. Imi ceri o despăgubire pentru marea durere pe care ți-o pricinuieste lipsa mea, dar făptură-mi umilă este prea puțin față de ce ți s-ar cuveni pentru frumusețea ta, chiar cînd ești rea, căci meriți nu numai să fii iubită, ci slăvită ca o icoană, și numai gîndul acesta mă silește să-ți răspund la scrisoare. Dacă socotești că mîinile mele se lasă furate de meșesugul armelor, cred că spusele din această scrisoare, împreună cu plăcerea de a o primi, îți vor dezvălui ceea ce era firesc ca dragostea să țină tănuuit. Fără îndoială că viața mea zbuciumată s-ar stinge dacă dragostea, ținîndu-mi partea, nu m-ar fi făcut să văd limpede că se cuvine să dau grabnic răspuns la scrisoarea ta doar pentru a-ți însenina sufletul. Ce să-ți spun ? Cugetul meu este neclintit în credința lui, așa că nu-ți mai face alte gînduri despre mine și nici să nu-ți închipui că aș putea iubi pe alta decît pe tine. (...) Acum închei, temîndu-mă că dacă aș zăbovi să-ți trimit aceste rînduri ți-aș primejdiui sănătatea.“

După ce a încheiat scrisoarea, i-a dat-o scutierului care o adusese pe cealaltă, zicînd :

— Prietene, spune-i stăpînei tale că date fiind îndatoririle de seamă pe care le am aici, nu stă în puterea mea să le părăsesc fără poruncă de sus. Dar după ce va trece serbarea pe care o dă măria-sa împăratul, o să fac tot ce pot ca să vin : sărută din partea mea mîinile aceleia care e plină de toate harurile, iar apoi pe cele ale doamnei și stăpînei mele.

Omul a plecat drept la Constantinopol, iar cînd a ajuns la palat, a găsit-o pe Stefania în odaia prințesei vorbind amîndouă cu multă însuflețire. Îndată ce l-au văzut, jupînița care aștepta răspunsul s-a ridicat în grabă, întrebîndu-l cu bucurie.

— Ce face stăpinul gîndurilor mele ?

Dar trimisul, înainte de a-i răspunde vreo vorbă, s-a dus mai întâi la prințesă și i-a sărutat mîna ; apoi s-a întors către Stefania făcînd la fel și i-a dat scrisoarea pe care o adusese. Îndată ce a avut-o în mînă, ea a ridicat-o spre cer în semn de ofrandă, iar după ce a citit-o, a grăit îndelung cu prințesa, deplîngînd amîndouă faptul că marelui conetabil n-avea să fie acolo la serbare, căci scutierul nu le destăinuise adevărul despre venirea lui plănuită dar încă nesigură. (...)

Într-o zi, venind Tirante spre odaia domniței a întilnit-o la ușa pe Placerdemivida și, întrebînd-o ce făcea prințesa, aceasta i-a răspuns :

— Ei, bată-te norocul, de ce vrei să știi ce-mi face stăpîna ? Dacă veneai ceva mai devreme, ai fi găsit-o în pat și dacă ai fi văzut-o așa cum am văzut-o eu, te-ai fi simțit în al nouălea cer. Fiindcă atunci cînd iubești, cu cît vezi cu atîta poțestești. De-aia zic eu că mai dulce e să privești decît să-ți închipuiești. Intră, dacă vrei, căci o s-o găsești îmbrăcată. Se scarpină-n cap și are mîncărime-n călcîie, căci afară e o vreme senină care se potrivește cu dorințele noastre. De aceea sîntem vesele toate și tot de aceea vreau să-ți vorbesc de dorința mea cea mai scumpă : de ce nu vine cu domnia-ta și Hipolito al meu ? Mi se năzare mereu ca o amintire înaintea ochilor întristați. E mai mare păcatul cînd mă gîndesc că mă zbuicum atîta, cînd nu trebuie să lași nici o bucurie de azi pe mîine și nici să n-o lași să-ți scape cu gîndul la alta viitoare.

— Jupîniță, aibi bunătatea să-mi spui cîstit dacă ocazul rău a adus-o încoace pe împărăteasă ori pe altcineva de care trebuie să mă feresc. Îți cer sfatul și ajutorul, așa că n-ar fi frumos să nu mi le dai.

— Nu ți-aș spune domniei-tale că-i albă dacă e neagră, căci pacostea ne-ar paște pe amîndoi : pe dumneata pentru că ai venit, iar pe mine pentru că te-am lăsat să intri. Știu eu că prințesa nu vrea ca dragostea ce i-o, porți să

rămînă nerăsplătită, și mai știu că dorul te face să jinduiești, așa că vreau să te ajut, căci cel ce dorește și nu-și poate împlini dorința e chinuit.

Atunci Tirante a intrat în iatac și a găsit-o pe prințesă despletindu-și cosițele aurii. Cînd a dat cu ochii de el, l-a întrebat :

— Cine ți-a dat voie să intri aici ? Este o necuviință și o faptă urită să intri la mine în iatac fără îngăduința mea, iar dacă ar afla împăratul, te-ar putea învinui de necinste. Te rog să pleci, căci îmi tremură inima de frică.

Tirante însă n-a luat seama la vorbele prințesei ci, apucînd-o în brațe, a început s-o sărute pe gît, pe ochi și pe gură. Jupînițele au stat liniștite cît s-a zbenguit așa Tirante cu stăpîna lor, dar cînd au văzut că miinile lui încep să fie prea îndrăznețe, i-au sărit iute în ajutor. Și pe cînd se jucau ei așa și glumeau, s-a zvonit că împărăteasa venea spre iatacul fiică-si ca să vadă ce face, însă tot hîrjonindu-se n-au prins de veste pînă ce n-a ajuns la ușă. Atunci Tirante s-a întins iute pe jos și au aruncat peste el niște învelitori, iar prințesa s-a așezat deasupra, pieptănîndu-și pletele. Împărăteasa a venit lingă ea și era cît pe-acî să se așeze pe capul lui Tirante.

Numai Dumnezeu știe prin ce spaimă și rușine a trecut Tirante în clipele acelea și a stat așa o bucată de vreme cu frica-n sîn, în timp ce ele vorbeau despre serbarea ce se apropia, pînă cînd a venit o jupîniță cu cartea de rugăciuni. Atunci împărăteasa s-a ridicat și s-a tras într-un colț al odăii ca să-și spună rugăciunile, dar prințesa, de teamă să nu-l vadă, n-a îndrăznit să se miște. După ce a terminat cu pieptănatul, a băgat mîna pe sub învelitori ca să-l pieptene pe Tirante, iar el, tot sărutîndu-i mîna, i-a luat pieptănul. Ca să scape din încurcătură, jupînițele s-au îngrămădit în fața împărătesei iar Tirante s-a ridicat binișor și a plecat cu pieptănul ei.

Dar nici n-ajunsese bine afară, unde se credea la adăpost și neștiut de nimeni, cînd l-a zărit pe împărat care

venea cu un cămăraș drept spre odaia prințesei. Văzîndu-i că se apropie prin sala cea mare, a cam băgat-o pe mîneacă și, cum nu mai avea încotro, s-a întors fuga în camera prințesei, spunîndu-i :

— Domniță, vezi ce poți face cu mine, căci vine împăratul !

— Vai de capul meu, s-a tînguit ea, scăpăm de o belea și dăm de alta mai rea. Ți-am spus eu că așa o să fie, dar întotdeauna vii la ceasuri nepotrivite !

Le-a îngrămădit iute pe jupînițe din nou în fața împărătesei, pînă ce l-au strecurat binișor pe Tirante într-o odăiță învecinată, unde l-au acoperit cu niște așternuturi, ca dacă o intra împăratul acolo, cum se-ntîmpla uneori, să nu-l vadă.

Cînd a sosit împăratul, a găsit-o pe fiică-sa pieptănîndu-se și a rămas acolo pînă ce ea a fost gata, iar împărăteasa și-a isprăvit rugăciunile și jupînițele gâteala. Pornind către ușă, prințesa a cerut mînușile, dar pe urmă a zis :

— Le-am pus eu într-un loc pe care voi nu îl știți.

Și s-a întors în odăița unde era Tirante, l-a scos de sub așternuturi, iar el, dintr-o săritură, a luat-o în brațe învîrtindu-se cu ea prin încăpere și sărutînd-o cu foc.

— Ah, ce frumoasă ești ! N-am văzut nicăieri pe lume o ființă mai minunată. Alteța-ta le întreci pe toate în frumusețe și deșteptăciune și zău nu mă mai mir că marele calif, cît e el de maur, vrea să te aibă în brațe !

— Te lași înșelat de părere, a spus prințesa ; nu sint deloc atît de desăvîrșită precum zici și numai dragostea te face să vorbești așa, căci cu cît ți-e un lucru mai drag, cu atîta îl prețuiești mai mult. De aceea eu mă voi strădui să ai parte de slavă, onoare și faimă, iar dacă atît nu-ți ajunge și nu te arăți mulțumit, înseamnă să fii nerecunoscător și mai crud chiar decît împăratul Nero ! Acum sărută-mă și lasă-mă să plec, căci mă așteaptă împăratul...

CŪPRINS

<i>PrefaŃă</i>	V
<i>Traiectoria literaturii cavalierești în Spania</i>	XXVIII
<i>Tabel cronologic</i>	XXXIX
<i>Cuvint asupra ediŃiei</i>	LI
<i>Bibliografie</i>	LIX

TIRANTE EL BLANCO

<i>Aici incepe cartea...</i>	3
<i>Prolog</i>	5
<i>Tirante el Blanco și sihastrul. Marile serbări de la curtea Angliei</i>	7
<i>Tirante se desparte de sihastru și după încheierea serbărilor se întoarce la dînsul</i>	11
<i>Diafebus istorisește cum și-a dobîndit Tirante faima de cavalier neînfînt</i>	17
<i>Cum s-a întemeiat Ordinul Jartierei</i>	31
<i>Tirante și tovarășii săi se întorc acasă și află de nenorocirea locuitorilor din Rodos</i>	38
<i>Simon de Far îl înștiințează pe magistrul de trădarea urzită în taină</i>	44

Tirante pornește în ajutorul celor din Rodos și este atacat de mauri	49
Indoielile infantei și serbarea pe care a dat-o ca să-l încerce pe Filip	57
Tirante intră în Rodos și-i scapă de înfometare pe asediați Cum a ars corabia căpitanului genovez, iar maurii înfricoșați au părăsit insula	63
Cum s-a încheiat căsătoria lui Filip cu infanta Siciliei	70
Pățania înțeleptului calabrez	77
Infanta îl pune din nou la încercare pe Filip	81
Regele Franței pornește împotriva necredincioșilor, iar Tirante face un legământ	87
Scrisoarea împăratului din Constantinopol către regele Siciliei	91
Convorbirea prințesei cu Diafebus și urmările ei	99
Hotărârile marelui divan și noile rînduiri făcute de căpitan Prințesa îl roagă pe Tirante să-i spună cine este aleasa inimii lui	110
Cum a răspuns prințesa la mărturisirea de dragoste a lui Tirante	117
Solia trimisă de oștire împăratului	125
Tirante își ia rămas-bun de la prințesă și pleacă la război	131
Samavolnicia ducelui de Macedonia și neînțelegerea iscată între el și Tirante	137
Scrisoarea trimisă de calif lui Tirante el Blanco	142
Diafebus se întoarce la Constantinopol ca să vestească biruința	149
Tirante făurește un plan iscusit iar ducele de Macedonia încearcă să-l ponegrească	157
Maurii înfometați îl trimit în solie pe înțeleptul Abdallah Solomon	164
Conetabilul îi lămurește împăratului rînduiala taberei iar Diafebus stă de vorbă cu doamnele	170
Cum s-a despărțit Diafebus de Stefania și sfada lui cu prințesa	176
	183
	189

Regele Egiptului îl cheamă pe Tirante la luptă pe viață și pe moarte	198
Prințesa pleacă în tabără însoțindu-l pe împărat : : : :	204
Cele două oștiri se pregătesc pentru marea bătălie : : :	211
Cum s-a împăcat Diafebus cu Tirante datorită unei scrisori de la Stefania	219
Diafebus ajunge mare conetabil iar Tirante e chinuit de iubire	224
Visul jupîniței Placerdemivida . . . : : : :	229
Tirante ascultă de sfatul unui marinar turc : : : :	235
Glorioasa întoarcere a căpitanului după biruință : : :	245
Solia trimisă de calif la Constantinopol și pățania lui Tirante	249

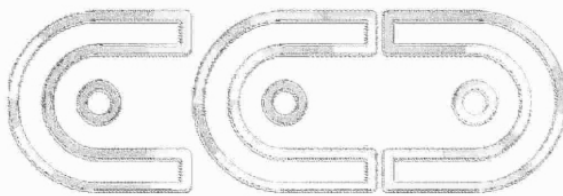
Lector : ELENA MURGU
Tehnoredactor : ELENA CĂLUGĂRU

*Bun de tipar 21.III.1978. Tiraj 50 110 ex. broșate.
Tranșa I, 25 110 ex. Coli ed. 16. Coli tipar 10.*



Comanda nr. 70 700
Combinatul Poligrafic „Casa Științei”
București — Piața Științei nr. 1
Republica Socialistă România





Scanare și prelucrare digitală



de

Anonim



și

CAT Graur



Antwerpen

2026

